

ปีที่ 15 เล่มที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2565

วารสาร กระบวนการยุติธรรม

Journal of Thai Justice System

ISSN 19063253 (Print)
ISSN 26974037 (Online)

ผ่านการรับรองคุณภาพ กลุ่มที่ 1

▶ ตราสัญลักษณ์

คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ

ดาซัง-พระชรรค์	หมายถึง	ความเที่ยงตรงที่บ่งบอกได้ถึงความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกัน
พานรัฐธรรมนูญ	หมายถึง	สิ่งที่เป็นตัวแทนของความเป็นประชาธิปไตย ในราชอาณาจักรไทย
ลายไทย	หมายถึง	การบ่งบอกถึงความเป็นไทยที่มีความอ่อนช้อย และความงดงามที่มีระเบียบในตัวเอง
ริบบิ้นสีแดง	หมายถึง	การผูกความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสีแดงนั้นยังหมายถึงชาติที่เป็นศูนย์กลางของ ความเป็นไทย

วารสารกระบวนการยุติธรรม

ISSN 19063253 (Print)

ISSN 26974037 (Online)

- วัตถุประสงค์**
1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน นิสิต นักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไปทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ
 2. เพื่อเป็นเวทีหรือเป็นสื่อกลางสำหรับการแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่ หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป
 3. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิง ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ ตลอดจนเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

บรรณาธิการ พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธัญญสิริ ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม

รองบรรณาธิการ นายชัยวัฒน์ รุ่งเล็ก รองผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม

กองบรรณาธิการภายในสำนักงานกิจการยุติธรรม

นายสายชล ยี่รอด

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนโยบายและแผน

นายไชยสุวัฒน์ อุงเงิน

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนาระบบงานยุติธรรม

ดร.ชัตติยา รัตนดิลก

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม

ดร.จิตติยา พฤกษามะธานันท์

สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม

กองบรรณาธิการจากหน่วยงานภายนอก

พระครูปลัด ปัญญาวรรณวัฒน์, ศาสตราจารย์ ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.คนพล จันทน์หอม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วันชัย วัฒนศัพท์

นักวิชาการอิสระ

ศาสตราจารย์ พลตำรวจตรีหญิง ดร.พัชรา สีนลอยมา

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนุช เงินคล้าย

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รองศาสตราจารย์ ดร.ประธาน วัฒนวานิชย์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช บวรสมพงษ์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ พลตำรวจตรี ดร.กิตติธเนศ เลอวงศ์รัตน์

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

รองศาสตราจารย์ อัจฉราพรรณ จรัสวัฒน์

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.อนุษา เลิศโตมรสกุล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์จิรา เชิดชู

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พันตำรวจตรี ดร.ชวนส์ เจนการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นักวิชาการอิสระ
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

ผู้อำนวยการกองงานคณะกรรมการ
พัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ
นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการพิเศษ

ผู้อำนวยการกองงานคณะกรรมการ
พัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ
นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการพิเศษ

นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการพิเศษ

ฝ่ายประสานงาน นายอดิศักดิ์ จันทวิรัช, นางสาวทิพยาภา วรรณทอง, นางสาวกัลยา ถ้ำทอง, นางสาวธณวรรณ มะม่วงแก้ว, นายธนาศักดิ์ พรหมนานอก

พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด
เลขที่ 9 ซอยลาดพร้าว 64 แขวง 14 แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310
โทรศัพท์ 0 2530 4114 (อัตราโน้ต 8 เลขหมาย) โทรสาร 0 2108 8950, 0 2108 8951
E-mail: tanapress@gmail.com

ทุกบทความวิจัยและบทความวิชาการ ได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ
(Peer Review) 3 ท่านต่อบทความ

- บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารกระบวนการยุติธรรมฉบับนี้เป็นข้อคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนบทความและเจ้าของผลงาน ไม่มีความผูกพันกับกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม
- กองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรมไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอกเนื้อหาบทความเพื่อการศึกษาหรือการปฏิบัติงาน แต่ให้อ้างอิงแหล่งที่มาให้ครบถ้วนสมบูรณ์
- ท่านที่ประสงค์จะส่งบทความทางวิชาการหรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม ผ่านทางเว็บไซต์ ThaiJo <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS>

บทบรรณาธิการ

สวัสดีครับท่านผู้อ่านวารสารกระบวนการยุติธรรมทุกท่าน สำหรับบทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม ฉบับปีที่ 15 เล่ม 3 นี้ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 3 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 5 เรื่อง โดยบทความวิจัย จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องการจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch โดยวิธีการวัด เรื่องการพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน และเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ ส่วนบทความวิชาการ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำในประเทศไทย เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต เรื่องสถานะของทริสต์ภายใต้ระบบกฎหมายไทย เรื่องโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาในความผิดฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก และเรื่องการวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศอาเซียน โดยทุกบทความนั้น ได้รับการพิจารณาถ้อยแถลงจากบุคคลภายนอกจากหลากหลายสถาบัน (Peer Review) ซึ่งผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าทุกบทความจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมต่อไป

ผมขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Peer Review) ที่ได้ตรวจสอบคุณภาพบทความอย่างเข้มข้น เพื่อให้วารสารกระบวนการยุติธรรมยังคงรักษามาตรฐานเนื้อหาและความถูกต้องตามหลักวิชาการ และขอบคุณกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรมทุกท่านที่ร่วมกันพัฒนาคุณภาพวารสารฉบับนี้อย่างต่อเนื่องตลอดมา ผมและกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม จะยังคงมาตรฐานและการพัฒนาวารสารกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่หยุดนิ่ง เพื่อให้สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างประโยชน์ต่อกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้ดียิ่งขึ้นต่อไปบทความทุกฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ไปแล้ว สามารถค้นหาได้ที่ <http://oja.go.th/TH/jtjs/> หรือ <http://www.tci-taijo.org/index.php/JTJS/issue/archive> หากท่านมีข้อเสนอแนะประการใด สามารถส่งความคิดเห็นได้ที่ กองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม กองงานคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม

พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธัญญสิริ
ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม
บรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม

สารบัญ

1	บทความวิจัย การจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch โดยวิธีการวัด ศศิศิศ บุญสนธิ
19	การพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวย่างประสบความสำเร็จ ด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน อรัญญาชยาต์ บุญชูกิตติย
41	มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ สมชัย ศิริสมบูรณ์เวช และคนอื่น ๆ
59	บทความวิชาการ การประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำในประเทศไทย สิริประภา แก้วศรีนวล และศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง
83	มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก บนอินเทอร์เน็ต พลอยชมพู ม่วงเล็ก และคนอื่น ๆ
95	สถานะของทฤษฎีภายใต้ระบบกฎหมายไทย จิรนนท์ ชูชีพ และอานนท์ ศรีบุญโรจน์
111	โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาในความผิดฐานหญิงอายุครรภ์ เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก วิรัตน์ นาทิพเวทย์
133	การวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศอาเซียน นิตยา โพธิ์นอก

การจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch โดยวิธีการวัด Greater Sciatic Notch in Sex Determination by Metric Method

ศศิศิศ บุญสนธิ*

Sasisis Boonsonti

■ บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะทางกายวิภาคของ Greater Sciatic Notch เพศหญิงกับเพศชายและจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch โดยวิธีการวัดจากกระดูกเชิงกรานผู้ใหญ่ จำนวน 100 คู่ (200 ตัวอย่าง) แบ่งเป็นเพศชาย 50 คู่และเพศหญิง 50 คู่ทำการวัดขนาดบนตำแหน่งของ Greater Sciatic Notch จำนวน 3 ตำแหน่ง ได้แก่ (1) ความกว้างสูงสุดของ Greater Sciatic Notch (2) ความลึกสูงสุดของ Greater Sciatic Notch (3) ค่าความยาวของ Posterior Segment ของ Greater Sciatic Notch ด้วยเวอร์เนียร์คาลิเปอร์ แบบดิจิตอลและนำค่าที่วัดได้มาคำนวณหาค่าดัชนี จำนวน 2 ค่า ได้แก่ ค่าดัชนี I (Index I) และ ค่าดัชนี II (Index II)

จากผลการวิจัย พบว่า Greater Sciatic Notch ระหว่างเพศชายและเพศหญิงและค่าดัชนีที่ได้จากการคำนวณทั้งสองค่ามีความแตกต่างกัน โดยค่าความลึกสูงสุดของ Greater Sciatic Notch, ค่า Posterior Segment ของ Greater Sciatic Notch, ค่าดัชนี I และ ค่าดัชนี II ในเพศชายมีค่าเฉลี่ยมากกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-Value}=0.000$) ยกเว้นค่าความกว้างสูงสุดของ Greater Sciatic Notch ในเพศหญิงมีค่ามากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-Value}=0.000$) และสามารถสร้างสมการการจำแนกเพศได้จากการวัดตัวแปรเดียวและหลายตัวแปร โดยตัวแปรที่มีความแม่นยำที่ใช้จำแนกเพศเฉลี่ยมากที่สุด (ร้อยละ 96) และใช้จำนวน

* นักนิติวิทยาศาสตร์ชำนาญการ กลุ่มตรวจวิเคราะห์กระดูก สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

Forensic Scientist, Professional Level, Skeleton Analysis Section, Central Institute of Forensic Science

ตัวแปรการวัดน้อยที่สุด (2 ตัวแปร) คือ MW/PS มีสมการในการจำแนกเพศ คือ $D = -8.554 + 0.301MW - 0.183PS$ (Male = $D < \text{Sectioning Point (0)}$ < $D = \text{Female}$; cut value = 0) เมื่อผลการคำนวณค่า D หากมีค่าน้อยกว่า 0 จะทำนายได้เป็นเพศชาย และค่ามากกว่า 0 จะทำนายได้เป็นเพศหญิง)

คำสำคัญ : การระบุเพศ, กระดูกเชิงกราน, การวัด, สมการจำแนกเพศ

■ Abstract

The purposes of this research were to study and compare the anatomical characteristic of Greater Sciatic Notch in male and female and to determine sex by the measurement of Greater Sciatic Notch. A total of 100 pairs (200 samples) of adult Greater Sciatic Notch, 50 pairs from male and 50 pairs from female, were examined under three variables: Maximum Width of the Greater Sciatic Notch, Maximum Depth of the Greater Sciatic Notch, and Posterior Segment of the Greater Sciatic Notch by digital vernier caliper. The measured values were calculated for two values of index: Index I and Index II. From the research results, it was found that Maximum Depth of the Greater Sciatic Notch, Posterior Segment of the Greater Sciatic Notch, and mean values of Index I and Index II in males were significantly higher than in females (P-Value = 0.000),

except the Maximum Width. The Greater Sciatic Notch Maximum Width of females were significantly greater than males (P-Value = 0.000). Moreover, the equation for sex determination was obtained from univariate and multivariate measurements. The observed variable with the highest mean gender classification accuracy (96%) and the least number of measurement variables (2 variables) was MW/PS. The proposed gender classification equation was demonstrated as $D = -8.554 + 0.301MW - 0.183PS$ (Male = $D < \text{Sectioning Point (0)}$ < $D = \text{Female}$; cut value = 0). Consider the result from the calculation, if D value is less than 0, the sex can be predicted to be male. In contrast, the sex will be predicted to be female when the D values is greater than 0.

Keywords : Sex Determination, Greater Sciatic Notch, Pelvic, Measurement, gender classification equation

■ บทนำ

ในปัจจุบันเกิดกรณีและคดีที่พบโครงกระดูกในสถานที่เกิดเหตุมากขึ้น อาจพบทั้งโครงร่างบางส่วน สภาพสมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์แตกต่างกัน โดยกระดูกสามารถบอกลักษณะข้อมูลทางชีวภาพเบื้องต้นได้ การตรวจวิเคราะห์กระดูกจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ เชื้อชาติ อายุ ส่วนสูง ร่องรอยก่อนระหว่างและหลังการเสียชีวิต โดยการนำ

องค์ความรู้ทางนิติมานุษยวิทยามาใช้ในกระบวนการตรวจพิสูจน์ ในขณะที่เดียวกัน การตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับในการพิสูจน์บุคคล โดยในการทำงานที่ผ่านมาการตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) จากกระดูกจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับรหัสพันธุกรรมและเพศ แต่ในบางกรณีที่สภาพกระดูกไม่เหมาะสม ทำให้ไม่สามารถสกัดสารพันธุกรรมออกมาได้ ในทางมานุษยวิทยา การจำแนกเพศเป็นเป้าหมายหลักในกระบวนการตรวจวิเคราะห์ จะมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นหากพบกระดูกครบทั้งโครงร่าง แต่หลายคดีในสถานที่เกิดเหตุ โครงกระดูกที่พบบ่อยครั้งอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะสมแก่การตรวจวิเคราะห์

จากการศึกษาที่ผ่านมากระดูกเชิงกรานเป็นกระดูกที่ใช้ในการแยกเพศบ่อยที่สุด (Krogman & Iscan, 1986) เป็นส่วนหนึ่งของโครงกระดูกที่ดีที่สุดในการประเมินเพศที่มีความน่าเชื่อถือ และเป็นตัวบ่งชี้ทางเพศที่น่าเชื่อถือที่สุด เนื่องจากเป็นกระดูกที่มีลักษณะทางสัณฐานวิทยาของแต่ละเพศแสดงออกอย่างชัดเจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ใหญ่ (Gonzalez, Bernal, & Perez, 2009)

การประเมินเพศจากกระดูกเชิงกราน สามารถประเมินได้จากลักษณะทางกายภาพภายนอกของกระดูก ถึงแม้ว่าการตรวจด้วยตาเปล่าจะมีความน่าเชื่อถือสูงแต่ก็มีข้อด้อย คือ มีเพียงบางตำแหน่งเท่านั้นที่สามารถตรวจได้ในขณะที่การวัดสามารถกระทำได้หลายตำแหน่งในกระดูกหนึ่งชิ้นถึงแม้ว่ากระดูกบางชิ้นไม่สมบูรณ์ก็ยังสามารถวัดได้ (ชนสรณ์ ภูเด่นแดน, 2551)

จากลักษณะที่พบส่วนใหญ่ สุภาวรรณ ลัทธิตธรรม (2559) กล่าวว่า ในกระดูกเชิงกราน

ที่พบจากการถูกฝังเป็นเวลานานและในศพท่านอนหงาย พบว่า ตำแหน่งทางด้านหน้ามักจะถูกทำลาย แต่มีตำแหน่งทางด้านหลังของกระดูกเชิงกราน ที่มักจะเหลืออยู่พอจะระบุเพศได้แก่ Greater Sciatic Notch ซึ่งในเพศหญิงจะกว้างกว่าและตื้นกว่าในเพศชาย ซึ่งในทางนิติมานุษยวิทยาใช้เทคนิค การอธิบายความแตกต่างของรูปร่างและขนาดระหว่างเพศโดยประเมินจากลักษณะทางกายภาพภายนอก ในกรณีที่ไม่สามารถจำแนกเพศได้ด้วยวิธีการดังกล่าว อาจเนื่องมาจากยังไม่มีประสบการณ์หรือความชำนาญมากพอ จึงใช้วิธีการวัด (metric-assessment) เข้าร่วมในการจำแนกเพศเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งในต่างประเทศมีการศึกษาการวัดกระดูกเชิงกรานเพื่อจำแนกเพศโดยการวัดมากมาย แต่เมื่อเทียบกับในประเทศไทยยังคงมีข้อมูลการวัดกระดูกเชิงกรานบริเวณ Greater Sciatic Notch เพื่อจำแนกเพศน้อย

สำหรับสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการจำแนกเพศจากบริเวณตำแหน่งดังกล่าวมาก่อน ซึ่งในการศึกษานี้จะเป็นการศึกษาครั้งแรกที่จัดทำขึ้นภายในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบลักษณะทางกายวิภาคของ Greater Sciatic Notch ระหว่างเพศชายกับเพศหญิงและจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch โดยวิธีการวัด

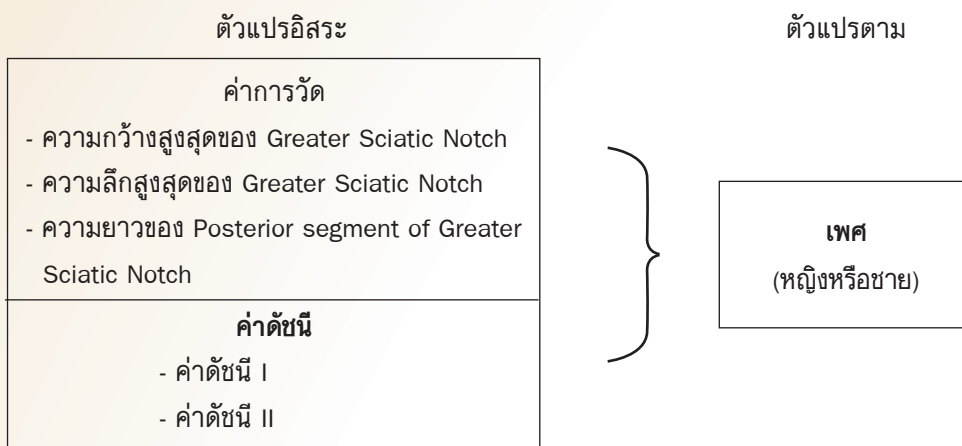
■ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะทางกายวิภาคของ Greater Sciatic Notch ระหว่างเพศชายและเพศหญิง

2. เพื่อจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch โดยใช้วิธีการวัดความกว้างสูงสุด,

ความลึกสูงสุดและความยาวของ Posterior segment จากกระดูกเชิงกราน

■ กรอบแนวคิดการวิจัย

■ สมมติฐานงานวิจัย

1. ลักษณะทางกายวิภาคของ Greater Sciatic Notch ระหว่างเพศชายและเพศหญิงแตกต่างกัน

2. ค่าการวัดจาก Greater Sciatic Notch โดยใช้วิธีการวัดความกว้างสูงสุด, ความลึกสูงสุดและความยาวของ Posterior segment จากกระดูกเชิงกราน สามารถจำแนกเพศได้

2. ค่าดัชนี คือ ค่าทางสถิติที่ได้จากการคำนวณค่าการวัด โดยมีหน่วยเป็นร้อยละ

■ ขอบเขตการวิจัย

ทำการศึกษาการจำแนกเพศจากกระดูกเชิงกราน บนตำแหน่งของ Greater Sciatic Notch โดยใช้วิธีการวัด ใช้ตัวอย่างกระดูกเชิงกรานผู้ใหญ่จากห้องเก็บกระดูก กลุ่มตรวจวิเคราะห์กระดูก กองพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ โดยทำการวัดขนาดบนตำแหน่งของ Greater Sciatic Notch จำนวน 3 ตำแหน่ง ได้แก่ (1) ความกว้างสูงสุดของ Greater Sciatic Notch (2) ความลึกสูงสุดของ Greater Sciatic Notch และ (3) ค่าความยาวของ Posterior Segment ของ Greater Sciatic Notch ด้วยเวอร์เนีย

■ นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ค่าการวัด คือ การเปรียบเทียบค่าของตัวแปรสองตัวระหว่าง ค่าของตัวแปรที่ต้องการวัด (Measure Value) กับ ค่าอ้างอิง (Reference Value) ผลลัพธ์ที่ได้จากการเปรียบเทียบ คือ ค่าที่แท้จริงของปริมาณตัวแปรที่ต้องการทราบหรือค่าที่วัดได้นั่นเอง (Result Value)

คาลิปเปอร์ แบบดิจิตอลและนำค่าที่วัดได้มาคำนวณหาค่าดัชนี จำนวน 2 ค่า ได้แก่ ค่าดัชนี I (Index I) และค่าดัชนี II (Index II) ในกลุ่มตัวอย่างกระดูกเชิงกรานผู้ใหญ่ จำนวน 100 คู่ (200 ตัวอย่าง) แต่ละคู่แบ่งออกเป็นข้างซ้ายและข้างขวา ได้แก่ เพศชาย 50 คู่ และเพศหญิง 50 คู่ ระยะเวลาดำเนินการศึกษาทดลอง : เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2563 - มกราคม พ.ศ. 2564) รวมทั้งสิ้น 9 เดือน

■ วิธีการดำเนินการวิจัย

ดำเนินการคัดเลือกกระดูกเชิงกราน จำนวน 100 คู่ (200 ตัวอย่าง) แต่ละคู่แบ่งออกเป็นข้างซ้ายและข้างขวา ได้แก่ เพศชาย 50 คู่ และเพศหญิง 50 คู่ จากห้องเก็บกระดูก กองพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยทำการ

เลือกกระดูกที่มีคุณสมบัติครบถ้วน โดยบริเวณตำแหน่งของ Greater Sciatic Notch ต้องอยู่ในสภาพสมบูรณ์ไม่มีลักษณะผิดปกติ แตกหักหรือมีพยาธิสภาพที่ผิดปกติ ทำการวัดขนาดของ Greater Sciatic Notch จำนวน 3 ตำแหน่ง ด้วยเวอร์เนียคาลิปเปอร์แบบดิจิตอลและบันทึกหน่วยเป็นมิลลิเมตร (mm) แสดงจุดการวัดดังภาพที่ 1 และทำการหาค่าดัชนี จำนวน 2 ค่า โดยมาตรฐานการวัดอ้างอิงจากงานวิจัยของ Jain and Choudhary (2013) กำหนดด้วยย่อของตัวแปรการวัดและคำอธิบายตำแหน่งการวัดไว้ในตาราง 1 โดยผู้วิจัยบันทึกลำดับของกระดูกแต่ละชิ้นไว้และผู้วิจัยต้องไม่ทราบมาก่อนว่ากระดูกแต่ละชิ้นนั้นเป็นเพศใด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเอนเอียงของข้อมูลในขณะทำการวัด จากนั้นทำการสืบค้นเพศและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมทางสถิติ

ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งการวัด Greater Sciatic Notch ที่มา. จากภาพถ่าย ศศิศิศ บุญสนธิ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

ตาราง 1 แสดงค่าการวัด ค่าอธิบายตำแหน่งการวัดและตัวย่อ

No	Measurements	Description	Abbr.
1.	ความกว้างสูงสุด Maximum Width of Greater Sciatic Notch (AB)	ระยะระหว่าง tubercle of piriformis muscle ถึง tip of ischial spine	MW
2.	ความลึกสูงสุด Maximum Depth of Greater Sciatic Notch (OC)	จุดที่ลึกที่สุด (C) ลากเส้นตัดตั้งฉากกับความกว้างสูงสุดของ Greater Sciatic Notch (AB) ที่จุด O	MD
3.	ความยาวของ Posterior segment of Greater Sciatic Notch (OB)	ระยะจากจุด O ถึง tip of ischial spine	PS
4.	ค่าดัชนี I (Index I)	Maximum Depth (OC) / Maximum Width (AB) x 100	Index I
5.	ค่าดัชนี II (Index II)	Posterior segment of Greater Sciatic Notch (OB) / Maximum Width (AB) x 100	Index II

■ การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการวัด

1.1 Relative technical error of measurement (rTEM) เป็นการตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาค่าความคลาดเคลื่อนของการวัดในทางนิติมานุษยวิทยาโดยอ้างอิงจากการศึกษาของ Perini, Oliveira, Ornellas & Oliveira (2005)

1.2 Coefficient of reliability (R) เพื่อหาค่าความสอดคล้องระหว่างการวัด 2 ครั้งจากแหล่งข้อมูลเดียวกัน โดยค่าความน่าเชื่อถือในทางมานุษยวิทยาที่ยอมรับได้ต้องมีค่ามากกว่า 0.75 โดยอ้างอิงจากการศึกษาของ Ward and Jamison (1991)

2. สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) โดยการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t-test independent เพื่อหาค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และ

ค่านัยสำคัญทางสถิติ (statistical significance) จากค่า P-value ที่ระดับความเชื่อมั่นมากกว่าร้อยละ 95 ($P\text{-value} < 0.05$) เพื่อทดสอบสมมติฐานทางสถิติของข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกกลุ่ม (discriminant analysis) เพื่อวิเคราะห์ความแม่นยำของตำแหน่งในการวัดและค่าดัชนีที่ได้จากการวัดและเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพความแม่นยำในการจำแนกเพศ ด้วยขั้นตอน Stepwise method จากนั้นสร้างเป็นสมการในการจำแนกเพศ

■ ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการวัด

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการวัดด้วยการตรวจสอบค่า Relative technical error of measurement

(rTEM) พบว่า rTEM ที่ได้จากการวัดด้วยผู้วัดคนเดียว (Intra-observer) อยู่ในช่วงของค่าที่ยอมรับได้ทางสถิติของการวัดในทางมานุษยวิทยา (ไม่เกินร้อยละ 1.5) และค่า rTEM จากการวัดด้วยผู้วัด 2 คน (Inter-observer) อยู่ในช่วงของค่าที่ยอมรับได้ทางสถิติ (ไม่เกินร้อยละ 2) และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการวัด โดยตรวจสอบค่า Coefficient of reliability (R) โดยค่าความ

น่าเชื่อถือในทางมานุษยวิทยาที่ยอมรับได้ต้องมีค่ามากกว่า 0.75

ซึ่งผลการตรวจสอบทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าข้อมูลที่ได้อ่อนข้างมีความสอดคล้องกันและมีความน่าเชื่อถือของข้อมูล (ตาราง 2) โดยค่า R ของ MD(L) และ PS(L) มีค่าน้อยกว่า 0.75 ทั้งนี้ขึ้นกับความยากของการระบุตำแหน่งที่วัดและความชำนาญของผู้วัดร่วมด้วย

ตาราง 2 แสดงค่า Relative technical error of measurement (rTEM) และค่า Coefficient of reliability (R)

Variables	Inter-observer		Intra-observer	
	rTEM (%)	R	rTEM (%)	R
MW(L)	2.02	0.77	1.49	0.83
MW(R)	2.01	0.77	1.48	0.91
MD(L)	1.57	0.75	1.26	0.58
MD(R)	2.00	0.94	1.42	0.80
PS(L)	1.97	0.78	1.51	0.68
PS(R)	1.19	0.75	1.34	0.99

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการเปรียบเทียบความแตกต่างของ Greater Sciatic Notch ระหว่างข้างซ้ายและข้างขวา

สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรการวัดกระดูกบริเวณ Greater Sciatic Notch ระหว่างข้างซ้าย

และข้างขวาแต่ละเพศ ทั้งหมด 3 ตำแหน่งและค่าดัชนี 2 ค่า แสดงดังตาราง 3 กับ 4 และทดสอบความแตกต่างระหว่างข้างซ้ายและข้างขวาในแต่ละเพศ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value > 0.05)

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและความแตกต่างของ Greater Sciatic Notch ระหว่างข้างซ้ายและข้างขวาของเพศชาย (n = 50)

Parameters	Side	Variable				
		Mean	SD	Minimum	Maximum	P-Value
MW	L	42.36	2.79	36.44	48.41	0.103
	R	42.96	2.34	38.16	46.94	
MD	L	31.00	3.38	23.08	36.93	0.385
	R	31.28	3.08	24.26	37.71	
PS	L	33.19	2.95	23.00	38.85	0.850
	R	33.23	2.73	27.01	38.18	
Index I	L	73.42	8.63	51.66	90.31	0.733
	R	73.08	8.68	54.78	96.31	
Index II	L	78.60	7.92	53.94	95.42	0.183
	R	77.48	6.44	62.90	93.91	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความแตกต่างของ Greater Sciatic Notch ระหว่างข้างซ้ายและข้างขวาของเพศหญิง (n = 50)

Parameters	Side	Variable				
		Mean	SD	Minimum	Maximum	P-Value
MW	L	52.16	3.47	46.52	61.25	0.378
	R	51.85	4.11	43.20	60.34	
MD	L	26.43	3.02	19.78	33.43	0.421
	R	26.73	3.13	20.55	33.20	
PS	L	29.64	4.35	21.69	39.86	0.679
	R	29.45	4.26	21.14	37.95	
Index I	L	50.91	7.05	38.31	68.68	0.193
	R	51.87	7.18	35.23	65.53	
Index II	L	56.90	7.96	40.26	75.85	0.957
	R	56.94	8.13	43.81	81.98	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของ
ตัวแปรในการวัด Greater Sciatic Notch ข้างซ้าย
และข้างขวา ระหว่างเพศชายและเพศหญิง

เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย
ตัวแปรการวัด (ดังตาราง 5) พบว่ามีความแตกต่าง

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกตัวแปร (P-value =
0.000) และจากข้อมูลดังกล่าว พบว่า ค่าเฉลี่ย
ตัวแปรการวัดของเพศชายมีค่ามากกว่าเพศหญิง
เกือบทุกตัวแปร ยกเว้น Maximum Width of
Greater Sciatic Notch (MW)

ตาราง 5 เปรียบเทียบความแตกต่างของตัวแปรในการวัด Greater Sciatic Notch ระหว่าง
เพศชายและเพศหญิง

Variable	Side	Sex	Mean	SD	P-Value
MW	L	M	42.36	2.79	0.000*
		F	52.16	3.47	
	R	M	42.96	2.34	0.000*
		F	51.85	4.11	
MD	L	M	31.00	3.38	0.000*
		F	26.43	3.02	
	R	M	31.28	3.08	0.000*
		F	26.73	3.13	
PS	L	M	33.19	2.95	0.000*
		F	29.64	4.35	
	R	M	33.23	2.73	0.000*
		F	29.45	4.26	
Index I	L	M	73.42	8.63	0.000*
		F	50.91	7.05	
	R	M	73.08	8.68	0.000*
		F	51.87	7.18	
Index II	L	M	78.60	7.92	0.000*
		F	56.89	7.96	
	R	M	77.48	6.44	0.000*
		F	56.94	8.13	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบค่าความแม่นยำ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม (discriminant analysis)

จากตาราง 3-4 แสดงให้เห็นว่า Greater Sciatic Notch ทั้งสองข้าง ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-Value} > 0.05$) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้ตัวแปรการวัดข้างขวาและค่าดัชนีที่ได้จากการคำนวณตัวแปรการวัดข้างขวาเป็นตัวแทนกลุ่มประชากรในการแทนค่าต่าง ๆ จากนั้นนำมาวิเคราะห์จำแนกกลุ่มโดยใช้สถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม (discriminant analysis) ผลเป็นดังนี้

ความแม่นยำในการระบุเพศจากผลการวิเคราะห์ของสถิติ Discriminant analysis ด้วยตัวแปร การวัดตัวแปรเดียว (univariate variable) โดยค่าความกว้างสูงสุด (Maximum Width of Greater Sciatic Notch-MW) เป็นตัวแปรที่มีความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยมากที่สุด ร้อยละ 92 และจากการคำนวณค่าดัชนี พบว่าค่าดัชนี I (Index I) ซึ่งเป็นค่าดัชนีที่ได้จากการคำนวณค่าความกว้างสูงสุด (MW) ร่วมกับค่าความลึกสูงสุด (MD) มีความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยมากที่สุด ร้อยละ 93 (ตาราง 6)

ตาราง 6 เปรียบเทียบค่าความถูกต้องโดยใช้สถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่มด้วยตัวแปรการวัดตัวแปรเดียว

Parameters	Wilks' Lamda	P-value	Original accuracy (%)			Sex bias	Cross validation accuracy (%)			Sex bias
			M	F	Overall		M	F	Overall	
MW	.357	0.000	100	84	92	16	100	84	92	16
MD	.646	0.000	72	80	76	-8	72	80	76	-8
PS	.778	0.000	72	72	72	0	72	72	72	0
Index I	.356	0.000	94	96	95	-2	92	94	93	-2
Index II	.333	0.000	92	88	90	4	92	88	90	4

ข้อมูลในตาราง 7 แสดงค่าความแม่นยำในการระบุเพศจากสถิติ discriminant analysis โดยใช้ตัวแปรการวัดหลายตัวแปร (multivariate variable) พบว่า ค่าความกว้างสูงสุดร่วมกับค่าความยาวของ posterior segment (MW/PS) เป็นตัวแปรที่มีความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยมากที่สุด ร้อยละ 96 และเมื่อเลือกใช้ตัวแปรการวัด จำนวน 3 ค่าและค่าดัชนี จำนวน 2 ค่า ทั้งหมดรวมกัน ดังนี้ MW/MD/PS/INDEX I/INDEX II พบว่า ให้ความแม่นยำในการจำแนก

เพศเฉลี่ยเท่ากัน (ร้อยละ 96)

เมื่อเปรียบเทียบค่าความแม่นยำ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่มด้วยตัวแปรการวัดตัวแปรเดียว (univariate variable) และตัวแปรการวัดหลายตัวแปร (multivariate variable) พบว่าการเพิ่มจำนวนตัวแปรในการวัด มีแนวโน้มทำให้ค่าความแม่นยำในการจำแนกเพศเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะตัวแปรที่มีค่าความกว้างสูงสุด (Maximum Width of Greater Sciatic Notch (MW)) ร่วมด้วย

ตาราง 7 เปรียบเทียบค่าความแม่นยำโดยใช้สถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่มด้วยตัวแปรการวัดหลายตัวแปร

Parameters	Wilks' Lamda	p-value	Original accuracy (%)			Sex bias	Cross validation accuracy (%)			Sex bias
			M	F	Overall		M	F	Overall	
MW/MD	.304	0.000	100	84	92	16	100	86	93	14
MW/PS	.257	0.000	100	92	96	8	100	92	96	8
MD/PS	.551	0.000	86	82	84	2	86	80	83	6
MW/MD/PS	.230	0.000	98	94	96	4	96	94	95	2
INDEX I/ INDEX II	.240	0.000	94	96	95	-2	94	96	95	-2
MW/MD/ PS/INDEX I/ INDEX II	.223	0.000	96	96	96	0	96	96	96	0

ตาราง 8 สมการจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch

Variables	Fomular	Predicted group Membership for cross validation(%)		Average accuracy for cross validation (%)
		M	F	
MW	-14.158+0.299MW	100	84	92
MD	-9.339+0.322MD	72	80	76
PS	-8.757+0.279PS	72	72	72
Index I	-7.843+0.126Index I	92	94	93
Index II	-9.162+0.136Index II	92	88	90
MW/MD	-8.022+0.261MW-0.149MD	100	86	93
MW/PS	-8.554+0.301MW-0.183PS	100	92	96
MD/PS	-12.548+0.16PS+0.26MD	86	80	83
MW/MD/ PS	4.467-0.276MW+0.117MD+0.167PS	96	94	95
INDEX I/INDEX II	-10.987+0.091 IndexII+0.078 Index I	94	96	95
MW/MD/PS/INDEX I/INDEX II	-7.015-0.033MW+0.089MD-0.199PS+0.008 IndexI+0.174 Index II	96	96	96
Index I/Index II/PS (Stepwise method)	-8.488+0.049 IndexI+0.161 IndexII-0.172PS	96	96	96

Male = D < Sectioning Point (0) < D = Female; cut value = 0

ข้อมูลในตาราง 8 จากสมการจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch ของตัวแปรการวัดตัวแปรเดียว (univariate variable) และหลายตัวแปร (multivariate variable) พบว่า ตัวแปรที่ทำให้ความแม่นยำในการจำแนกเพศมากที่สุด (ร้อยละ 96) และใช้จำนวนตัวแปรการวัดน้อยที่สุดเพียง 2 ตัวแปร คือ ความกว้างสูงสุดร่วมกับความยาวของ Posterior Segment (MW/PS) โดยมีสมการในการจำแนกเพศ คือ $D = -8.554 + 0.301MW - 0.183PS$ (cut value = 0) และเมื่อพิจารณาจากการทำ cross validation ด้วยวิธี Stepwise method พบว่าตัวแปรที่ให้ความแม่นยำที่ใช้ในการจำแนกเพศมากที่สุด (ร้อยละ 96) คือ ค่าดัชนี I และค่าดัชนี II ร่วมกับ ความยาวของ Posterior Segment (Index I/ Index II/PS) มีสมการในการจำแนกเพศ คือ $D = -8.488 + 0.049 \text{ Index I} + 0.161 \text{ Index II} - 0.172PS$ (cut value = 0) โดยสามารถแทนค่าการวัดและค่าดัชนีดังกล่าวลงในสมการที่เลือกใช้ (หน่วยวัดเป็นมิลลิเมตร)

วิธีการแปรผล คือ Male = $D < \text{Sectioning Point (0)}$ < $D = \text{Female}$; (cut value = 0) โดยนำค่า D ที่คำนวณได้จากสมการที่เลือกใช้ มาเปรียบเทียบกับค่า sectioning point (0) ซึ่งการศึกษาครั้งนี้มีค่าเท่ากับศูนย์ (0) ในทุกสมการ โดยค่า sectioning point มาจากผลการวิเคราะห์สถิติ Discriminant analysis ในส่วนของ Function at Group Centroids หากค่า D ที่คำนวณออกมามีค่าน้อยกว่า 0 จะทำนายได้ว่าเป็นเพศชายและค่า D มีค่ามากกว่า 0 จะทำนายได้ว่าเป็นเพศหญิง

รูปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของข้อมูลระหว่างเพศชายและเพศหญิง ด้วยสถิติเชิงพรรณนาโดยการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t-test independent ผลการศึกษา พบว่าทุกตำแหน่งของตัวแปรการวัดและค่าดัชนีทั้ง 2 ค่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างเพศหญิงและเพศชาย (P-value = 0.000) ทั้งนี้พบว่า ในเพศชายกระดูกเชิงกราน บริเวณ Greater Sciatic Notch ของเพศชาย มีลักษณะลึกกว่าเพศหญิง (Maximum Depth of Greater Sciatic Notch-MD) และลักษณะความยาวของ Posterior Segment of Greater Sciatic Notch-PS ยาวกว่าเพศหญิง ในขณะที่เพศหญิง ลักษณะของ Greater Sciatic Notch มีความกว้างกว่าเพศชาย (Maximum Width of Greater Sciatic Notch-MW) โดยผลการทดลองทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิง (sex dimorphism) นำมาใช้ในการแยกกระดูกเชิงกราน บริเวณ Greater Sciatic Notch ได้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของ Sandhya (2019); Shah et al. (2011); Singh and Potturi (1977); Jain and Choudhary (2013); Dnyanesh, S., Dnyanesk, D.K., Phaniraj, S., Malikarjun, M. and Vijayashri, B.H. (2013) และสุภาวรรณ ลัทธิตธรรม (2559) ที่แสดงให้เห็นว่า ในเพศหญิงลักษณะของ Greater Sciatic Notch มีค่าความกว้างสูงสุดมากกว่าเพศชาย และในเพศชาย มีลักษณะของ Greater Sciatic Notch ที่มีความลึกมากกว่าเพศหญิง (ตาราง 9)

ค่าความยาวของ Posterior Segment of Greater Sciatic Notch ผลการทดลองครั้งนี้พบว่า เพศชายมีค่าเฉลี่ย (mean) ความยาวมากกว่าเพศหญิง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jain and Choudhary (2013) และผลดังกล่าวไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dnyanesh et al. (2013) ซึ่งเพศชายมีค่าเฉลี่ย (mean) ความยาวของ Posterior Segment of Greater Sciatic Notch น้อยกว่าเพศหญิง (ตาราง 9)

ค่าดัชนี I (Index I) และค่าดัชนี II (Index II) ของงานวิจัยครั้งนี้ พบว่า เพศชายมีค่าเฉลี่ย (mean) มากกว่าเพศหญิง (ตาราง 10) ซึ่งค่าดัชนี I (Index I) มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของ Sandhya (2019); Shah et al. (2011); Dnyanesh et al. (2013), Jain and Choudhary (2013) และ Singh and Potturi (1977) ส่วนค่าดัชนี II (Index II) พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของ Shah et al. (2011) และ Jain and Choudhary (2013) และ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของ Dnyanesh et al. (2013) และ Singh and Potturi (1977) อาจเนื่องมาจาก กลุ่มประชากรและเชื้อชาติ (นิกรอยด์, มองโกลอยด์, คอเคซอยด์ (Ancestry)) ที่แตกต่างกัน อาจส่งผลต่อลักษณะโครงสร้างกระดูกบริเวณดังกล่าวได้

การวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม (discriminant analysis) ผลการวิจัย พบว่า การใช้ตัวแปรในการวัดตัวแปรเดียว (univariate variable) มีความสามารถในการจำแนกเพศของแต่ละตัวแปรแตกต่างกันโดยสถิติ discriminant analysis ให้ความแม่นยำเฉลี่ย ตั้งแต่ร้อยละ 72-95 ดังนั้น ค่าความกว้างสูงสุด (Maximum

Width of Greater Sciatic Notch) ให้ความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยมากที่สุดร้อยละ 92 และค่าความยาวของ Posterior Segment of Greater Sciatic Notch ให้ความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยน้อยที่สุด ร้อยละ 72 ส่วนการใช้ตัวแปรในการวัดหลายตัว (multivariate variable) พบว่า ให้ความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ย ร้อยละ 83-96 โดยเมื่อเลือกใช้ตัวแปรการวัดร่วมกันเพียง 2 ตัว ได้แก่ ค่าความกว้างสูงสุด (Maximum Width of Greater Sciatic Notch) ร่วมกับค่าความยาวของ Posterior Segment of Greater Sciatic Notch จะให้ความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ย ร้อยละ 96 ซึ่งผลของความแม่นยำในการจำแนกเพศ แสดงให้เห็นว่า เมื่อเพิ่มตัวแปรการวัดในสมการการจำแนกเพศ จะทำให้มีความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยมากกว่าการใช้เพียงตัวแปรเดียว และค่าความกว้างสูงสุด (Maximum Width of Greater Sciatic Notch) เป็นตัวแปรการวัดที่ช่วยทำให้ความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยสูงขึ้น (ตาราง 6 และ 7)

เมื่อพิจารณาความแม่นยำในการจำแนกเพศของทั้งสถิติแล้ว พบว่า ตัวแปรที่มีความแม่นยำที่ใช้จำแนกเพศเฉลี่ยมากที่สุด (ร้อยละ 96) และใช้จำนวนตัวแปรการวัดน้อยที่สุด (2 ตัวแปร) คือ MW/PS โดยมีสมการในการจำแนกเพศ คือ $D = -8.554 + 0.301MW - 0.183PS$ (Male = $D < \text{Sectioning Point}$ (0) < D = Female; cut value = 0) เมื่อผลการคำนวณค่า D หากมีค่าน้อยกว่า 0 จะทำนายได้เป็นเพศชายและค่ามากกว่า 0 จะทำนายได้เป็นเพศหญิง (ตาราง 8)

จากการทดสอบประสิทธิภาพของสมการการจำแนกเพศที่ได้จากการวิเคราะห์โดยดำเนินการวัด กลุ่มตัวอย่างใหม่ (unknown) ของกระดูกเชิงกรานผู้ใหญ่ข้างขวา จำนวน 50 ตัวอย่าง โดยเลือกใช้สมการการจำแนกเพศจากตัวแปรการวัดจำนวน 2 ตัวแปรที่ให้ความแม่นยำสูงสุด (ร้อยละ 96) และใช้จำนวนตัวแปรน้อยที่สุด (2 ตัวแปร) คือ ค่าความกว้างสูงสุดร่วมกับความยาวของ posterior segment (MW/PS) พบว่า จากผลการคำนวณค่า D จากสมการดังกล่าว ในกลุ่มตัวอย่างใหม่ (unknown) จำนวน 50 ตัวอย่างสามารถทำนายเพศได้ถูกต้องร้อยละ 96 ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในความแม่นยำของสมการการจำแนกเพศมากขึ้น

โดยผลการทำนายที่ผิดพลาดนั้น อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดในบางกรณี เช่น เพศชายมีขนาดรูปร่างที่เล็กใกล้เคียงกับเพศหญิงหรือเพศหญิงมีรูปร่างใหญ่ใกล้เคียงเพศชาย หรือตำแหน่งที่ทำการวัดขนาดมีขอบเขตที่ไม่ชัดเจน อาจส่งผลให้การคำนวณค่า D ที่ได้ เมื่อเทียบกับค่า

sectioning point (O) ที่ใช้เป็นจุดแบ่งจำแนกเพศมีค่าที่ใกล้กันมาก อาจส่งผลทำให้การทำนายผิดพลาดได้

ในกรณีที่เกิดเหตุอาจพบกระดูกเชิงกรานเพียงข้างเดียวหรือพบความไม่สมบูรณ์ในตำแหน่งที่ต้องทำการวัดที่ให้ความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยระดับที่สูงได้ ทั้งนี้สามารถเลือกใช้ตำแหน่งอื่นๆ ที่สามารถวัดได้แทนลงในสมการการจำแนกเพศจาก Greater Sciatic Notch โดยค่าความแม่นยำในการจำแนกเพศเฉลี่ยจะลดลงหรือเพิ่มขึ้นตามตำแหน่งที่เลือกวัด (ตาราง 8) อย่างไรก็ตามการใช้การวัดตำแหน่งต่างๆ บนกระดูกเพื่อประโยชน์ในการจำแนกเพศนั้น ในทางปฏิบัติที่เหมาะสมนั้นควรมีการประเมินลักษณะทางกายภาพภายนอกของกระดูกร่วมด้วยและผลของการตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลอย่างอื่นร่วมด้วย เช่น การตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) และลายพิมพ์นิ้วมือ (finger print) จะช่วยเพิ่มความแม่นยำในการระบุตัวบุคคลมากขึ้น

ตาราง 9 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย (mean) ของความกว้างสูงสุด, ความลึกสูงสุดและความยาวของ Posterior Segment ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Study	Maximum Width		Maximum Depth		Posterior Segment	
	Male	Female	Male	Female	Male	Female
Shamer Singh and Buchi Raju Potturi (1977)	44.30(R) 45.20(L)	48.27(R) 47.40(L)	25.93(R) 25.62(L)	25.86(R) 24.9(L)	6.06(R) 16.39(R)	6.38(L) 15.57(L)
Singh and Potturi (1978)	-		2.56	2.49	95-97%	
Shah et al. (2011)	3.85	4.27	2.41	2.23	-	
Dnyanesh et al. (2013)	40.11(R) 39.14(L)	47.00(R) 43.77(L)	32.34(R) 31.73(L)	31.28(R) 33.61(L)	11.40(R) 11.00(L)	21.92(R) 21.67(L)
Jain and Choudhary (2013)	33.80(R) 34.10(L)	45.00(R) 43.30(L)	25.60(R) 26.50(L)	24.70(R) 24.20(L)	28.90(R) 28.00(L)	24.70(R) 22.00(L)
สุภาวรรณ ลัทธิธรรม (2559)	39.62	42.27			-	
Sandhya (2019)	4.12	4.34	3.44	2.61	-	
ศศิศิษ บัญสนธิ (2565)	42.96(R) 42.36(L)	51.85(R) 52.16(L)	31.28(R) 31.00(L)	26.73(R) 26.43(L)	33.23(R) 33.19(L)	29.45(R) 29.64(L)

ตาราง 10 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย (Mean) ของค่าดัชนี Index I และค่าดัชนี Index II ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Study	Index I		Index II	
	Male	Female	Male	Female
Shamer Singh and Buchi Raju Potturi (1977)	65.12(R) 64.48(L)	53.69(R) 53.03(L)	14.61(R) 15.00(L)	33.70(R) 32.81(L)
Shah et al. (2011)	661.98	367.59	2.41	2.23
Dnyanesh et al. (2013)	80.93(R) 79.15(L)	67.14(R) 71.30(L)	28.90(R) 28.62(L)	46.64(R) 45.52(L)
Sanjeev Kumar Jain and AlockKumar Choudhary (2013)	74(R) 78(L)	55(R) 57(L)	85(R) 82(L)	55(R) 50(L)
Kumari Sandhya (2019)	84.49	61.22	-	-
ศศิศิษ บัญสนธิ (2565)	73.08(R) 73.42(L)	51.87(R) 50.91(L)	77.48(R) 78.60(L)	56.94(R) 56.90(L)

■ ข้อเสนอแนะ:

1. ควรนำผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ มาใช้ในกระบวนการตรวจพิสูจน์และสร้างคู่มือหรือวิธีการปฏิบัติงานเพิ่มเติมเพื่อความสะดวกในการนำมาใช้งานเพื่อหาข้อมูลทางชีวภาพ (biological profile) จากโครงกระดูกเฉพาะของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์

2. ตัวอย่างของกระดูกเชิงกรานส่วนใหญ่บริเวณ Greater Sciatic Notch ค่อนข้างตรงกับตำแหน่งที่ต้องการวัดค่า

3. ควรศึกษาตำแหน่งอื่นของกระดูกเชิงกรานร่วมด้วย เช่น ความสูงและความกว้างของกระดูกเชิงกรานและค่าดัชนีของความสูงและความกว้างของกระดูกเชิงกรานเนื่องจากกระดูกเชิงกรานเป็นกระดูกที่มีความแตกต่างระหว่างเพศ (sex dimorphic) ที่ชัดเจนสามารถนำมาใช้ในการจำแนกเพศได้หลากหลายตำแหน่งและควรเปรียบเทียบความแม่นยำในการระบุเพศร่วมด้วย

4. สามารถนำสมการการจำแนกเพศโดยการวัดจาก Greater Sciatic Notch ประกอบผลการวิเคราะห์เพศร่วมกับวิธีการอื่นในรายงานการตรวจวิเคราะห์กระดูกของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

■ บรรณานุกรม

ชนสรณ์ ภูเด่นแดน. (2551). *การระบุเพศจากโครงกระดูกมนุษย์ (Sex Determination from Human Skeleton)*. ค้นเมื่อ 8 กันยายน 2563, จาก http://www.forensicchula.net/FMJ/journal/topic/J4bone_sex.pdf

สุภาวรรณ ลัทธิดธรรม. (2559). *การระบุเพศจาก Greater Sciatic Notch และ Acetabulum จากโครงกระดูกกลุ่มตัวอย่างในประชากรไทย*. ค้นเมื่อ 8 กันยายน 2563, จาก <http://ph01.tci-thaijo.org/index.php/VESTSU/article/view/75452/60789>

Gonzalez P. N., V.Bernal, V., & Perez, S. I. (2009). *Geometric morphometric approach to sex estimation of human pelvis*. Retrieved September 8, 2563, from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0379073809001923?via%3Dihub>

Krogman, W. M., & Iscan, M. Y. (1986). *The human skeleton in forensic medicine* (2nd ed.). Springfield: Charles C Thomas Publisher.

Sandhya, K. (2019). A morphometric study of different parameters of greater sciatic notch in relation to sexual dimorphism in the jharkhand population. *International Journal of Scientific Research*, 8(1), 646-647.

Perini, T.A., Oliveira G.L., Omellas J.S. and Oliveira F.P. (2005). Technical error of measurement in anthropometry. *Rev Brass Med Esporte*, 11(1), 81-85.

Jain, S. K., & Choudhary, A. K. (2013). Sexual dimorphism in greater sciatic notch - A morphometric study. *Journal of Evolution of Medical and Dental Sciences*, 2(40), 7653-7657.

Singh, S., & Potturi, B. R. (1978). Greater Sciatic Notch in sex determination. *J Anat*, 125(3), 619-624.

- Shah, S., Zalawadia, A., Ruparelia, S., Patel, S., Rathod S. P., & Patel, S. V. (2011). Morphometric study of greater sciatic notch of dry human hip bone in Gujarat region. *NJIRM*, 2(2), 27-30.
- Dnyanesh, S., Dnyanesk, D.K., Phaniraj, S., Malikarjun, M. and Vijayashri, B.H. (2013). Study of greater sciatic notch in sex determination of hip bone by metric method. *IOSR Journal of dental and Medical Sciences*, 10(4), 18-23.
- Ward, R., & Jamison, P. (1991). Measurement precision and reliability in craniofacial anthropometry: Implications and suggestions for clinical applications. *J Craniofac Genet Dev Biol*, 11(3), 156-164.

การพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัว อย่างประสบความสำเร็จ ด้วยการให้คำปรึกษา ครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน*

THE DEVELOPMENT OF SUCCESSFUL FAMILY FUNCTION PROGRAM WITH FAMILY COUNSELING BASED ON THE JUVENILE AND FAMILY COURT

อรัญญา ชัยยาต์ บุญชูกิตติยศ**

Arunchaya Bunchookittiyot

■ บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย (1) เพื่อพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน (2) เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน และ (3) เพื่อเปรียบเทียบการทำหน้าที่ครอบครัวก่อนการให้คำปรึกษาและภายหลังการให้คำปรึกษา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี จำนวน 10 ครอบครัว จำนวน 30 คน จากนั้นสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 5 ครอบครัว เพื่อเข้ารับการให้คำปรึกษาครอบครัวด้วยโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง "การพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน" ผลงานประกอบคำขอประเมินบุคคลเพื่อเลื่อนข้าราชการศาลยุติธรรมชั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนักจิตวิทยาระดับชำนาญการพิเศษ

** ปัจจุบันดำรงตำแหน่งนักจิตวิทยาชำนาญการ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี สำนักงานศาลยุติธรรม

และกลุ่มควบคุมจำนวน 5 ครอบครัว ไม่ได้รับ
การให้คำปรึกษา

ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. โปรแกรมการให้คำปรึกษาครอบครัว
อย่างประสบความสำเร็จโดยใช้ศาลเยาวชน
และครอบครัวเป็นฐานของกลุ่มทดลองก่อน
เข้ารับการให้คำปรึกษาและหลังเข้ารับโปรแกรม
การให้คำปรึกษาครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ
โดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็น
ฐานมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ .001

2. การทำหน้าที่ของครอบครัวในด้านต่าง ๆ
ประกอบด้วย ด้านการแก้ปัญหา ด้านการสื่อสาร
ด้านบทบาทของครอบครัว ด้านการตอบสนอง
ทางอารมณ์ ด้านความผูกพันทางอารมณ์
ด้านการควบคุมพฤติกรรม ด้านการทำหน้าที่
ทั่วไป ของกลุ่มทดลองก่อนเข้ารับโปรแกรม
การให้คำปรึกษาครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ
โดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็น
ฐานและหลังเข้ารับโปรแกรมการให้คำปรึกษา
ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จโดยใช้
ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานทุก
องค์ประกอบมีความแตกต่างกันอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3. การให้คำปรึกษาครอบครัวของกลุ่ม
ควบคุมก่อนเข้ารับการให้คำปรึกษาและหลัง
เข้ารับการให้คำปรึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

1. แบบวัดการทำหน้าที่ครอบครัวสามารถ
นำไปใช้ได้กับครอบครัวทั่วไป เพื่อเป็นเครื่องมือ
ในการวัดการทำหน้าที่ครอบครัว สามารถทำให้
ทราบถึงระดับของการทำหน้าที่ครอบครัวของ

สมาชิกภายในครอบครัวแต่ละคนได้ แต่อย่างไร
ก็ตามก่อนนำแบบวัดการทำหน้าที่ครอบครัว
ไปใช้ต้องมีการศึกษารายละเอียดและวิธีการ
ให้คะแนนของแบบวัดให้ชัดเจนก่อน

2. การนำโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัว
อย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษา
ครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัว
เป็นฐานไปใช้ ควรศึกษาและทำความเข้าใจ
เกี่ยวกับรายละเอียดของแนวคิดสำคัญขั้นตอน
และเทคนิคการให้คำปรึกษาในโปรแกรมฯ
และผู้ให้คำปรึกษาควรได้รับการฝึกการให้
คำปรึกษาครอบครัวและได้รับการฝึกการทำงาน
ในระบบการปฏิบัติงานภายในศาลเยาวชนและ
ครอบครัวมาเป็นอย่างดีแล้ว จึงจะสามารถ
ดำเนินการให้คำปรึกษาตามโปรแกรมการ
ทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ
ด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาล
เยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน เพื่อพัฒนาเด็ก
เยาวชนและครอบครัวในการทำหน้าที่ครอบครัว
อย่างประสบความสำเร็จและไม่หวนกลับมา
กระทำความผิดซ้ำได้

คำสำคัญ: โปรแกรม, การให้คำปรึกษา
ครอบครัว, การทำหน้าที่ครอบครัว

■ Abstract

This research aims to study on (1)
development of successful family function
program with family counseling using the
basis of Juvenile and Family court, (2)
analysis of the results from the successful
development of family function program

with family counseling under the juvenile and family court, and (3) comparison of the family functions before and after the consultation program.

The sample in this research was a group of 10 families with juveniles who went to the Juvenile and Family Court process in Ratchaburi province. The Simple Random Sampling method was applied by experimental examination on a group of 5 families under the family counseling program based on the Juvenile and Family Court and a control group of 5 families for the non-counseling program.

The results of this research can be summarized as follows:

1) The successful family counseling program using the basis of Juvenile and Family Court on the sample before and after entering the program demonstrated a statistically significant difference at .001 significance level.

2) All aspects of the family functions, which are problem solution, communication, family role, emotional response, emotional relationship, behavior control and general duty, under the experimental groups before and after enrollment of the successful family counseling program through the Juvenile and Family Court revealed a statistically significant difference at .001 significance level.

3) The family counseling of the control group before and after the consultation was not different at .05 significance level.

Recommendation

1. The family function measure can be applied as a tool for measurement of the family functions in general family. This can provide the level of family functions in each family member. However, details and scoring methods of the measurement must be clearly studied prior to the family function measure.

2. To successfully adopt the family function program using the juvenile and family court as a basis, the concept, procedure and technique should be carefully reviewed and processed with understanding. Counselors are supposed to be trained and experienced with the Juvenile and Family court for the best outcome in the successful family function of juveniles and families with no recidivism.

Keywords: Program, family counseling, family function

■ บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางการศึกษาของสังคม ครอบครัวเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์

ความรู้ฝึกฝนและอบรมให้สมาชิกได้เรียนรู้ระเบียบสังคมหรือการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ทั้งอย่างเป็นทางการ (formal) และไม่เป็นทางการ (informal) นอกจากนี้ครอบครัวยังเป็นสถาบันพื้นฐานในการพัฒนาสังคม สถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่นเดียวกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ วัฏจักรของการเกิด การเติบโต เข้าสู่วัยเรียน วัยทำงาน วัยแต่งงาน วัยเลี้ยงดูลูกของตนเอง วัยดูแลพ่อแม่เมื่อแก่ชราลง สอนและฝึกให้ทุกคนต้องมีบทบาทหน้าที่ในฐานะต่างๆ ในครอบครัว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเข้าไปมีบทบาท ภาระหน้าที่และมีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544) ครอบครัวยังเป็นหน่วยวางรากฐานการปกครองในระดับต่างๆ ครอบครัวทำหน้าที่ปฐมภูมิที่สำคัญที่สุดคือ การให้กำเนิดเด็ก ให้การเลี้ยงดูผู้เยาว์ ให้การศึกษา สร้างคนให้รู้จักระเบียบสังคม ตลอดจนมีการพักผ่อน การทำสันทนาการ และการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน บรรยากาศ และวิธีการอบรมเลี้ยงดู การอบรมสั่งสอน การเป็นพ่อแม่แบบ-แม่แบบ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งโดยที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือในทางลบได้ค่อยๆ หล่อหลอมพื้นฐานทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางร่างกาย สังคม อารมณ์ และจิตใจของสมาชิกในครอบครัวในรูปแบบต่างๆ มีผลโดยตรงต่อการแสดงบทบาททางสังคมของสมาชิกครอบครัวในสถาบันอื่นต่อไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

จากแบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัว ครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้ดีจะมีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม แต่ครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้ไม่ดีนั้น มักแก้ปัญหาอย่างไรประสิทธิภาพหรือไม่ได้แก่เลย แต่ปล่อยให้ค้างคาอยู่เป็นเวลานานจนเกิดปัญหาอื่นตามมา ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพจะแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็วและเป็นระบบ ปัญหาที่มีจึงไม่ใช่ปัญหาใหม่และไม่ใช่ปัญหาเรื้อรัง ในการประเมินครอบครัวจะต้องวิเคราะห์ว่าครอบครัวใช้วิธีแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด โดยทั่วไปการแก้ไขปัญหาควรดำเนินเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) แยกแยะประเด็นปัญหาให้ชัดเจน มีการชี้ชัดว่าอะไรเป็นปัญหาและแยกแยะปัญหาให้ถูกต้อง (2) สื่อสารให้เข้าใจ บอกกล่าวคนในครอบครัวให้รับรู้เพื่อที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหา (3) วางแผนการแก้ปัญหาร่วมกันคิดแก้ปัญหาด้วยวิธีอื่น ๆ ที่อาจได้ผลดีกว่าแทนที่จะใช้วิธีการเดิม (4) ตัดสินใจเลือกวิธีการที่เหมาะสม และหาวิธีดังกล่าวไม่ได้ผลแล้วจะใช้วิธีใดต่อไป (5) ดำเนินการแก้ปัญหตามแผนที่ตกลงกันไว้ (6) ติดตามการแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างครบถ้วน และ (7) ประเมินความสำเร็จ ว่าวิธีการที่ใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใด วิเคราะห์ถึงผลดีผลเสียที่เกิดขึ้น (Sadock, 1998) จากการศึกษาทางจิตวิทยา การนำเทคนิควิธีการให้คำปรึกษาครอบครัว เพื่อเสริมสร้างทักษะให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง การให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการวัยรุ่น เพื่อให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการวัยรุ่น เมื่อบิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการวัยรุ่น ซึ่งทำให้ผู้ปกครองมีพฤติกรรมในการ

ทำหน้าที่ครอบครัวกับเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสมด้วยความรู้ ความเข้าใจในความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมากขึ้น

■ วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัว โดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน
2. เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษา ครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน
3. เพื่อเปรียบเทียบการทำหน้าที่ครอบครัวก่อนการให้คำปรึกษาและภายหลังการให้คำปรึกษา

■ แนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ครอบครัว

1.1 ความหมาย

โคลแมน (Colman, 2003) ได้ให้ความหมายของครอบครัวว่าหมายถึง กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวพันกันโดยสายเลือด หรือการแต่งงาน โดยจะประกอบไปด้วย บิดา มารดา และบุตรเป็นหลัก เบอร์เกสส์และล็อกเก้ (Burgess & Locke, 1950) ได้ให้ทรรศนะถึงลักษณะและความหมายของครอบครัวว่า จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ (1) หน่วยของบุคคลที่มีส่วนผูกพันกันด้วยการแต่งงานมีความสัมพันธ์กันทาง

สายเลือด หรือการรับเป็นบุตรบุญธรรม เช่น การผูกพันกันระหว่างสามี ภรรยา เกิดขึ้นโดยการแต่งงาน และรวมถึงสัมพันธ์ภาพระหว่าง พ่อ แม่ ลูก เกิดขึ้น โดยสายเลือดแต่บางครั้ง (2) สมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ร่วมกันภายในบ้านหรือครัวเรือนเดียวกัน ในอดีตครัวเรือนอาจประกอบไปด้วย 3-4 หรือ 5 ชั่วอายุคน เป็นครอบครัวใหญ่ แต่มีแนวโน้มที่จะมีครัวเรือนขนาดเล็ก โดยประกอบไปด้วย สามี ภรรยา และลูกเท่านั้น (3) ครอบครัวเป็นหน่วยของการมีปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และกันของบุคคล ซึ่งแสดงออกตามบทบาททางสังคมหรือความเป็นสามีและภรรยา ความเป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นลูก เป็นพี่ เป็นน้อง ฯลฯ บทบาทเหล่านี้แต่ละครอบครัวได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรม ประเพณี และประสบการณ์ ในชุมชนที่อาศัยอยู่ และ (4) ครอบครัวจะรักษาและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมที่สืบทอดกันมา โดยมีลักษณะจำเพาะในแต่ละครอบครัว วัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละครอบครัวเกิดขึ้นจากการติดต่อสื่อสารกันของสมาชิกในครอบครัว โดยมีการผสมผสานแบบแผนของพฤติกรรมของแต่ละบุคคลเอาไว้ด้วยกัน

โกลเดนเบอร์ก และโกลเดนเบอร์ก (Goldenberg & Goldenberg, 2004) ได้อธิบายว่า ครอบครัวมีหลายรูปแบบที่ปรากฏให้เห็นในหลายวัฒนธรรมซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ทางความสัมพันธ์กันทางกายภาพ (physical) และความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจ (psychological) เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง ครอบครัวคือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ เช่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ได้รับมอบหมายด้วยความพึงพอใจและได้รับการลงความเห็นไว้

ว่าเป็นบทบาทของสมาชิกภายในครอบครัว แต่ละครวมทั้งมีการจัดการโครงสร้างเกี่ยวกับอำนาจ ระบบการสื่อสารที่ปรากฏออกมาให้เห็นและการสื่อสารที่มีความชอบรับและสร้างแนวทางที่ละเอียดอ่อนในการเจรจา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ความสัมพันธ์ของสมาชิกแต่ละคนภายในครอบครัวในวัฒนธรรมเล็กของครอบครัว การรับรู้และสมมติฐานในการมีเป้าหมายร่วมกัน ครอบครัวนั้นจะต้องมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลเข้าหากันรวมถึงการดูแลสมาชิกภายในครอบครัวให้เข้ากับบุคคลอื่น ๆ ด้วยอำนาจ ความมั่นคง การดูแลความสัมพันธ์ของสมาชิกทั้งในด้านอารมณ์และความซื่อสัตย์ที่อาจสั่นคลอนไปบ้างในช่วงระยะเวลาที่สมาชิกใช้เวลาอยู่ร่วมกัน แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังคงความยั่งยืนตลอดช่วงชีวิตของครอบครัว

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ครอบครัวหมายถึง กลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดโดยการสมรส ทางสายเลือด หรือโดยการรับเลี้ยงดู อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกันในฐานะที่เป็นสามีภรรยา พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว พี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวจะมีความรัก ความปรารถนาต่อกัน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและจริยธรรมต่าง ๆ แก่สมาชิก รวมทั้ง มีการดำเนินชีวิตร่วมกัน และมีการพึ่งพากันทางสังคมและเศรษฐกิจ

2. การทำหน้าที่ของครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ

2.1 ความหมายของการทำหน้าที่ของครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ

สกินเนอร์ สไตน์เฮาเออร์ และ ซิทาเรเนียส (Skinner, Steinhauer, & Sitarenios, 2000) ได้ให้ความหมายของการทำหน้าที่ครอบครัวโดยสมบูรณ์หรือประสบความสำเร็จนั้นจะต้องปฏิบัติหน้าที่พื้นฐานของครอบครัวได้อย่างหลากหลาย (variety of basic) ต้องสามารถทำให้ครอบครัวมีการพัฒนาโดยสามารถบรรลุวิกฤติได้ (development and crisis tasks) และสามารถทำการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้แก่สมาชิกในครอบครัวเรื่องความเป็นอยู่ด้านความมั่นคงปลอดภัย ด้านความร่วมมือกันในการคงความเป็นครอบครัวไว้รวมถึงบทบาทหน้าที่ในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นอกจากนี้ บีเวอร์ส และแฮมป์สัน (Bever & Hampson, 2000) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จนั้น หมายถึงความสามารถของครอบครัว (family competence) และการมีรูปแบบของครอบครัว (family style) ที่เป็นแนวปฏิบัติที่เป็นระบบและมีความยืดหยุ่น (flexible and adaptive) ทำตามบทบาทหน้าที่ (function) และสามารถจัดการกับภาวะตึงเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (effectively with stressful situations) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ อุมพร ตรังคสมบัติ (2544) ที่ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการทำหน้าที่ครอบครัวว่า ครอบครัวที่ทำหน้าที่เหมาะสม คือ ครอบครัวที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างเพียงพอทั้งทางด้านวัตถุ จิตใจของสมาชิกแต่ละคนและครอบครัวโดยรวมสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความสมดุลระหว่างความเป็นตัวเองและความเป็นครอบครัวเดียวกัน โดยลักษณะความเหมาะสมนี้ไม่ได้อยู่คงที่แต่จะเปลี่ยนแปลง

ไปเสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลา สภาพสังคมและปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่มากระทบกับระบบครอบครัว

3. ระเบียบ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนเป็นฐาน

ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม 2554 โดยมีแนวคิดและหลักการในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงเยียวยาแก้ไขในการทำให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งหลายในการกระทำความผิดหรืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำ เหยื่อหรือผู้เสียหาย บุคคลในครอบครัวหรือสมาชิกในชุมชน ได้ร่วมกันหาทางแก้ไขเยียวยาผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด ตลอดจนหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับจำเลยและผู้เสียหาย ในการกลับคืนสู่ชุมชนหรือสังคมอย่างปกติสุข ประกอบกับคำสั่งศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เรื่อง การจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว โดยให้ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดทั่วราชอาณาจักร มีหน้าที่ดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำ และประสานการประชุม เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว

3.2 ความจำเป็นที่ ต้องมีการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนเป็นฐาน

ศูนย์ให้ คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว จัดตั้งเพื่อดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตวิทยาและสิ่งแวดล้อม

ทางสังคม รวมทั้งจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แก่เด็กหรือเยาวชน ที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว หรือมอบตัวให้กับผู้ปกครองในชั้นตรวจสอบการจับ ขึ้นก่อนมีคำพิพากษา และชั้นหลังมีคำพิพากษา ตลอดจนคุ้มครองความในคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ ตามคำสั่งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี ตามมาตรา 73 มาตรา 90 มาตรา 132 มาตรา 138 มาตรา 174 และมาตรา 175 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสามารถอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้โดยปกติสุข

4. ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัว

4.1 ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงโครงสร้าง (Structural Family Therapy)

ทฤษฎีของชาวอดอร์ มินูชิน (Minuchin, 2018) เป็นแพทย์ชาวอาร์เจนตินา ได้อธิบายโครงสร้างครอบครัวจะเกี่ยวข้องกับบทบาทของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวกฎระเบียบต่าง ๆ และข้อห้ามที่สมาชิกครอบครัวเป็นผู้กำหนดและถือปฏิบัติร่วมกัน ให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (here and now) มองครอบครัวเป็นระบบ (system) ที่ประกอบด้วยระบบย่อย (subsystem) เช่น สามีมารยา พ่อ-แม่ พี่-น้อง แต่ละระบบมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติในลักษณะของโครงสร้าง (structural model) โดยอธิบายว่ามนุษย์แต่ละคนได้รับผลกระทบจากโครงสร้างภายในครอบครัวที่หลอมรวมบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

เป้าหมายในการให้คำปรึกษาครอบครัว ที่เน้นโครงสร้างครอบครัว คือ ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวได้แสดงบทบาท หน้าที่ของตนเองให้ถูกต้องเหมาะสม โดยมีจุดหมายสูงสุด คือ เพื่อปรับโครงสร้างของครอบครัวให้ชัดเจน มีระเบียบแบบแผนและขอบเขตที่เหมาะสม ปรับกฎของการติดต่อครอบครัว โดยการพัฒนาขอบเขตที่เหมาะสมระหว่างระบบย่อยของพ่อแม่ลูกและสร้างความเข้มแข็งให้กับลำดับชั้นการปกครองของครอบครัว

4.2 ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงการสื่อสาร (Communication Family Therapy)

เวอร์จิเนีย ซาเทียร์ (Virginia Satir, 1988) ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการสื่อสารในครอบครัวด้วยมุมมองเกี่ยวกับครอบครัวว่า ครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั้งหมด และสมาชิกภายในครอบครัวเป็นส่วนประกอบของหน่วยของครอบครัว องค์ประกอบหลักในสัมพันธภาพที่สำคัญคือการสื่อสารภายในครอบครัวซึ่งเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นสัมพันธภาพที่มีปัญหาหรือไม่มีปัญหาก็ตาม การสื่อสารประกอบด้วยการให้และการรับสารที่เป็นคำพูดและไม่เป็นคำพูด โดยการสื่อความหมายที่ชัดเจนไปยังบุคคลอื่นเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้การรับสารที่ชัดเจนจากบุคคลอื่นก็มีความจำเป็นเช่นเดียวกัน การสื่อความหมายที่ไม่ชัดเจน ได้แก่ การใช้ความหมายโดยนัย การใช้นามธรรม การสรุปความหมายครอบคลุมกว้างเกินไปและการตั้งสมมติฐานต่าง ๆ โดยคิดเอาเองเป็นต้น รูปแบบและวิธีการสื่อความหมายที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ นั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวและบุคคล

ภายในครอบครัวได้ โดยปัญหาของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในครอบครัวเป็นการแสดงออกของการแสวงหาความสมดุลภายในระบบของครอบครัว องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในกระบวนการสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพ คือ ความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การรับรู้ของบุคคลต่อเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ควรมีความแม่นยำตรงและอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง

เป้าหมายสำคัญของการให้คำปรึกษาตามทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงการสื่อสารนี้ คือ การสื่อความหมายที่ชัดเจน การขยายการรับรู้ การส่งเสริมศักยภาพให้เกิดความเจริญงอกงามแก่บุคคลในด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง และการจัดการกับความต้องการต่าง ๆ ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมีความไวต่อการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกคนอื่น ๆ สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา และมีการปฏิสัมพันธ์กันด้วยวิธีการใหม่อย่างเป็นธรรมชาติ (กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์, 2551)

4.3 ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงระบบ (Family Systems Therapy)

เมอร์เรย์ โบเวน (Bowen, M., 1993) ศาสตราจารย์ทางจิตเวชศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์เป็นนักคิดเจ้าของทฤษฎีโดยโบเวนเป็นหนึ่งในบรรดานักจิตวิทยายุคแรก ๆ ที่ใช้ทฤษฎีเชิงระบบในการให้ความช่วยเหลือครอบครัว โบเวนมองครอบครัวในลักษณะของหน่วยที่มีความสัมพันธ์กันทางด้านอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบภายในครอบครัวจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ ด้วยและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ทั้งระบบครอบครัวรูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ ล้วนได้รับการหล่อหลอมมาอย่างเนิ่นนานและได้รับการกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกผ่านมาหลายชั่วอายุคนแต่ละครอบครัวต่างพยายามที่จะให้สมาชิกภายในครอบครัวกระทำพฤติกรรมดังเช่นพฤติกรรมของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว และครอบครัวนั่นเองที่เป็นผู้สร้างภาวะทางอารมณ์และพฤติกรรมที่สมาชิกทั้งหลายในครอบครัวจะนำพฤติกรรมต่าง ๆ ออกไปใช้ภายนอกครอบครัว (Carlson, Sperry, & Lewis, 1997)

เป้าหมายของการให้คำปรึกษาตามทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงระบบ มีดังนี้

1. ช่วยให้บุคคลสามารถแยกตนเองจากครอบครัวได้ เนื่องจากการที่สมาชิกครอบครัวมีความผูกพันกันมากเกินไป จะทำให้เกิดการพึ่งพิงมากเกินไปจนไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง

2. ช่วยให้ครอบครัวจัดการกับการหลอมรวมทั้งอารมณ์ ไม่เป็นบุคคลที่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์หรือไม่เป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้ปฏิกิริยาของผู้อื่น เช่น จะทำอะไรก็ต้องคอยความเห็นชอบจากผู้อื่นก่อน

3. ช่วยให้ครอบครัวเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงสภาพการณ์ของอดีตที่ส่งผลมายังรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวในปัจจุบัน ทำให้สามารถลดความวิตกกังวล และช่วยผ่อนคลายความฉุนเฉียว (กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์, 2551)

4.4 ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวกลุ่มโซลูชัน-โฟกัส (Solution Focus Family Therapy)

สตีฟ เดอเซฮอร์ และ โอ ฮันลอน (Carlson et al., 1997) ได้เสนอแนวความคิดว่า

การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้โดยให้ความสำคัญของการให้คำปรึกษาอยู่ที่สิ่งที่เป็นไปได้และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยทฤษฎีนี้เน้นที่การใช้ลำดับขั้นตอนย่อย ๆ และเป็นกระบวนการในการก้าวเข้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงโดยให้ความสำคัญที่แนวทางในการแก้ไขปัญหา (solutions) ไม่ได้ให้ความสำคัญที่ตัวปัญหา

เป้าหมายในการให้คำปรึกษาตามทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวกลุ่มโซลูชัน-โฟกัส เป็นการบำบัดที่มีแนวคิดมุ่งถึงอนาคต มีเป้าหมายที่ชัดเจนและใช้ระยะเวลาสั้นเน้นในเรื่องพลังและความยืดหยุ่นของแต่ละบุคคล โดยมุ่งประเด็นไปที่เรื่อง "ข้อยกเว้น" ของปัญหา และการคิดหาคำตอบให้กับปัญหา ด้วยการให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ผู้ให้การบำบัดจะกระตุ้นให้ผู้รับการบำบัดมีพฤติกรรมดังกล่าว (exception and solution) เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้เคยทำสำเร็จมาก่อนหน้านี้ (De Shazer & Dolan, 2007) คือ การปรับเปลี่ยนมุมมองของผู้รับบริการโดยใช้การจัดกรอบความคิดใหม่ (reframing) ที่ White and Epston (1990) ได้อธิบายไว้ว่า จากเรื่องราวชีวิตของผู้รับบริการที่เต็มไปด้วยปัญหารุมเร้า ผ่านกระบวนการใช้ภาษาอย่างชำนาญและมีทักษะของผู้ให้คำปรึกษา ผู้รับบริการก็สามารถปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมองของตนเองได้ ผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับบริการช่วยกันสร้างแนวทางแก้ไขหรือทางออกให้กับปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาแบบทฤษฎีโซลูชัน-โฟกัสสามารถที่จะทำตัวเป็นเครื่องมือช่วยเหลือผู้รับคำปรึกษาให้หลุดพ้นจากปัญหาและนำไปสู่วิถีแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์

4.5 ทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัว กลุ่มพฤติกรรมนิยมและพฤติกรรมนิยมเน้น การรู้คิด-พฤติกรรม (Behavioral and Cognitive-Behavioral Family Therapy)

การให้คำปรึกษาครอบครัวที่เน้นเกี่ยวกับพฤติกรรมโดยให้ความสำคัญกับพฤติกรรมมีแนวคิดพื้นฐานว่าพฤติกรรมทุกพฤติกรรมนั้นเกิดจากการเรียนรู้ การที่บุคคลและครอบครัวแสดงพฤติกรรมใดๆ เป็นเพราะพฤติกรรมที่เขาแสดงออกนั้นเคยได้รับการเสริมแรงมาในอดีตและพฤติกรรมนั้นจะยังคงอยู่ต่อไปตราบเท่าที่ยังได้รับการเสริมแรง โดยพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่ไม่มีประสิทธิภาพสามารถปรับเปลี่ยนและแทนที่ได้ด้วยพฤติกรรมใหม่ที่เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ สำหรับผู้ให้คำปรึกษาครอบครัวที่เน้นการรู้คิด-พฤติกรรมจะให้ความสำคัญกับความคิด (thoughts) และพฤติกรรม (behaviors) ของแต่ละบุคคลโดยไม่เพียงจะสังเกตพฤติกรรมต่างๆ และคำพูดของสมาชิกภายในครอบครัวเท่านั้น แต่จะให้ความสำคัญกับความคิดของสมาชิกภายในครอบครัวด้วย (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529)

เป้าหมายในการให้คำปรึกษาตามทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัวกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพฤติกรรมนิยมเน้นการรู้คิด-พฤติกรรมมุ่งเน้นไปที่ครอบครัวที่มีปัญหาทางด้านพฤติกรรมเฉพาะด้านและให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิตที่มีพื้นฐานมาจากวิทยาศาสตร์ ความเกี่ยวข้องระหว่างการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวและแบบแผนในการบำบัด การเริ่มต้นดำเนินการให้ความช่วยเหลือเพื่อลดรูปแบบต่างๆ ของพฤติกรรมโดยเน้นเฉพาะพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

และการให้ข้อมูลย้อนกลับหลังจากการให้ความช่วยเหลือ เพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมเป้าหมาย (Goldenberg & Goldenberg, 2004, p. 289)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครอบครัวของเด็กและเยาวชน ประกอบด้วยบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีคุณลักษณะตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

1. ไม่มีภาวะสติปัญญาบกพร่อง คือ ผู้เข้าร่วมวิจัยจะต้องมีระดับเขาวนปัญญาอยู่ในเกณฑ์ปกติ (I.Q. > 89 ขึ้นไป) จากการประเมินระดับเขาวนปัญญาด้วยแบบทดสอบ Standard Progressive Matrices (SPM)
 2. ไม่เคยถูกวินิจฉัยว่าเป็นโรคจิตและไม่ปรากฏอาการทางจิต
 3. ไม่ได้เป็นผู้ป่วยที่มีภาวะอันตราย
 4. ไม่เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
 5. อ่านออกเขียนได้
 6. ผู้ปกครองมีคะแนนจากแบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัว คะแนนที่ได้ต่ำกว่าเพอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 33
 7. เด็กและเยาวชนมีคะแนนจากแบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัว คะแนนที่ได้ต่ำกว่าเพอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 33
- กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี โดยทุกคนในครอบครัวมีคะแนนจากแบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัวต่ำกว่าเพอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 33 ของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่เลี้ยงดูเด็กและ

เยาวชน และเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี จำนวน 10 ครอบครัว จำนวน 30 คน จากนั้นสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) จำนวน 5 ครอบครัว จำนวน 15 คนจากผู้สมัครใจ เข้าร่วมการพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน มีกำหนดในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นระยะเวลาระหว่างเดือนตุลาคม 2562 – เดือนมิถุนายน 2563

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ ระยะเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งและจำนวนครั้งที่ครอบครัวต้องเข้ามารับคำปรึกษารวมทั้งวัน เวลาและสถานที่ในการเข้ารับคำปรึกษา ข้อตกลงและบทบาทของสมาชิกแต่ละคน ในการวิจัยแก่ครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดราชบุรี เพื่อเชิญชวนในการเข้าร่วมการวิจัย โดยขออนุญาตผู้ปกครองสำหรับผู้ยินยอมตนให้ทำวิจัยที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ด้วยความสมัครใจ โดยมีได้มีการบังคับขู่เข็ญ หลอกลวงแต่ประการใด ข้อมูลส่วนตัวจะถูกเก็บเป็นความลับไม่เปิดเผย ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลวิจัยในภาพรวมเท่านั้น

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งขอบเขตของการศึกษาวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า ตำราเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ครอบครัว เพื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ตอนที่ 2 การพัฒนาการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัว โดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน

ผู้วิจัยนำโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน ไปจัดกิจกรรม 1 ครั้ง ระยะเวลา 3 เดือน กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะตามเกณฑ์ที่กำหนดในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เพื่อดูความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่าง ความยากง่ายของภาษาที่ใช้ และปรับปรุงให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างยิ่งขึ้น โดยการสังเกตในขณะดำเนินกิจกรรมกลุ่มและเก็บข้อมูลจากแบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัวก่อนเข้าร่วมโปรแกรมและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม โดยโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานจัดกิจกรรมทุกวันพุธ เวลา 10.00-10.45 น. ครั้งละ 45 นาที รวมกิจกรรมทั้งหมดจำนวน 3 ครั้ง

ภายหลังการดำเนินการวิจัยสิ้นสุดลงผู้วิจัยดำเนินการจัดกระทำโปรแกรมการให้คำปรึกษาครอบครัว โดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานเพื่อการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จกับกลุ่มควบคุมเช่นเดียวกับกลุ่มทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ส่วนที่ 1 การพัฒนาโปรแกรม

การสร้างโปรแกรมการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานเพื่อการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ

ส่วนที่ 2 แบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัว
แบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัว
ใช้แบบวัด Chulalongkorn Family Inventory (CFI) ของอุมาพร ตรังคสมบัติ (2544) ที่ดัดแปลงมาจากแบบวัดการทำหน้าที่ของครอบครัว (Family Assessment Device-FAD) ตามแนวคิดของ McMaster (McMaster Model) (Miller et al, 1985) เป็นแบบวัดการทำหน้าที่ครอบครัวที่สามารถนำไปใช้ได้กับครอบครัวทั่วไป
ง่ายในการทำความเข้าใจกับผู้ตอบแบบสอบถามและทำให้ทราบถึงระดับของการทำหน้าที่ครอบครัวของสมาชิกภายในครอบครัวแต่ละคนได้

แบบแผนการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยแบบแผนการวิจัยแบบ Pretest-posttest control-group design ซึ่งแบบแผนการวิจัยนี้ออกแบบมาเพื่อกระบวนการดังต่อไปนี้คือ เปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม มีการทดสอบก่อนการทดลองทั้งสองกลุ่ม ดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อกลุ่มทดลอง แต่ไม่มีการให้เงื่อนไขใด ๆ ต่อกลุ่มควบคุม (Hadley, R. G., & Mitchell, L. K., 1995) และผู้วิจัยทำการทดสอบทั้งสองกลุ่มอีกครั้งภายหลังการทดลอง โดยมีแบบแผนการทดลองดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แบบแผนการทดลองแบบ Pretest-posttest control-group design

กลุ่ม	ก่อนการทดลอง	การทดลอง	หลังการทดลอง
กลุ่มทดลอง	T_1	X	T_2
กลุ่มควบคุม	T_1	Control condition	T_2

ความหมายของสัญลักษณ์

T_1 แทน การวัดระดับความรู้ก่อนการพัฒนา (Pretest)

T_2 แทน การวัดระดับความรู้หลังการพัฒนา (Posttest)

X แทน ตัวแปรจัดกระทำ คือการใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษาครอบครัว

โดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานเพื่อการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ (Treatment)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จโดยรวมก่อนการทดลองและหลังการทดลองภายในกลุ่มทดลองและภายในกลุ่มควบคุม

กลุ่ม	Wilcoxon T	Z	p
กลุ่มทดลอง	345.00	4.668	.000***
กลุ่มควบคุม	120.00	.083	.934

*** $p < .001$.

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จของกลุ่มทดลองก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมการให้คำปรึกษาอย่างประสบความสำเร็จโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานและคะแนนหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการให้คำปรึกษาอย่าง

ประสบความสำเร็จโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานภายในกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนคะแนนของกลุ่มควบคุมก่อนและหลัง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ระยะการทดลอง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		Z	p
	Mean Rank	Sum of Ranks	Mean Rank	Sum of Ranks		
ก่อนการทดลอง	15.63	234.50	15.37	230.50	.083	.934
หลังการทดลอง	23.00	345.00	8.00	120.00	4.668	.000***

*** $p < .001$.

จากตารางที่ 3 พบว่า เมื่อพิจารณาระหว่างกลุ่มตัวอย่างคะแนนก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการให้คำปรึกษาอย่างประสบความสำเร็จโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานของกลุ่มทดลอง มีคะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จโดยรวม

เพิ่มกลุ่มตัวอย่างมีการเปลี่ยนแปลง การให้คำปรึกษาได้ผลดี กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในการทำหน้าที่ครอบครัวเพิ่มมีจำนวนมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนกลุ่มควบคุมก่อนและหลังไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบคะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างสำเร็จรายองค์ประกอบก่อนการทดลองและหลังการทดลองภายในกลุ่มทดลองและภายในกลุ่มควบคุม

กลุ่ม	การทำหน้าที่ครอบครัว	Wilcoxon T	Z	p
กลุ่มทดลอง	ด้านการแก้ปัญหา	345.00	4.763	.000***
	ด้านการสื่อสาร	345.00	4.751	.000***
	ด้านบทบาทของครอบครัว	345.00	4.818	.000***
	ด้านการตอบสนองทางอารมณ์	345.00	4.724	.000***
	ด้านความผูกพันทางอารมณ์	345.00	4.768	.000***
	ด้านการควบคุมพฤติกรรม	345.00	4.845	.000***
	ด้านการทำหน้าที่ทั่วไป	345.00	4.740	.000***

ตารางที่ 4 (ต่อ)

กลุ่ม	การทำหน้าที่ครอบครัว	Wilcoxon T	Z	p
กลุ่มควบคุม	ด้านการแก้ปัญหา	120.00	.440	.660
	ด้านการสื่อสาร	120.00	.641	.521
	ด้านบทบาทของครอบครัว	120.00	.493	.622
	ด้านการตอบสนองทางอารมณ์	120.00	.201	.841
	ด้านความผูกพันทางอารมณ์	120.00	.569	.569
	ด้านการควบคุมพฤติกรรม	120.00	.384	.701
	ด้านการทำหน้าที่ทั่วไป	120.00	.388	.698

*** $p < .001$.

จากตารางที่ 4 พบว่า ภายในกลุ่มทดลอง คะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ รายองค์ประกอบ ในองค์ประกอบ ด้านการแก้ปัญหา ด้านการสื่อสาร ด้านบทบาทของครอบครัว ด้านการตอบสนองทางอารมณ์ ด้านความผูกพันทางอารมณ์ ด้านการควบคุมพฤติกรรม และด้านการทำหน้าที่ทั่วไป หลังการเข้าร่วมโปรแกรมการให้คำปรึกษาอย่างประสบ

ความสำเร็จโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นฐานสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมการให้คำปรึกษาอย่างประสบความสำเร็จ โดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สำหรับ ภายในกลุ่มควบคุม พบว่า ทุกองค์ประกอบก่อน การทดลองและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบคะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จหลาย องค์ประกอบก่อนการทดลองและหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

ระยะการ ทดลอง	การทำหน้าที่ครอบครัว	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		Z	p
		Mean Rank	Sum of Ranks	Mean Rank	Sum of Ranks		
ก่อนการ ทดลอง	ด้านการแก้ปัญหา	14.83	222.50	16.17	242.50	.440	.660
	ด้านการสื่อสาร	16.47	247.00	14.53	218.00	.641	.521
	ด้านบทบาทของครอบครัว	16.13	242.00	14.87	223.00	.493	.622
	ด้านการตอบสนองทางอารมณ์	15.20	228.00	15.80	237.00	.201	.841
	ด้านความผูกพันทางอารมณ์	14.70	220.50	16.30	244.50	.569	.569
	ด้านการควบคุมพฤติกรรม	14.97	224.50	16.03	240.50	.384	.701
	ด้านการทำหน้าที่ทั่วไป	14.90	223.50	16.10	241.50	.388	.698

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ระยะการทดลอง	การทำหน้าที่ครอบครัว	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		Z	p
		Mean Rank	Sum of Ranks	Mean Rank	Sum of Ranks		
หลังการทดลอง	ด้านการแก้ปัญหา	23.00	345.00	8.00	120.00	4.763	.000***
	ด้านการสื่อสาร	23.00	345.00	8.00	120.00	4.751	.000***
	ด้านบทบาทของครอบครัว	23.00	345.00	8.00	120.00	4.818	.000***
	ด้านการตอบสนองทางอารมณ์	23.00	345.00	8.00	120.00	4.724	.000***
	ด้านความผูกพันทางอารมณ์	23.00	345.00	8.00	120.00	4.768	.000***
	ด้านการควบคุมพฤติกรรม	23.00	345.00	8.00	120.00	4.845	.000***
	ด้านการทำหน้าที่ทั่วไป	23.00	345.00	8.00	120.00	4.740	.000***

*** $p < .001$.

จากตารางที่ 5 พบว่า ก่อนการทดลอง คะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวรายองค์ประกอบ ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมทุกองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน ส่วนผลการวัดหลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนแบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัวทุกองค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการแก้ปัญหา ด้านการสื่อสาร

ด้านบทบาทของครอบครัว ด้านการตอบสนองทางอารมณ์ ด้านความผูกพันทางอารมณ์ ด้านการควบคุมพฤติกรรม และด้านการทำหน้าที่ทั่วไปสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สำหรับกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 โปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน จัดกิจกรรมทุกวันพุธ เวลา 10.00-10.45 น. ครั้งละ 45 นาที รวมกิจกรรมทั้งหมดจำนวน 3 ครั้ง

ครั้งที่	เรื่อง	วัตถุประสงค์	ทฤษฎีที่ใช้ในการปรึกษา
1	การสร้างสัมพันธภาพ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และข้อตกลง กิจกรรมการพัฒนาบทบาท ของครอบครัวและ การพัฒนาด้าน การแก้ปัญหา	1. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้คำปรึกษากับสมาชิกครอบครัวทุกคน 2. เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ระยะยาวที่ใช้ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งและจำนวนครั้งที่ครอบครัวต้องเข้ามารับคำปรึกษา รวมทั้งวันเวลาและสถานที่ในการเข้ารับคำปรึกษา 3. เพื่อชี้แจงข้อตกลงและบทบาทของสมาชิกแต่ละคน	ทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงโครงสร้าง (Structural Family Therapy) และทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงระบบ (Family Systems Therapy)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ครั้งที่	เรื่อง	วัตถุประสงค์	ทฤษฎีที่ใช้ในการปรึกษา
		4. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น 5. เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ตามบทบาทของสมาชิกภายในครอบครัวทั้งในด้านความเป็นอยู่และจิตใจ 6. เพื่อให้สมาชิกภายในครอบครัวมีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง 7. เพื่อพัฒนาการยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลให้มีความยืดหยุ่นและยืนหยัดในตัวเองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ 8. เรียนรู้ขั้นตอนวิธีการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม	
2	การพัฒนาด้านการสื่อสาร กิจกรรมการพัฒนาด้านการตอบสนองทางอารมณ์ กิจกรรมพัฒนาด้านความผูกพันทางอารมณ์	1. เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้วิธีการสื่อสารภายในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม 2. เพื่อสร้างมุมมองและภาพลักษณ์ที่ดีต่อผู้พูดและผู้ฟังของสมาชิกภายในครอบครัว 3. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวทุกคน 4. เพื่อเสริมสร้างความรักความผูกพันภายในครอบครัว	ทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงการสื่อสาร (Communication Family Therapy) และทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัวกลุ่มโซลูชัน-โฟกัส (Solution Focus Family Therapy)
3	กิจกรรมการพัฒนาด้านการควบคุมพฤติกรรมและการยุติการให้คำปรึกษา	1. เพื่อพัฒนาพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และทักษะเบื้องต้นที่จำเป็นต่อการดูแลจัดการพฤติกรรมเด็กที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ 2. เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองกับเด็ก เยาวชน 3. เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีภายในครอบครัว	ทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัวกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพฤติกรรมนิยมเน้นการรู้คิด-พฤติกรรม (Behavioral and Cognitive-Behavioral Family Therapy)

จากตารางที่ 6 ทฤษฎีที่ผู้วิจัยเลือกนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัว 5 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงโครงสร้าง (Structural Family Therapy) ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงการสื่อสาร (Communication Family Therapy) ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงระบบ (Family Systems Therapy) ทฤษฎีและรูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวกลุ่มโซลูชั่น-โฟกัส (Solution Focus Family Therapy) ทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัวกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพฤติกรรมนิยมเน้นการรู้คิด-พฤติกรรม (Behavioral and Cognitive-Behavioral Family Therapy) ซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบที่ต้องการพัฒนาจึงส่งผลให้กลุ่มทดลองมีคะแนนสูงขึ้น ดังที่ โกลเดนเบอร์ก และโกลเดนเบอร์ก (Goldenberg & Goldenberg, 2004) กล่าวไว้ว่าการให้คำปรึกษาครอบครัวเชิงโครงสร้างมุ่งเน้นที่ปัญหาและการแก้ไขปัญหามากกว่ามุ่งที่ปัญหาและการแก้ไขปัญหเป็นรายบุคคลโดยมีข้อสันนิษฐานที่สำคัญเกี่ยวกับลักษณะอาการของบุคคลว่าจะได้รับความเข้าใจได้ดีที่สุดจากบริบทของรูปแบบต่าง ๆ ในการติดต่อสื่อสารของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับที่เมอร์เรย์โบเวน (Murray Bowen) ศาสตราจารย์ทางจิตเวชศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ นักคิดเจ้าของทฤษฎีเชิงระบบ (กรณีการณ์ราชสุวัจน์, 2551) ได้กล่าวไว้ว่าครอบครัวเป็นหน่วยที่มีความสัมพันธ์กันทางด้านอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบครอบครัวจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ ด้วยและจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทั้งระบบครอบครัว

การประเมินผลแต่ละกิจกรรมผู้วิจัยประเมินจาก (1) สังเกตการให้ความร่วมมือในการรับคำปรึกษาของสมาชิกภายในครอบครัวแต่ละคน และ (2) ประเมินความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ประโยชน์ที่จะได้รับ ข้อตกลงและบทบาทของสมาชิกในการเข้าร่วมรับคำปรึกษา โดยการตอบคำถามของสมาชิกอย่างถูกต้องชัดเจนและตรงประเด็น

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ ดังนี้

1. การพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการแก้ปัญหา ด้านการสื่อสาร ด้านบทบาทของครอบครัว ด้านการตอบสนองทางอารมณ์ ด้านความผูกพันทางอารมณ์ ด้านการควบคุมพฤติกรรม และด้านการทำหน้าที่ทั่วไป คะแนนภายในกลุ่มทดลองรายด้านทั้ง 7 ด้าน หลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สำหรับภายในกลุ่มควบคุมพบว่าทุกรายด้านขององค์ประกอบก่อนการทดลองและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน

ผลการวิเคราะห์การพัฒนาโปรแกรมฯ ของกลุ่มทดลองก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ และ หลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ มีคะแนนจากแบบประเมิน การทำหน้าที่ครอบครัวอยู่ในระดับดีพอสมควร ซึ่งทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว อย่างชัดเจนตามองค์ประกอบการทำหน้าที่ของ ครอบครัวในด้านต่าง ๆ ดังที่ Miller, Epstein, Bishop, and Keitner (1985) ได้อธิบายองค์ประกอบ ของการทำหน้าที่ครอบครัว ดังนี้

2.1 ด้านการแก้ปัญหา (problem solving) หมายถึง ความสามารถของครอบครัวในการ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

2.2 ด้านการสื่อสาร (communication) หมายถึง การสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน อาจแบ่งเป็นการสื่อสารโดยใช้คำพูด (verbal communication) และการสื่อสารโดยไม่ใช้ คำพูด (nonverbal communication) โดยจะเน้น การสื่อสารแบบแรกเนื่องจากสามารถวัดได้ ชัดเจนกว่า อย่างไรก็ตามการสื่อสารโดยไม่ใช้ คำพูดแม้เนื้อหาจะไม่เด่นชัด แต่ก็มีความสำคัญ โดยจะแสดงออกทางระดับน้ำเสียง สีหน้า แววตา ท่าทาง

2.3 ด้านบทบาทของครอบครัว (role) หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกประพฤติ ต่อกันซ้ำ ๆ เป็นประจำ บทบาทแบ่งได้ 2 ด้าน คือ บทบาททางด้านวัตถุและบทบาททางด้าน อารมณ์

2.4 ด้านการตอบสนองทางอารมณ์ (affective responsiveness) หมายถึง ความ สามารถที่สมาชิกจะตอบสนองทางอารมณ์ ต่อกันและกันอย่างเหมาะสมทั้งด้านคุณภาพ และปริมาณ อารมณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวมี หลายแบบ ทั้งอารมณ์เชิงบวก เช่น อารมณ์รัก

และอารมณ์เชิงลบ เช่น กลัว โกรธ เป็นต้น

2.5 ด้านความผูกพันทางอารมณ์ (affective involving) หมายถึง ระดับของความ ผูกพันที่สมาชิกแต่ละคนมีต่อกัน รวมถึงการ แสดงออกซึ่งความสนใจและการเห็นคุณค่า ของกันและกัน ความผูกพันทางอารมณ์มีหลาย ระดับและจะแตกต่างกันไปในวงจรชีวิตแต่ละ ระยะ

2.6 ด้านการควบคุมพฤติกรรม (behavior control) หมายถึง การจัดการ พฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ในขอบเขตที่ เหมาะสม ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง และผู้อื่น

2.7 ด้านการทำหน้าที่ทั่วไป หมายถึง ผลของการทำหน้าที่ในภาพรวมของครอบครัว หรือพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวที่สะท้อน ให้เห็นถึงการมีความสุขหรือไม่มีความสุขใน ครอบครัว (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544)

3. เพื่อเปรียบเทียบการทำหน้าที่ครอบครัว ก่อนการให้คำปรึกษา และภายหลังการให้ คำปรึกษา

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการทำหน้าที่ ครอบครัวก่อนการให้คำปรึกษาครอบครัวด้วย โปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัว โดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน การ วิเคราะห์ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำคะแนนการ ทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ โดยรวมที่ได้จากการวัดก่อนการทดลองและ หลังการทดลองภายในกลุ่มทดลองและภายใน กลุ่มควบคุม มาวิเคราะห์หอนพาราเมตริก (nonparametric) แบบ within group โดยใช้สถิติ ทดสอบ The Wilcoxon Matched Pairs Signed-

Ranks Test ส่วนการทดสอบระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์นอนพารามेटริก (nonparametric) แบบ between group โดยใช้สถิติทดสอบ The Mann-Whitney U Test พบว่า คะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จของกลุ่มทดลองก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมฯ และคะแนนหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ภายในกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนคะแนนของกลุ่มควบคุมก่อนและหลังไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ยังพบว่า เมื่อพิจารณาระหว่างกลุ่มตัวอย่างคะแนนก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ของกลุ่มทดลองมีคะแนนการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จโดยรวมเพิ่มขึ้น กลุ่มตัวอย่างมีการเปลี่ยนแปลงการให้คำปรึกษาได้ผลดี กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในการทำหน้าที่ครอบครัวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนกลุ่มควบคุมก่อนและหลังไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภายหลังการดำเนินการวิจัยสิ้นสุดลง ผู้วิจัยดำเนินการจัดกระทำกับกลุ่มควบคุมเพื่อให้ได้รับโปรแกรมการให้คำปรึกษาการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานเพื่อให้กลุ่มควบคุมมีความรู้ความเข้าใจเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกับกลุ่มทดลอง

สำหรับคุณสมบัติของผู้ให้คำปรึกษาครอบครัวนั้น ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2475) ได้ระบุคุณสมบัติไว้ดังนี้ (1) มีความรู้พื้นฐานทาง

จิตวิทยา (2) มีความรู้และทักษะในการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มและรายบุคคล (3) ผ่านการอบรมการให้คำปรึกษาเบื้องต้นหรือการบำบัดเบื้องต้น (4) ผ่านการอบรมตามหลักสูตรคลินิกครอบครัวในสถานบำบัดยาเสพติด (5) มีประสบการณ์ในการบำบัดครอบครัวหรือการให้คำปรึกษาครอบครัวอย่างน้อย 1 ปี และ (6) มีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ของการเป็นนักบำบัดครอบครัว เช่น ความเป็นมิตร มีสัมพันธภาพอันอบอุ่นกับผู้รับการบำบัด มีความจริงใจไม่เสแสร้ง เป็นที่น่าไว้วางใจ ยอมรับผู้รับการบำบัดโดยปราศจากเงื่อนไข รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น ให้เกียรติและเคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น มีความสุขุมและมีความมั่นคงทางจิตใจ มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว ใจกว้างเปิดตนเองให้กับประสบการณ์ใหม่ ๆ มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นที่จะให้ความช่วยเหลือและบริการ มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ มีความมั่นใจในตนเอง สามารถรักษาความลับได้มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ นอกจากนี้ ผู้ให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานควรมีองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และกฎหมายครอบครัวเพิ่มเติม ผู้ให้คำปรึกษาที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะส่งผลให้สามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้เข้ารับคำปรึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานเพื่อให้ผู้รับ

คำปรึกษาสามารถทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จได้

อภิปรายผล จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน ผู้วิจัยได้ค้นพบในเชิงการนำไปใช้และในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. แบบวัดการทำหน้าที่ครอบครัวสามารถนำไปใช้ได้กับครอบครัวทั่วไป เพื่อเป็นเครื่องมือในการวัดการทำหน้าที่ครอบครัว สามารถทำให้ทราบถึงระดับของการทำหน้าที่ครอบครัวของสมาชิกภายในครอบครัวแต่ละคนได้แต่อย่างไรก็ตามก่อนนำแบบวัดการทำหน้าที่ครอบครัวไปใช้ต้องมีการศึกษารายละเอียดและวิธีการให้คะแนนของแบบวัดให้ชัดเจนก่อน

2. การนำโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานไปใช้ ควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดของแนวคิดสำคัญขั้นตอนและเทคนิคการให้คำปรึกษาในโปรแกรมฯ และผู้ให้คำปรึกษาควรได้รับการฝึกการให้คำปรึกษาครอบครัวและได้รับการฝึกการทำงานในระบบการปฏิบัติงานภายในศาลเยาวชนและครอบครัวมาเป็นอย่างดีแล้ว จึงจะสามารถดำเนินการให้คำปรึกษาตามโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัวในการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จและไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนบุคลากรในการจัดอบรมเพิ่มความรู้เพื่อพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาแก่บุคลากรในการทำงานด้านการให้คำปรึกษาและรูปแบบการดำเนินงานอย่างเป็นระบบของศาลเยาวชนส่วนภูมิภาคเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามนโยบายรูปแบบแนวทางการดำเนินงานที่ตั้งไว้โดยมีแบบแผนตามคู่มือปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน

2. ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางควรมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรมีการพัฒนาตนเองสู่งานประจำเพื่อบรรลุผลสำเร็จในการทำงานต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติงาน

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคนิควิธีการและรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน และนำมาประยุกต์ใช้ตามบริบทของพื้นที่ให้บรรลุผลสำเร็จในการทำงาน

2. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ให้มีความเข้าใจสามารถแนะนำข้อมูลแก่ผู้มารับบริการตามหลักวิธีการให้คำปรึกษาต่อไปได้

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบระหว่างการให้คำปรึกษาด้วยโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐานแบบเป็นกลุ่มกับแบบเป็น

รายครอบครัวที่มีต่อการพัฒนาการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ

2. ควรมีการติดตามผลในระยะยาวทุก ๆ 3 เดือน เพื่อดูความคงทนของโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ ด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการทำหน้าที่ครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จภายในครอบครัวของเด็ก เยาวชนและครอบครัวต่อไป

■ บรรณานุกรม

กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์. (2551). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการให้คำปรึกษา (หน่วยที่ 9-15) (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2529). *การแนะแนวและการให้คำปรึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2544). *จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว.

Beavers, R., & Hampson, R. B. (2000). The beavers systems model of family functioning. *Journal of Family Therapy*, 22(2), 128-143.

Bowen, M. (1993). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson.

Carlson, J., Sperry, L., & Lewis, J. A. (1997). *Family therapy: Ensuring treatment*

efficacy. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.

Colman, A. M. (2003). Cooperation, psychological game theory, and limitations of rationality in social interaction. *Behavioral and brain sciences*, 26(2), 139-153.

De Shazer, S., Dolan, Y., Korman, H., & McCollum, E. T. T., & Berg, IK (2007). *More than miracles: The state of the art of solution-focused brief therapy*.

Goldenberg, I. & Goldenberg, H. (2004). *Family therapy an overview* (6th ed.). U.S.A.: Brooks & Cole.

Miller, I. W., Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Keitner, G. I. (1985). The McMaster family assessment device: reliability and validity. *Journal of Marital and Family Therapy*, 11(4), 345-356.

Minuchin, S. (2018). *Families and familytherapy*. Routledge.

Sadock, B. J. (1998). *Study guide and self-examination review for Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry*. Williams & Wilkins.

Satir, V., & Baldwin, M. (1988). *Familientherapie in Aktion: die Konzepte von Virginia Satir in Theorie und Praxis* (Vol. 37). Junfermann Verlag GmbH .

Skinner, H., Steinhauer, P., & Sitarenios, G. (2000). Family Assessment Measure (FAM) and process model of family functioning. *Journal of Family Therapy*, 22(2), 190-210.

White, M., White, M. K., Wijaya, M., & Epston,
D. (1990). *Narrative means to therapeutic
ends*. WW Norton & Company.

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุม และจัดการไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ Legal measures for the control and the management of root ball plant in landscape architecture work.

ธีระญา ปราบปรัม¹

Thiraya Prabpram

สมชัย ศิริสมบูรณ์เวช²

Somchai Sirisomboonvej

ประพจน์ คล้ายสุบรรณ³

Prapoj Klaisuban

สุนทรียา เหมือนพะวงศ์⁴

Suntariya Muanpawong

■ บทคัดย่อ

ในบทความนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุม การประกอบธุรกิจและการจัดการไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ ตั้งแต่ กระบวนการเพาะปลูก ผลิต จำหน่ายไม้ชุดล้อม การเคลื่อนย้าย ควบคุมและ กำกับดูแลผู้ประกอบการ รวมถึงการจัดเก็บภาษีจากการประกอบธุรกิจดังกล่าว

ผลการศึกษาพบว่า การประกอบธุรกิจไม้ชุดล้อมไม่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายใด เป็นการเฉพาะ อีกทั้งไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดที่กำหนดให้มีการขออนุญาต อนุมัติและจัดเก็บภาษี ตลอดจนไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการควบคุม การเคลื่อนย้ายไม้ชุดล้อมจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่ง

¹ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ โครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร
Faculty of Law .Doctor of Philosophy Program in Social Sciences Ramkhamhaeng University

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร
Bachelor of Laws. Bachelor of Laws. Ramkhamhaeng University, Bangkok

³ สำนักงานศาลปกครอง กรุงเทพมหานคร
The Administrative Court, Bangkok

⁴ สำนักงานศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร
Court of Justice, Bangkok

ผู้วิจัยจึงเสนอให้บัญญัติกฎหมายเพื่อควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจไม้ซุดล้อม โดยกำหนดโครงสร้างการประกอบการธุรกิจไม้ซุดล้อม ราคาไม้ซุดล้อม ขนาดของต้นไม้ ที่จะทำการซื้อขายไม้ ซุดล้อม และกำหนดสิทธิผู้ประกอบการในธุรกิจปลูก และซื้อขายไม้ซุดล้อม กำหนดหลักเกณฑ์การขออนุญาตโดยให้จังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่กั้นรองอนุญาต อนุมัติและจัดเก็บภาษี รวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อควบคุมการเคลื่อนย้ายและติดตามการเคลื่อนย้ายไม้ซุดล้อม

คำสำคัญ: ไม้ซุดล้อม การเคลื่อนย้ายไม้ซุดล้อม งานภูมิทัศน์

■ Abstract

In this article, the researcher aims to examine legal problems regarding business control and management of root ball plants in landscape work from the processes of cultivation, production, distribution, transportation, control, and supervision of business operators, as well as tax collection from such business operations.

Findings showed that the business operation of root ball plants is not subject to any specific law. In addition, no provisions in any law stipulate the request for permission, approval, and tax collection. There are no legal measures for the control of the transportation of root ball plants from one place to another.

The researcher proposes an enactment of the law to control business operators of root ball plants. The business operation structure for root ball plants should be designated regarding prices, tree sizes to trade, and the rights of business operators in the business of cultivating and trading root ball plants. Permission criteria should be determined with the provinces having responsibility. Concerned government officials should be authorized to screen, grant permission, approve, and collect taxes. Criteria should be determined to control the transportation and follow up the transportation of root ball plants.

Keywords: Root ball plant, Transportation of root ball plants, Landscape architecture work.

■ ความสำคัญบอบปัญหา

การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของโลกที่สูงขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ต่อทุกประเทศ หรือของโลกที่เรียกว่า Climate Change ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างไม่หยุดยั้งจากความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ ส่งผลต่อระบบสมดุลทางระบบนิเวศน์ ซึ่งเดิมการรักษาสมดุลดังกล่าวจะมีป่าไม้และต้นไม้เป็นส่วนสำคัญ โดยเฉพาะต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ ในการรักษาให้ระบบนิเวศน์สมบูรณ์หลายประเทศมีความพยายามที่จะรักษาสมดุลดังกล่าวโดยการ

ปลูกป่าที่เพิ่มขึ้น แต่การปลูกป่าต้องมีการปลูกต้นไม้ให้มากที่สุด แต่นั่นก็ยังไม่สามารถทำให้สภาพการณ์ดีขึ้นได้ในทันที เพราะต้นไม้ที่มีขนาดเล็กย่อมมีความสามารถในการปล่อยก๊าซออกซิเจนได้น้อยกว่าต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ ดังนั้น การรักษาดูแลต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ไว้ให้ยาวนานเพื่อสร้างสมดุลของระบบนิเวศน์จึงมีความสำคัญ การรักษาต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่จึงต้องคงไว้ยังถิ่นที่อยู่เดิมให้มากที่สุด การเคลื่อนย้ายโดยการขุดล้อมต้นไม้ขนาดใหญ่อาจทำให้ต้นไม้มีความเสี่ยงที่จะตาย และการเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่เดิมย่อมส่งผลให้ระบบนิเวศน์เดิมเปลี่ยนไป จากข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจ เรื่องไม้ขุดล้อม ซึ่งมีขายกันอยู่ทั่วไปแม้ว่าการดำเนินธุรกิจหมู่บ้านจัดสรร ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีสภาพแวดล้อมที่กฎหมายกำหนดเปอร์เซ็นต์ของต้นไม้ในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ซึ่งธุรกิจสร้างบ้านเพื่ออยู่อาศัยจึงมีความจำเป็นต้องใช้ไม้ขุดล้อมเพื่อปฏิบัติตามเกณฑ์ดังกล่าว แต่นั่นก็ไม่ใช่ธุรกิจเดียว เพราะการใช้ไม้ขุดล้อมในสนามกอล์ฟ หรือสถานที่อื่นอีกมากมาย หากพิจารณาอย่างถ่วงถ่วงก็จะเห็นว่ามีการใช้ไม้ขุดล้อมที่มีขนาดปานกลางจนถึงขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลางเกินสิบนิ้ว จึงมีข้อสังเกตว่าในประเทศไทยการขุด ถอนเคลื่อนย้าย ต้นไม้จากการประกอบธุรกิจไม้ขุดล้อม มีการควบคุมและจัดการอย่างไร และหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบการประกอบกิจการดังกล่าวคือหน้าที่ของกรมป่าไม้หรือหน่วยงานใด อีกทั้งเมื่อคำนึงถึงบริบท “ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice)” อันหมายถึง ความเชื่อที่ว่าประชาชนทุกคนควรมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในการได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม

สะดวกทางสิ่งแวดล้อมและในการต้องรับภาระจากอันตรายสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติหรือระดับทางเศรษฐกิจและสังคม (School of Public Health, 2012) ซึ่งคนไทยทุกคนมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน สามารถดูแลปกป้องทรัพยากรป่าไม้ ป้องกันการสูญหาย ถูกรุกรานจากต้นไม้ต่างถิ่นในพื้นที่ที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยในชุมชนของตนและมีสิทธิมีคุณภาพชีวิตที่ดีจากระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์สิ่งแวดล้อมที่สะอาดบริสุทธิ์ เต็มไปด้วยมีคุณภาพภายใต้สังคมที่คำนึงถึงความรับผิดชอบร่วมกันในสิ่งแวดล้อม

ไม้ขุดล้อม เป็นต้นไม้ที่นักภูมิสถาปัตย์นำไปใช้จัดสวนพื้นที่สาธารณะ (ธนกร ทิมสาร, 2562) สวนสุขภาพ สนามกอล์ฟ ตามกฎหมายผังเมือง (เดชา บุญค้ำ, 2543) ที่กำหนดสัดส่วนให้มีพื้นที่สวนสาธารณะในโครงการ (ชลิต รัตนธรรมสกุล, 2562) ซึ่งพบปัญหาทางกฎหมายจากการไม่มีมาตรการทางกฎหมายมาบังคับควบคุม และการจัดการไม้ขุดล้อมที่นำมาจากแหล่งต่างๆ ในประเทศ ซึ่งไม่สามารถทราบแหล่งต้นไม้มติตาม ควบคุมการเคลื่อนย้าย ต้นไม้เหล่านั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์พื้นที่ดั้งเดิมในทุกพื้นที่ (ณัฐดนัย สันธินันท์ และ วัลลภภัทร์ พลทรัพย์, 2552) จากงานวิจัยหลายชิ้น (Mildrexler, 2020) พบว่า ต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่จะมีผลผลิตก๊าซออกซิเจนที่มากกว่าต้นไม้ที่มีขนาดเล็ก ดังนั้น เมื่อมีการนำต้นไม้ขนาดใหญ่ (ศิริชนก วิริยเกื้อกุล, 2563) ออกจากพื้นที่เดิมย่อมส่งผลต่อสภาพภูมิอากาศในพื้นที่นั้น แม้ว่าไม่เห็นผลในทันทีที่ปรากฏชัดในปัจจุบันแต่จะมีผลปรากฏในอนาคตข้างหน้าต่อระบบนิเวศน์ที่ค่อยๆ เปลี่ยนไป (Jin-Tun Zhang, 2012)

งานวิจัยชิ้นนี้จึงค้นหาปัญหาและพบว่า ควรมีกฎหมายบัญญัติขึ้นควบคุมอย่างเป็นระบบจากต้นทางผู้ผลิต ผู้ประกอบการ การเคลื่อนย้าย และแหล่งสุดท้ายที่ลงปลูก โดยกำหนดหน่วยงานของรัฐที่มีอยู่แล้วอย่างกรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีหน้าที่ดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ต่อไป

เมื่อพิจารณาจากสภาพปัญหาการประกอบธุรกิจไม้ซุดล้อมในประเทศไทยไม่มีกฎหมายควบคุมและจัดการอย่างเป็นรูปธรรม กรณีของไม้ซุดล้อมที่มีการตรวจสอบโดยกรมวิชาการเกษตรมีเพียงเฉพาะที่มีการส่งออกไปยังต่างประเทศเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาหน่วยงานผู้รับผิดชอบต่อการดำเนินการธุรกิจไม้ซุดล้อม (ครุฑิต พรหมบุตร, 2547) ตลอดจนการควบคุมติดตาม การเคลื่อนย้ายไม้ซุดล้อมจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่งภายในประเทศ ไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน

การที่ไม่มีกฎหมาย (พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484) รองรับการประกอบธุรกิจไม้ซุดล้อมนำไปสู่ช่องว่างทางการปฏิบัติที่ประชาชนไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน และหน่วยงานผู้รับผิดชอบ (พูนศักดิ์ วัชรารอง, 2530) ก็ไม่สามารถควบคุม ติดตาม หรือส่งเสริมการประกอบการค้าดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นช่องว่างให้เจ้าหน้าที่รัฐบางกลุ่มแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายจากการใช้กฎหมายที่ต้องปฏิบัติอย่างชัดเจน นำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐและผู้ประกอบการ (บทสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง) อีกทั้งตามหลักความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่คำนึงถึงการใช้อย่างยั่งยืนทรัพยากรธรรมชาติอย่างเท่าเทียม การคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมที่ทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบ (อำนาจ วงศ์บัณฑิต,

2550) ตลอดจนการรักษาระบบนิเวศน์มีการคุ้มครองป้องกัน ตรวจสอบ ความสมดุลของระบบนิเวศน์ (Environmental Biosecurity Roundtable Canberra, 2019) ที่ส่งผลอย่างยั่งยืนของป่าไม้ (Gene & Deneke, 1978) ดิน น้ำ ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ โดยผู้วิจัยกำหนดสภาพปัญหา คือ (1) ปัญหาทางกฎหมายจากการไม่มีมาตรการทางกฎหมายมาบังคับและควบคุม และ (2) ปัญหาทางกฎหมายที่ควรมีมาตรการทางกฎหมายในการจัดการไม้ซุดล้อมที่นำไปใช้ในงานภูมิทัศน์

■ โทษวิจัย/ปัญหาวิจัย

งานวิจัยเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ (1) ผลการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ในประเทศไทย (2) ผลการศึกษามาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ในต่างประเทศ (3) ผลการศึกษเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ (4) ผลการศึกษาและสร้างมาตรการบังคับทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ (5) ผลการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการสร้างมาตรการบังคับทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ และ (6) ผลการประเมินร่างกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ของไทย

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์
2. เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ในต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ
5. เพื่อศึกษาและสร้างมาตรการบังคับทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์

■ วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ประกอบกับการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยการค้นคว้าเอกสารทั้งของไทยและต่างประเทศ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับไม้ซุดล้อม จำนวน 35 คน ในช่วงเดือนมกราคม ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2563 ภายใต้สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ซึ่งมีทั้งสัมภาษณ์ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เครือข่ายออนไลน์และสัมภาษณ์ต่อหน้าบุคคล เมื่อสถานการณ์โรคระบาดคลี่คลายแต่ยังอยู่ในช่วงเฝ้าระวังและจัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ด้านกฎหมาย จำนวน 14 คน โดยมีบุคคลที่สนใจเข้าร่วมฟังการจัดประชุมสนทนากลุ่มอีก 25 คน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยืนยันว่ามาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ของไทย ยังมีได้มีกฎหมายบัญญัติแนวทางในการควบคุมและจัดการไว้

■ ผลการวิจัย

จากการศึกษากฎหมายของประเทศไทย คือ (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (2) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 (3) พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 (4) ระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการออกหนังสือรับรองไม้ พ.ศ. 2563 (5) ระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการออกหนังสือรับรองไม้ผลิตภัณฑ์ไม้และถ่านไม้เพื่อการค้าหรือการส่งออกป้อนราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 (6) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (7) กฎกระทรวงการขอขึ้นทะเบียนและการออกหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่า พ.ศ. 2561 (8) กฎกระทรวงการขอและการออกใบสำคัญรับรองการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน พ.ศ. 2561 (9) ระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการอนุญาตให้ทำการปลูกสร้างสวนป่าหรือปลูกไม้ยืนต้นภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2548 (10) ประกาศกรมวิชาการเกษตร เรื่องหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการขอขึ้นทะเบียนแปลงปลูกพืชอนุรักษ์ประเภทไม้ต้นตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 พ.ศ. 2562 (11) กฎกระทรวง ฉบับที่ 26 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ว่าด้วยการนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่ ซึ่งมีกฎหมาย

ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการออกหนังสือรับรองไม้ผลิตภัณฑ์ไม้และถ่านไม้เพื่อการค้าหรือการส่งออกป้อนกราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 (12) พระราชบัญญัติสวนป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 ที่ให้ความหมายของไม้ชุดล้อมไว้ว่า “ไม้ชุดล้อม” หมายความว่า ไม้ยืนต้นที่มีชีวิตที่ถูกชุดล้อมขึ้นมาทั้งรากเพื่อให้สามารถเคลื่อนย้ายไปปลูกในสถานที่แห่งอื่นได้ แต่ในเรื่องการควบคุมและจัดการไม้ชุดล้อมเป็นการเฉพาะไม่ปรากฏ ซึ่งก็เหมือนกับหลายประเทศที่มีการควบคุมรวมไปกับการจัดการป่าไม้ของประเทศโดยกฎหมายหลัก แต่กฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิทัศน์ประเทศไทยไม่มีเหมือนประเทศอื่น ๆ จึงเป็นช่องว่างให้การจัดการป่าไม้เกี่ยวกับไม้ชุดล้อมจึงไม่สมบูรณ์ แต่ในเชิงกระบวนการควบคุมและจัดการไม้ชุดล้อมในหลายประเทศมีกฎหมายภายในควบคุมเป็นลำดับตามระบบของแต่ละท้องถิ่น จากผลการวิจัยจึงแยกประเด็นปัญหาการควบคุมและจัดการที่กฎหมายประเทศไทยไม่มี สรุปได้ว่า

1. ปัญหาทางกฎหมายที่ควรมีมาตรการทางกฎหมายมาบังคับและควบคุมไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์

1) ปัญหาแหล่งที่มาของไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ แหล่งที่มาของไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ควรมีการขึ้นทะเบียนไม้ชุดล้อมที่มีขนาดใหญ่ที่มีขายเป็นการทั่วไปจากพื้นที่กรรมสิทธิ์หรือพื้นที่ที่หน่วยงานรัฐครอบครอง เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น แม้มีกฎหมายประกาศกรมวิชาการเกษตร เรื่องหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการขอขึ้นทะเบียนแปลงปลูกพืชอนุรักษ์ประเภทไม้ต้นตามพระราชบัญญัติ

พันธุ์พืช พ.ศ. 2518 พ.ศ. 2562 แต่ก็ไม่ได้กำหนดมาตรการเกี่ยวกับไม้ชุดล้อมทั่วไปที่มีจำหน่ายในตลาดต้นไม้ กฎหมายควบคุมและจัดการเป็นการเฉพาะจึงควรมีการออกกฎหมายเพื่อสร้างระบบควบคุมแหล่งไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ให้มีความชัดเจนหรือในกรณีตามกฎหมายของกรมป่าไม้ว่าด้วยระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการออกหนังสือรับรองไม้ผลิตภัณฑ์ไม้และถ่านไม้เพื่อการค้าหรือการส่งออกป้อนกราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 ที่รับรองแหล่งที่มาของไม้ชุดล้อมเพื่อการส่งออกเมื่อประเทศปลายทางต้องการให้รับรอง แต่ไม่ได้มีการกำหนดเป็นการบังคับต้นไม้ที่เป็นไม้ชุดล้อมภายในประเทศ ที่จะมีการรับรองแหล่งที่มาของไม้ชุดล้อม อีกทั้งไม่มีกฎหมายแจ้งให้ผู้ประกอบการแจ้งการครอบครองต้นไม้ ซึ่งเมื่อมีการซื้อขายจึงไม่สามารถทราบถึงแหล่งที่มาชัดเจน และหากพิจารณาตามพระราชบัญญัติสวนป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 การปลูกป่าเพื่อเศรษฐกิจอย่างไม้ชุดล้อม ตามกฎหมายดังกล่าวที่มีจุดประสงค์ส่งเสริมการปลูกป่า แต่มีข้อจำกัดเรื่องที่ดินที่จะใช้ปลูก ในแง่มุมที่ว่าคือ เอกชนที่ไม่มีที่ทำกินแต่อยากใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐที่ว่างเปล่าที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์หรือที่ดินของรัฐที่เป็นสาธารณะประโยชน์ที่ไม่มีบุคคลใดเข้าใช้เพราะตามมาตรา 4 อนุญาตเฉพาะที่ดินมีเอกสารยืนยันว่าสามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้เท่านั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแผนยุทธศาสตร์ชาติที่ต้องการเพิ่มพื้นที่ป่า จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน การเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจเพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์ พระราชบัญญัติสวนป่าแม้มุ่งส่งเสริมการปลูกป่าเพื่อขายเนื้อไม้เป็นหลัก แต่ก็ไม่ห้ามที่จะ

นำต้นไม้ออกจากสวนป่าที่ขออนุญาตในการที่จะ
ขุดล้อมเพื่อจำหน่ายในตลาดต้นไม้ แต่พระราช-
บัญญัติดังกล่าวไม่ได้มีมาตรการที่เป็นรูปธรรม
เรื่องการจัดการไม้ขุดล้อมที่จะนำไปใช้ระหว่าง
อายุยังไม่สามารถขายเป็นเนื้อไม้ได้

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของไม้ขุดล้อม
ในสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
หรือเครือรัฐออสเตรเลียจะพบว่า แหล่งของ
ไม้ขุดล้อมมาจากแปลงปลูกที่มีการขออนุญาต
รัฐตามกฎหมาย สำหรับในต่างประเทศแหล่ง
ที่มาของไม้ขุดล้อมจะควบคุมโดยกฎหมายหลัก
เช่นสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีควบคุมโดยใช้
พื้นที่เป็นหลัก ทุกพื้นที่ของประเทศหากต้นไม้
ต้นใด มีความสำคัญต่อระบบนิเวศหรือภูมิทัศน์
นั้น ๆ แล้วจะคุ้มครองห้ามการตัด ฟัน ขุด ถาก
ถอน กาน ลิด หรือเคลื่อนย้ายโดยวิธีการใด ๆ
อย่างเด็ดขาด ซึ่งถ้าจะใช้หลักการเดียวกันกับ
สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต้องออกกฎหมาย
อนุรักษ์และภูมิทัศน์เป็นกฎหมายกลางก็จะ
ไม่ต้องออกกฎหมายอื่นอีกและในบางประเทศ
อย่างเครือรัฐออสเตรเลีย มีการกำหนด
การซื้อขายไม้ขุดล้อมที่มีขนาดใหญ่กันได้เฉพาะ
ในฟาร์มหรือแปลงปลูกเท่านั้น ซึ่งในแต่ละ
ประเทศมีความเข้มงวดให้แปลงปลูกมีมาตรฐาน
รวมถึงระบบการขุดล้อมดูแลก็ต้องเป็นไปตาม
การขออนุญาต เพื่อรับรองแหล่งที่มาของต้นไม้
ที่จะนำไปใช้ในงานภูมิทัศน์ ซึ่งเมื่อมีการ
ออกกฎหมายจัดระบบตั้งแต่มีการขึ้นทะเบียน
แปลงปลูกแล้ว จึงทำให้การควบคุมการนำต้นไม้
ไปยังที่ต่าง ๆ ทำได้ง่ายขึ้น เมื่อพิจารณาตาม
กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศแล้ว
ผู้วิจัยเห็นว่า การออกกฎหมายใหม่เพื่อควบคุม

และจัดการไม้ขุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์เพื่อ
กำหนดแหล่งที่มาของไม้ขุดล้อม มีการกำหนด
ทะเบียนแปลงปลูกหรือมีการควบคุมจัดการ
ในธุรกิจไม้ขุดล้อมให้มีความชัดเจนเรื่อง
แหล่งที่มาของไม้ขุดล้อมจะทำให้ปัญหาความ
ไม่ชัดเจนเรื่องแหล่งที่มาของไม้ขุดล้อมหมดไปได้
แต่ถ้าจะไม่มีกรร่างกฎหมายใหม่เกี่ยวกับ
ไม้ขุดล้อมเป็นการเฉพาะก็ให้มีการออก
พระราชบัญญัติกฎหมายกลางเรื่องการอนุรักษ์
ธรรมชาติ และภูมิทัศน์ อย่างสหพันธ์
สาธารณรัฐเยอรมนี หรือกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้
อย่างเครือรัฐออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกา
แต่ในประเทศดังกล่าวมีการออกกฎหมายกลาง
ที่เรียกว่าคณะกรรมการพิชแห่งชาติทำหน้าที่
ในการอนุญาตประกอบการตลอดจนการดูแล
พิชทั้งหมดในประเทศที่ ต้องขออนุญาต
ในการดำเนินการเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายพิชด้วย
โดยมีกฎหมายของสภาธุรกิจเป็นเครื่องมือ
ในการควบคุมดูแลร่วมด้วย ตลอดจนกฎหมาย
ท้องถิ่น ในการควบคุมแหล่งที่มาของไม้ขุดล้อม
ซึ่งในสาธารณรัฐสิงคโปร์จะไม่ปรากฏเรื่องนี้
เพราะไม้ขุดล้อมของสาธารณรัฐสิงคโปร์
มีการนำเข้าจากต่างประเทศเท่านั้น ไม่มีการขาย
หรือจำหน่ายในประเทศ หากเป็นไปตามข้อค้นพบ
ประการหลัง ผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นการล่าช้าที่จะมี
กฎหมายกลาง แม่นในปัจจุบันจะมีสภาธุรกิจ
แต่สภาธุรกิจก็ไม่ได้มีบทบาทในการเข้าไป
ดูแลการประกอบการของผู้จำหน่ายไม้ขุดล้อม
อย่างต่างประเทศ ที่ผู้ประกอบการไม้ขุดล้อม
ต้องมีธุรกิจประจำบริษัทที่จะขุด ดูแลแหล่ง
แปลงปลูกหากมีการจำหน่ายก็จะดำเนินการ
ดูแลโดยธุรกิจผู้เชี่ยวชาญของผู้ประกอบการ

2) ปัญหาการประกอบการทำธุรกิจด้านไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์

ปัญหาการกำหนดชนิด ประเภท ขนาด ของต้นไม้ เพื่อการประกอบการทำธุรกิจด้านไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ซึ่งการกำหนดชนิด ประเภท ขนาด ของต้นไม้ เพื่อปกป้องคุ้มครองการเจริญเติบโตของพืช และปกป้องความหลากหลายของระบบนิเวศน์เพื่อให้ระบบนิเวศน์ยังคงอยู่ และเพื่อป้องกันการตายของต้นไม้ ในบางประเทศที่กำหนดให้ขนาดของต้นไม้ที่จะขายได้มี เพื่อป้องกันการตายของต้นไม้ ในหลายประเทศไม่ได้กำหนดขนาดไว้ แต่มีการกำหนดชนิด ประเภท ของต้นไม้เช่น ต้นสน ต้นโอ๊ค ในสหรัฐอเมริกา ที่กำหนดการขออนุญาตจำหน่าย เคลื่อนย้าย โดยเฉพาะ และในบางประเทศขนาดต้นไม้ในที่สาธารณะ ที่ห้ามขุดย้าย ถอน เพื่อเอาออกนอกพื้นที่ดั้งเดิม เช่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและเครือรัฐออสเตรเลีย ที่กำหนดขนาดของต้นไม้ไว้ในกฎหมายกลาง ซึ่งเป็นการจำกัดไว้ตั้งแต่ต้นทาง หากเป็นต้นไม้ในแปลงปลูกไม่ได้จำกัดไว้ แต่มักประสบปัญหาเรื่องต้นทุนและความเสี่ยง การขนส่งที่จะทำให้ต้นไม้ตายได้ ผู้ประกอบการไม่นิยมที่จะปลูกให้มีขนาดใหญ่มาก ในกรณีประเทศไทยไม่มีกำหนดไว้ทุกกรณี กฎหมายประเทศไทยไม่มีกฎหมายกลางกำหนดชนิด ประเภท ขนาด ของต้นไม้ไว้ทุกกรณีซึ่งเมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องเดิมคือพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ที่มีการควบคุมการครอบครองไม้ป่าอนุรักษ์ ซึ่งค่อนข้างเข้มงวดแม้อยู่ในแปลงปลูกของพื้นที่กรรมสิทธิ์ก็ไม้อาจครอบครองได้ แต่ปัจจุบันกฎหมายยกเลิกไปแล้วเพื่อส่งเสริมการปลูกป่า แต่กฎหมายดังกล่าวก็ให้อำนาจ

ออกพระราชกฤษฎีกา ไม้หวงห้ามเป็นการเฉพาะได้ในภายหลัง แต่การไม่ได้กำหนดชนิด ประเภท ขนาดของไม้ชุดล้อมจึงอาจทำให้มีการนำต้นไม้จากธรรมชาติ ที่สาธารณะ หรือจากเขตป่าสงวน มาสวมสิทธิในพื้นที่กรรมสิทธิ์ได้ง่ายขึ้น ย่อมนำไปสู่ความเสี่ยงที่ต้นไม้สำคัญมีการซื้อขาย ไปอยู่ในความครอบครองของส่วนบุคคล ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย และต่างประเทศแล้วควรมีการกำหนดชนิด ประเภทขนาดของต้นไม้ในที่ดั้งเดิมหัวไร่ปลายนา หรือต้นไม้ในธรรมชาติ เพราะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ เพื่อป้องกันการตายของต้นไม้และความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ แต่ถ้าเป็นต้นไม้ในแปลงปลูกก็สมควรกำหนดเพื่อให้ผู้ประกอบการมีอำนาจตัดสินใจในจุดคุ้มทุนของต้นไม้ และในชนิด ประเภทก็ควรมีการส่งเสริมมากกว่าการควบคุม

3) ปัญหาการเคลื่อนย้ายและการคุ้มครองต้นไม้ที่เจริญเติบโตขึ้นอยู่เป็นการทั่วไปในที่สาธารณะ

ในด้านการเคลื่อนย้ายและการคุ้มครองต้นไม้ที่เจริญเติบโตขึ้นอยู่เป็นการทั่วไปในที่สาธารณะประเทศไทยจัดการแยกคุ้มครองต้นไม้ตามหลักกรรมสิทธิ์ก็นับว่าเป็นการคุ้มครองต้นไม้ในบริบททางสภาพแวดล้อม นิเวศวิทยาที่แตกต่างไปตามแต่ละท้องที่ การจัดการคุ้มครองต้นไม้ในพื้นที่สาธารณะก็ให้มีการจัดการโดยแสดงความชัดเจนในพื้นที่สาธารณะเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนและง่ายต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและควรมีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองต้นไม้ที่มีคุณค่าต่อท้องถิ่นหรือทางประวัติศาสตร์ ในด้านการควบคุมการเคลื่อนย้ายไม้ชุดล้อม

จากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่งได้ข้อสรุปจากกฎหมายที่ดินของรัฐมีกฎหมายติดตามการเคลื่อนย้าย แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ไม่ได้ตรวจสอบ ติดตามต้นไม้ในความอาณัติของรัฐตามพระราชบัญญัติป่าสงวน อุทยาน หรือป่าเขตอนุรักษ์ภายใต้พระราชบัญญัติป่าไม้พ.ศ. 2484 ที่ได้กำหนดให้อำนาจไว้ และต้นไม้ที่เคลื่อนย้ายในทางหลวง ทางสาธารณะ ทางบก ทางน้ำที่ไม่มีกฎหมายตรวจสอบได้อย่างชัดเจนจึงนำมาซึ่งการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ในกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายต่างประเทศที่มีการกำหนดการคุ้มครองต้นไม้ในที่สาธารณะอย่างชัดเจนตามกฎหมายกลางที่ออกโดยรัฐบาลกลางครอบคลุมทุกพื้นที่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐสิงคโปร์ หรือในบางรัฐของสหรัฐอเมริกาที่มีการคุ้มครองต้นไม้ในพื้นที่ของประชาชน ที่รัฐสามารถห้ามเอกชนดำเนินการถอน ขุด หรือเคลื่อนย้ายต้นไม้ในพื้นที่ของตนเอง ดังนั้น ในการคุ้มครองต้นไม้ในที่สาธารณะจะเป็นการป้องกันการลักลอบนำต้นไม้เข้าสู่จรรยาวัจนกิจไม้ขุดล้อมได้โดยอัตโนมัติ

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายไทยกับต่างประเทศเห็นว่า การคุ้มครองต้นไม้ในที่สาธารณะประเทศไทยไม่จำเป็นต้องออกกฎหมายเป็นการเฉพาะเพราะในกฎหมายป่าไม้พ.ศ. 2484 ได้กำหนดคุ้มครองต้นไม้ทุกชนิดหากไม่อยู่ในพื้นที่ครอบครองของหน่วยงานใด ก็ให้อยู่ในความครอบครองของกรมป่าไม้ และกฎหมายสวนป่า พ.ศ. 2535 ได้กำหนดความหมายของไม้ที่มีคุณค่า ว่าหากปรากฏว่ามีคุณค่าทางวัฒนธรรม

หรือของท้องถิ่น การเคลื่อนย้ายต้องได้รับความเห็นชอบและยินยอมจากคนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามปัญหายังคงอยู่ที่กลไกตรวจสอบป้องกันและควบคุมการขายต้นไม้ในที่สาธารณะที่ขาดประสิทธิภาพทำให้ยังคงมีการเคลื่อนย้ายต้นไม้ในที่ต่าง ๆ ออกไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4) ปัญหาการควบคุมการเคลื่อนย้ายไม้ขุดล้อมจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่ง

ด้านการควบคุมการเคลื่อนย้ายไม้ขุดล้อมซึ่งเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการควบคุมการเคลื่อนย้ายและให้อำนาจเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อแก้ปัญหาโครงสร้างหน่วยงานรัฐในการควบคุม ติดตามการเคลื่อนย้ายต้นไม้ที่เป็นไม้ขุดล้อมให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบจากต้นทาง กลางทางและปลายทาง รวมถึงการคุ้มครองต้นไม้ที่เจริญเติบโตขึ้นอยู่เป็นการทั่วไปในที่สาธารณะที่อาจมีการขุดล้อมต้นไม้ดังกล่าวไปใช้ในงานภูมิทัศน์ของรัฐ ควรมีการออกระเบียบในทางปฏิบัติอีกครั้งเพื่อวางแผนปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่หากนำประเด็นกฎหมายต่างประเทศกำหนดขนาดต้นไม้เมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศอย่างสหรัฐอเมริกาจะมีการกำหนดความสูงของต้นไม้ที่จะเคลื่อนย้ายได้ต้องมีความสูงตามกฎหมายซึ่งแต่ละรัฐกำหนดแตกต่างกันและการเคลื่อนย้ายต้องขออนุญาตท้องถิ่นตามกฎหมายเทศบาลบัญญัติ หรือในบางประเทศการเคลื่อนย้ายต้นไม้ต้องขออนุญาต Nation Park เช่น สาธารณรัฐสิงคโปร์ หรือบางประเทศพบว่าการเคลื่อนย้ายไม้ขุดล้อมต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติจรรยาวัจนกิจไม้ขุดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับตามกฎหมายประเทศไทยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า

ควรมีการสร้างรูปแบบทางกฎหมายให้ชัดเจน ในการกำหนดมาตรฐานขนาดของต้นไม้ที่จะ ขุดล้อมเพื่อนำไปใช้ในงานภูมิทัศน์ และเพื่อ ปกป้องต้นไม้เก่าแก่ให้คงอยู่ในท้องถิ่นอย่าง ยั่งยืน ตลอดจนการขออนุญาตเคลื่อนย้ายต้นไม้ การนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นทำ หน้าที่แทนส่วนกลางและยังเป็นการดูแลที่ทั่วถึง การให้อำนาจท้องถิ่นในการอนุญาตในการ เคลื่อนย้ายไม้ขุดล้อมเพื่อใช้ในงานภูมิทัศน์ ก็ควรมีอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนจะทำให้ลด ปัญหาการลักลอบนำต้นไม้ออกจากป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่ส่วนรวมที่ไม่ปรากฏ ผู้ครอบครองชัดเจนได้

5) ปัญหาหน่วยงานรัฐผู้รับผิดชอบ

5.1) ปัญหาหน่วยงานรัฐผู้รับผิดชอบ ในการควบคุม ติดตามการเคลื่อนย้ายต้นไม้ ที่เป็นไม้ขุดล้อม ในส่วนทางด้านโครงสร้างของ หน่วยงานรัฐในการควบคุม ติดตามการเคลื่อนย้าย ต้นไม้ที่เป็นไม้ขุดล้อมที่ขาดการปฏิบัติจริง ทำให้ ยังมีการพบเห็นไม้ขุดล้อมที่ใช้ในภูมิทัศน์ยังไม่มี หน่วยงานของรัฐควบคุม กำกับ ติดตาม ดูแล หรือส่งเสริมให้มีความเป็นเอกภาพ เมื่อพิจารณา กฎหมายต่างประเทศอย่างสาธารณรัฐสิงคโปร์ มีจุดเด่นเรื่องการควบคุมการเคลื่อนย้ายไม้ ขุดล้อมที่เริ่มตั้งแต่การเคลื่อนย้ายจากจุดหนึ่ง ไปยังจุดหนึ่งที่ต้องมีการแจ้งรัฐ ซึ่งเป็นหน้าที่ ที่ต้องขออนุญาตรัฐถึงการเคลื่อนย้ายต้นไม้ ดังกล่าวและมีกฎหมายผังเมืองควบคุมร่วมด้วย ซึ่งจะมีความคล้ายกับสหรัฐอเมริกาบางรัฐ ที่เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ควบคุมอำนาจ แต่ถ้าพิจารณา ในประเทศเครือรัฐออสเตรเลีย จะพบว่า การเคลื่อนย้ายไม้ขุดล้อมจะถูกออกแบบให้

เอกชนรูปแบบบริษัทมีหน้าที่เฉพาะในการ ขนส่งต้นไม้ ภายใต้กฎหมายขนส่งแต่ก็ควบคุม โดยอำนาจรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ ที่ผู้ประสงค์จะ เคลื่อนย้ายต้องมีการขออนุญาตรัฐเช่นกัน หน่วยงานรัฐผู้รับผิดชอบในการควบคุม ติดตาม การเคลื่อนย้ายต้นไม้ที่เป็นไม้ขุดล้อมของ ประเทศไทยด้านเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจควบคุม และการจัดการไม้ขุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ ไม่มีกฎหมายกำหนดเฉพาะ มีการออกกฎหมาย ที่เกี่ยวกับการปลูกสวนป่า ปลูกป่าเพื่อการ พานิชย์ โดยกรมป่าไม้มีหน้าที่ควบคุมดูแล หรือ การขึ้นทะเบียนแปลงปลูกต้นไม้อนุรักษ์ มีการ กำหนดหน่วยงานต่างกัน เห็นว่าการกำหนด หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามระเบียบ การส่งเสริมและจัดการไม้ขุดล้อมที่ใช้ในงาน ภูมิทัศน์ ควรมีการมอบหมายอย่างชัดเจนให้ กรมวิชาการเกษตรเป็นการเฉพาะเหมือนกับ ต่างประเทศที่ให้กระทรวงเกษตรเป็นผู้มีอำนาจ หน้าที่เป็นการเฉพาะ เพื่อสร้างมาตรการทาง กฎหมายในการจัดการและแก้ปัญหาอำนาจ การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐให้มีอำนาจ ตามที่กฎหมายให้อำนาจซึ่งการกำหนดให้มี หน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงหรือให้อำนาจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่เดิมเพิ่มส่วนงาน เกี่ยวกับการจัดการไม้ขุดล้อม ในความเห็นของ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับการเพิ่มส่วนงานในหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องของกรมป่าไม้และกรมวิชาการเกษตร ที่รับผิดชอบอยู่ในปัจจุบันแทนการตั้งโครงสร้าง หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ใหม่และมีการกำหนด โทษทางพินัยแทนโทษทางอาญา เพื่อส่งเสริม ประชาชนผู้ประกอบการให้มีการประกอบการ ได้อย่างยั่งยืน

5.2) ปัญหาหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่กลั่นกรอง อนุญาต อนุมัติและจัดเก็บภาษี

ในส่วนด้านหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่กลั่นกรอง อนุญาต อนุมัติและจัดเก็บภาษีซึ่งในข้อกฎหมายมีการยกเว้นภาษีสำหรับสินค้าทางการเกษตรประเภทไม้ชุดล้อมซึ่งไม่มีแนวโน้มจะจัดเก็บภาษี โดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจไม้ชุดล้อมหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่กลั่นกรอง อนุญาต อนุมัติและจัดเก็บภาษีซึ่งการจัดเก็บภาษี ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาจะให้อำนาจของหน่วยงานท้องถิ่นที่มีกฎหมายของท้องถิ่นให้อำนาจเป็นการเฉพาะภายใต้กฎหมายรัฐบาลกลาง ซึ่งประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เครือรัฐออสเตรเลียจะมีเจ้าหน้าที่รัฐในระดับหน่วยงานกลางของรัฐทำหน้าที่ในการกลั่นกรอง อนุญาต อนุมัติซึ่งเป็นกรมการเกษตร มีเพียงสาธารณรัฐสิงคโปร์ที่เป็นอำนาจของรัฐบาลส่วนกลางคือกรมอุทยานเฉพาะในการอนุญาต ควบคุมดูแลทั้งระบบ โดยไม่ใช่กรมการเกษตร สำหรับประเทศไทยการอนุญาต อนุมัติ จัดเก็บภาษีในการประกอบการไม่ได้มีการกฎหมายกำหนดไว้ มีเพียงกรมวิชาการเกษตรที่มีการดูแลกรณีการส่งออกและมีกระทรวงพาณิชย์เป็นผู้อนุญาตในการเป็นผู้ประกอบการเพื่อส่งออก แต่ถ้าเป็นการประกอบการภายในประเทศ การดำเนินการทุกประการไม่ได้กำหนดเกณฑ์การขออนุญาตไว้ และมีเพียงการจัดเก็บภาษีจากธุรกิจ

ดังนี้เมื่อศึกษาจากกฎหมายไทยและต่างประเทศแล้วผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการออกกฎหมายเรื่องการขออนุญาตประกอบการโดยให้กรมวิชาการเกษตรดำเนินการหน่วยงานเริ่มต้นเพราะเป็นการประกอบธุรกิจต้นไม้ที่เป็นอาชีพเกษตรกร ซึ่งกฎหมายไม่ควรมีการกำหนดภาษีเพื่อส่งเสริมให้มีการประกอบธุรกิจดังกล่าวมากขึ้น แต่ควรมีการควบคุมเรื่องการอนุญาตให้ได้มาตรฐานที่ดีและควบคุมการนำต้นไม้นอกแปลงปลูกมาใช้ในธุรกิจไม้ชุดล้อมให้น้อยลง

2. ปัญหาทางกฎหมายที่ควรมีมาตรการทางกฎหมายในการจัดการไม้ชุดล้อมที่นำไปใช้ในงานภูมิทัศน์ได้แก่

1) ปัญหาเรื่องของผู้ที่มีสิทธิประกอบการในธุรกิจการปลูก ขี้ขาย ไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์

ในการจัดการเรื่องผู้ที่มีสิทธิประกอบการในธุรกิจการปลูก ขี้ขาย ไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ ในสหรัฐอเมริกามีกฎหมาย Tree Removal Regulations by State 2016 หรือ เครือรัฐออสเตรเลียก็จะมีกฎหมายหลัก เช่น Tree Protection Act 2005, Nature Conservation Act 1980 คือ กฎหมายกลางเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิทัศน์หลักในการควบคุมต้นไม้ผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจก็ขออนุญาต มีการกำหนดมาตรฐานแปลงปลูก วัสดุแปลงปลูก เรือนเพาะชำ ซึ่งต้นไม้ที่ผู้ประกอบการนำมาใช้ในการประกอบการต้องมาจากแปลงปลูกเท่านั้น ถ้านำมาจากที่อื่นจะผิดกฎหมาย และมีการซื้อขายกันได้ต้องอยู่ในฟาร์มหรือแปลงปลูก ไม่มีการนำมาเสนอขายเป็นการทั่วไปในตลาดต้นไม้ในประเทศไทย

ด้านกฎหมายของประเทศไทยจึงควรมีมาตรการทางกฎหมายในการจัดการเฉพาะสำหรับเรื่องไม้ซุดล้อม เห็นว่าควรสร้างมาตรการทางกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและจัดการธุรกิจไม้ซุดล้อมและควรมีการบัญญัติกฎหมายเรื่องของผู้ที่มีสิทธิประกอบการในธุรกิจการปลูก ซื่อขาย ไม้ซุดล้อม เพื่อรองรับการประกอบธุรกิจไม้ซุดล้อมทั้งคนไทยและต่างด้าวที่จะมีขึ้นในอนาคตอีกทั้งในการขออนุญาตควรมีการกำหนดคุณสมบัติผู้ขออนุญาตแยกเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลอย่างชัดเจน ซึ่งการอนุญาตและการประกอบการไม้ซุดล้อม เป็นการอนุญาตให้มีการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อประกอบธุรกิจไม้ซุดล้อมโดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อจัดข้อบกพร่องในการใช้อำนาจของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่กั้นกรอง อนุญาตอนุมัติและจัดเก็บภาษีเพื่อรองรับให้อำนาจตามที่กฎหมาย

2) ปัญหาการจัดการด้านราคาต้นไม้ของธุรกิจไม้ซุดล้อม

ในด้านการจัดการด้านราคาต้นไม้ของธุรกิจไม้ซุดล้อมข้อค้นพบในเรื่องของราคากลางที่ยังเป็นประเด็นถกเถียงกันเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและเพื่อความยั่งยืนในการประกอบธุรกิจไม้ซุดล้อม การกำหนดราคากลางแบบจำกัดหรือควบคุมราคาอาจทำให้ผู้ประกอบการลดน้อยลงได้ เพราะมีต้นทุนและลักษณะพิเศษที่ต้องอาศัยช่างผู้ชำนาญในการซุดล้อมต้นไม้ แต่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ผู้ที่ใช้ไม้ซุดล้อมในงานภูมิทัศน์มักเป็นผู้มีฐานะหรือหน่วยงานเอกชนหรือองค์กรของรัฐที่จะนำต้นไม้ไปใช้งานที่มีศักยภาพในการซื้อไม้ซุดล้อมการควบคุมราคา

หรือกำหนดราคากลางที่รัดตึงเกินไปอาจก่อให้เกิดอุปสงค์อุปทานที่บิดผัน จนทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจลดน้อยลงได้เพราะต้องรับภาระต้นทุนที่สูงจากการซุดล้อมต้นไม้เพื่อนำมาขายเมื่อพิจารณาตามกฎหมายไทยและต่างประเทศแล้วไม่มีกฎหมายควบคุมราคาก็ตาม แต่ผู้วิจัยเห็นว่า การตั้งหรือเสนอแนะราคามาตรฐานตามแต่ชนิด ประเภท ขนาด ของต้นไม้ เป็นการเสนอราคาแนะนำ ก็น่าจะเป็นทางออกสำหรับการโต้แย้งเรื่องการจัดราคาที่เหมาะสมจริงได้ ซึ่งรัฐควรออกราคาแนะนำเช่นเดียวกับราคาพืชผลทางการเกษตร โดยคำนึงถึงต้นทุนและการดูแลรักษาของผู้ประกอบการ เพราะในปัจจุบันมีการตั้งราคากลางในกลุ่มของผู้ประกอบการแต่เป็นเพียงการตั้งราคาโดยกลุ่มด้านที่เป็นผู้ขายเท่านั้น

3) ปัญหาเรื่องขนาดของต้นไม้ที่จะทำการซื่อขายไม้ซุดล้อม

ในตลาดต้นไม้ ไม่ได้มีการจำกัดขนาดของไม้ซุดล้อม ซึ่งขนาดของต้นไม้เป็นสิ่งสำคัญต่อระบบนิเวศน์โดยรวม อีกทั้งเมื่อคิดจากคุณค่าของต้นไม้แต่ละต้น ตามหลักการคำนวณคุณค่าของต้นไม้แล้วนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ซึ่งมีในหลายระบบ เช่น ระบบของ Gary O. Robinette จากหนังสือ A Guide to Estimating Landscape Costs ระบบของ DR Helliwell จากหนังสือ Amenity Valuation of Trees & Woodlands หรือระบบของ SUFA (Southern Urban Forestry Association) ซึ่งเป็นการประเมินค่าต้นไม้ที่ยืนยันถึงคุณค่าของต้นไม้ในแต่ละต้นที่มีค่ามากกว่าแค่ต้นทุนที่ทำให้ต้นไม้ขึ้นเจริญเติบโต ดังนั้น เมื่อมีการซุด เคลื่อนย้ายออกจากที่หนึ่ง

ไปยังที่หนึ่งย่อมกระทบต่อสภาพแวดล้อม ดังกล่าวแน่นอนซึ่งเมื่อเรานำเรื่องการประเมินค่าของต้นไม้มาใช้ในประเทศไทย จะทำให้เรารู้ต้นทุนที่แท้จริงในระบบนิเวศที่ควรมีการประเมินค่าดังกล่าวในต่างประเทศ ตัวอย่าง ในด้านเรื่องขนาดของต้นไม้ที่จะทำการซื้อขายไม้ซุดล้อม ในต่างประเทศมีการจำกัดขนาดในการเคลื่อนย้าย ซึ่งนั่นหมายถึงการจำกัดการซุดล้อมต้นไม้จากแปลงปลูกด้วย แม้ไม่มีการกำหนดขนาดที่จะซื้อขายกันได้ในแปลงปลูกว่ามีขนาดเท่าใดแต่เมื่อมีการเคลื่อนย้ายต้นไม้ออกจากที่เดิมในแปลงปลูกก็ต้องมีการขออนุญาตทุกกรณี ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในประเทศสหรัฐอเมริกา สหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมนี และเครือจักรภพออสเตรเลีย แต่เมื่อพิจารณากฎหมายไทย ไม่มีกฎหมายเฉพาะที่มีการกำหนดการขออนุญาตไว้ทุกกรณี คือสามารถที่จะทำการซื้อขายกันได้ ซึ่งหากมีการกำหนดขนาดต้นไม้ มีผลถึงการสั่งซื้อหรือนำต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ไปใช้งาน ซึ่งแก้ปัญหาการตายของต้นไม้ใหญ่ลงได้โดยไม่จำเป็น

ในความเห็นของผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ควรมีการออกกฎหมายในประเทศที่บังคับใช้เกี่ยวกับขนาดของไม้ซุดล้อมเป็นการเฉพาะหรือหากไม่กำหนดขนาดเช่นกฎหมายต่างประเทศ ก็ให้กำหนดขนาดของการเคลื่อนย้ายต้นไม้ที่เป็นไม้ซุดล้อมในขนาดที่ใหญ่เพราะจะปกป้องต้นไม้และอันตรายที่อาจเกิดจากต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่อาจเกิดขึ้นได้จากอุบัติเหตุต้นไม้ล้ม โคนลง เนื่องจากไม้ซุดล้อมที่มีขนาดใหญ่ไม่มีรากแก้วยังลึกลงอย่างต้นไม้ทั่วไป

■ สรุปผลการวิจัย

ในบทสรุปผู้เขียนเห็นว่าการควบคุมและการจัดการไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ในต่างประเทศ จะมีบริบทและความหลากหลายทางชีวภาพที่แตกต่างจากประเทศไทย โดยเฉพาะอิทธิพลของแนวคิดความหลากหลายทางชีวภาพตามทฤษฎีหมุดย้ำ (Rivet Hypothesis) ของ Paul R. Ehrlich and Anne H. Ehrlich นักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา ที่ให้ความสำคัญของระบบนิเวศน์ทั้งหมดเปรียบลำตัวของเครื่องบินประกอบด้วยแผ่นเหล็กบาง ๆ ที่ยึดกันไว้ด้วยหมุดที่ทำจากอลูมิเนียมอัลลอยด์นับล้านตัว ซึ่งหมุดคือองค์ประกอบในระบบนิเวศน์ทั้งหมดที่เมื่อหมดหลุดไปเพียงตัวเดียวระบบนิเวศน์ก็เสียสมดุลได้ ซึ่งทฤษฎีนี้สนับสนุนหัวข้อวิจัยของผู้วิจัยเป็นอย่างมาก เพราะจากการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์มักได้ความเห็นในแนวทางที่ว่าประเทศไทยมีต้นไม้มากมาย การเอาออกมาจากหัวไร่ปลายนาออกมาบ้างก็คงไม่ทำให้ต้นไม้ในประเทศไทยหมดไปซึ่งเป็นความเชื่อที่ผู้วิจัยไม่เห็นด้วย

ด้วยทฤษฎีหมุดย้ำทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นเรื่องน่าสนใจที่ทำให้เราต้องคำนึงถึงว่าไม้ซุดล้อมหนึ่งต้นเมื่อเอาออกจากระบบนิเวศน์เดิมย่อมจะทำให้ระบบนิเวศน์เดิมเปลี่ยนไปอย่างแน่นอน และความเปลี่ยนแปลงนั้นย่อมค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปทีละน้อยโดยที่เราไม่ทันสังเกตได้กว่าจะรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงนั้นอาจทำให้ระบบนิเวศน์ของที่ใดที่หนึ่งล่มสลายไปแล้วก็ได้

และเมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศที่น่าสนใจ คือ ในระบบของต่างประเทศจะมีกฎหมายกลาง หรือกฎหมายแม่บทที่ควบคุมดูแลต้นไม้ทุกชนิด ซึ่งนั่นหมายความว่ารวมถึงต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในที่ใดของประเทศก็ได้ หากการนำออกหรือทำลาย จะทำให้ภูมิทัศน์เดิมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมักจะนำไปเขียนไว้ในกฎหมายอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ อย่างเช่น สหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกา ซึ่งประเด็น ด้านนี้จะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเพราะประเทศไทย ไม่มีกฎหมายกลางดังกล่าว มีเพียงกฎหมายเฉพาะ เป็นเรื่อง ๆ ไปภายใต้พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

ประเด็นที่น่าสนใจมากภายใต้กฎหมาย อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ของหลาย ๆ ประเทศจะกำหนดให้หน่วยงานท้องถิ่นออกเทศบัญญัติโดยนายกเทศมนตรีจะมีหน้าที่ อนุญาตภายในท้องถิ่น ซึ่งมีการตั้งการมีส่วนร่วม ของชุมชนเพื่ออนุรักษ์ รักษา ดูแล ต้นไม้ในทุก พื้นที่ของรัฐ การขุดล้อมต้นไม้เพื่อเปลี่ยนที่ เจริญเติบโตหรือเพื่อการอื่นใด ตลอดจนการ จำหน่าย ต้องมีการขออนุญาตท้องถิ่นนั้น ๆ และในบางประเทศมีการกำหนดถึงขนาดการ ทดแทนต้นไม้ในพื้นที่ที่มีการขุด เคลื่อนย้าย ต้นเดิมออกไป เช่น กฎหมายของสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกาในบางรัฐ ซึ่งอาจแตกต่างจากสาธารณรัฐสิงคโปร์ที่การ ขุดล้อม การลงปลูกหรือการเคลื่อนย้ายต้องขอ อนุญาตจาก Nation Park ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะ มาจากขนาดพื้นที่ของสาธารณรัฐสิงคโปร์ที่ แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ เป็นแบบอย่างที่ดี ในระดับจังหวัดได้ ในการดำเนินการขออนุญาต จากหน่วยงานส่วนกลางระดับจังหวัดได้โดยตรงได้

ซึ่งในมุมมองของผู้วิจัยคิดว่ารูปแบบการกำหนด โครงสร้างของการควบคุมและจัดการไม้ขุดล้อม ที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ในทุกประเทศสามารถ มาปรับใช้ โดยลดขนาดของการบริหารจัดการ ให้เล็กลงตามพื้นที่ในระดับจังหวัดหรือแต่ละ ท้องถิ่นจะทำให้การบริหารจัดการคล่องตัว และง่ายขึ้น ดังนั้น บทบาทการมีส่วนร่วมของ ท้องถิ่นและชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วม ของประชาชนในพื้นที่จึงเป็นเรื่องที่รัฐควรให้ ความสำคัญ ซึ่งสามารถส่งเสริม จัดการ และ ควบคุมการขุดล้อมไม้ขุดล้อมที่ใช้ในงาน ภูมิทัศน์ได้สมบูรณ์ขึ้น

■ ข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาทางกฎหมายจากการไม่มีมาตรการ ทางกฎหมายมาบังคับและควบคุม ได้แก่

1.1 ปัญหาแหล่งที่มาของไม้ขุดล้อมที่ใช้ ในงานภูมิทัศน์สร้างระบบการจัดการแหล่งที่มา ของไม้ขุดล้อมโดยการจัดแจ้งแหล่งที่ต้นไม้นั้น ขึ้นอยู่ต่อหน่วยงานระดับจังหวัดตั้งแต่แหล่ง ต้นทางก่อนนำไปปลูกในที่ต่าง ๆ โดยมีการ ควบคุมแหล่งต้นไม้มันในระดับจังหวัดท้องที่ ร่วมกับคณะกรรมการไม้ขุดล้อมประจำท้องถิ่น ออกไปทำการตรวจสอบสภาพป่า พื้นที่ประกอบการ ไม้ขุดล้อมที่เป็นแหล่งปลูกไม้ขุดล้อมที่ยื่น ขออนุญาต มีการบันทึกความมีอยู่ของต้นไม้ ดังกล่าวและระบุไว้ว่าเพื่อจำหน่ายเป็นไม้ขุดล้อม หรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์เพื่อการค้า ภายใต กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ต้นไม้ของกรมป่าไม้

1.2 ปัญหาการประกอบการทำธุรกิจ ด้านไม้ขุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ กำหนด เงื่อนไขการอนุญาตและการสิ้นสุดการอนุญาต

ธุรกิจไม้ซุดล้อมสร้างความชัดเจนในการประกอบการทำธุรกิจด้านไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ ผู้ขออนุญาตประกอบการต้องมีคุณสมบัติตามเกณฑ์และต้องมีใบอนุญาตผ่านการอบรมรูกษกร และสามารถขออนุญาตทำการประกอบการไม้ซุดล้อมให้ยื่นคำขอต่อจังหวัดท้องที่ที่ประกอบธุรกิจโดยผู้ยื่นคำขอต้องยื่นขอการรับรองไม้ซุดล้อมที่อยู่ในความครอบครองตามระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการออกหนังสือรับรองไม้แล้ว

1.3 ปัญหาการเคลื่อนย้ายและการคุ้มครองต้นไม้ที่เจริญเติบโตขึ้นอยู่เป็นการทั่วไปในที่สาธารณะ มีการควบคุมตรวจสอบความมีอยู่ของไม้ซุดล้อมในทุกพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะและระบุหน่วยงานดูแลให้มีการรับผิดชอบในทุกพื้นที่ได้เพื่อจัดช่องว่างที่ทำให้มีการนำต้นไม้ของสาธารณะไปใช้

1.4 ปัญหาการควบคุมการเคลื่อนย้ายไม้ซุดล้อมจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่ง ออกกฎหมายทั้งระบบทั้งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศในการควบคุมเคลื่อนย้ายไม้ซุดล้อมจากแหล่งหนึ่งไปอีกแหล่งหนึ่ง โดยมีหนังสือแสดงสิทธิหรือหนังสือรับรองแหล่งที่มาของต้นไม้ตามระเบียบเพื่อใช้แสดงแก่เจ้าพนักงานที่มีอำนาจตรวจตราการอนุญาตต้องระบุอายุขนาดแหล่งที่มาของต้นไม้ ต้นทาง ระยะทาง และปลายทางของต้นไม้ดังกล่าวเป็นสำคัญ และเมื่อมีการซุด เคลื่อนย้าย เพื่อประโยชน์ของสภาพแวดล้อมเดิม จังหวัดท้องที่ที่ต้นไม้นั้นขึ้นอยู่มีอำนาจพิจารณาให้ผู้ประกอบการต้องมีการปลูกต้นไม้ที่มีคุณภาพเป็นสายพันธุ์เดิมหรืออยู่วงศ์เดียวกันทดแทนโดยจำนวน ความสูง และขนาดต้นไม้ทดแทนจะขึ้นอยู่กับขนาด

เส้นผ่าศูนย์กลางของต้นไม้เดิมซึ่งทดแทนต้นไม้หนึ่งต้นที่เคลื่อนย้ายออกไปโดยแสดงผลประกอบการพิจารณาโดยคำนึงถึงระบบนิเวศท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ

1.5 ปัญหาหน่วยงานรัฐผู้รับผิดชอบ

1.5.1 ปัญหาหน่วยงานรัฐผู้รับผิดชอบในการควบคุม ติดตามการเคลื่อนย้ายต้นไม้ที่เป็นไม้ซุดล้อม มอบอำนาจทางกฎหมายแก่หน่วยงานระดับจังหวัด เพื่อสร้างความชัดเจนให้หน่วยงานท้องที่ผู้รับผิดชอบในการควบคุม ติดตามการเคลื่อนย้ายต้นไม้ที่เป็นไม้ซุดล้อม

1.5.2 ปัญหาหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่กลั่นกรอง อนุญาต อนุมัติและจัดเก็บภาษี มอบหมายหน้าที่ให้ระดับจังหวัดหรือท้องถิ่น โดยแบ่งหน้าที่ของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่กลั่นกรอง อนุญาต อนุมัติและจัดเก็บภาษี โดยหน่วยงานระดับเล็กจะทำให้การบริหารจัดการได้คล่องตัว ง่ายและชัดเจนกว่า

2. ปัญหาทางกฎหมายที่ควรมีมาตรการทางกฎหมายในการจัดการไม้ซุดล้อมที่นำไปใช้ในงานภูมิทัศน์ได้แก่

2.1 ปัญหาเรื่องของผู้ที่มีสิทธิประกอบการในธุรกิจการปลูก ซื่อขาย ไม้ซุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์ ผู้มีสิทธิประกอบการไม้ซุดล้อมควรมีการจดทะเบียนรูปแบบนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา

2.2 ปัญหาการจัดการด้านราคาต้นไม้ของธุรกิจไม้ซุดล้อม มอบหมายกรมวิชาการเกษตรออกราคาแนะนำไม้ซุดล้อมแต่ละประเภทเหมือนสินค้าทางการเกษตร และมีหน่วยงานตรวจสอบควบคุม ดูแล สร้างกฎเกณฑ์มาตรฐาน การจัดการด้านราคาของต้นไม้ในธุรกิจไม้ซุดล้อม

2.3 ปัญหาเรื่องขนาดของต้นไม้ที่จะทำการซื้อขายไม้ซุงล้อย่อม กำหนดขนาดของต้นไม้ในการอนุญาตชนิด ประเภทและลักษณะต้นไม้ ตลอดจนวิธีการในการแจ้งการซุงล้อย่อมต้นไม้

3. การกำหนดโทษ ควรออกกฎหมายโทษปรับและโทษจำคุกตลอดจนโทษในทางปกครองด้านการอนุญาตประกอบการไม้ซุงล้อย่อม

ข้อเสนอแนะที่กล่าวมาเกิดขึ้นระหว่างการศึกษาวิจัย ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยว่าควรมีการถ่ายทอดให้แก่ผู้อ่านงานวิจัยได้รับทราบเพื่อเป็นข้อมูลตั้งต้นและนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการซุงล้อย่อมไม้ที่ใช้ในงานภูมิทัศน์

■ บรรณานุกรม

ครรพิต พรหมบุตร. (2547). *การวิเคราะห์ทางการเงินและการตลาดของไม้ซุงล้อย่อมที่ผลิตในจังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชลิต รัตนธรรมสกุล. (2562). การส่งเสริมแนวทางเมืองสีเขียวแบบสิงคโปร์. ค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2562. จาก http://www.reotl.mnre.go.th/2015_th/news_detail.php?ViewID=89

ณัฐดนัย สันธินันท์ และวัลลภณ์ พลทรัพย์. (2552). มูลค่าการใช้ประโยชน์และความเต็มใจที่จะจ่ายค่าธรรมเนียมของป่าประดู่กิ่ง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารการจัดการป่าไม้* 3,(3), 36-49.

ธนกร ทิมสาร. (2562). *ทำไม‘สิงคโปร์’เมืองแห่งทุนนิยมจึงเต็มไปด้วย “ต้นไม้”*. ค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2565, จาก <https://becommon.co/life/singapore-greenery/>
นฤตย์ พันธุ์บุรณะ. (2514). *การประเมินค่าป่าไม้*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะวนศาสตร์.

เดชา บุญค้ำ. (2543). *ต้นไม้ใหญ่ในงานก่อสร้างและพัฒนาเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริชนก วิริยเกื้อกูล. (2563). *มาตรการทางกฎหมายเพื่อการจัดการและอนุรักษ์ต้นไม้ขนาดใหญ่และพันธุ์ไม้ยืนต้นเฉพาะถิ่นภายในเขตเมือง*. ค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <http://www.parliament.go.th/library>
พระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484. (2484).

ราชกิจจานุเบกษา, 58, 1417.

พูนศักดิ์ ใสสารว. “ความรับผิดชอบของฝ่ายปกครองในฝรั่งเศส.” *วารสารกฎหมายปกครอง* 6, 3 (ธันวาคม 2530): 588-607.

อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2550). *กฎหมายสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2549). *กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

Ehrlich, P. R., and A. H. Ehrlich. *Extinction: The Causes and Consequences of the Disappearance of Species*. New York: Random House, 1981.

- Environmental Biosecurity Roundtable Canberra. (2019). *Department of sustainability, environment, water, population and communities*. Retrieved January 10, 2021, from <https://www.agriculture.gov.au/sites/default/files/sitecollectiondocuments/market-access-trade/act-2019-roundtable.pdf>
- Grey, W. G., & Deneke, F. J. (1978). *Urban Forestry*. John Wiley & Sons.
- Mildrexler, D. (2020). The biggest trees capture the most carbon: Large trees dominate carbon storage in forests. Retrieved November 5, 2020, from https://phys.org/news/2020-11-biggest-trees-capture-carbon-large.html?fbclid=IwAR1_tKDMg5MR6xhVokshqnXdar8pLHEhE77CFRDWu8kooB1qiVMPvCgm5lw
- School of Public Health. (2016). *Department of Environmental and Occupational Health Sciences*, "Environmental Justice", Retrieved September 6, 2016, from <http://deohs.washington.edu/environmental-justice>.
- Zhang, Jin-Tun, Lihong Fan, and Min Li. "Functional Diversity in Plant Communities: Theory and Analysis Methods." *African Journal of Biotechnology* 11, 5 (2012): 1017.

การประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ ในประเทศไทย (Recidivism Risk Assessment in Thailand)

สิริประภา แก้วศรีนวล *

Siriprabha Kaewsrinual

ศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง **

Sirirat Choosakoonkraing

■ บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาวิจัยเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดและแนวทางการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของกลุ่มผู้ต้องขังในประเทศไทย โดยขอบเขตการศึกษา ประกอบด้วย (1) การสังเคราะห์สถานการณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำไทยและแนวทางการจัดการกับสถานการณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำ (2) ความจำเป็นและความสำคัญในการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิด และ (3) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดและตัวอย่างแบบประเมินที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดในปัจจุบัน ซึ่งพบว่าในประเทศไทยจะเป็นการศึกษาถึงปัจจัยในการกระทำผิดที่ทำให้ก่อคดี การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะใช้เป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาแนวทางในการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำไทย ซึ่งจะช่วยป้องกันและควบคุมปัญหาด้านอาชญากรรมในสังคม ตลอดจนเพิ่มความมั่นใจให้กับสังคมรู้สึกปลอดภัยอีกทางหนึ่ง

คำสำคัญ: การประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิด, ผู้ต้องขัง, กระบวนการยุติธรรม, กรมราชทัณฑ์

* นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์และงานยุติธรรม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Doctor of Philosophy (Forensic Science and Criminal Justice) Graduate School, Silpakorn University.

** คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Faculty of Science, Silpakorn University.

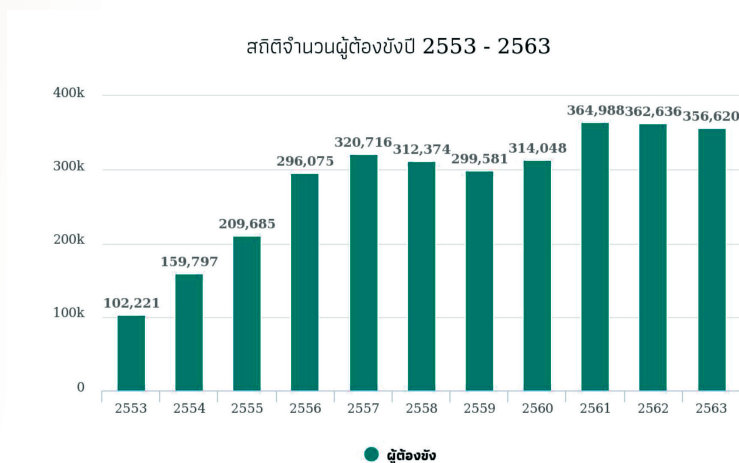
■ Abstract

This article is a qualitative research by reviewing relevant documents which aims to study the topic related to the risk assessment approach among offenders and the development of recidivism risk assessment among inmates in Thailand. The scope of the research consists of 1) synthesizing the situation of inmates in Thai prisons 2) the necessity, and importance of risk assessment 3) the evolution of risk assessment concepts and examples of risk assessment tools currently used to assess the causes and risk of recidivism. This research will be useful for developing recidivism risk assessment guidelines among inmates in Thai prisons, which will help to prevent and control crime problems in society and increase public safety.

Keywords: Risk Assessment, Inmates, Criminal Justice System, Department of Corrections

■ บทนำ

ประเด็นผู้ต้องขังในเรือนจำซึ่งหากติดตามสถานการณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำไทยที่พบว่าจำนวนผู้ต้องขังมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างมากในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา เมื่อดูจากสถิติจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำประเทศไทยจะเห็นได้ว่าจำนวนผู้ต้องขังในปี พ.ศ. 2543 จากประมาณ 223,406 คน หรือคิดเป็นอัตรา 354 คน ต่อประชากร 100,000 คน เพิ่มขึ้นเป็น 358,369 คน หรือคิดเป็นอัตรา 516 คน ต่อประชากร 100,000 คน (World Prison Brief [WPB], 2020) เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำของต่างประเทศ พบว่าประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำมากเป็นอันดับ 6 ของโลก เป็นอันดับ 3 ของเอเชีย

ภาพ 1 แสดงสถิติจำนวนผู้ต้องขัง ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 (กรมราชทัณฑ์, ม.ป.ป)
ที่มา. จาก รายงานสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์, โดย กรมราชทัณฑ์, ม.ป.ป. ค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2564
จาก <http://www.correct.go.th/stathomepage/>

รองจากประเทศจีน และอินเดีย และมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำมากเป็นอันดับ 1 ของอาเซียน (WPB, 2020)

จากสถานการณ์จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำของประเทศไทยที่เพิ่มมากขึ้นในทุกปีอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำมีจำนวนปริมาณที่เกินกว่าความจุของเรือนจำที่ได้รับได้ โดยโครงสร้างของเรือนจำและทัณฑสถานของประเทศไทยสามารถรองรับปริมาณผู้ต้องขังได้สูงสุดไม่เกิน 260,000 คน (กรมราชทัณฑ์, 2563) ในขณะที่จำนวนผู้ต้องขังอยู่ที่ประมาณ 360,000 คน มีจำนวนผู้ต้องขังเกินปริมาณความจุของเรือนจำที่จะรับได้เกือบ 100,000 คน ซึ่งสภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำนี้ไม่เพียงส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในทางลบเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการเรือนจำในภาพรวม ทำให้การจัดสวัสดิการและการดูแลผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ ทำได้ด้วยความยากลำบากมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัยของผู้ต้องขังไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากสถานที่จำกัดและบุคลากรไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขัง (เชมชยุตม์ โภคินจารุเสถียร, 2562; ศรีนยา สี่มา, 2563) นอกจากนี้ รายงานแนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลก 2021 หรือ Global Prison Trend 2021 ที่จัดทำขึ้นโดยองค์กรการปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International [PRI]) และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice [TIJ]) พบว่าการบริหารจัดการเรือนจำในหลายประเทศแย่ลงในช่วงของการระบาดของ COVID-19 เนื่องมาจากปัญหาความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยเฉพาะในด้านการเข้าถึงการรักษา

พยาบาล สุขอนามัย รวมถึงโภชนาการที่เหมาะสม ในหลายประเทศได้มีมาตรการจุกเงินเพื่อลดจำนวนประชากรในเรือนจำ แต่พบว่ยังไม่เพียงพอที่จะจัดการกับปัญหาความแออัดในเรือนจำได้ (Penal Reform International [PRI] & Thailand Institute of Justice [TIJ], 2021)

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผ่านมา ในหลายภูมิภาคทั่วโลก มุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการคุมขังหรือจำคุก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษและแก้แค้นทดแทนความผิดที่ได้กระทำ ช่มชู้ยั้งยังไม่ให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะเดียวกันขึ้นอีกในสังคม ตลอดจนเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำภายหลังการพ้นโทษ การศึกษาในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 ระบุว่า การใช้มาตรการการกักขังที่เพิ่มมากขึ้นมีส่วนทำให้อัตราการเกิดอาชญากรรมลดลง (Roeder, Eisen, & Bowling, 2015) แต่ในช่วงทศวรรษที่ 20 กลับพบว่าการบังคับใช้โทษทางอาญาส่งผลให้เกิดภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม ตลอดจนไม่สามารถป้องกันและควบคุมอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศรีนยา สี่มา (2563) ได้ระบุว่า การบังคับใช้กฎหมายทางอาญาและการบังคับใช้โทษจำคุกกับผู้กระทำความผิดที่มากเกินไป ความจำเป็นโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด หรือภาวะกฎหมายอาญาเพื่อ (over-criminalization) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำตามมา

การบังคับใช้โทษจำคุกที่มากเกินไป เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งจากการเสีย

โอกาสในการประกอบอาชีพของผู้ต้องขัง ตลอดจนงบประมาณและทรัพยากรบุคคลของภาครัฐที่ต้องใช้ในการบริหารจัดการเรือนจำ เนื่องจากจำนวนผู้ต้องขังที่มากขึ้นย่อมส่งผลให้ประเทศต้องใช้งบประมาณและทรัพยากรในการดูแลผู้ต้องขังที่มากขึ้นตามไปด้วย ในด้านค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องขังพบว่า ในปีงบประมาณ 2561 กรมราชทัณฑ์ ใช้งบประมาณ ในการบริหารจัดการการดูแลผู้ต้องขังทั้งหมด 318,019 คน รวมเป็นเงินถึง 11,914,103,311.65 บาท (ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2562) นอกจากนี้ ถึงแม้จะมีการบังคับใช้กฎหมายทางอาญาและการบังคับใช้โทษจำคุกแต่การก่อคดีกระทำผิดในสังคมยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องรวมทั้งลักษณะการก่อคดีหรือวิธีการกระทำผิดมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้วและกลับไปก่อคดีหรือกระทำความผิดซ้ำอีกเป็นจำนวนมาก จากสถิตินักโทษเด็ดขาดแยกตามจำนวนครั้งที่ต้องโทษของกรมราชทัณฑ์ (กรมราชทัณฑ์, 2564) มีจำนวนผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดทั้งหมด 231,414 คน มีประวัติกระทำผิดซ้ำตั้งแต่ครั้งที่ 2-5 ขึ้นไป จำนวน 96,773 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 41.82 จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า 2 ใน 5 ของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดมีประวัติเคยกระทำผิดมาก่อน

■ แนวทางในการจัดการกับสถานการณ์ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

ในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกที่ประสบปัญหาจากสภาวะจำนวนผู้ต้องขังที่มากเกินไปได้ศึกษาเพื่อวางแนวทางหรือมาตรการต่าง ๆ ในการพยายาม

จัดการกับปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก ยกตัวอย่างเช่น ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีจำนวนผู้ต้องขังมากที่สุดในโลก จากสถิติในปี ค.ศ. 2018 พบว่ามีจำนวนผู้ต้องขังมากกว่า 2 ล้านคน หรือคิดเป็นอัตราจำนวนประชากรผู้ต้องขัง 629 คนต่อประชากร 100,000 คน (WPB, 2020) เพื่อจัดการปัญหาจำนวนผู้ต้องขังที่มากเกินไปนั้น สภาองเกรส (Congress) สหรัฐอเมริกา ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจขึ้นเพื่อทำการศึกษาค้นคว้าของจำนวนนักโทษในเรือนจำกลางและให้คำแนะนำสำหรับการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา James (2018) ระบุว่าในสหรัฐอเมริกาแนวทางการลดจำนวนผู้ต้องขังสามารถทำได้สองวิธีการควบคู่กันไป วิธีการที่หนึ่งคือการส่งผู้กระทำผิดเข้าคุกให้น้อยลง ตัวอย่างเช่น การส่งผู้กระทำผิดไปคุมประพฤติหรือเข้าโปรแกรมการเบี่ยงเบนคดี เช่น ศาลยาเสพติด หรือการลดโทษจำคุก เช่น ให้ผู้ต้องขังรับโทษจำคุกเพียงส่วนหนึ่งหรือปล่อยตัวก่อนกำหนด ทั้งนี้ การเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดยาเสพติดที่มีความเสี่ยงระดับต่ำออกจากเรือนจำหรือการปล่อยตัวผู้กระทำผิดที่มีความผิดที่ไม่รุนแรงก่อนกำหนดนั้น เป็นแนวทางที่ได้รับความนิยมในการลดจำนวนประชากรในเรือนจำ โดยมองว่าลักษณะฐานคดีความผิดหรืออาชญากรรมบุคคลนั้น ๆ กระทำผิดไม่ใช่ปัจจัยที่ดีที่สุดสำหรับใช้ประเมินความเสี่ยงที่บุคคลนั้น ๆ อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชุมชน ยกตัวอย่างเช่น ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีประวัติการใช้ความรุนแรงและถูกประเมินว่ามีความเสี่ยงต่ำที่จะก่อความรุนแรงในอนาคตอาจถูกตัดสินว่ากระทำความผิดตามกฎหมายว่าเป็นอาชญากรรมรุนแรง (เช่น การครอบครองปืน

โดยผิดกฎหมาย การขับรถหลบหนีการจับกุม หรือการโจรกรรมด้วยอาวุธ) ในทางกลับกัน ผู้กระทำความผิดที่มีประวัติการใช้ความรุนแรง อาจถูกตัดสินจำคุกในข้อหาจากการก่ออาชญากรรมที่ไม่รุนแรง หรือมีความผิดรุนแรง แต่ปรับลดเป็นความผิดที่ไม่รุนแรงอันเป็นผลมาจากการต่อรองกับอัยการว่าจะรับสารภาพในข้อหาใหม่โดยโทษอาจจะเบาลงกว่าข้อหาเดิม (a plea deal) (James, 2018)

สำหรับประเทศไทยเริ่มมีการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือกหรือการลงโทษทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกมาใช้เพื่อลดปัญหาความแออัดในเรือนจำ รวมทั้งเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในเรือนจำ ลดภาระงบประมาณของรัฐ ตลอดจนเพื่อลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการบังคับใช้โทษทางอาญาที่มากขึ้นไป จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมทางเลือกในหลายประเทศของ กฤษณพงศ์ พุตระกูล, เสกสรรค์ เครือคำ, ธรรมวิทย์ เทิดอุดมธรรม และศุภกร ปุญญฤทธิ์ (2561) ได้เสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำไว้ใน 4 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดี โดยการปรับปรุงแก้ไขแนวทางการจัดการปัญหาอาชญากรรม การเบี่ยงเบนคดีก่อนฟ้อง การส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ และการสร้างความยอมรับของสังคมกับผู้ต้องขังพ้นโทษ

(2) ขั้นตอนระหว่างการฟ้องและพิจารณาคดี โดยการพัฒนาระบบการประกันตัวชั่วคราว การส่งเสริมให้ใช้มาตรการการต่อรองคำรับสารภาพ การส่งเสริมให้นาวิธีการในขั้นตอนก่อนการพิจารณาพิพากษาแทนการควบคุมอยู่ในเรือนจำ

(3) ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาการลงโทษ โดยการพิจารณามาตรการลงโทษทางเลือกแทนการจำคุกให้มากขึ้น สำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยในบางประเภท โดยเฉพาะในความผิดที่ไม่มีความชั่วร้ายในตัวเอง หรือความผิดที่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายทางร่างกายหรือจิตใจ

(4) ขั้นตอนระหว่างการรับโทษในเรือนจำ โดยการส่งเสริมให้มีการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข และใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว และการส่งเสริมให้ใช้วิธีการสร้างชุมชนจำลอง (halfway house) สำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัว

■ ความสำคัญของการประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิด

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกหรือการลงโทษทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกเพื่อเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดที่ออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้หลายประเทศเริ่มมีการพัฒนาแนวทางในการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดของผู้กระทำความผิดเพื่อนำข้อมูลมาใช้ประกอบการตัดสินใจในช่วงต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรม เช่น ศาลอาจพิจารณาข้อมูลผลการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิด รวมถึงสภาพปัญหาและความต้องการ (risks and needs assessment) เพื่อประกอบการตัดสินใจในกระบวนการพิจารณาคดี หรืออาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันการทำนายความเป็นไปได้ของการก่ออาชญากรรมในอนาคตของบุคคลกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Casey, Elek, Warren, Cheesman, Kleiman, & Ostrom, 2014) ในประเทศสหรัฐ

อเมริกาเริ่มมีการประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิดตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1900 โดยเริ่มจากการที่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ใช้คำตัดสินของผู้เชี่ยวชาญในการประเมินว่าผู้ต้องขังมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขทัณฑ์บนภายหลังพ้นโทษหรือไม่ ทั้งนี้ ในยุคแรกของการประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิดเป็นเพียงการคาดเดาโดยอาศัยประสบการณ์ของผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญเท่านั้น ในขณะที่ปัจจุบันการประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิดเป็นการประเมินแบบมีโครงสร้าง (actuarial based tools) โดยอ้างอิงเกณฑ์การประเมินจากหลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence based prediction) (James, 2018)

นอกจากนั้น ในงานวิจัยแสดงให้เห็นว่าบุคคลที่มีความเสี่ยงต่ำในการกระทำความผิดซ้ำควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในระดับความเข้มข้นต่ำ การที่บุคคลซึ่งมีความเสี่ยงในระดับต่ำแต่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในระดับเข้มข้นสูงนั้นส่งผลเสียในระยะยาวมากกว่า โดยเพิ่มความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำมากขึ้น (Andrews & Bonta, 2010; Lovins, Lowenkamp, & Latessa, 2009) รวมถึงด้วยทรัพยากรอันจำกัดในการดูแลผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทั้งในเรื่องงบประมาณ บุคลากร และสถานที่ การประเมินความเสี่ยงและความต้องการของบุคคลจึงช่วยคัดแยกระหว่างบุคคลที่จำเป็นและไม่จำเป็นต้องรับการแก้ไขฟื้นฟู ทำให้สามารถมุ่งเน้นการให้การแก้ไขฟื้นฟูกับที่มีความเสี่ยงและความต้องการมากที่สุด

ในประเทศไทยเองก็ได้มีการกำหนดให้การลดการกระทำผิดซ้ำเป็นเป้าหมายการ

ดำเนินงานของทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ สามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมให้การยอมรับ ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการพัฒนาตัวชี้วัดด้านการลดการกระทำผิดซ้ำ ระบบ และเครื่องมือการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำเพื่อให้ทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมนำไปใช้ได้อย่างเป็นมาตรฐานเดียวกัน (กรมราชทัณฑ์, 2562) โดยกรมราชทัณฑ์มีการจัดทำแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังก่อนได้รับการปล่อยตัว (Offender Risk Assessment-OA) โดยเป็นแบบประเมินที่ใช้รูปแบบของการให้คะแนน (custody rating scale) เพื่อประเมินวัดระดับความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังก่อนได้รับการปล่อยตัว ตลอดจนยังใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการกลั่นกรองนักโทษเด็ดขาดก่อนปล่อยตัวพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษจำคุก และการได้รับพิจารณาไปอยู่ในเรือนจำชั่วคราวและทัณฑสถานเปิดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แบบประเมินดังกล่าว มีรายละเอียดเครื่องมือ ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ภูมิหลังส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง มีจำนวน 8 ปัจจัย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ประวัติการถูกดำเนินคดีอาญา อัตราโทษสูงสุดที่ศาลตัดสินครั้งแรก และสาเหตุการกระทำผิดจากการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ส่วนที่ 2 การปฏิบัติในเรือนจำ มีจำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ การผ่านการอบรมหลักสูตรต่าง ๆ

ในเรือนจำ ชั้นผู้ต้องขัง การได้รับการพิจารณาประโยชน์จากเรือนจำ การถูกลงโทษทางวินัย การมีประวัติกระทำผิดทางอาญาในเรือนจำ รวมทั้งความสมัครใจหรือยินยอมให้เก็บตัวอย่างสารพันธุกรรม (DNA) ลายพิมพ์นิ้วมือ 10 นิ้ว และการเป็นผู้ต้องขังเจ็บป่วย อีกหนึ่งแบบประเมินที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาคือแบบทดสอบความเป็นอาชญากร (criminal mind) พัฒนาโดยศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกับกรมราชทัณฑ์ เป็นเครื่องมือในการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิด ซึ่งทำให้การจำแนกและแยกประเภทผู้ต้องขังได้อย่างรวดเร็ว เป็นประโยชน์ในด้านการควบคุมผู้ต้องขัง

ด้วยเหตุนี้ หากเป้าหมายในกระบวนการยุติธรรมคือการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำผิด จึงจำเป็นต้องมีวิธีที่น่าเชื่อถือในการจำแนกผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงต่ำจากผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงสูงเพื่อให้ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับระดับความเสี่ยง ในขณะที่ต่างประเทศมีการพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดในลักษณะต่าง ๆ และมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ในประเทศไทยการพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดตลอดจนการนำแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมยังไม่แพร่หลายและยังไม่มีที่รู้จักมากนัก หรืออาจรู้จักกันเฉพาะในกลุ่มผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น

■ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ

ปัจจัยเสี่ยงในการกระทำผิด (risk factors)

หลักการสำคัญที่นำมาใช้ในการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิด คือการพิจารณาถึงปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิด ซึ่งเป็นคุณลักษณะบางประการของบุคคลที่พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด กล่าวอีกนัยหนึ่ง ปัจจัยเหล่านี้สามารถใช้ทำนายความน่าจะเป็นของการกระทำผิดในอนาคตได้ ในปัจจุบันปัจจัยเสี่ยงในการประเมินการกระทำผิด สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือปัจจัยเสี่ยงแบบคงที่ (static risk factors) และปัจจัยเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้ (dynamic factors) (Bartol & Bartol, 2018)

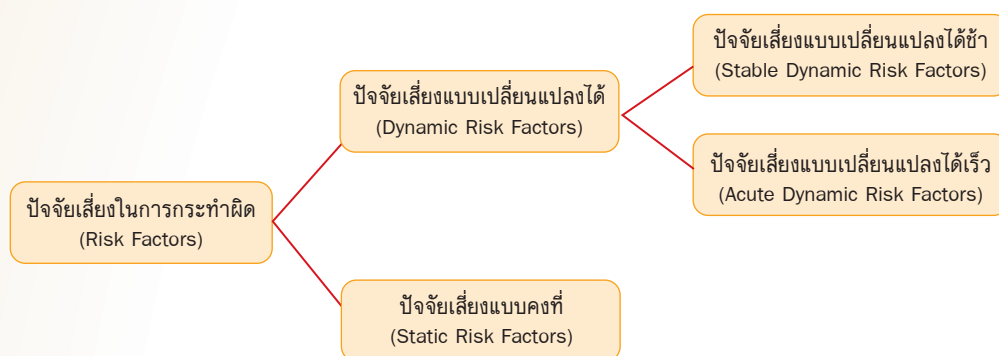
ปัจจัยเสี่ยงแบบคงที่ (static risk factors) หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลบางประการ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิด และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนใหญ่ปัจจัยเสี่ยงแบบคงที่จึงหมายถึงประวัติส่วนบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติการณ์การกระทำผิด เช่น อายุที่มีการกระทำผิดครั้งแรก ประวัติการกระทำผิดในครอบครัว เป็นต้น (Bartol & Bartol, 2018) นอกจากนั้น Yates (2013) ระบุว่า ความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำผิดทางเพศมีความสัมพันธ์กับปัจจัยเสี่ยงแบบคงที่ โดยพบว่า ผู้กระทำผิดทางเพศที่มีอายุน้อย เคยมีประวัติการกระทำผิด

ทางเพศมาก่อน มีประวัติการใช้ความรุนแรง ซึ่งไม่เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงทางเพศ กระทำกับเหยื่อที่เป็นเพศชาย หรือเหยื่อที่ไม่รู้จัก หรือเป็นคนแปลกหน้ามีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำ สูงกว่าผู้กระทำความผิดทางเพศในลักษณะอื่น ๆ

ในทางกลับกันปัจจัยเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้ (dynamic risk factors) คือ คุณลักษณะบางประการซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติการณ์การกระทำผิดและสามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเวลาผ่านไปหรือขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ทั้งนี้ปัจจัยเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้ช้า (stable dynamic risk factors) และปัจจัยเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้เร็ว (acute dynamic risk factors) (Bartol & Bartol, 2018) ปัจจัยเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้ ถูกนำมาใช้ในความหมายของ “สภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรม (criminogenic needs)” ด้วยเช่นกัน เนื่องจากเป็นปัจจัยที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

จึงมักถูกนำไปกำหนดเป็นเป้าหมายในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Bonta & Andrews, 2007)

ปัจจัยเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้ช้า (stable dynamic risk factors) หมายถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิดที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้แต่ใช้เวลานาน เช่น อาจใช้เวลานานหลายเดือนหรือหลายปีถึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ยกตัวอย่างเช่น ทักษะชีวิตที่มีต่อการใช้ความรุนแรง หรือการคบกลุ่มเพื่อนที่มีปัญหาพฤติกรรมรุนแรง (Bartol & Bartol, 2018) ในขณะเดียวกันปัจจัยเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้เร็ว (acute dynamic risk factors) เป็นปัจจัยเสี่ยงซึ่งมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดและสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วในระยะเวลายันสั้น ยกตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ความรู้สึกโกรธ ผลจากการดื่มสุราหรือใช้ยาเสพติด เป็นต้น (Bartol & Bartol, 2018)

ภาพ 2 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงในการกระทำความผิด

ที่มา. ปรับปรุงจาก *Introduction to forensic psychology: research and application* (p.138),

โดย C. R .Bartol & A. M. Bartol, 2018, SAGE Publications.

■ แนวคิดความเลียบ สภาพปัญหา และความต้องการ และการตอบสนอง (Risk-Need-Responsivity (RNR) Model)

แนวคิด Risk-Need-Responsivity (RNR) ถูกนำเสนอครั้งแรกในช่วงปี 1990 โดย Andrews, Bonta, and Hoge (1990) เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและนิยมใช้อย่างแพร่หลายมากที่สุดสำหรับการประเมินและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน (Yates, 2013) แนวคิด RNR ประกอบด้วยหลักการสำคัญสามประการ ประกอบด้วย ความเสี่ยงในการกระทำผิด (risk) สภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรม (need) และการตอบสนองต่อการแก้ไขฟื้นฟู (responsivity) โดยพบว่าหลักการเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในงานราชทัณฑ์และลดการกระทำผิดซ้ำ (Hanson, Bourgon, Helmus, & Hodgson, 2009; McGrath, Cumming, Burchard, Zeoli, & Ellerby, 2010) จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา พบว่า การแก้ไขฟื้นฟูโดยใช้หลักการ RNR นั้นมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ โดยพบว่ามีประสิทธิภาพในการลดการกระทำผิดซ้ำทั้งในคดีทั่วไปและคดีทางเพศ (Hanson et al., 2009) รวมทั้งสามารถใช้ได้ผลดีกับผู้กระทำความผิดอายุน้อย ผู้กระทำความผิดโดยใช้ความรุนแรง และผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้หญิง (Yates, 2013)

หลักการความเสี่ยงในการกระทำผิด (risk principle)

จากแนวคิดการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยเสี่ยงในการกระทำผิดแบบคงที่ (static risk factors) และปัจจัยเสี่ยงในการกระทำผิดแบบเปลี่ยนแปลงได้ (dynamic risk factors) หลักการความเสี่ยงในการกระทำผิดระบุว่าการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำความผิดสามารถลดลงได้หากระดับของการแก้ไขฟื้นฟูที่ผู้กระทำความผิดได้รับมีความเหมาะสมกับระดับความเสี่ยงของผู้กระทำความผิด (Andrews & Bonta, 2010) กล่าวคือ หลักการความเสี่ยงเน้นถึงระดับการแก้ไขฟื้นฟูที่สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่กระทำความผิด ดังนั้น ผู้กระทำความผิดที่มีแนวโน้มในการกระทำผิดซ้ำในระดับสูงควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในระดับเข้มข้น ในขณะที่ผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำกว่าควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในระดับที่ต่ำกว่า ในทางกลับกัน การให้การแก้ไขฟื้นฟูที่ไม่เหมาะสมกับระดับความเสี่ยงมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดซ้ำที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นจากหลักการนี้จึงจำเป็นต้องมีการประเมินเพื่อจำแนกระดับความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำเพื่อวางแผนการบำบัดฟื้นฟูให้เหมาะสมกับระดับความเสี่ยงของผู้กระทำความผิด

งานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า การให้การแก้ไขฟื้นฟูในระดับเข้มข้นกับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำสามารถเพิ่มแนวโน้มในการกระทำผิดซ้ำในภายหลังได้ จากการศึกษาของ Lovins et al., (2009) พบว่าผู้กระทำความผิดทางเพศที่มีความเสี่ยงสูงซึ่งได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในโปรแกรม

ที่มีความเข้มข้น (intensive program) มีการกระทำผิดซ้ำน้อยกว่าผู้กระทำความผิดทางเพศที่มีความเสี่ยงสูงซึ่งได้รับการปล่อยตัวสู่ชุมชนโดยตรงในทางกลับกัน ผู้กระทำความผิดทางเพศที่มีความเสี่ยงต่ำแต่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเข้มข้นนั้น มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำมากถึงร้อยละ 21 เมื่อเทียบกับผู้กระทำความผิดทางเพศที่มีความเสี่ยงต่ำแต่ไม่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเข้มข้น นอกจากนี้ Andrews and Bonta (2010) พบว่าผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำที่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูร่วมกับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงสูงมีอัตราการกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้นในภายหลังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำมักจะได้รับประโยชน์จากการดูแลตามปกติ และไม่ต้องรับการรักษานเฉพาะทางเหมือนกับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงสูง (Yates, 2013) นอกจากนั้นอาจเป็นไปได้ว่าการให้ผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำเข้าร่วมโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูแบบเข้มข้นไปรบกวนการสนับสนุนหรือพฤติกรรมการแก้ไขตนเองที่มีอยู่แล้ว หรืออาจเพราะทำให้ผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำได้รับอิทธิพลทางลบจากผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงสูง (Bonta & Andrews, 2007; James, 2018)

นอกจากนั้น การศึกษาของ Bourgon and Armstrong (2005) ได้สนับสนุนถึงบทบาทที่สำคัญของระยะเวลาในการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ โดยเสนอแนะว่าระยะเวลาขั้นต่ำของการแก้ไขฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำนั้นขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงและสภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำความผิด ด้วยเหตุนี้ จากหลักการความเสี่ยง

ผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงในระดับที่แตกต่างกัน จึงควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูต่างกันทั้งในด้านระดับความเข้มข้นของโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูและระยะเวลาของการแก้ไขฟื้นฟู

หลักการสภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรม (Need)

หลักการสภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรมระบุว่า การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดควรเน้นไปที่สภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำความผิด กล่าวคือ การกำหนดเป้าหมายในแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดต้องตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำความผิด (Andrews, Bonta, & Wormith, 2006) ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดอาจมีสภาพปัญหาและความต้องการมากมายที่สมควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟู แต่ความต้องการเหล่านี้อาจไม่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกระทำผิดโดยตรงทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ สภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรมตามหลักการนี้จึงแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ สภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรม (criminogenic needs) สภาพปัญหาและความต้องการที่ไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรม (non-criminogenic needs) (Bartol & Bartol, 2018) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อเรื่องความเสี่ยงในการกระทำความผิด สภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรมนั้นเป็นปัจจัยความเสี่ยงแบบเปลี่ยนแปลงได้ (dynamic factors) ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการกระทำผิด และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ผ่านการบำบัดหรือแก้ไขฟื้นฟู (Andrews et al., 2006)

จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการกระทำผิด นักวิจัยได้พยายามค้นหาปัจจัยต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งตรวจสอบว่าการเปลี่ยนแปลงในปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการกระทำผิดซ้ำหรือไม่ ตลอดจนพิจารณาถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรรมการกระทำผิดซ้ำ Andrews et al. (2006) ได้เสนอแนวคิดที่เรียกว่า “Central Eight Risk/Need Factors” ซึ่งเป็นปัจจัย 8 ประการหลักที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการพฤติกรรมกรรมการกระทำผิด และหากสามารถเปลี่ยนแปลงปัจจัยเหล่านี้จะนำไปสู่การลดการกระทำผิดซ้ำ (รายละเอียดดังแสดงในตาราง 1) รวมทั้งได้ระบุ

ว่าปัจจัยความเสี่ยง และปัจจัยด้านสภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรมที่พบว่ามีผลต่อการลดการกระทำผิดซ้ำน้อย ได้แก่ ความไม่สบายใจ (personal and/or emotional distress) ความผิดปกติทางจิตที่สำคัญ (major mental disorder) ปัญหาสุขภาพร่างกาย (physical health issues) ความกลัวการถูกลงโทษ (fear of official punishment) สภาพร่างกาย (physical conditioning) ความสามารถทางสติปัญญาต่ำ (low IQ) สถานภาพทางสังคม (social class of origin) ความร้ายแรงของความผิดในปัจจุบัน (seriousness of current offense) รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด (Andrews et al., 2006)

ตาราง 1 แสดงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำ “Central Eight Risk/Need Factors”

ปัจจัย (factor)	ความเสี่ยง (risk)	ปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงได้ (dynamic need)
ประวัติพฤติกรรมต่อต้านสังคม (history of antisocial behavior)	การมีส่วนร่วมในพฤติกรรม การต่อต้านสังคมที่หลากหลาย ในสถานการณ์ที่หลากหลาย อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อายุน้อย	สร้างพฤติกรรมทางเลือก ซึ่งไม่ใช่ พฤติกรรมกรรมการกระทำผิดใน สถานการณ์ที่มีความเสี่ยง
รูปแบบบุคลิกภาพต่อต้านสังคม (antisocial personality pattern)	การแสวงหาความท้าทาย ความสามารถ ในการควบคุมตนเองต่ำ ก้าวร้าว	สร้างทักษะการแก้ปัญหา ทักษะ การจัดการตนเอง การจัดการ ความโกรธและทักษะการเผชิญปัญหา
การรู้การคิดแบบต่อต้านสังคม (antisocial cognition)	ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และการหา เหตุผลเข้าข้างตนเองที่สนับสนุนการ ก่ออาชญากรรม ความสามารถในการ รู้จักสภาวะทางอารมณ์ของตนเอง เช่น ความโกรธ ความขุ่นเคือง การสร้าง อัตลักษณ์แบบอาชญากร (criminal identity)	ปรับเปลี่ยนวิธีการรู้การคิดแบบต่อต้าน สังคม สร้างการตระหนักถึงความคิด และความรู้สึกที่นำไปสู่พฤติกรรมเสี่ยง เพื่อสร้างพฤติกรรมทางเลือกที่มีความ เสี่ยงน้อยกว่า เปลี่ยนอัตลักษณ์ใหม่ที่ ไม่ใช่อัตลักษณ์แบบอาชญากร

ตาราง 1 (ต่อ)

ปัจจัย (factor)	ความเสี่ยง (risk)	ปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงได้ (dynamic need)
การมีกลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะต่อต้านสังคม (antisocial associates)	การมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้อื่นที่เป็นอาชญากร และการแยกตัวออกจากกลุ่มเพื่อนที่ไม่มีลักษณะของอาชญากร การมีแหล่งสนับสนุนทางสังคมสำหรับการก่ออาชญากรรม	ลดการคบหาสมาคมกับอาชญากร ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนที่ไม่มีลักษณะของอาชญากร
ครอบครัวและ/หรือชีวิตสมรส (family and/or marital)	มีองค์ประกอบหลักสองประการคือ ลักษณะของการเลี้ยงดู และการกำกับดูแล	ลดความขัดแย้ง สร้างความสัมพันธ์เชิงบวก ส่งเสริมการติดตามและกำกับดูแล
การศึกษาและ/หรือการทำงาน (school and/or work)	ประสิทธิภาพและความพึงพอใจในการศึกษาและ/หรือการทำงานต่ำ	เพิ่มประสิทธิภาพ ผลตอบแทน และความพึงพอใจ ในการเรียนหรือการทำงาน
การทำกิจกรรมยามว่าง/ งานอดิเรก (leisure and/or recreation)	การมีส่วนร่วมและมีความพึงพอใจในระดับต่ำต่อการแสวงหาความพึงพอใจหรือความบันเทิงจากกิจกรรมที่ไม่ใช่อาชญากรรม	เพิ่มการมีส่วนร่วม ผลตอบแทน และความพึงพอใจ จากกิจกรรมที่ไม่ใช่อาชญากรรม
การใช้สารเสพติด (substance abuse)	การใช้แอลกอฮอล์และ/หรือสารเสพติดอื่น ๆ ในทางที่ผิด	ลดการใช้สารเสพติด ลดการสนับสนุนทางสังคมสำหรับพฤติกรรมการใช้สารเสพติด เพิ่มทางเลือกในการใช้สารเสพติด

ที่มา: จาก แปลและดัดแปลงจาก Andrews et al., 2006 (หน้า 11).

นอกจากนี้ ตามหลักการของสภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรม การแก้ไขฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพไม่ควรมุ่งเน้นไปที่ความต้องการที่ไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรม (non-criminogenic needs) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในความต้องการที่ไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรมนั้นไม่มีผลต่อการลดการกระทำผิดซ้ำ Yates (2013) ให้ความเห็นว่าการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไม่ควรเน้นไปที่ความต้องการที่ไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรม เช่น ความนับถือตนเอง (self-esteem) ความไม่สบายใจ (personal distress) ความเห็นอกเห็นใจเหยื่อ

(victim empathy) และการปฏิเสธ (denial) เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้ไม่ช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ อย่างไรก็ตาม Bartol and Bartol (2018) ได้แย้งว่าถึงแม้ว่าความต้องการที่ไม่ก่อให้เกิดอาชญากรรมนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดโดยตรง แต่สภาพทางจิตใจ เช่น ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวลหรือความนับถือตนเองต่ำ อาจนำไปสู่ปัญหาการปรับตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม ดังนั้น ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจึงควรระบุความต้องการเหล่านี้ไว้ด้วยเช่นกัน

หลักการการตอบสนอง (responsivity)

หลักการการตอบสนอง (responsivity) ระบุว่าโปรแกรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดควรมีรูปแบบที่สอดคล้องกับความสามารถและรูปแบบการเรียนรู้ของผู้กระทำความผิด โดยแบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ รูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูโดยทั่วไป และรูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูแบบเฉพาะเจาะจง จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการแก้ไขฟื้นฟูในรูปแบบของการบำบัดด้วยความคิดและพฤติกรรม (Cognitive-Behavioral Therapy [CBT]) เป็นรูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูโดยทั่วไปที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมากที่สุด ตลอดจนเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดสำหรับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Yates, 2013) ตัวอย่างเช่น โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทางเพศที่ใช้รูปแบบการบำบัดแบบ CBT มีประสิทธิภาพในการช่วยลดการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้กระทำความผิดทางเพศ (Hanson et al, 2009) นอกจากนี้ Schmucker and Losel (2015) ได้ทำการเปรียบเทียบอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำความผิดทางเพศที่ได้รับการรักษาและไม่ได้รับการรักษา พบว่า เมื่อเทียบกับวิธีการบำบัดในรูปแบบอื่น ๆ การบำบัดแบบ CBT นั้นมีประสิทธิภาพมากกว่าในการลดการกระทำผิดทางเพศและการกระทำผิดซ้ำอื่น ๆ ในส่วนของรูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูแบบเฉพาะเจาะจงนั้น หมายความว่า การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดควรพิจารณา ลักษณะส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิด เช่น แรงจูงใจ ความชอบ บุคลิกภาพของผู้กระทำความผิด วัฒนธรรม ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ เพื่อ

กำหนดรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดรายนั้น ๆ

โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่ใช้แนวคิด RNR นั้น ให้ความสำคัญกับระดับความเสี่ยงในการกระทำผิด สภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรมที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการกระทำผิดซ้ำ ตลอดจนให้ความสำคัญกับการให้การแก้ไขฟื้นฟูที่สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงของผู้กระทำความผิด และเน้นการให้การแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับรูปแบบเฉพาะของแต่ละบุคคล ในภาพรวมจากการวิจัยที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่ยึดตามหลักการ RNR นั้น มีประสิทธิภาพในการลดการกระทำผิดซ้ำ ดังนั้น การประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมเพื่อลดอัตราการกระทำผิดซ้ำได้

■ การประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิด

การประเมินความเสี่ยง (risk assessment) หมายถึง การประเมินความน่าจะเป็นหรือระดับความเสี่ยงที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งเป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการก่อพฤติกรรมอันตรายมากกว่าการทำนายความเป็นอันตราย โดยในการประเมินความเป็นไปได้นั้นอาจประเมินจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ หรือจากการใช้เกณฑ์ในการประเมิน (Bartol & Bartol, 2018) การประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิด จึงเป็นกระบวนการประเมินความเป็นไปได้ของการกระทำผิดในอนาคตเพื่อระบุว่าบุคคลใดมี

ความเสี่ยงในการกระทำผิดและต้องการการแก้ไขฟื้นฟูในระดับใด รวมทั้งใช้ในการระบุเป้าหมายของการแก้ไขฟื้นฟู ตลอดจนแนวทางการจัดการความเสี่ยงและวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคล

ในสหรัฐอเมริกาการประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมรุนแรงถูกนำมาใช้ในการตัดสินใจในกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญหลายประการ เช่น การพิจารณาโทษในคดีศาลเด็กและเยาวชน การใช้โทษประหารชีวิต การควบคุมตัวผู้กระทำผิดคดีความรุนแรงทางเพศ (civil commitment) และการคุมประพฤติ (Conroy & Murrie, 2007) รูปแบบการประเมินความเสี่ยงในปัจจุบันให้ความสำคัญกับปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มากกว่าปัจจัยที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ยกตัวอย่างเช่น บุคคลที่ได้รับการประเมินว่ามีความเสี่ยงในการก่อพฤติกรรมอันตรายอาจประสบเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนในชีวิตซึ่งทำให้บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะไม่เป็นอันตรายต่อไปได้ (Bartol & Bartol, 2018; James, 2018)

การประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดในปัจจุบัน เป็นการประเมินโดยใช้แบบประเมินความเสี่ยง สภาพปัญหาและความต้องการในการก่ออาชญากรรม (risk and needs assessment instruments) ซึ่งเป็นเครื่องมือการประเมินเชิงโครงสร้าง (actuarial based tools) ที่ใช้ในการจำแนกผู้กระทำผิดตามระดับความเสี่ยง (Bartol & Bartol, 2018; James, 2018) เช่น มีความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำในระดับต่ำ ปานกลาง และสูง

และเพื่อระบุและกำหนดเป้าหมายการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อลดความเสี่ยง รวมถึงจัดการกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำ เช่น ทักษะชีวิตด้านสังคม การคบกลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะต่อต้านสังคม เพื่อช่วยป้องกันการกระทำผิดซ้ำในอนาคต นอกจากนั้น ผลที่ได้จากการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจในการจัดการความเสี่ยง (James, 2018) เช่น ระดับของการกำกับดูแลระหว่างการคุมความประพฤติ (supervision) ความถี่ของการติดต่อหรือรายงานตัวกับพนักงานคุมประพฤติคุมประพฤติ เป็นต้น เพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มโอกาสในการปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติ ส่งผลให้เกิดความปลอดภัยต่อชุมชนและสังคมโดยรวม

อย่างไรก็ตามผลการประเมินที่ได้จากแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดไม่ได้ชี้ชัดว่าผู้กระทำผิดรายนั้นจะมีการกระทำผิดซ้ำในอนาคต แต่จะระบุ “ความเสี่ยง” หรือ “ความน่าจะเป็น” ที่ผู้กระทำผิดรายนั้นจะกระทำผิดซ้ำในอนาคต (Harris, 2006) ตัวอย่าง เช่น แบบประเมินความเสี่ยงที่มีการจำแนกผู้กระทำผิดว่าอยู่ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูง หมายถึงผู้กระทำผิดรายนั้นมีลักษณะเหมือนผู้กระทำผิดรายอื่นที่มีการกระทำผิดซ้ำหรือการจำแนกผู้กระทำผิดว่าอยู่ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่ำ หมายถึงผู้กระทำผิดรายนั้นมีลักษณะเหมือนผู้กระทำผิดรายอื่นซึ่งโดยปกติจะไม่กระทำผิดซ้ำ

■ วิวัฒนาการของการประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิดในกระบวนการทางยุติธรรมทางอาญา

วิวัฒนาการของการประเมินความเสี่ยงสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วง ดังนี้ (Bureau of Justice Assistance, n.d.; Bonta & Wormith, 2008)

First generation: Professional judgement

ยุคแรกของการประเมินความเสี่ยงเป็นช่วงที่เริ่มมีการประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิด การประเมินความเสี่ยงในช่วงแรกนี้เป็นการประเมินโดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (professional judgments) ซึ่งผู้ประเมินต้องผ่านการฝึกอบรมทางวิชาชีพ ในการประเมินลักษณะนี้จะไม่มีการใช้เกณฑ์หรือโครงสร้างตายตัว ผู้เชี่ยวชาญจะต้องสัมภาษณ์หรือรวบรวมข้อมูลจากผู้กระทำความผิด บันทึกอย่างเป็นทางการ หรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เพื่อตรวจสอบลักษณะหรือพฤติกรรมของแต่ละบุคคล แล้วประเมินความเสี่ยงสำหรับการทำความผิดซ้ำ วิธีการประเมินลักษณะนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางนานหลายทศวรรษก่อนที่จะมีการพัฒนาเครื่องมือประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้างในช่วงปี ค.ศ. 1970 เนื่องจากการประเมินโดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญนั้นมีข้อจำกัดจากการที่ต้องอาศัยประสบการณ์ของผู้ประเมิน รวมทั้งอาจเกิดอคติในการประเมิน จึงทำให้เกิดการพัฒนาการประเมินความเสี่ยงในยุคที่สอง ซึ่งอ้างอิงจากหลักฐานเชิงประจักษ์มากขึ้น

Second generation: Evidence-based tools

ในช่วงยุคที่ 2 การประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำกลายเป็นขั้นตอนการดำเนินการปกติสำหรับหน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสหรัฐอเมริกา การวิจัยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาปัจจัยที่เพิ่มความเสี่ยงของการกระทำผิดซ้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 1970 เริ่มมีการใช้การประเมินความเสี่ยงในลักษณะของการประเมินเชิงโครงสร้าง หรือเรียกว่าแบบประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้าง (actuarial risk assessment tools) โดยประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำจากการวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงแบบคงที่ (static risk factors) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำ เช่น เพศ อายุ และประวัติอาชญากรรม แบบประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้างนี้ถูกสร้างขึ้นครั้งแรกเพื่อใช้สำหรับระบบทัณฑ์บนของรัฐอิลลินอยส์ (Burgess cited in Bureau of Justice Assistance, n.d.) นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แบบประเมินซึ่งถูกพัฒนาขึ้นในช่วงที่สองได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางเพื่อประกอบการตัดสินใจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตัวอย่างแบบประเมินที่ถูกพัฒนาในยุคที่สองนี้ เช่น แบบประเมินที่มีชื่อว่า Salient Factor Scale (SFS) ใช้สำหรับประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำความผิดภายหลังได้รับการปล่อยตัว งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าแบบประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้างมีจุดเด่นในเรื่องของการประเมินที่มีโครงสร้าง วัตถุประสงค์ในการประเมินชัดเจน รวมทั้งเกณฑ์การประเมินอ้างอิงตามหลักฐานเชิงประจักษ์ ซึ่งมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือได้

มากกว่าการตัดสินโดยผู้เชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียว

Third generation: Evidence-based and dynamic

การประเมินความเสี่ยงในยุคที่ 3 นี้มีลักษณะเฉพาะคือ เริ่มมีการรวมเอาปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงได้ หรือที่เรียกว่าปัจจัยแบบไดนามิก (dynamic risk factors) มาใช้ในการประเมินร่วมด้วย ซึ่งช่วยให้ผู้ประเมินสามารถกำหนดเป้าหมายในการลดความเสี่ยงของการกระทำผิดซ้ำ นอกจากนั้นแบบประเมินความเสี่ยงในช่วงที่สามได้รับการพัฒนาจากแนวคิดความเสี่ยง-ความต้องการ-การตอบสนอง (Risk-Need-Responsivity Principles [RNR]) ซึ่งเน้นว่าการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจะมีประสิทธิภาพเมื่อโปรแกรมการแก้ไข (interventions) นั้นสอดคล้องกับระดับความเสี่ยง (risk) สภาพปัญหาและความต้องการทางอาชญากรรม (criminogenic need) และรูปแบบการเรียนรู้และแรงจูงใจหรือการตอบสนอง (responsivity) ที่เหมาะสมกับบุคคลนั้น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงสูงในการกระทำผิดซ้ำและมีความต้องการในการก่ออาชญากรรมมาก ควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในระดับเข้มข้น (intensive interventions) ในทางตรงกันข้ามผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงต่ำในการกระทำผิดซ้ำและมีความต้องการในการก่ออาชญากรรมเล็กน้อย ควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในระดับเบาเท่านั้น ดังนั้นแบบประเมินที่สร้างจากแนวคิด RNR นี้บางครั้งจึงถูกเรียกว่าแบบประเมินความเสี่ยงสภาพปัญหาและความต้องการ (Risk and Needs Assessment Instruments) ตัวอย่างแบบประเมินความเสี่ยงที่ได้รับการพัฒนาในยุคนี้ เช่น Level of Service

Inventory Revised (LSI-R), Self-Appraisal Questionnaire (SAQ) และ Historical-Clinical Risk management-20 (HCR-20)

Fourth generation: Systematic and comprehensive

เป็นยุคปัจจุบันของการพัฒนาการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิด วัตถุประสงค์หลักของการประเมินในยุคนี้เน้นไปที่การกำกับดูแลและติดตามการเปลี่ยนแปลงของบุคคลตลอดจนปรับปรุงแผนการแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะสมกับบุคคลในช่วงเวลานั้น ๆ โดยให้ความสำคัญกับการให้การแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับการตอบสนอง (responsivity) ของแต่ละบุคคลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการแก้ไขฟื้นฟู กล่าวอีกนัยหนึ่งการประเมินความเสี่ยงในยุคปัจจุบันนั้น ให้ความสำคัญกับการบูรณาการข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการความเสี่ยงและการแก้ไขฟื้นฟูรายกรณี (case management) อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างของแบบประเมินที่ถูกพัฒนาในยุคนี้ได้แก่ Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions (COMPAS), Ohio Risk Assessment System (ORAS), และ Wisconsin Risk and Needs Tool (WRN)

■ ลักษณะของแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิด

แบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดสามารถจำแนกได้หลายประเภทตามคุณลักษณะหรือวัตถุประสงค์ของการประเมิน ทั้งนี้ จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งประเภทแบบประเมินความเสี่ยงที่มีการใช้ในปัจจุบันจากลักษณะของแบบประเมินได้ ดังนี้

แบบประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้าง (actuarial risk assessment)

แบบประเมินแบบมีโครงสร้างนี้ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับปัจจัยเสี่ยงในอดีตหรือปัจจัยที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น เพศ ประวัติการใช้สารเสพติด หรือประวัติการกระทำความผิด โดยอ้างอิงเกณฑ์การประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง (Bartol & Bartol, 2018) American Psychological Association [APA] (2020) ระบุว่า การประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้าง (actuarial risk assessment) หมายถึง การคาดคะเนทางสถิติของความเป็นไปได้ที่บุคคลจะก่อให้เกิดภัยคุกคามต่อผู้อื่นหรือมีส่วนร่วมในพฤติกรรมบางอย่าง เช่น ความรุนแรง ภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งต่างจากการประเมินความเสี่ยงทางคลินิก ผู้ประเมินต้องอาศัยข้อมูลจากตัวแปรเฉพาะที่สามารถวัดได้ เช่น อายุ เพศ ประวัติการก่ออาชญากรรม ที่ได้รับการตรวจสอบทางสถิติแล้วว่าเป็นตัวทำนายและสามารถใช้วิเคราะห์ความน่าจะเป็นของการเกิดอันตรายหรือพฤติกรรมรุนแรง

ลักษณะสำคัญของแบบประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้างคือมีการกำหนดคะแนนความเสี่ยงในแต่ละหัวข้อการประเมินซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำ Desmarais and Singh (2013) ระบุว่าคะแนนรวมที่ได้จากการประเมินจะแสดงถึงความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำในช่วงเวลาที่กำหนด และแปลผลโดยการเปรียบเทียบคะแนนกับร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่มีการกระทำผิดซ้ำ ยกตัวอย่างเช่น หากผู้กระทำผิดถูกประเมินและได้คะแนนเท่ากับ 5 ซึ่งแปลผลได้ว่ามีความเสี่ยงร้อยละ 60 ในการกระทำผิดซ้ำในช่วง 10 ปี หมายความว่า ร้อยละ 60 ของ

ผู้กระทำผิดที่ได้ 5 คะแนน ในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาพัฒนาแบบประเมินนั้นกระทำผิดซ้ำในช่วงระยะเวลา 10 ปี ซึ่งไม่ได้หมายความว่าผู้กระทำผิดมีโอกาสร้อยละ 60 ที่จะกลับมากระทำผิดซ้ำอีกในระยะเวลา 10 ปี (Desmarais & Singh, 2013)

การวิจัยที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นว่าการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำแบบมีโครงสร้างนั้น มีประสิทธิภาพเหนือกว่าการประเมินโดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น การศึกษาในกลุ่มเจ้าหน้าที่คุมประพฤติของรัฐบาลกลาง พบว่าเจ้าหน้าที่ที่ใช้แบบประเมินแบบมีโครงสร้างที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง ทำให้ผลการประเมินความเสี่ยงของผู้กระทำความผิดนั้นมีความสอดคล้องและแม่นยำมากยิ่งขึ้น เมื่อเทียบกับการตัดสินใจจากความเห็นผู้เชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียว (Gottfredson & Moriarty, 2006)

แบบประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้างจะช่วยบอกถึงระดับความเสี่ยงและช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจำแนกความเสี่ยง จุดเด่นของการใช้แบบประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้าง ได้แก่ มีโครงสร้างข้อคำถามชัดเจน ทำให้สามารถประเมินและให้คะแนนได้ง่าย มีความถูกต้องและแม่นยำมากกว่าการประเมินที่ไม่มีโครงสร้าง อย่างไรก็ตามแบบประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้างนั้นมีข้อจำกัด อันเนื่องมาจากการประเมินนั้นให้ความสำคัญกับปัจจัยในอดีตหรือปัจจัยที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งไม่สามารถนำมากำหนดเป็นเป้าหมายในการลดความเสี่ยงสำหรับการแก้ไขฟื้นฟูได้ (Desmarais & Singh, 2013)

การประเมินความเสี่ยงจากความเห็นผู้เชี่ยวชาญแบบมีโครงสร้าง (Structured Clinical Judgment [SCJ] or Structured Professional Judgment [SPJ])

การประเมินความเสี่ยงจากความเห็นผู้เชี่ยวชาญแบบมีโครงสร้างเป็นแนวทางที่พัฒนาขึ้นมาเนื่องจากข้อจำกัดของการประเมินความเสี่ยงจากความเห็นผู้เชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียวในยุคแรก ซึ่งต้องอาศัยความสามารถของผู้เชี่ยวชาญในการระบุความเสี่ยงของแต่ละบุคคลตามประสบการณ์หรือความรู้ส่วนบุคคล รวมทั้งข้อจำกัดของการประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้างซึ่งขาดความยืดหยุ่น (Hart, Douglas, & Guy, 2016) การประเมินในลักษณะนี้ ผู้ประเมินต้องดำเนินการประเมินความเสี่ยงโดยใช้ดุลยพินิจ และอาศัยหลักเกณฑ์ตามคู่มือหรือแนวทางการประเมินซึ่งอ้างอิงทฤษฎีและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด โดยแนวทางการประเมินแบบ SPJ ฉบับแรกถูกเผยแพร่ในช่วงปลาย ค.ศ. 1994 ถึงช่วงต้น ค.ศ. 1995 (Hart, Douglas, & Guy, 2016) แนวทางดังกล่าวมักจะรวมถึงคำแนะนำสำหรับวิธีการรวบรวมข้อมูล การรายงานความคิดเห็น และการวางแผนเพื่อป้องกันการเกิดอันตรายหรือการกระทำผิดซ้ำในอนาคต การประเมินความเสี่ยงจากความเห็นผู้เชี่ยวชาญอย่างมีโครงสร้างนี้มีจุดเด่นตรงที่มีโครงสร้างที่มากกว่าการให้ความเห็นทางคลินิกแบบดั้งเดิม โดยกำหนดแนวทางในการพิจารณาปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกำหนดค่าจำกัดความหรือแนวทางสำหรับการให้คะแนนของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด

การประเมินความเสี่ยงลักษณะนี้มีความน่าเชื่อถือมากกว่าการประเมินความเสี่ยงโดยใช้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียว และมีความยืดหยุ่นมากกว่าการประเมินความเสี่ยงแบบมีโครงสร้าง เนื่องจากผู้ประเมินสามารถใช้ดุลยพินิจในการระบุความเสี่ยงที่เป็นไปได้จากการประเมิน รวมทั้งผู้ประเมินสามารถวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อป้องกันอันตรายหรือการกระทำผิดซ้ำในอนาคต

นอกจากการแบ่งประเภทแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดตามลักษณะโครงสร้างการประเมิน ยังสามารถแบ่งประเภทตามลักษณะของการกระทำผิด ยกตัวอย่างเช่น Ontario Domestic Assault Risk Assessment (ODARA) (Hilton, Harris, Rice, Lang, Cormier, & Lines, 2004) เป็นแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว Sex Offender Risk Appraisal Guide (SORAG) (Quinsey, Harris, Rice, & Cormier, 2006) เป็นแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับความผิดทางเพศที่ใช้ความรุนแรง (sexually violent recidivism) และ Static-99 (Hanson & Thornton, 1999) เป็นแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับความผิดทางเพศ นอกจากนั้นยังสามารถแบ่งประเภทตามกลุ่มเป้าหมายที่จะประเมิน เช่น Juvenile Sexual Offense Recidivism Risk Assessment Tool-II (J-SORRAT) (Epperson, Ralston, Fowers, DeWitt, & Gore, 2006) ใช้สำหรับแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับความผิดทางเพศสำหรับเด็กและเยาวชน

Historical Clinical Risk Management-20 (HCR-20) (Douglas & Reeves, 2010) ใช้สำหรับ ประเมินความเสี่ยงในการใช้ความรุนแรง หรือ แนวโน้มการเกิดพฤติกรรมรุนแรงในผู้กระทำ ความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ เป็นต้น (ตัวอย่างแบบ ประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำที่มีการ ใช้กับกลุ่มผู้ต้องขังในปัจจุบันแสดงในตารางที่ 2)

ด้วยเหตุนี้ผู้ประเมินจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของแบบประเมิน ความเสี่ยง รวมถึงวัตถุประสงค์และกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการพัฒนาแบบประเมินเพื่อให้การ ประเมินนั้นมีความถูกต้องและแม่นยำตรง ตามวัตถุประสงค์ของการประเมินมากที่สุด

ตาราง 2 ตัวอย่างแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำที่มีการใช้กับกลุ่มผู้ต้องขังในปัจจุบัน

แบบประเมิน	วัตถุประสงค์
Correctional Offender Management Profile for Alternative Sanctions (Brennan, Dieterich, & Ehret, 2009)	ความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังและผู้ถูกคุมความประพฤติ
Inventory of Offender Risks, Needs, and Strengths (Miller, 2006)	ความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังและผู้ถูกคุมความประพฤติ
Level of Service Inventory-Revised (LSI-R) (Andrews & Bonta, 1995)	ความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ และการปฏิบัติตามเงื่อนไข การพักการลงโทษ (parole)
Level of Service/Case management Inventory (LS/CMI) (Andrews, Bonta, & Wormith, 2004)	ใช้ในการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งระบุ สภาพปัญหาและความต้องการ และการตอบสนอง (risk-need-responsivity) ของผู้ต้องขังเพื่อวางแผนการแก้ไขฟื้นฟู
Ohio Risk Assessment System-Prison Intake Tool (Latessa, Smith, Lemke, Makarios, & Lowenkamp, 2009)	ประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำสำหรับผู้ต้องขัง แรกเริ่ม
Oxford Risk of Recidivism Tool (OxRec) (Fazel et al., 2016)	ประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำสำหรับผู้ต้องขัง ก่อนได้รับการปล่อยตัวจากที่คุมขัง

■ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเทศไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน ต่างประเทศ พบว่า งานวิจัยในประเทศไทย เป็นการศึกษาศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกระทำ ผิดซ้ำ เช่น คดียาเสพติด คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ในขณะที่งานวิจัยในต่างประเทศ พบการศึกษา

เกี่ยวกับการพัฒนาเครื่องมือประเมินความเสี่ยง ในการกระทำผิดซ้ำอย่างมากมาย โดยเฉพาะ คดีที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพหรือความปลอดภัย ของประชาชนในสังคม เช่น การกระทำผิดซ้ำ ทางเพศ ความรุนแรง เป็นต้น ดังนั้น การศึกษา การพัฒนาเครื่องมือประเมินความเสี่ยงกระทำ ผิดซ้ำที่นำมาใช้กับผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัว ในประเทศไทย จะเป็นประโยชน์อย่างมาก

ทั้งในการคัดกรอง การบำบัดรักษา การฟื้นฟู แก่ผู้กระทำผิดจากคดีต่าง ๆ ซึ่งในการประเมิน ความเสี่ยงนั้น ผู้ประเมินควรมีความรู้ความ เข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์ กับการกระทำความผิดซ้ำ รวมถึงลักษณะของ แบบประเมิน กลุ่มเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ของการประเมิน เนื่องจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ การกระทำความผิดนั้นมีความหลากหลาย รวมถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ประเทศไทยควรมีการพัฒนาแบบประเมิน การกระทำผิดซ้ำที่เป็นมาตรฐานในการนำมา ใช้กับผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยมีการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ ตั้งแต่แรกจับตัวผู้ต้องขัง ควรมีการพัฒนาและ ส่งเสริมการใช้เครื่องมือประเมินความเสี่ยง ในการกระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมทาง อาญา เพื่อประเมินความเหมาะสมของการพัฒนา โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ให้เหมาะสมกับระดับความเสี่ยงของผู้กระทำ ความผิด ควรมีการระบุเป้าหมายที่ตอบสนองต่อ สภาพปัญหาและความต้องการด้านอาชญากรรม (criminogenic needs) ของผู้กระทำความผิด และการให้การแก้ไขฟื้นฟูควรเป็นการดำเนินการ อย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการยุติธรรมทาง อาญาเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ และควรมีการ ประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำแก่ ผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวพ้นโทษ เพื่อจัดกลุ่ม ผู้ต้องขังในคดีต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขัง ที่ก่อคดีอุกฉกรรจ์ที่ฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิต หรือความผิดเกี่ยวกับเพศที่ใช้ความรุนแรง ในการก่อคดีได้สร้างความสะท้อนขวัญ สร้าง ความกังวลและไม่มั่นใจในความปลอดภัยทั้งชีวิต และทรัพย์สินต่อประชาชนในสังคม หวั่นเกรงผู้

ได้รับการปล่อยตัวจะกลับไปก่อคดีซ้ำอีก การ พัฒนาระบบติดตามผู้ต้องขังหลังการปล่อยตัว พ้นโทษตามระดับความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ จึงมีความสำคัญ เพื่อเฝ้าระวังการก่อคดีซ้ำ ซึ่งช่วยให้ประชาชนในสังคมเกิดความมั่นใจ และมีความเชื่อถือต่อแนวทางการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังก่อนได้รับปล่อยตัวสู่ชุมชน และ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และพันธกิจของกระทรวง ยุติธรรม ระยะ 20 ปี ที่เน้นด้านความปลอดภัย ในสังคม ในการพัฒนาระบบป้องกันอาชญากรรม เพื่อสร้างความปลอดภัยในสังคม

■ บรรณานุกรม

- กรมราชทัณฑ์. (2562). *ร่างแผนปฏิบัติการ กรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2563 – 2565*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- กรมราชทัณฑ์. (2563). *รายงานแสดงสภาพ ความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำ/ ทัณฑสถาน ณ วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2563*. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564, จาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/crowded_pdf.php?filename=2020_2020-10-05
- กรมราชทัณฑ์. (2564). *เอกสารรายงานสถิติ ข้อมูลผู้ต้องขังตามแบบ รท. 103 กรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2564*. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564, จาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_rt103_pdf.php?date=01-10-2021
- กรมราชทัณฑ์. (ม.ป.ป.). *รายงานสถิติผู้ต้อง ขังตามแบบ รท. 103 กรมราชทัณฑ์*. ค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2564, จาก <http://www.correct.go.th/stathomepage/>

- กฤษณพงศ์ พุตระกูล, เสกสัน เครือคำ, ธรรมวิทย์เกิดอุดมธรรม และศุภกร ปุณณฤทธิ์ (2561). การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย. ค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2564, จาก https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG6110018
- เชมชยุตม์ โภคินจารุเสถียร. (2562). การใช้เรือนจำเอกชนในการแก้ไขปัญหาล้นเรือนจำ. *วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย*, 15(2), 94-106.
- ศรีนยา สี่มา. (2563). ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564, จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=69144
- ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง. (2562). ราชทัณฑ์ใช้งบประมาณ 'ควบคุมผู้ต้องขัง' 37,463 บ./คน แต่งบ 'การศึกษา-ฝึกอาชีพ-พัฒนาจิตใจ' ใช้แค่ 1,166 บ./คน. ค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.tcijthai.com/news/2019/12/scoop/9043>
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (1995). *Level of Service Inventory-Revised*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct* (5th ed.). Cincinnati, OH: Anderson Publishing.
- Andrews, D. A., Bonta, J., & Hoge, R. D. (1990). Classification for effective rehabilitation: Rediscovering psychology. *Criminal Justice and Behavior*, 17, 19-52.
- Andrews, D. A., Bonta, J., & Wormith, J. S. (2004). *The Level of Service/Case Management Inventory*. Canada: Multi-Health Systems
- Andrews, D. A., Bonta, J., & Wormith, J. S. (2006). The recent past and near future of risk and/or need assessment. *Crime & Delinquency*, 52, 7-27.
- American Psychological Association. (2020). *APA Dictionary of Psychology*. Retrieved October 1, 2021, from <https://dictionary.apa.org/actuarial-risk-assessment>
- Bartol, C. R., & Bartol, A. M. (2018). *Introduction to forensic psychology: research and application*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Bonta, J & Andrews, D. A. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model for offender assessment and rehabilitation*. Public Safety Canada. Retrieved September 30, 2021, from <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/rsk-nd-rspnsvty/index-en.aspx>
- Bonta, J., & Wormith, S. J. (2008). *Risk and need assessment*. In G. McIvor & P. Raynor (Eds.), *Developments in social work with offenders* (pp. 131-152). London, England: Jessica Kingsley Publishers.
- Bourgon, G., & Armstrong, B. (2005). Transferring the principles of effective treatment into a "Real World" prison setting. *Criminal Justice and Behavior*, 32(1), 3-25.

- Brennan, T., Dieterich, W., & Ehret, B. (2009). Evaluating the predictive validity of the COMPAS risk and needs assessment system. *Criminal Justice and Behavior*, 36, 21-40.
- Bureau of Justice Assistance. (n.d.). *History of risk assessment*. Retrieved October 12, 2021, from <https://bja.ojp.gov/program/psrac/basics/history-risk-assessment>
- Casey, P. M., Elek, J. K., Warren, R. K., Cheesman, F., Kleiman, M., & Ostrom, B. (2014). *Offender risk & needs assessment instruments: a primer for courts*. National Center for State Courts.
- Conroy, M. A., & Murrie, D. C. (2007). *Forensic assessment of violence risk: A guide for risk assessment and risk management*. Hoboken, New Jersey, Canada: John Wiley & Sons, Inc.
- Desmarais, S. L., & Singh, J. P. (2013). *Risk assessment instruments validated and implemented in correctional settings in the united states*. New York: Council of State Governments Justice Center
- Douglas, K. S., & Reeves, K. A. (2010). *Historical-Clinical-Risk Management-20 (HCR-20) Violence Risk Assessment Scheme: Rationale, application, and empirical overview*. In R. K. Otto & K. S. Douglas (Eds.), *Handbook of violence risk assessment* (pp. 147–185). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Epperson, D. L., Ralston, C. A., Fowers, D., DeWitt, J., & Gore, K. S. (2006). *Actuarial risk assessment with juveniles who offend sexually: Development of the Juvenile Sexual Offense Recidivism Risk Assessment Tool-II*. In Prescott, D. (Ed.), *Risk assessment of youth who have sexually abused: Theory, controversy, and emerging strategies* (pp. 118-169). Oklahoma City: Wood & Barnes Publishing.
- Gottfredson, S. D., & Moriarty, L. J. (2006). Clinical versus actuarial judgments in criminal justice decisions: Should one replace the other? *Federal Probation*, 70(2), 15-18
- Hanson, R. K., & Thornton, D. (1999). *Static-99: Improving actuarial risk assessments for sex offenders (User Report 99-02)*. Ottawa: Department of the Solicitor General of Canada
- Hanson, R. K., Bourgon, G., Helmus, L., & Hodgson, S. (2009). The principles of effective correctional treatment also apply to sexual offenders: A meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 36(9), 865-891.
- Hart, S. D., Douglas, K. S., & Guy, L. S. (2016). The structured professional judgment approach to violence risk assessment: Origins, nature, and advances. In L. Craig & M. Rettenberger (Eds.), *Handbook on the theories, assessment, treatment of sexual offending: Volume II. Assessment* (pp. 643-666) Wiley.

- Harris, P. M. (2006). What community supervision officers need to know about actuarial risk assessment and clinical judgment. *Federal Probation*, 70(2), 8-14.
- Hilton, N. Z., Harris, G. T., Rice, M. E., Lang, C. Cormier, C. A., & Lines, K. J. (2004). A brief actuarial assessment for the prediction of wife assault recidivism: The Ontario Domestic Assault Risk Assessment. *Psychological Assessment*, 16, 267-275.
- James, N. (2018). *Risk and needs assessment in the federal prison system*. Congressional Research Service Report.
- Latessa, E., Smith, P., Lemke, R., Makarios, M., & Lowenkamp, C. (2009). *Creation and validation of the Ohio Risk Assessment System: Final report*. Cincinnati, OH: Author
- Lovins, B., Lowenkamp, C. T. & Latessa, E. J. (2009). Applying the risk principle to sex offenders: Can treatment make some sex offenders worse? *The Prison Journal*, 89, 344-357.
- McGrath, R.J., Cumming, G., Burchard, B., Zeoli, S. & Ellerby, L. (2010) *Current practices and emerging trends in sexual abuser management: The safer society 2009 North American Survey*. Brandon, VT: Safer Society Press.
- Miller, H. A. (2006). *Manual of the Inventory of Offender Risk, Needs, and Strengths (IORNNS)*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources
- Quinsey, V. L., Harris, G. T., Rice, M. E., & Cormier, C. A. (2006). *Violent offenders: Appraising and managing risk* (2nd ed.). Washington, DC: American Psychological Association.
- Penal Reform International & Thailand Institute of Justice (2021). *Global prison trends 2021*. Retrieved October 15, 2021, from <https://www.penalreform.org/global-prison-trends-2021/>
- Roeder, O., Eisen, L. B., & Bowling, J. (2015). *What caused the crime decline?* New York: Brennan Center for Justice.
- Schmucker, M., & Losel, F. (2015). The effects of sexual offender treatment on recidivism: An international meta-analysis of sound quality evaluations. *Journal of Experimental Criminology*, 11(4), 597-630.
- World Prison Brief (2020). *Highest to lowest - Prison population total*. Retrieved October 12, 2021, from <https://www.prisonstudies.org/>
- Yates, P. M. (2013). Treatment of sexual offenders: Research, best practices, and emerging models. *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 8, 89-95.

มาตรการทางกฎหมายในการป้องกัน และปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต Legal Measures for the Prevention and Suppression of Child Pornographic Media on the Internet

พลอยชมพู ม่วงเล็ก
ประสาน บุญโสภณ
คณาธิป ทองรวีวงศ์

■ บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางปรับปรุงกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต ผลของการวิจัยพบว่า ในปัจจุบันประเทศไทยได้ปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายเพื่อใช้ในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต เป็นการเฉพาะแล้ว โดยได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาตรา 287/1: ความผิดฐานครอบครองสื่อลามกอนาจารเด็กเพื่อแสวงหาประโยชน์ในทางเพศ หรือส่งต่อซึ่งสื่อลามกอนาจารเด็ก และมาตรา 287/2: ความผิดฐานทำหรือประกอบการค้าหรือโฆษณาเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจารเด็ก และเพิ่มบทนิยามในมาตรา 1(17): คำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่ากฎหมายไทยให้ความสำคัญคุ้มครองเด็กจากสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ตให้แก่เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี และได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 15 กำหนดความผิดอาญาและบทยกเว้นโทษของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตประเภทให้บริการเข้าใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (access provider) ไว้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและมีความเหมาะสมแล้ว

¹ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

² อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

³ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อย่างไรก็ตาม การกำหนดถ้อยคำในมาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 แห่งประมวลกฎหมายอาญาโดยใช้ถ้อยคำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” อาจทำให้เกิดความสับสนในการตีความกฎหมาย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรปรับปรุงถ้อยคำในมาตรา 1(17) มาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยแก้ไขคำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” เป็นคำว่า “สื่อลามกเด็ก”

คำสำคัญ : สิทธิของเด็ก, สื่อลามกอนาจารเด็ก, สื่อลามกเด็ก

■ Abstract

The objectives of this research are to analyze and propose the guidelines for prevention and suppression of child pornographic media on the internet. Results of this research showed that Thailand, at present, has specifically amended legal measures for the prevention and suppression of child pornographic media on the internet, i.e. the additions of the Criminal Code, Section 287/1 : offense of child obscenity and pornographic media possessing for sexual advantage or child obscenity and pornographic media forwarding, Section 287/2 : offense of making or trading or advertising child obscenity and pornographic media, and Section 1 (17) : the definition of “child obscenity and pornographic media”. The amendment implies that Thai law provides

the protection to children of the age not exceed than 18 years. Furthermore, Section 15 of the Computer Related Crime Act B.E. 2550 has been amended to set up the offense and the penalty exemption of the internet access provider. These amendments of Thai laws are appropriate and in agreement with the international standard.

However, the wording in Section 287/1 and Section 287/2 of the Criminal Code, employed with the terms “child obscenity and pornographic media”, may create a misunderstanding of the crimes and lead to a false interpretation. From our research, the wording of “child obscenity and pornographic media” in the Criminal Code, Section 1 (17), Section 287/1 and Section 287/2 should be amended to “child pornographic media”.

Keywords : the rights of the child, child obscenity and pornographic media, child pornographic media.

■ บทนำ

ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศพัฒนาอย่างรวดเร็ว เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลและข่าวสาร แต่อีกด้านหนึ่งเครือข่ายอินเทอร์เน็ตก็ถูกนำมาใช้ในทางที่ผิด

เช่น การเผยแพร่ภาพลามกเด็ก ซึ่งเป็นการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก ถือว่าเป็นอาชญากรรมที่เกิดขึ้นต่อเด็กในรูปแบบหนึ่งโดยการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด

นานาชาติให้ความสำคัญในการปกป้องและคุ้มครองเด็ก เพราะถือว่าเด็กเป็นอนาคตของชาติ สิทธิเด็กเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน เด็กเป็นกลุ่มคนที่ต้องการการปกป้องและคุ้มครองมากกว่าคนทั่วไป เนื่องจากความสามารถของสภาวะทางร่างกายและสติปัญญาของเด็กไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ จึงต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ (องค์การยูนิเซฟประเทศไทย, 2545) โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็กบนอินเทอร์เน็ตเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปราม เพื่อเป็นการคุ้มครองและป้องกันเด็กจากการถูกคุกคามทางเพศ การศึกษาเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็กบนอินเทอร์เน็ตเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเรื่องหนึ่งผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่องนี้

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต
2. ศึกษาหลักกฎหมายระหว่างประเทศ หลักกฎหมายระหว่างประเทศและหลักกฎหมายไทยในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต

3. วิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต

■ แนวคิดในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกจากในอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ตามระดับอายุและวุฒิภาวะ สามารถแบ่งช่วงวัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กออกเป็น 3 ช่วงวัย คือ ช่วงวัยทารก (แรกเกิด - 2 ปี) ช่วงวัยเด็ก (3-12 ปี) และช่วงวัยรุ่น (13-20 ปี) มนุษย์ใน 3 ช่วงวัยดังกล่าวควรได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ เนื่องจากพัฒนาการทางด้านร่างกายและสติปัญญายังไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ ทั้งยังขาดวุฒิภาวะทางสังคมในการปกป้องตนเอง ประกอบกับอารัมภบทของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 1989 (Convention on the Rights of the Child, 1989) กำหนดไว้ว่า ทุกประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคีต้องมีกฎหมายดูแลคุ้มครองเด็กเป็นพิเศษ เพราะเด็กยังไม่เติบโตเต็มที่ทั้งร่างกายและจิตใจ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 1989 ให้ความสำคัญคุ้มครองบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการของมนุษย์ตามระดับอายุและวุฒิภาวะของบุคคล (สุชา จันทน์เอม, 2536)

ความหมายของคำว่า “ลามก” ในกฎหมายอังกฤษ คือ The Obscene Publication Act 1959 ได้นำแนวทางการให้ความหมายของคำว่า “ลามก” จากคำพิพากษาคดี Regina v. Hicklin มากำหนดความหมายของคำว่า “สิ่งลามก”

(obscene) ว่าหมายถึง สิ่งที่สร้างความเสื่อมทราม แก่สังคม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ศีลธรรม อันดีของประชาชน (เนติ รัตนากร, 2542)

กฎหมายสหรัฐอเมริกาในระดับรัฐและระดับมลรัฐบางมลรัฐมีแนวทางการกำหนด ความหมายของคำว่า “สิ่งลามก” มาจาก คำพิพากษาในคดี Roth v. United States ซึ่งเป็น คดีแรกที่วางหลักการพิจารณาความหมายของ คำว่า “สิ่งลามก” ไว้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1973 คำพิพากษาในคดี Miller v. California ได้วาง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาความหมายของ คำว่า “สิ่งลามก” โดยปรับปรุงจากคำพิพากษา ในคดี Roth v. United States หลักเกณฑ์ในการ พิจารณาดังกล่าวนี้นี้เรียกว่า “Three—Prong Test” ประกอบด้วย (1) การใช้ความเห็นของบุคคลใน ชุมชนร่วมสมัย ไม่ใช่ความเห็นของคนทั่วประเทศ (2) สิ่งลามกเป็นสิ่งที่บรรยายเกี่ยวกับการกระทำ ทางเพศตามที่กฎหมายซึ่งใช้บังคับอยู่กำหนดให้ เป็นความผิด และ (3) สิ่งนั้นไม่ได้แสดงถึงคุณค่า ทางวัฒนธรรม ศิลปะ การเมืองการปกครอง หรือทางวิทยาศาสตร์แต่อย่างใด ตัวอย่างของ กฎหมายในระดับมลรัฐ เช่น กฎหมายของมลรัฐ แคลิฟอร์เนีย (California State) ได้กำหนด ความหมายของคำว่า “สิ่งลามก” ไว้ว่าหมายความ ถึง สิ่งที่ประกอบกันทั้งหมดซึ่งพิจารณาจาก ความนึกคิดของวิญญูชนทั่วไปในสมัยนั้น ตัดสินว่าสิ่งลามกต้องเป็นสิ่งที่ดึงดูดยั่วอารมณ์ ทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นด้วยการบรรยายหรือพรรณนา พฤติกรรมทางเพศอย่างชัดแจ้ง และสิ่งนั้น ปราศจากคุณค่าตามสมควรทางวรรณกรรม ศิลปะ การเมืองการปกครอง หรือวิทยาศาสตร์ (วารสาร วนาพิทักษ์, 2550)

ประมวลกฎหมายอาญาของไทยมีฐาน ความผิดหลายฐานที่มีคำว่า “ลามก” เป็น องค์ประกอบความผิด แต่ประมวลกฎหมายอาญา ของไทยไม่ได้บัญญัติความหมายของคำว่า “ลามก” ไว้โดยตรง อย่างไรก็ตามจากการสืบค้น คำพิพากษาศาลฎีกา ได้พบคำพิพากษาศาลฎีกา หลายคดีที่พอจะทำให้เห็นความหมายของคำว่า “ลามก” เช่น ภาพหญิงสาวอยู่ในอิริยาบถ นุ่งถ่างขาออก แม้มีผ้าปกปิดอวัยวะเพศก็เป็น ผ้าบางใสซึ่งแสดงว่าต้องการอวดอวัยวะเพศ จึงเป็นภาพที่มีเจตนายั่วให้บังเกิดความใคร่ ทางอารมณ์โดยตรง ถือว่าเป็นภาพลามกตาม ความหมายที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย อาญา มาตรา 287(1) ข้อความที่บรรยายถึง การร่วมประเวณีของชายและหญิงอย่างชัดเจน ละเอียดละเอียดโดยบรรยายถึงอารมณ์ของชาย และหญิงไปในทางยั่วยุກามารมณ์ แม้จะมีได้ ใช้ถ้อยคำหยาบคาย ก็ถือได้ว่าเป็นข้อความ อันลามก นอกจากนี้ ยังมีคำอธิบายหรือ ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ของนักกฎหมายไทย ซึ่งมีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ อธิบายไว้ว่า “สิ่งอันลามก” คือ สิ่ง ที่ น่าอัปอายในทางเพศต่อหูตา น่าอูจาดบัดสี ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เป็นศิลปะอันแสดงถึง ความงามและฝีมือของศิลปิน ศิลปะหรือลามก พิจารณาตามความรู้สึกของวิญญูชนผู้มีใจ เคร่งครัดต่อจารีตประเพณีโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ไปตามสมัยโลก (จิตติ ดิงศภัทย์, 2513) ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อธิบายว่า สิ่งใดเป็นสิ่งอันลามกหรือไม่นั้นเป็นเรื่องที่ยาก จะวินิจฉัยเพราะเกี่ยวพันกับเรื่องศิลปะ การที่จะ วินิจฉัยว่าสิ่งใดเป็นสิ่งลามกหรือไม่นั้น มิใช่

การพิจารณาว่าสิ่งนั้นฝ่าฝืนความรู้สึกทางศีลธรรม โดยทั่วไปของวิญญาณชนหรือไม่ แต่ต้องพิจารณาว่าผู้ที่พอมีความเข้าใจทางศิลปะรู้สึกเช่นนั้นหรือไม่ ซึ่งต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป และศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ อธิบายว่า “สิ่งลามก” หมายถึงสิ่งที่ผู้พบเห็นมีความรู้สึกอูจาด บดสี หยาบเข้า น้อมนำไปสู่ความชั่วหรือความใคร่ทางกามารมณ์ ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปของภาพเปลือยของมนุษย์หรือภาพอวัยวะเพศของหญิงและชาย ภาพการร่วมเพศหรือการบรรยายให้เกิดจินตนาการดังกล่าวเพื่อยั่วให้เกิดกามารมณ์ (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2557)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ประกอบกับแนวคำอธิบายหรือแนวความเห็นของนักกฎหมายไทยซึ่งมีชื่อเสียงดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า ตามกฎหมายไทย คำว่า “ลามก” หมายถึงสิ่งน้อมนำจิตใจนำไปสู่การพบเห็นสิ่งที่ไม่ดีน่ารังเกียจ มุ่งยั่วกามารมณ์ กระตุ้นความรู้สึกทางเพศของบุคคลที่พบเห็นเป็นสำคัญ โดยไม่ได้คำนึงถึงด้านศิลปะและคุณค่าทางศีลธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว ทำให้เกิดคำถามว่ากฎหมายไทยกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันและปราบปรามผู้กระทำการละเมิดสิทธิของเด็กโดยใช้สื่อลามกบนอินเทอร์เน็ตได้อย่างไรและมาตรการของกฎหมายไทยในเรื่องนี้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลหรือไม่อย่างไร ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่องนี้โดยกำหนดประเด็นในการวิจัยดังนี้

1. เกณฑ์อายุของเด็กที่กฎหมายให้ความคุ้มครองจากสื่อลามกบนอินเทอร์เน็ต
2. ความรับผิดชอบทางอาญาและข้อยกเว้นความรับผิดชอบทางอาญาของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต

■ วิธิตำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยศึกษาข้อมูลเอกสาร (documentary research) ประกอบกับการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth Interview) โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากกฎหมาย ตำราวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเด็กในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต แล้วนำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

■ ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต โดยจำแนกเป็นประเด็นปัญหาทางกฎหมาย 2 ประเด็นดังนี้

1. เกณฑ์อายุของเด็กที่กฎหมายให้ความคุ้มครองจากสื่อลามกบนอินเทอร์เน็ต

ผลการวิจัยพบว่า อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 1989 (Convention on the Rights of the Child 1989) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองและป้องกันสิทธิเด็ก กำหนดในข้อ 34-36 ว่ารัฐภาคีต้องมีมาตรการภายในประเทศป้องกันการแสวงหาประโยชน์ทางเพศและการกระทำทางเพศที่มีขอบแก่เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีทุกรูปแบบ

จากการพิจารณากฎหมายของประเทศต่าง ๆ พบว่า กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญคุ้มครองเด็กจากสื่อลามกบนอินเทอร์เน็ต โดยกำหนดอายุของเด็กที่กฎหมายคุ้มครองแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เช่น กฎหมายของประเทศอังกฤษ คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก ค.ศ. 1978 (Protection of Children Act 1978) ซึ่งมีบทบัญญัติป้องกันและปราบปรามการแสวงหาประโยชน์จากภาพลามกที่มีเด็กร่วมอยู่ด้วย กฎหมายฉบับนี้มุ่งให้ความสำคัญคุ้มครองเป็นพิเศษแก่เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 16 ปี กฎหมายของสหรัฐอเมริกา คือ รัฐบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเด็กบนอินเทอร์เน็ต (Children's Internet Protection Act of 2000-CIPA) กำหนดให้ห้องสมุดสาธารณะและโรงเรียน (ระดับชั้น K ถึง Grade 12) ที่ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐต้องมีนโยบายจำกัดการเข้าถึงข้อมูลลามกอนาจารบนอินเทอร์เน็ตของผู้เยาว์ซึ่งมีอายุต่ำกว่า 17 ปี อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ห้องสมุดสาธารณะหรือโรงเรียนจะเลือกไม่รับเงินสนับสนุนนั้นก็ได้อีก เพื่อจะได้ไม่ถูกผูกพันตามมาตรการกั้นกรองเนื้อหาตามกฎหมาย ส่วนกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี คือ ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน (German Penal Code) มาตรา 184 ได้แยกความผิดเรื่องสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กออกจากความผิดเรื่องสื่อลามกผู้ใหญ่ โดยกำหนดโทษของความผิดเรื่องสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี หนักกว่าโทษของความผิดเรื่องสื่อลามกผู้ใหญ่ และกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ คือ ประมวลกฎหมายอาญาสิงคโปร์ (Singapore Penal Code) มาตรา 293 ได้แยกความผิดเรื่องสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก

ออกจากความผิดเรื่องสื่อลามกผู้ใหญ่เช่นเดียวกัน แต่กำหนดโทษหนักขึ้นในกรณีสื่อลามกนั้นเกี่ยวกับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 21 ปี (ผลวิเคราะห์ของผู้วิจัย)

ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยได้แยกความผิดเรื่องสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กออกจากความผิดเรื่องสื่อลามกผู้ใหญ่ โดยได้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2558 เพิ่มบทบัญญัติกำหนดความผิดอีกสองฐาน คือ ความผิดฐานครอบครองสื่อลามกอนาจารเด็กเพื่อแสวงหาประโยชน์ในทางเพศหรือส่งต่อซึ่งสื่อลามกอนาจารเด็ก (มาตรา 287/1) และความผิดฐานทำหรือประกอบการค้าหรือโฆษณาเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจารเด็ก (มาตรา 287/2) และได้กำหนดนิยามของคำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” ว่าหมายถึง “วัตถุหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำทางเพศของเด็กหรือกับเด็กซึ่งมีอายุไม่เกินสิบแปดปี โดยรูป เรื่องหรือลักษณะส่อไปในทางลามกอนาจาร.... และให้หมายถึงวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ข้างต้นที่จัดเก็บในระบบคอมพิวเตอร์หรือในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่นที่สามารถแสดงผลให้เข้าใจความหมายได้” (มาตรา 1(17)) บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวนี้นี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายไทยให้ความสำคัญคุ้มครองเด็กในเรื่องสื่อลามกแก่เด็กที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์อายุของเด็กในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 1989 ซึ่งระบุไว้ว่า “อายุต่ำกว่า 18 ปี” และเกณฑ์อายุของเด็กที่กฎหมายของประเทศต่าง ๆ กำหนดไว้ เช่น กฎหมายของประเทศอังกฤษกำหนดไว้ว่า “อายุต่ำกว่า 16 ปี” กฎหมายของสหรัฐอเมริกา กำหนดไว้ว่า “อายุต่ำกว่า 17 ปี” กฎหมายของ

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกำหนดไว้ว่า “อายุต่ำกว่า 18 ปี และกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์กำหนดไว้ว่า “อายุต่ำกว่า 21 ปี” จึงถือได้ว่าเกณฑ์อายุของเด็กที่กฎหมายไทยให้ความคุ้มครองจากสื่อลามกไว้ว่า “อายุไม่เกิน 18 ปี” สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและมีความเหมาะสมแล้ว (ผลวิเคราะห์ของผู้วิจัย)

2. ความรับผิดทางอาญาและข้อยกเว้นความรับผิดทางอาญาของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยพบว่า พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็กและการค้าประเวณีและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก (Optional to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography) ข้อ 3 กำหนดกรอบไว้ว่า รัฐภาคีที่เข้าร่วมในอนุสัญญาต้องกำหนดฐานความผิดของบุคคลหรือองค์กร ซึ่งทำการผลิต แจกจ่าย เผยแพร่ นำเข้า ส่งออก เสนอหรือขายสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ตหรือครอบครองเพื่อมุ่งกระทำการดังกล่าวนี้ และต้องมีมาตรการทางอาญาภายในประเทศลงโทษการกระทำนั้น ๆ

ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็กและการค้าประเวณีและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กได้กำหนดมาตรการทางอาญาลงโทษบุคคลหรือองค์กรใด ๆ ซึ่งกระทำความผิดในเรื่องนี้ เช่น ประเทศอังกฤษได้ออกกฎหมาย The Defamation Act 1996 กำหนดความรับผิดของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตประเภทต่าง ๆ รวมทั้งข้อต่อสู้ของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตเพื่อยกเว้นความรับผิดในมาตรา 1 (1) (a) (b) (c) และต่อมาได้ออกกฎหมาย The Statutory Instrument 2002

No. 2013 กำหนดความรับผิดประเภทต่าง ๆ ของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตด้วย สหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมาย Communication Decency Act of 1996 (CDA) กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งควบคุมการเผยแพร่สิ่งลามกบนอินเทอร์เน็ตแก่บุคคลอายุต่ำกว่า 18 ปี ถึงแม้มาตรา 223 ของกฎหมายฉบับนี้ซึ่งว่าด้วยการควบคุมเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมถูกศาลพิพากษาว่ากระทบสิทธิของผู้ใหญ่ในการเข้าถึงเนื้อหาทางเพศ จึงขัดต่อรัฐธรรมนูญไม่มีผลบังคับ แต่บทบัญญัติมาตรา 230 ของกฎหมายฉบับนี้ซึ่งว่าด้วยความรับผิดของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตยังมีผลใช้บังคับอยู่ บทบัญญัติมาตรา 230 นี้สรุปได้ว่า ในกรณีที่เนื้อหาในอินเทอร์เน็ตมีลักษณะหมิ่นประมาทหรือเป็นภาพลามกอนาจาร ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตจะมีความผิดต่อเมื่อเป็นผู้ให้บริการประเภทจัดทำเนื้อหา (content provider) คือเป็นผู้พิมพ์หรือผู้พูดเนื้อหานั้น (Publisher or speaker) แต่ในกรณีที่เป็นการให้บริการโดยระบบคอมพิวเตอร์เชิงปฏิสัมพันธ์ (interactive computer service) ถ้าเนื้อหาในอินเทอร์เน็ตที่มีลักษณะหมิ่นประมาทหรือเป็นภาพลามกอนาจารนั้นเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตไม่มีความผิด สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ออกกฎหมาย Tele Service Act (Telemediengesetz-TMG) กำหนดความรับผิดและข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตไว้ในมาตรา 5 โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) ผู้ให้บริการต้องรับผิดในข้อความที่ตนจัดทำขึ้นเท่านั้น ในกรณีเป็นข้อความที่จัดทำขึ้นโดยบุคคลอื่น ผู้ให้บริการไม่ต้องรับผิดในข้อความดังกล่าวซึ่งตนได้ทำการเผยแพร่ เว้นแต่ได้รู้ถึงข้อความนั้นและ

มิได้ใช้ความสามารถทางเทคนิคอย่างสมเหตุสมผล ในการสกัดกั้นข้อความดังกล่าว (2) ผู้ให้บริการ ไม่ต้องรับผิดชอบในข้อความของบุคคลที่สามซึ่งตน ให้บริการเพียงการเข้าใช้อินเทอร์เน็ตและการเก็บข้อความของบุคคลที่สามโดยอัตโนมัติ และโดยชั่วคราวตามคำขอผู้ใช้ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้ออกกฎหมาย Electronic Transactions Act 1998 ซึ่งมาตรา 10 กำหนดความรับผิดของผู้ให้บริการ อินเทอร์เน็ตประเภทต่าง ๆ โดยมีข้อยกเว้น ความรับผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญาให้แก่ ผู้ให้บริการประเภทให้เข้าใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Access Provider) ในเนื้อหาที่ผิดกฎหมาย ซึ่งบุคคลที่สามทำขึ้นบนอินเทอร์เน็ต (third-party material) แต่ถ้าเป็นผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ประเภทอื่นจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการ กระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 กำหนดความผิดอาญาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ในลักษณะต่าง ๆ ในมาตรา 14 (1) (2) (3) (4) และ (5) เช่น “(4) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใด ๆ ที่มีลักษณะอันลามก และข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นประชาชนทั่วไปอาจ เข้าถึงได้” (พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 14 (4)) และกำหนดความผิดอาญาของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตไว้ในมาตรา 15 ว่า “มาตรา 15 ผู้ให้บริการผู้ใดให้ความร่วมมือ ยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจให้มีการกระทำความผิด ตามมาตรา 14 ในระบบคอมพิวเตอร์ที่อยู่ใ นความควบคุมของตน ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดตามมาตรา 14

ให้รัฐมนตรีออกประกาศกำหนดขั้นตอน การแจ้งเตือน การระงับการทำให้แพร่หลาย ของข้อมูลคอมพิวเตอร์ และการนำข้อมูล คอมพิวเตอร์นั้นออกจากระบบคอมพิวเตอร์

ถ้าผู้ให้บริการพิสูจน์ได้ว่าตนได้ปฏิบัติตาม ประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามวรรคสอง ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” (พระราชบัญญัติว่าด้วยการ กระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560)

ในการนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้ออกประกาศ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เรื่อง ขั้นตอนการแจ้งเตือน การระงับการทำให้ แพร่หลายของข้อมูลคอมพิวเตอร์ และการนำ ข้อมูลคอมพิวเตอร์ออกจากระบบคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 กำหนดว่าผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ในลักษณะที่ระบุไว้ในประกาศฉบับนี้ เช่น ผู้ให้ บริการในฐานะสื่อกลาง (Intermediary) ผู้ให้ บริการที่เก็บหรือพักข้อมูลคอมพิวเตอร์ชั่วคราว (system catching) ผู้ให้บริการซึ่งเก็บรักษา ข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือเครือข่ายในระบบ คอมพิวเตอร์ของผู้ใช้บริการซึ่งผู้ใช้บริการ ดำเนินการบริหารจัดการข้อมูลคอมพิวเตอร์ ด้วยตนเอง (Information Residing on systems or network at direction of users) หรือผู้ให้ บริการทางเทคนิคเพื่อเป็นที่ตั้งหรือที่พักของ แหล่งข้อมูล (information location tools) ฯลฯ ซึ่งพิสูจน์ได้ว่าตนได้จัดเตรียมมาตรการ (โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ตามที่กำหนดใน ประกาศฉบับนี้) เพื่อแจ้งเตือนและระงับการ เผยแพร่หรือ นำข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ผิดกฎหมาย ตามมาตรา 14 ออกจากระบบคอมพิวเตอร์แล้ว ไม่ต้องรับโทษตามมาตรา 15

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ดังกล่าวนี้น สอดคล้องกับข้อกำหนดในพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็กและการค้าประเวณีและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก ข้อ 3 และกฎหมายของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐลิทัวเนีย จึงถือได้ว่ากฎหมายไทยในเรื่องความรับผิดทางอาญาและข้อยกเว้นความรับผิดทางอาญาของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและมีความเหมาะสมแล้ว

■ อภิปรายผล

การวิจัยในประเด็นแรก คือ เกณฑ์อายุของเด็กที่กฎหมายให้ความคุ้มครองจากสื่อลามกบนอินเทอร์เน็ต สรุปได้ว่าเกณฑ์อายุของเด็กที่กฎหมายไทยให้ความคุ้มครองจากสื่อลามกบนอินเทอร์เน็ต ย่อมเห็นได้จากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2558 คือ คุ้มครองเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งเป็นเกณฑ์อายุของเด็กที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและมีความเหมาะสมแล้ว

การวิจัยในประเด็นที่สอง คือ ความรับผิดทางอาญาและข้อยกเว้นความรับผิดทางอาญาของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต สรุปได้ว่ากฎหมายไทยซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แก้ไข

เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 มาตรา 14 และมาตรา 15 รวมทั้งประกาศกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เรื่อง ขั้นตอนการแจ้งเตือน การระงับการทำให้แพร่หลายของข้อมูลคอมพิวเตอร์ และการนำข้อมูลคอมพิวเตอร์ออกจากระบบคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดความรับผิดทางอาญาของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตพร้อมทั้งรายละเอียดและขั้นตอนของคำแจ้งเตือนเพื่อให้ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตระงับหรือลบการแพร่หลายของข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ผิดกฎหมายไว้อย่างละเอียด ชัดเจนและสอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว เมื่อผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตได้จัดทำแบบฟอร์มของคำแจ้งเตือนประกาศโดยดำเนินการในทางเทคนิคหรือวิธีการใด ๆ ให้บุคคลทั่วไปทราบแล้ว ในกรณีที่มิบุคคลใด ๆ นำข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ผิดกฎหมายเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 14 (1) (2) (3) (4) หรือ (5) ถ้าผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตพิสูจน์ได้ว่าตนได้จัดทำแบบฟอร์มคำแจ้งเตือนประกาศให้บุคคลทั่วไปทราบแล้ว และผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตได้ระงับหรือลบการแพร่หลายของข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ผิดกฎหมายนั้นในโอกาสแรกที่สามารถทำได้ ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตก็ได้รับยกเว้นโทษตามที่บัญญัติไว้ในตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 15 จึงถือได้ว่ากฎหมายไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์ความรับผิดทางอาญาและข้อยกเว้นความรับผิดทางอาญาของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตสอดคล้องกับ

มาตรฐานสากลและมีความเหมาะสมแล้ว เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกัน และปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบน อินเทอร์เน็ตยังมีจุดหนึ่งที่ได้รับการแก้ไข ปรับปรุงให้ดีขึ้น คือ บทบัญญัติในประมวล กฎหมายอาญามาตรา 287/1 ซึ่งกำหนดความผิด และโทษฐานครอบครองสื่อลามกอนาจารเด็ก เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศหรือส่งต่อซึ่ง สื่อลามกอนาจารเด็ก มาตรา 287/2 ซึ่งกำหนด ความผิดและโทษฐานทำหรือประกอบการค้า หรือโฆษณาเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจารเด็ก และมาตรา 1(17) ซึ่งกำหนดนิยามของคำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” บทบัญญัติในสามมาตราดังกล่าวนี้นี้ใช้คำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2558 เป็นกฎหมายควบคุมวัตถุร้ายๆ ทางเพศซึ่งกระทำลงบนอินเทอร์เน็ต มิใช่ กฎหมายกำหนดความผิดซึ่งกระทำทาง กายภาพต่อเด็กดังเช่นความผิดฐานกระทำ อนาจารต่อเด็กตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 279 การที่กฎหมายสามมาตราดังกล่าว ใช้คำว่า “ลามก” และ “อนาจาร” รวมกัน อาจทำให้เข้าใจผิดไปได้ว่าความผิดตามประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 เป็นความผิดลักษณะเดียวกันหรือ สัมพันธ์กันกับความผิดฐานกระทำอนาจารแก่ เด็กตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 279 ทั้ง ๆ ที่ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 ไม่มีความ

เกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์ใด ๆ เลยกับการ กระทำความผิดฐานกระทำอนาจารแก่เด็ก ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 279 การที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 ใช้คำว่า “สื่อลามกอนาจาร” จึงอาจทำให้เกิดความสับสนในการตีความ กฎหมายได้

■ สรุปผลการวิจัย

ประเทศไทยมีมาตรการทางกฎหมายในการ ป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก บนอินเทอร์เน็ตในกฎหมาย 2 ฉบับ คือ

1. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย อาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2558 ประกอบกับ บทนิยามของคำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” ในมาตรา 1 (17) แสดงให้เห็นว่ากฎหมายไทยให้ ความคุ้มครองในเรื่องนี้แก่เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งเป็นเกณฑ์อายุที่สอดคล้องกับมาตรฐาน สากลและมีความเหมาะสมแล้ว

2. พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 14 และมาตรา 15 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิด เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 รวมทั้งประกาศกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ และสังคม เรื่อง ขั้นตอนการแจ้งเตือน การระงับ การทำให้แพร่หลายของข้อมูลคอมพิวเตอร์ และการนำข้อมูลคอมพิวเตอร์ออกจากกระบบ คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ในกรณีที่มีบุคคลใด ๆ นำข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ผิดกฎหมายเข้าสู่ระบบ

คอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 14 ถ้าผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตพิสูจน์ได้ว่าตนได้จัดทำแบบฟอร์มคำแจ้งเตือนประกาศให้บุคคลทั่วไปทราบแล้ว และผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตได้ระงับหรือลบการแพร่หลายของข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ผิดกฎหมายนั้นในโอกาสแรกที่สามารถทำได้ ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตย่อมได้รับยกเว้นโทษตามมาตรา 15 หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและมีความเหมาะสมแล้วเช่นเดียวกัน

■ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เนื่องจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287/1 ซึ่งกำหนดความผิดและโทษฐานครอบครองสื่อลามกอนาจารเด็กเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศหรือส่งต่อซึ่งสื่อลามกอนาจารเด็ก และมาตรา 287/2 ซึ่งกำหนดความผิดฐานทำหรือประกอบการค้าหรือโฆษณาเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจารเด็ก รวมทั้งคำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” ในบทนิยามในมาตรา 1(17) ใช้คำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” อาจทำให้เกิดความสับสนในการตีความกฎหมาย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรแก้ไขคำว่า “สื่อลามกอนาจารเด็ก” ในมาตรา 1 (17) มาตรา 287/1 และมาตรา 287/2 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเป็นคำว่า “สื่อลามกเด็ก”

■ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ชี้ให้เห็นมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยในการป้องกันและปราบปรามสื่อ

ลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต

2. ชี้ให้เห็นถ้อยคำในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาซึ่งอาจทำให้เกิดความสับสนในการตีความกฎหมายได้

3. สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอาจนำผลของการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการดำเนินการคุ้มครองเด็กในเรื่องการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต ตลอดจนเสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ตมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลดียิ่งขึ้น

■ บรรณานุกรม

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (2548). *Privacy Policy & Trustmark: กลไกการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลกับการสร้างความน่าเชื่อถือในการทำ e-Business* (1). กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

คณิต ฒ นคร. (2553). *กฎหมายอาญาภาคความผิด*. (10) กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

จิตติ ดิงศภัททิย์. (2513). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 2 ตอนที่ 2 และภาค 3*. (1) กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

- เนติ รัตนกร. (2542). การให้ความคุ้มครองเด็กตามกฎหมายควบคุมสื่อลามก : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และเยอรมัน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วรารณณ์ วนาพิทักษ์. (2550). มาตรการการจัดการเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ. (2557). คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาคความผิดและละหุโทษ. (11) กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สัณเฑาะว์ โพธิ์หล้า. (2545). อำนาจรัฐในการควบคุมวัตถุลามก. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- สุชา จันทน์เอม. (2536). จิตวิทยาพัฒนาการ. (3). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- โสมนัส เจือศรีกุล. (2545). มาตรการควบคุมต่อต้านสื่อลามกเด็ก. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- องค์การยูนิเซฟประเทศไทย. (2545). คู่มือ ECPAT: ปกป้องน้องน้อยจากภัยออนไลน์. (1) กรุงเทพฯ: ECPAT International.
- iLaw. (2556). ร่างพ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ ฉบับสพธอ. 2556: โทษคุกฐานก๊อปปี้ไฟล์เก็บภาพไปได้. ค้นจาก <http://ilaw.or.th/node/2728>
- Internet Free Expression Alliance. (2001). TITLE XVII-CHILDREN'S INTERNET PROTECTION. ค้นจาก <http://ifea.net/cipa.pdf>
- Unicef. (2001). Laws of Malaysia, Act 611 Child Act 2001. ค้นจาก <http://www.unicef.org/Malaysia/Child-Act-2001.pdf>

สถานะของทรัสต์ภายใต้ระบบกฎหมายไทย

The Status of Trusts under Thai Legal System

จิรนนท์ ชูชีพ

Jiranan Chucheep

อาณนธ์ ศรีบุญโรจน์**

Anon Sriboonroj

■ บทคัดย่อ

การจัดตั้งทรัสต์เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งยอมรับหลักการแบ่งแยกกรรมสิทธิ์ระหว่างทรัสต์กับผู้รับประโยชน์ โดยที่หลักการดังกล่าวไม่ปรากฏในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์แต่อย่างใด ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการตีความสถานะและผลในทางกฎหมายของทรัสต์ที่ดั่งขึ้นในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม หลายประเทศได้ลงนามในอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985 ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดปัญหาความไม่ลงรอยในการพิจารณาลักษณะของทรัสต์ โดยการวางกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายให้เป็นเอกบุพการิตลอดจนได้กำหนดผลของการรับรองทรัสต์ที่ได้จัดตั้งขึ้นในต่างประเทศ ซึ่งศาลไทยอาจนำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการตีความสถานะของทรัสต์ที่ดั่งขึ้นในต่างประเทศหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: สถานะ, ทรัสต์, ซีวิลลอว์

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Assistant Professor, Faculty of Law. Thaksin University)

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Assistant Professor, Faculty of Law. Thaksin University)

■ Abstract

The establishment of Trust is commenced in common law system countries that recognize the principle of ownership between the trustee and the beneficiary. This principle is not evident in civil law system countries. Accordingly, the difficulty in the interpretation of legal status as well as legal consequences of the Trusts established in countries with different legal system can be occurred. However, several countries have signed in the Convention of 1985 on the Law Applicable to Trusts and on their Recognition in order to eliminate the conflict on determination of Trusts. This convention has unified the basis of law conflict and sets forth the recognition of Trusts which are established in foreign countries. Subsequently, Thai courts probably apply this model to interpret the status of a Trust established in foreign country in case of future legal disputes.

Keywords: status, trust, civil law

■ บทนำ

การจัดตั้งทรัสต์ (Trust) เป็นรูปแบบการจัดการทรัพย์สินที่ถูกพัฒนามาจากหลักเอควิตี (equity) ของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากระบบกฎหมายแองโกลอเมริกันทั่วไป (Hayton, 2003) เนื่องจากหลักกฎหมายดังกล่าว

ได้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาและป้องกันสัญญาซึ่งไม่มีผลผูกพันแต่ควรปฏิบัติตามหลักธรรม (equity principle) คือ หลักสุจริต (good-faith) และการเคารพในคำมั่นสัญญา (respecting one's word) (Tuleasca, 2011) อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งทรัสต์ได้ถูกปฏิเสธมาอย่างต่อเนื่องในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Tuleasca, 2011) จนกระทั่งภายหลังจากการรวมกลุ่มของประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป ส่งผลให้เกิดการยอมรับระบบกฎหมายที่มีความแตกต่างกันมากขึ้นโดยก้าวแรกที่สำคัญของการยอมรับหลักกฎหมายทรัสต์ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คือ การรับรองอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985 (The Hague Convention on the Law Applicable to the Trusts and on Their Recognition 1985) ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศที่ได้จัดทำขึ้นภายใต้กรอบการดำเนินงานของที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Hague Conference on Private International Law) โดยที่อนุสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาความแตกต่างของการพิจารณาลักษณะของทรัสต์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ซึ่งมีทัศนคติทางกฎหมายต่อทรัสต์ที่แตกต่างกัน ซึ่งได้มีการวางกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย (choice of law rules) ให้เป็นเอกบุตตลอดจนได้กำหนดผลของการรับรองทรัสต์ที่ได้จัดตั้งขึ้นในต่างประเทศโดยสามประเทศแรกที่ได้ลงนามในอนุสัญญา

ดังกล่าว ได้แก่ อิตาลี ลักเซมเบิร์ก และเนเธอร์แลนด์ (Gaillard, 1986) และในปัจจุบันอนุสัญญาฉบับนี้มีรัฐภาคีจำนวน 14 ประเทศ มีทั้งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์เข้าเป็นภาคี

สำหรับประเทศไทย ก่อนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้บังคับได้มีการยอมรับให้สามารถจัดตั้งทรัสต์ในประเทศไทยได้โดยอาศัยหลักตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ (บันทึกการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 3) ครั้งที่ 1 (28/2547) 6/2547 วันอังคารที่ 27 มกราคม 2547) แต่ต่อมาได้มีการห้ามมิให้มีการจัดตั้งทรัสต์ได้อีกต่อไป เนื่องจากเจตนารมณ์ของการร่างกฎหมายในขณะนั้น มีเหตุผลในทางเศรษฐกิจที่ต้องการให้มีการกระจายทรัพย์สินไปยังบุคคลอื่นเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนทรัพย์สินโดยรวมของประเทศ เพราะหากยอมให้มีการก่อตั้งทรัสต์ก็อาจเกิดการผูกขาดทางธุรกิจหรือทรัพย์สินโดยบุคคลเพียงกลุ่มเดียวซึ่งจะทำให้ไม่เกิดความเคลื่อนไหวในทางเศรษฐกิจ (บันทึกการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 3) ครั้งที่ 1 (28/2547) 6/2547 วันอังคารที่ 27 มกราคม 2547) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2550 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1686 โดยบัญญัติว่า “อันว่าทรัสต์นั้นจะก่อตั้งขึ้นโดยตรงหรือโดยอ้อมด้วยพินัยกรรมหรือด้วยนิติกรรมใด ๆ ที่มีผลในระหว่างชีวิตก็ดีหรือเมื่อตายแล้วก็ดี ห้ามผลไม่ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อการก่อตั้งทรัสต์นั้น” ประกอบกับการประกาศใช้พระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อธุรกรรมในตลาดทุน พ.ศ. 2550 สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับให้มีการจัดตั้งทรัสต์ได้อีกครั้ง

แต่ยังคงจำกัดเฉพาะการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการทำธุรกรรมในตลาดทุน อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งทรัสต์เพื่อจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลโดยนิติกรรมหรือโดยพินัยกรรมยังมิอาจกระทำได้ (พินัย ณ นคร, 2558) ส่งผลให้คนไทยบางส่วนเลือกไปจัดตั้งทรัสต์ที่ต่างประเทศเนื่องจากอาจมีข้อจำกัดในการบริหารจัดการทรัพย์สินทำให้ไม่สามารถจัดการทรัพย์สินได้ด้วยตนเอง หรือเพราะขาดความสามารถในการบริหารจัดการขาดเวลา หรืออยู่ในสถานะที่ถูกจำกัดสิทธิในทางกฎหมาย รวมทั้งการวางแผนจัดการภาษี (จิรนนท์ ไชยนุปลา, 2560) โดยที่เจ้าของทรัพย์สินประสงค์ให้ผู้ที่มีความไว้วางใจและมีความสามารถเข้ามาบริหารจัดการทรัพย์สินแทน รวมทั้งมุ่งหวังให้ทรัพย์สินนั้นถูกนำมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

อย่างไรก็ดี การจัดตั้งทรัสต์ในต่างประเทศอาจส่งผลต่อการกำหนดสถานะและการบังคับคดีจากกองทรัสต์ได้เพราะปัจจุบันประเทศไทยยังมีได้อนุญาตให้มีการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคล อีกทั้งยังมิได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985 จึงมีปัญหาคือการพิจารณาว่าการจัดตั้งทรัสต์ในต่างประเทศภายใต้มุมมองระบบกฎหมายไทยควรมีสถานะเป็นเช่นไร และประเทศไทยสามารถบังคับเอาทรัพย์สินในกองทรัสต์ดังกล่าวได้หรือไม่ ซึ่งเป็นความท้าทายของนักกฎหมายที่จะต้องตีความหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในปัจจุบัน

บทความฉบับนี้ จึงมุ่งนำเสนอมุมมองสถานะของทรัสต์ภายใต้ระบบกฎหมายไทยในประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วย ความหมายและลักษณะ

ของทรัสต์ พัฒนาการของทรัสต์ภายใต้ระบบกฎหมายไทย การรับรองทรัสต์ภายใต้อนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับ ทรัสต์ และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985 สถานะของทรัสต์ในมุมมองกฎหมายไทย บทสรุปและข้อเสนอแนะ โดยจะได้พิจารณาเป็นลำดับต่อไป

ความหมายและลักษณะของทรัสต์

เมื่อกล่าวถึงความหมายของทรัสต์นั้น ได้มีผู้นิยามความหมายไว้อย่างหลากหลาย แต่ในที่นี้จะขอยกกล่าวถึงความหมายตามอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985 โดยอนุสัญญาดังกล่าวได้ให้ความหมายของทรัสต์ว่า หมายถึงนิติสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีชีวิตหรือเมื่อถึงแก่ความตาย โดยบุคคลที่เรียกว่า “ผู้ก่อตั้งทรัสต์” (settlor) ได้มอบทรัพย์สินให้อยู่ภายใต้การดูแลของ “ทรัสต์” (trustee) เพื่อประโยชน์ของผู้รับประโยชน์ (beneficiary) หรือที่ได้ระบุไว้เป็นการเฉพาะ (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 2 par. 1)

ตามนัยนี้จะเห็นได้ว่าทรัสต์นั้นเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสามฝ่าย กล่าวคือ ผู้ก่อตั้งทรัสต์ ทรัสต์ และผู้รับประโยชน์ โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ กองทรัพย์สินของทรัสต์ถูกตั้งขึ้นเป็นต่างหากและไม่เป็นส่วนหนึ่งในทรัพย์สินของทรัสต์ โดยกรรมสิทธิ์ในกองทรัสต์ให้ถือในนามของทรัสต์หรือถือโดยบุคคลอื่นในนามของทรัสต์เพื่อประโยชน์ของผู้รับประโยชน์ รวมทั้งทรัสต์มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดการแสวงหาประโยชน์ จำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินตามข้อตกลงของทรัสต์และหน้าที่พิเศษอื่น

ตามที่กฎหมายกำหนด (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 2 par. 2)

จากความหมายและลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการจัดตั้งทรัสต์เป็นนิติสัมพันธ์ในทางทรัพย์สินที่เกิดจากความไว้วางใจ (fiduciary relationship) (Langbein, 1995) โดยที่ทรัสต์จะทำหน้าที่ถือครองทรัพย์สินเพื่อบุคคลอื่นหรือเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการเฉพาะ ทำให้เกิดหลักการแบ่งแยกกรรมสิทธิ์ (dual ownership หรือ split ownership) คือ ทรัสต์เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย ส่วนผู้รับประโยชน์เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามหลักความเป็นธรรม (Davies et al., 2013) ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เองทำให้นิติสัมพันธ์ในรูปแบบทรัสต์ต่างจากสัญญาทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ ผู้ที่จะบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาได้จะต้องเป็นคู่สัญญา แต่ในเรื่องทรัสต์นั้น แม้ผู้รับประโยชน์จะมีใช้คู่สัญญาในการก่อตั้งทรัสต์ ก็มีสิทธิบังคับทรัสต์ให้ปฏิบัติตามสัญญาหรือคำสั่งของผู้ก่อตั้งทรัสต์ได้ (บัญญัติ สุชีวะ, 2505)

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ในรูปแบบทรัสต์ยังแตกต่างจากนิติสัมพันธ์อื่น เช่น การฝากทรัพย์ โดยในเรื่องการฝากทรัพย์นั้น เฉพาะแต่สิ่งซึ่งมีรูปร่างเท่านั้นจึงจะฝากได้ และผู้รับฝากไม่มีกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินนั้น แต่ทรัสต์มีกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สิน และแม้ว่าทรัสต์จะได้ขายทรัพย์สินนั้นไปโดยทำนอกเหนือไปจากคำสั่งที่ให้ไว้ก็ตาม ผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตเสียค่าตอบแทน และไม่รู้ว่าเป็นทรัพย์สินตกอยู่ภายใต้ทรัสต์ ก็ย่อมจะได้กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินนั้น เป็นต้น (บัญญัติ สุชีวะ, 2505)

มีข้อที่น่าสังเกตว่า โดยที่ในปัจจุบันประเทศไทย ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติทรัพย์สิน อิงสิทธิ พ.ศ. 2562 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไข ข้อจำกัดบางประการอันเกิดจากการเช่า อสังหาริมทรัพย์ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ และขอบเขตที่จำกัดของการมีผล บังคับใช้ของกฎหมายว่าด้วยการเช่าอสังหา ริมทรัพย์เพื่อพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม ด้วยการก่อตั้งสิทธิในการใช้ประโยชน์จาก อสังหาริมทรัพย์รูปแบบใหม่ขึ้นที่เรียกว่าทรัพย์สิน อิงสิทธิ อันสื่อถึงว่าเป็นทรัพย์สินที่อิงจากสิทธิ การใช้ประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ (ดวงฤทัย บุญญาเสถียร, 2563)

ซึ่งหากพิจารณาอย่างผิวเผินแล้ว นิติสัมพันธ์ ในเรื่องทรัสต์และทรัพย์สินอิงสิทธินั้นอาจมีความ คล้ายคลึงกันในแง่ที่เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล ภายนอกสามารถเข้ามาจัดการทรัพย์สินของ เจ้าของกรรมสิทธิ์ได้ก็ตาม หากแต่นิติสัมพันธ์ ทั้งสองลักษณะนี้ก็มีความแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของตัวทรัพย์สิน ที่สามารถก่อตั้งสิทธิ โดยในเรื่องของทรัพย์สิน อิงสิทธินั้นจะจำกัดอยู่แต่เฉพาะอสังหาริมทรัพย์ (พระราชบัญญัติทรัพย์สินอิงสิทธิ พ.ศ. 2562, มาตรา 3) ในขณะที่หากเป็นเรื่องทรัสต์จะมีได้ จำกัดอยู่แต่เฉพาะอสังหาริมทรัพย์เพียง อย่างเดียวแต่ยังรวมถึงสังหาริมทรัพย์อีกด้วย

นอกจากทรัพย์สินที่สามารถก่อตั้งสิทธิแล้ว การโอนกรรมสิทธิ์ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ นิติสัมพันธ์ในเรื่องทรัพย์สินอิงสิทธิและทรัสต์มี ความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในเรื่องทรัพย์สินอิง สิทธินั้นผู้ทรงทรัพย์สินอิงสิทธิแม้จะมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มีการ ก่อตั้งทรัพย์สินอิงสิทธิเสมือนหนึ่งเป็นเจ้าของ

อสังหาริมทรัพย์เช่นว่านั้น โดยกรรมสิทธิ์ใน อสังหาริมทรัพย์หาได้โอนไปเป็นของผู้ทรงทรัพย์สิน อิงสิทธิแต่อย่างใดไม่ ในขณะที่หากเป็นกรณีของ เรื่องทรัสต์นั้นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้ก่อตั้ง ทรัสต์โอนไปยังทรัสต์

ผู้รับประโยชน์ในการจัดการทรัพย์สินก็เป็น อีกประเด็นหนึ่งที่มีความแตกต่างกันระหว่าง นิติสัมพันธ์ในเรื่องทรัพย์สินอิงสิทธิกับทรัสต์ โดยในเรื่องของทรัพย์สินอิงสิทธิ ผู้ทรงทรัพย์สิน อิงสิทธิสามารถจัดการอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มีการ ก่อตั้งทรัพย์สินอิงสิทธิเพื่อประโยชน์ของตนเอง อาทิ การจ้างหรือการจดทะเบียนหลักประกัน ทางธุรกิจ (กลุ่มงานพัฒนากฎหมาย สำนัก กฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2562) ขณะที่ในเรื่องของทรัสต์นั้น ทรัสต์ไม่ได้จัดการ ทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของตนเองแต่อย่างใด หากแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ก่อตั้งทรัสต์ หรือผู้รับประโยชน์

พัฒนาการของทรัสต์ภายใต้ระบบกฎหมาย ไทย

ก่อนที่จะมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 ในปี พ.ศ. 2478 ประเทศไทยมีการนำทรัสต์มาใช้ในหลายลักษณะ เช่น ทรัสต์ที่ก่อตั้งขึ้นโดยพระบรมราชโองการ ทรัสต์ที่ก่อตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือนิติกรรม สัญญา ซึ่งในขณะนั้นได้มีการนำเอากฎหมาย ลักษณะทรัสต์ของอังกฤษที่เป็นหลักเอ็คควิตี้ (equity) ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มาใช้ บังคับโดยตรง (บวร ประภาสวดี, 2558) แต่ในเวลาต่อมาได้มีการออกกฎหมายห้ามมิให้ มีการก่อตั้งทรัสต์ในประเทศไทยเนื่องจาก ต้องการให้มีการกระจายทรัพย์สินไปยังบุคคล อื่นเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนทรัพย์สินโดยรวม

ของประเทศ (บันทึกการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 3) ครั้งที่ 1 (28/2547) วันอังคารที่ 27 มกราคม 2547) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการออกกฎหมายห้ามมิให้มีการก่อตั้งทรัสต์ในประเทศไทย แต่ยังคงมีการรับรองฐานะ และการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับทรัสต์ที่ได้ก่อตั้งขึ้นก่อนการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 (บรรพ ประมวล 2558) นอกจากนี้ หลักการเรื่องทรัสต์ยังได้แทรกซึมอยู่ในบางส่วนของกรอบธุรกิจ รวมถึงการทำธุรกรรมในตลาดทุน เช่น ผู้แทนผู้ถือหุ้นกู้ และผู้ดูแลผลประโยชน์ของกองทุนรวม เป็นต้น (บันทึกการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 3) ครั้งที่ 1 (28/2547) วันอังคารที่ 27 มกราคม 2547) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2550 มีการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1686 โดยกำหนดให้สามารถก่อตั้งทรัสต์ได้เฉพาะในกรณีที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น และในปีเดียวกันนั้นเองได้มีการตราพระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อธุรกรรมในตลาดทุน พ.ศ. 2550 นับแต่นั้นเป็นต้นมากฎหมายทรัสต์จึงเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยอีกครั้ง แต่มีข้อจำกัดเฉพาะการทำธุรกรรมในตลาดทุน

โดยในปัจจุบันได้มีการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ (Real Estate Investment Trust-REIT) ซึ่งถือเป็นการจัดตั้งทรัสต์รูปแบบแรกในประเทศไทย ส่วนการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลยังมีอาจกระทำได้อย่างใด อย่างไรก็ตาม กระบวนการคลังได้พยายามเสนอร่าง

พระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคล พ.ศ. ... เพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาโดยร่างกฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อนำกฎหมายทรัสต์มาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลให้มีประสิทธิภาพ ช่วยลดการนำทรัพย์สินออกไปบริหารจัดการนอกประเทศ รวมทั้งทำให้ประชาชนตั้งแต่รายเล็กไปจนถึงกลุ่มธุรกิจของครอบครัวขนาดใหญ่ได้ใช้ทรัสต์เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ร่างพระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคล พ.ศ.) จนกระทั่งเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2561 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ได้มีมติอนุมัติในหลักการร่างพระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคล พ.ศ. และส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (สคก.) ตรวจสอบพิจารณา โดยกำหนดให้รับความเห็นของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ไปประกอบการพิจารณาก่อนเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป

จึงอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยได้ยอมรับเอาหลักการของทรัสต์ ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ใช้ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ มาบัญญัติไว้ในระดับพระราชบัญญัติ แต่ยังคงจำกัดเฉพาะการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการทำธุรกรรมในตลาดทุนเท่านั้น ส่วนการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลโดยนิติกรรมหรือพินัยกรรมยังมีอาจกระทำได้อย่างใด

การรับรองทรัสต์ภายใต้อนุสัญญาแห่ง กรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์ และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985 เป็นความตกลงระหว่างประเทศที่ได้จัดทำขึ้นภายใต้กรอบการดำเนินงานของที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Hague Conference on Private International Law) ซึ่งเป็นอนุสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาความแตกต่างของการพิจารณาลักษณะของทรัสต์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ซึ่งมีทัศนะทางกฎหมายต่อทรัสต์ที่แตกต่างกัน ด้วยการวางกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย (choice of law rules) ให้เป็นเอกบุลลิตจนได้กำหนดผลของการรับรองทรัสต์ที่ได้จัดตั้งขึ้นในต่างประเทศ (Emmanuel Gaillard, 1986)

โดยในส่วนของกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์นั้น อนุสัญญาได้กำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายในเรื่องทรัสต์ไว้ว่า ทรัสต์ย่อมตกอยู่ภายใต้กฎหมายซึ่งผู้ก่อตั้งทรัสต์ได้แสดงเจตนาเลือกให้มีผลบังคับกับทรัสต์ โดยการแสดงเจตนาเช่นนี้อาจเป็นการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง (express choice) หรืออาจเป็นการแสดงเจตนาโดยปริยาย (implied choice) ก็ได้ (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 6 par. 1) อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าอนุสัญญาได้ให้การยอมรับหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา (party autonomy) ในการ

เลือกกฎหมายเพื่อบังคับกับนิติสัมพันธ์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับอันร่วมกัน (common core) ของทั้งกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์และกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ก็ว่าได้ (Zhang, 2006)

สำหรับในการค้นหาเจตนาโดยชัดแจ้งนั้น อาจไม่มีความยุ่งยากมากนัก เนื่องจากผู้ก่อตั้งทรัสต์ได้กำหนดไว้โดยแจ้งชัดในความตกลงก่อตั้งทรัสต์ว่ามีเจตนาที่จะให้ทรัสต์ตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายประเทศใด ซึ่งกฎหมายที่ผู้ก่อตั้งทรัสต์เลือกให้มีผลบังคับกับทรัสต์ที่ได้ตั้งขึ้นนั้นย่อมหมายถึงแต่เฉพาะกฎหมายสารบัญญัติเท่านั้น โดยไม่หมายรวมถึงกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายด้วย (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 17) ตามนัยนี้หลักการย้อนส่ง (renvoi) จึงจะไม่ใช่บังคับกับกรณีที่ผู้ก่อตั้งทรัสต์ได้แสดงเจตนาเลือกกฎหมายเพื่อให้มีผลบังคับกับ ทรัสต์ (Hayton, 1987) หรือที่นักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลเรียกว่า “ข้อยกเว้นการย้อนส่ง” (exclusion of renvoi)

อย่างไรก็ดีความยุ่งยากอาจเกิดขึ้นในกรณีที่จะต้องค้นหาเจตนาโดยปริยายของผู้ก่อตั้งทรัสต์ โดยอนุสัญญาได้กำหนดให้ต้องพิจารณาจากข้อกำหนดที่เกิดขึ้นจากความตกลงหรือหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และถ้ามีความจำเป็นให้ค้นหาจากพฤติการณ์แห่งกรณีเพื่อหยั่งทราบเจตนาโดยปริยายของผู้ก่อตั้งทรัสต์ว่ามีเจตนาที่จะให้ใช้กฎหมายของประเทศใดบังคับกับทรัสต์ที่ได้ตั้งขึ้น

อนึ่ง มีข้อที่น่าสังเกตว่า อนุสัญญาได้ให้การยอมรับหลักการเลือกกฎหมายเพื่อบังคับกับแต่ละส่วนของนิติสัมพันธ์หรือที่รู้จักกันในภาษาฝรั่งเศสว่า “dépêçage” ด้วย (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 9) กล่าวคือ ผู้ก่อตั้งทรัสต์สามารถแสดงเจตนาเลือกกฎหมายเพื่อบังคับกับแต่ละส่วนแต่ละประเด็นของทรัสต์ได้ เช่น ในเรื่องความสมบูรณ์ การตีความ การจัดการทรัพย์สิน เป็นต้น และรวมถึงการกำหนดให้ทรัพย์สินแต่ละสิ่งตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย (Hayton, 1987) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งโดยผลของหลักการดังกล่าว ย่อมทำให้ทรัสต์ตกอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายของหลายประเทศ

ในกรณีที่ผู้ก่อตั้งทรัสต์ไม่ได้แสดงเจตนาเลือกกฎหมายเพื่อบังคับกับทรัสต์ไว้ หรือได้มีการแสดงเจตนาเลือกกฎหมายแต่การแสดงเจตนาเช่นนั้นไม่มีผล อนุสัญญาได้กำหนดให้ทรัสต์ตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายที่มีความใกล้ชิดที่สุดกับทรัสต์ (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 7 par. 1) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอนุสัญญาได้ให้การยอมรับหลักความใกล้ชิดและแท้จริงที่สุดของนิติสัมพันธ์ (closest and most real connection) แต่อย่างไรก็ดีเพื่อก่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้นอนุสัญญาได้กำหนดให้ในการค้นหากฎหมายที่มีความใกล้ชิดกับทรัสต์เช่นนั้นต้องพิจารณาจากจุดเกาะเกี่ยวที่อนุสัญญาได้กำหนดไว้ (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 7 par. 2) กล่าวคือ

- สถานที่ในการจัดการทรัพย์สินของทรัสต์ที่ได้กำหนดโดยผู้ก่อตั้งทรัสต์
- สถานที่ซึ่งทรัพย์สินของทรัสต์ตั้งอยู่
- สถานที่ซึ่งทรัสต์มีถิ่นที่อยู่หรือประกอบธุรกิจ

- ความมุ่งหมายของทรัสต์และสถานที่ซึ่งได้มีการปฏิบัติตามความมุ่งหมายนั้น

ซึ่งศาลจะต้องเป็นผู้ชี้ว่าหาหน้กว่าจุดเกาะเกี่ยวใดเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่มีความใกล้ชิดที่สุดกับนิติสัมพันธ์ (Hayton, 1987) ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า อนุสัญญาได้พยายามกำหนดขอบเขตในการใช้ดุลพินิจของศาลในการค้นหากฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์ภายใต้หลักความใกล้ชิดที่สุดของนิติสัมพันธ์ เพราะโดยปกติแล้วภายใต้หลักการดังกล่าวศาลย่อมมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการค้นหากฎหมายเพื่อบังคับกับนิติสัมพันธ์ ซึ่งการที่อนุสัญญาได้กำหนดกฎเกณฑ์ในลักษณะเช่นนี้เป็นการพยายามประนีประนอมระหว่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ดุลพินิจของศาลภายใต้หลักความใกล้ชิดที่สุดของนิติสัมพันธ์กับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ที่ได้ให้ความสำคัญกับความชัดเจนในการค้นหากฎหมายเพื่อบังคับกับนิติสัมพันธ์ (Emmanuel Gaillard, 1986)

ส่วนประเด็นในเรื่องการรับรองทรัสต์ภายใต้อนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์ และการรับรองทรัสต์นั้น เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นในเรื่องกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ทรัสต์ที่ได้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายซึ่งใช้บังคับกับทรัสต์ย่อมจะได้รับการรับรอง (recognition) โดยอัตโนมัติ

(automatically) จากรัฐภาคี (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 11 par. 1) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาจะต้องให้การยอมรับลักษณะและผลของการจัดตั้งทรัสต์ที่ได้ทำขึ้นในต่างประเทศให้เข้ามามีผลภายในประเทศตน เสมือนหนึ่งทรัสต์นั้นได้ตั้งขึ้นตามกฎหมายของตน เช่น หากศาลของอังกฤษ (ซึ่งเป็นรัฐภาคีแห่งอนุสัญญา) พิจารณาแล้วพบว่าทรัสต์ได้จัดตั้งขึ้นถูกต้องตามกฎหมายของฝรั่งเศส (เป็นรัฐภาคีแห่งอนุสัญญา) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์แล้ว ศาลของอังกฤษก็ต้องให้การยอมรับทรัสต์ที่ได้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายของฝรั่งเศสดังกล่าวโดยปราศจากเงื่อนไข (Harris, 2002)

อนึ่ง มีข้อที่น่าสังเกตว่า การรับรองทรัสต์ (recognition of trust) ตามอนุสัญญานับนั้นเป็นคนละเรื่องคนละประเด็นกับการรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในคดีที่เกี่ยวกับทรัสต์ (recognition of foreign judgments in trust matters) เนื่องจากการรับรองทรัสต์ภายใต้อนุสัญญาแห่งกรุงเฮกกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์และการรับรองทรัสต์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยการรับรองถึงลักษณะและนิติฐานะของทรัสต์ที่ได้จัดตั้งขึ้นในต่างประเทศโดยไม่มีเรื่องคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง ในขณะที่หากเป็นเรื่องการรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในคดีที่เกี่ยวกับทรัสต์นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องมีการพิพากษาของศาลต่างประเทศ (rendering court) อันมีมูลคดีมาจากนิติสัมพันธ์ในเรื่องทรัสต์ และเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนำคำพิพากษาเช่นนั้นมาร้องขอให้ศาลในอีก

ประเทศหนึ่ง (addressing court) ยอมรับและบังคับตามให้ ตามนัยนี้รัฐภาคีแห่งอนุสัญญาจึงไม่จำเป็นต้องรับรองคำพิพากษาในคดีที่เกี่ยวกับทรัสต์ซึ่งได้รับการวินิจฉัยจากรัฐภาคีอื่นก็ได้ (Harris, 2002) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศของประเทศนั้น ๆ

โดยเพื่อเป็นการยืนยันถึงหลักการแยกทรัพย์สินของทรัสต์ออกจากทรัพย์สินส่วนตัวของทรัสต์อันเป็นลักษณะสำคัญของทรัสต์อนุสัญญาจึงได้กำหนดผลของการรับรองทรัสต์ไว้ว่าจะต้องรับรองถึงหลักการแยกทรัพย์สินของทรัสต์ออกจากทรัพย์สินส่วนตัวของทรัสต์ด้วย (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 11 par. 2) และด้วยเหตุนี้ในสายตาของกฎหมายของประเทศที่ได้ให้การรับรองทรัสต์จึงต้องแยกทรัพย์สินของทรัสต์ออกจากทรัพย์สินของทรัสต์ด้วยกันเดียวกัน ดังที่จะเห็นได้จากในมาตรา 11 วรรคสามของอนุสัญญานับดังกล่าวได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า เจ้าหน้าที่ส่วนตัวของทรัสต์ไม่อาจนำทรัพย์สินของทรัสต์มาใช้ในการชำระหนี้ได้อีกทั้งทรัพย์สินของทรัสต์ยังไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินในการล้มละลายหรือฟื้นฟูกิจการของทรัสต์ และทรัพย์สินของทรัสต์ยังไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของสินสมรสรวมถึงมรดกของทรัสต์อีกด้วย (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 11 par. 3)

นอกจากนี้ อนุสัญญายังได้กำหนดต่อไปว่าประเทศที่ได้ให้การรับรองทรัสต์นั้นยังจะต้องให้การยอมรับถึงความสามารถของทรัสต์ในอันที่จะฟ้องหรือถูกฟ้องคดีในฐานะที่เป็นทรัสต์

ตลอดจนยอมรับความสามารถในการปรากฏตัวในศาลหรือกระทำการใด ๆ ต่อเจ้าพนักงานหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องอีกด้วย (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition 1985, Article 11 par. 2)

แต่อย่างไรก็ดีทรัสต์ที่ได้ตั้งขึ้นในต่างประเทศอาจถูกปฏิเสธการรับรองได้หากการรับรองนั้นจะเป็นการขัดกับกฎหมายที่มีลักษณะเป็นบทบังคับเด็ดขาด (mandatory rules) ของประเทศที่ได้รับคำร้องขอ อาทิ กฎหมายในเรื่องกรรมสิทธิ์ บทบัญญัติที่คุ้มครองเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย หรือบทบัญญัติที่คุ้มครองบุคคลภายนอกที่ได้กระทำการโดยสุจริต เป็นต้น (Harris, 2002)

สถานะและการรับรองทรัสต์ในมุมมองกฎหมายไทย

เมื่อพิจารณาสถานะและการรับรองทรัสต์ในมุมมองกฎหมายไทย พบว่า ในปัจจุบันประเทศไทยได้อนุญาตให้มีการจัดตั้งทรัสต์ได้ภายใต้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อการทำธุรกรรมในตลาดทุน พ.ศ. 2550 โดยพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้ทรัสต์มีสถานะเป็นนิติบุคคลแต่อย่างใด หากแต่เป็นเพียงกองทรัพย์สินเท่านั้น ส่วนการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลโดยนิติกรรมหรือพินัยกรรมมิอาจกระทำได้ จึงมีปัญหาที่นำพิจารณาว่าหากมีการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ต่างประเทศ ทรัสต์ที่ถูกจัดตั้งขึ้นจะมีผลทางกฎหมายอย่างไร

ต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว อาจพิจารณาถึงผลในทางกฎหมายที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) การกำหนดสถานะและการรับรองทรัสต์ และ (2) การบังคับเอาทรัพย์สินจากกองทรัสต์ โดยจะได้อธิบายเป็นลำดับ ดังนี้

1) การกำหนดสถานะและการรับรองทรัสต์

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการจัดตั้งทรัสต์เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งยอมรับหลักการแบ่งแยกกรรมสิทธิ์ โดยที่ทรัสต์จะมีกรรมสิทธิ์ในกองทรัพย์สินของทรัสต์ตามกฎหมาย มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดการ แสวงหาประโยชน์ จำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน หรือก่อตั้งสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นได้ แต่ไม่มีสิทธิได้รับผลประโยชน์จากกองทรัพย์สินนั้นแต่อย่างใดเพราะสิทธิได้รับผลประโยชน์ดังกล่าวเป็นของผู้รับประโยชน์ (Gaillard & Trautman, 1987) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้เองทำให้เกิดความสับสนของนักกฎหมายในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เนื่องจากมีแนวคิดเกี่ยวกับหลักกรรมสิทธิ์ว่าบุคคลเพียงผู้เดียวเท่านั้นที่มีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สิน (Hudson, 2010) และบางประเทศ เช่น ประเทศบราซิล มีมุมมองว่าทรัสต์ไม่อาจเกิดขึ้นได้เลยเพราะหลักกฎหมายภายในของประเทศบราซิลไม่ยอมรับให้มีการแบ่งแยกกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Cone, 2010) จึงเกิดปัญหาว่าหากบุคคลที่อยู่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ไปจัดตั้งทรัสต์ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ จะตีความว่าทรัสต์ที่ได้ก่อตั้งขึ้นนั้นมีผลทางกฎหมายอย่างไร

ต่อประเด็นปัญหาข้างต้น หากประเทศเหล่านั้นได้ลงนามในอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985 อาจไม่เกิดปัญหาแต่อย่างใด เนื่องจากอนุสัญญาดังกล่าวได้กำหนดให้ทรัสต์ตกอยู่ภายใต้กฎหมายซึ่งผู้ก่อตั้งทรัสต์ได้แสดงเจตนาเลือกให้มีผลบังคับกับทรัสต์ และในกรณีที่ผู้ก่อตั้งทรัสต์ไม่ได้แสดงเจตนาเลือก

กฎหมายเพื่อบังคับกับทริสต์ไว้ หรือได้มีการแสดงเจตนาเลือกกฎหมายแต่การแสดงเจตนาเช่นนั้นไม่มีผล อนุสัญญาได้กำหนดให้ทริสต์ตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายที่มีความใกล้ชิดที่สุดกับทริสต์ โดยจะต้องพิจารณาจากจุดเกาะเกี่ยวที่อนุสัญญาได้กำหนดไว้ ได้แก่ สถานที่ในการจัดการทรัพย์สินของทริสต์ที่ได้กำหนดโดยผู้ก่อตั้งทริสต์ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินของทริสต์ตั้งอยู่สถานที่ซึ่งทริสต์มีถิ่นที่อยู่หรือประกอบธุรกิจ ความมุ่งหมายของทริสต์และสถานที่ซึ่งได้มีการปฏิบัติตามความมุ่งหมายนั้น ซึ่งศาลจะต้องเป็นผู้ชี้ชี้ว่าหนักกว่าจุดเกาะเกี่ยวใดเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่มีความใกล้ชิดที่สุดกับนิติสัมพันธ์ โดยแนวทางดังกล่าวทำให้หมดปัญหาในการที่จะต้องเลือกว่าจะนำกฎหมายของประเทศใดมาใช้บังคับ ส่งผลให้สามารถตีความได้ว่าทริสต์ที่ก่อตั้งขึ้นนั้นมีผลทางกฎหมายเป็นเช่นไร

ส่วนการกำหนดสถานะของทริสต์ที่ตั้งขึ้นในต่างประเทศภายใต้บริบทของประเทศไทยนั้นค่อนข้างมีความยุ่งยากพอสมควร เนื่องจากในปัจจุบันประเทศไทยยังมีได้ลงนามในอนุสัญญาดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความคลุมเครือว่าควรจะตีความนิติสัมพันธ์ในรูปแบบทริสต์ว่ามีผลทางกฎหมายในลักษณะใด อย่างไรก็ดี มีแนวคำพิพากษาที่ให้การยอมรับการจัดตั้งทริสต์ในต่างประเทศได้ ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6524/2561 ซึ่งได้วินิจฉัยว่า “พินัยกรรมที่ผู้ตายซึ่งมีสัญชาติอเมริกันทำขึ้นขณะมีภูมิลำเนา และถึงแก่ความตายที่มลรัฐวอชิงตันประเทศสหรัฐอเมริกาและถูกต้องตามแบบกฎหมายแห่งรัฐวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา มีผลสมบูรณ์สามารถใช้บังคับในศาลไทยได้ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกัน

แห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 มาตรา 40 ที่บัญญัติว่า บุคคลจะทำพินัยกรรมตามแบบที่กฎหมายสัญชาติกำหนดไว้ก็ได้ หรือจะทำตามแบบที่กฎหมายของประเทศที่ทำพินัยกรรมกำหนดไว้ก็ได้ และมาตรา 41 ที่บัญญัติว่า ผลและการตีความพินัยกรรมก็ดี ความเสียเปล่าแห่งพินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรมก็ดี ให้เป็นไปตามกฎหมายภูมิลำเนาของผู้ทำพินัยกรรม ในขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย มิใช่บังคับหรือตีความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก ลักษณะ 3 ทั้งมาตรา 38 ยังบัญญัติว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับมรดกโดยสิทธิโดยธรรมหรือพินัยกรรมให้เป็นไปตามกฎหมายภูมิลำเนาของเจ้ามรดกในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย

ข้อกำหนดพินัยกรรมตามแบบสัญชาติอเมริกัน ผู้ตายระบุว่าขอยกทรัพย์สินและมรดกทั้งอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ไม่ว่าชนิดใดและตั้งอยู่ที่ใดก็ตามหรือเรียกว่ากองมรดกที่เหลืออยู่ให้กับทริสต์ภายใต้ทริสต์ของผู้ตาย คือผู้ร้องและบุตรของผู้ตายที่ระบุไว้ในทริสต์ของผู้ตาย ซึ่งผู้ตายได้ก่อตั้งในขณะที่ยังมีชีวิต ตามกฎหมายของรัฐวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา ซึ่งไม่ขัดหรือแย้งกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1686 อันจะทำให้ทริสต์ของผู้ตายเสียไป จึงมีผลสมบูรณ์และมีสภาพบังคับได้ตามกฎหมาย โดยตัดผู้คัดค้านออกจากการเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรม ผู้คัดค้านย่อมไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์มรดกของผู้ตาย ไม่มีสิทธิร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตาย ตามกฎหมาย ผู้ร้องมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลไทยเพื่อขอจัดการทรัพย์มรดกของผู้ตายที่อยู่ในราชอาณาจักรไทยได้”

จากคำพิพากษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ศาลไทยได้ยอมรับให้มีการจัดตั้งทรัสต์โดย พินัยกรรมได้ โดยมีการนำเอาพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 มาใช้ในการตีความ ซึ่งถือเป็นการแสดงทัศนะในแง่ของการรับรองทรัสต์ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศให้มีผลใช้บังคับได้ภายใต้ระบบกฎหมายไทย

อย่างไรก็ดี มีข้อน่าคิดว่าหากเป็นการจัดตั้งทรัสต์โดยนิติกรรมในต่างประเทศ ศาลไทยจะยอมรับให้มีผลใช้บังคับได้หรือไม่ ทั้งนี้ หากศาลตีความในมุมมองที่ให้การยอมรับว่าสามารถจัดตั้งทรัสต์โดยนิติกรรมในต่างประเทศได้ การตีความโดยนำกฎหมายขัดกันมาใช้จะต้องมีการวินิจฉัยโดยการให้ปัญหาข้อกฎหมายแก่ข้อเท็จจริง (classification) ในประเด็นเกี่ยวกับนิติสัมพันธ์ที่ใช้บังคับกับทรัสต์ เนื่องจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์กับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์จะจัดลักษณะข้อกฎหมายแก่เรื่องทรัสต์ไว้แตกต่างกัน โดยประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์จะมีมุมมองว่าทรัสต์เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน (Hudson, 2008) ในขณะที่บางประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์จะมีมุมมองว่าทรัสต์เป็นนิติสัมพันธ์ที่เกิดจากนิติกรรมสัญญา (Langbein, 1995) เช่น ประเทศฝรั่งเศส โดยศาลได้วางหลักไว้ในคดี *Courtois and others v. De Ganay Heirs* โดยวินิจฉัยว่าทรัสต์เป็นนิติสัมพันธ์ในรูปแบบของสัญญา (Tirard, 2009) ซึ่งการให้ข้อกฎหมายแก่ข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันย่อมจะกระทบถึงกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายที่จะนำมาใช้ในการพิจารณาค้นหา

กฎหมายเพื่อบังคับกับนิติสัมพันธ์ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปด้วย (อานนท์ ศรีบุญโรจน์, 2564) จะเห็นได้ว่าประเด็นดังกล่าวถือเป็นความท้าทายอีกประการหนึ่งที่นักกฎหมายไทยอาจจะต้องเผชิญหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในอนาคต

2) การบังคับเอาทรัพย์สินจากกองทรัสต์ที่ตั้งขึ้นในต่างประเทศ

ในส่วนของการบังคับเอาทรัพย์สินจากกองทรัสต์ที่ตั้งขึ้นในต่างประเทศนั้น มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่าเจ้าหน้าที่ของผู้ก่อตั้งทรัสต์ หรือผู้รับประโยชน์สามารถบังคับเอาทรัพย์สินจากกองทรัสต์ได้หรือไม่

ต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นและศาลไทยมีมุมมองว่าไม่สามารถจัดตั้งทรัสต์ในต่างประเทศได้ ทรัพย์สินที่ถูกถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ไปยังกองทรัสต์จึงยังคงเป็นของผู้ก่อตั้งทรัสต์เช่นเดิม ส่งผลให้เจ้าหน้าที่สามารถฟ้องเรียกร้องเอาทรัพย์สินดังกล่าวเพื่อชำระหนี้ได้ อย่างไรก็ตาม อาจมีปัญหาในแง่ของการบังคับคดี ซึ่งอาจต้องพิจารณาว่าศาลต่างประเทศจะยอมรับผลแห่งคำพิพากษาของศาลไทยได้หรือไม่ ทั้งนี้ หากทรัสต์ดังกล่าวตั้งขึ้นในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ศาลในประเทศเหล่านั้น อาจมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธไม่ยอมรับผลแห่งคำพิพากษาของศาลไทย เนื่องจากภายใต้หลักการจัดตั้งทรัสต์ ย่อมถือว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นเป็นของทรัสต์ โดยที่ทรัสต์จะต้องบริหารจัดการเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับประโยชน์ เจ้าหน้าที่ของผู้ก่อตั้งทรัสต์จึงไม่อาจบังคับชำระหนี้จากกองทรัสต์สินดังกล่าวได้ ซึ่งแม้ผลแห่งคำพิพากษาจะทำให้เจ้าหน้าที่ของผู้ก่อตั้งทรัสต์มีสิทธิบังคับเอาจาก

กองทรัพย์สินดังกล่าว แต่ในทางปฏิบัติอาจไม่สามารถบังคับคดีได้แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นข้างต้นหากศาลไทยยอมรับให้มีการจัดตั้งทรัสต์ในต่างประเทศได้นั้นหมายความว่า เป็นการยอมรับหลักการโอนกรรมสิทธิ์ในกองทรัพย์สินจากผู้ก่อตั้งทรัสต์ให้แก่ทรัสต์เพื่อให้ทรัสต์บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ของผู้รับประโยชน์ โดยผู้ก่อตั้งทรัสต์จะไม่มีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์นั้นอีกต่อไป ส่งผลให้เจ้าหนี้ของผู้ก่อตั้งทรัสต์ไม่อาจบังคับชำระหนี้เอาจากกองทรัสต์นั้นได้

ในขณะเดียวกันเจ้าหนี้ของทรัสต์ก็ไม่สามารถบังคับคดีเอาจากกองทรัพย์สินดังกล่าวได้เช่นกัน เนื่องจากหลักกฎหมายทรัสต์ได้กำหนดให้ทรัสต์จัดทำบัญชีทรัพย์สินของตนแยกต่างหากจากบัญชีของกองทรัสต์ โดยที่เจ้าหนี้ส่วนตัวของทรัสต์ไม่อาจนำทรัพย์สินของทรัสต์มาใช้ในการชำระหนี้ได้ อีกทั้งทรัพย์สินของทรัสต์ยังไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินในการล้มละลายหรือฟื้นฟูกิจการของทรัสต์ (Langbein, 1995)

ส่วนประเด็นที่ว่าเจ้าหนี้ของผู้รับประโยชน์จะสามารถบังคับเอาทรัพย์สินจากกองทรัสต์ได้หรือไม่นั้น โดยทั่วไปหลักกฎหมายทรัสต์ได้กำหนดให้ผู้รับประโยชน์มีสิทธิได้รับประโยชน์เหนือกองทรัพย์สินของทรัสต์ภายใต้หลักเกณฑ์ที่ผู้ก่อตั้งทรัสต์ได้กำหนดไว้ ซึ่งผู้รับประโยชน์จะอยู่ในฐานะผู้มีสิทธิเหนือกองทรัพย์สินของทรัสต์ (vested right) โดยที่ผู้รับประโยชน์จะได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดต่อเมื่อทรัสต์ได้บริหารจัดการตามที่ผู้ก่อตั้งทรัสต์ได้กำหนดไว้ (Hudson, 2010) ซึ่งหากผู้รับประโยชน์ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นแล้ว เจ้าหนี้ของผู้รับประโยชน์ย่อมสามารถบังคับคดี

จากทรัพย์สินหรือประโยชน์ดังกล่าวนั้นได้อย่างไรก็ดี หากผู้รับประโยชน์ยังมิได้รับผลอย่างหนึ่งอย่างใดจากการบริหารจัดการกองทรัพย์สินของทรัสต์ เจ้าหนี้ของผู้รับประโยชน์ย่อมไม่สามารถบังคับเอาทรัพย์สินจากกองทรัสต์เพื่อชำระหนี้ของผู้รับประโยชน์ได้แต่อย่างใด

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าหลักกฎหมายทรัสต์ได้ปกป้องทรัพย์สินของกองทรัสต์มิให้เจ้าหนี้ส่วนตัวของผู้ก่อตั้งทรัสต์ ทรัสต์ หรือผู้รับประโยชน์ นำทรัพย์สินของทรัสต์มาใช้ในการชำระหนี้ได้ซึ่งการบังคับคดีจากกองทรัพย์สินของทรัสต์ที่ตั้งขึ้นในต่างประเทศ เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่นักกฎหมายไทยจะต้องตีความหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้น

■ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การกำหนดสถานะของทรัสต์ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศถือเป็นประเด็นปัญหาสำคัญ เพราะในปัจจุบันมีแนวโน้มของการไปจัดตั้งทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาข้างต้น จะเห็นได้ว่าหากประเทศไทยไม่ได้ลงนามในอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทรัสต์และการรับรองทรัสต์ ค.ศ. 1985 หรือมีกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งทรัสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลภายใต้บริบทของประเทศไทยที่ชัดเจน อาจส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการตีความสถานะและผลในทางกฎหมายของทรัสต์ที่ตั้งขึ้นในต่างประเทศ ซึ่งแม้ศาลไทยจะเคยวินิจฉัยคดีที่มีข้อพิพาทอันเกี่ยวเนื่องกับนิติสัมพันธ์ใน

รูปแบบทริสต์ที่ตั้งขึ้นในต่างประเทศแล้วก็ตาม แต่ก็ก็เป็นเพียงการยอมรับสถานะของทริสต์ที่ตั้งขึ้น โดยพินัยกรรมในต่างประเทศเท่านั้น ส่วนทริสต์ที่ตั้งขึ้นโดยนิติกรรมเพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลยังไม่เกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทสู่ศาลไทยแต่อย่างใด ซึ่งอาจเกิดข้อถกเถียงได้ว่าสามารถยอมรับให้มีการจัดตั้งทริสต์ในลักษณะดังกล่าวได้หรือไม่ เพราะผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นอาจมีแง่มุมที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ดี ภายใต้อาณัติและมุมมองของกฎหมายไทยจะเห็นได้ว่าได้มีการยอมรับหลักกฎหมายทริสต์มากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติทริสต์เพื่อการทำธุรกรรมในตลาดทุน และร่างพระราชบัญญัติทริสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคล อีกทั้งแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ยอมรับให้มีการจัดตั้งทริสต์โดยพินัยกรรมในต่างประเทศได้ และแม้ประเทศไทยยังมิได้ลงนามในอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับกับทริสต์และการรับรองทริสต์ ค.ศ. 1985 แต่ได้มีการนำหลักการภายใต้อนุสัญญาดังกล่าวมาใช้ในการร่างเป็นกฎหมายภายใน และหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในอนาคต ศาลไทยอาจนำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการตีความสถานะของทริสต์ที่ตั้งขึ้นในต่างประเทศ นอกจากนี้ควรเร่งตรากฎหมายว่าด้วยทริสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคล เพื่อเป็นการยืนยันถึงหลักการรับรองการจัดตั้งทริสต์เพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่นนอกเหนือจากการทำธุรกรรมในตลาดทุนที่ชัดเจน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลภายในประเทศที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

■ บรรณานุกรม

- กลุ่มงานพัฒนากฎหมาย สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2562). *พระราชบัญญัติทรัพย์สินอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2562: พร้อมทั้งสรุปสาระสำคัญ ประวัติ ความเป็นมา กระบวนการ และขั้นตอนในการตราพระราชบัญญัติดังกล่าว*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- จิรนนท์ ไชยนุฬา. (2560). ทริสต์กับการจัดเก็บภาษีมรดกในประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์*, 46(2), 521-537.
- ดวงฤทัย บุญญาเสถียร. (2563). ทรัพย์สินอสังหาริมทรัพย์ใหม่ของการใช้ประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์?. *วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์*, 9(2), 35-62.
- บัญญัติ สุชีวะ. (2505). ทริสต์. *ดุสิตพาหะ*, 9(1), 24.
- บวร ประภาสวัด. (2558). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของทริสต์เพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พินัย ณ นคร. (2558). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- สำนักนโยบายการออมและการลงทุน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. *ร่างพระราชบัญญัติทริสต์เพื่อการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคล พ.ศ. ... (2561)*. ค้นเมื่อ 27 ตุลาคม 2564, จาก https://ofm.mof.go.th/th/view/attachment/file/38383831/pressnew_10072561.pdf

- อานนท์ ศรีบุญโรจน์. (2564) หลักความรับผิดชอบก่อนสัญญาในกฎหมายที่ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย. *วารสารกฎหมาย*, 39(3), 105-128.
- Cone, G. (2010). Common law trusts by persons base in civil law jurisdictions: Does New Zealand offer a solution?. *Trusts & Trustees*, 16(3), 177-184.
- Davies, P. S. et al. (2013).. *Equity & trust: Text, cases, and material*. Oxford: Oxford University press.
- Gaillard, E. (1986). Hague Conference on Private International Law: Explanatory Report by Alfred von Overbeck on the Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition. *International Legal Materials*, 25(3), 593-594.
- Gaillard, E., & Trautman, D. T. (1987). Trusts in non-trust countries: Conflict of laws and the hague convention on trusts. *The American Journal of Comparative Law*, 35(2), 307-340.
- Harris, J. (2002). *Hague trust convention : Scope, application and preliminary issue*. UK: Hart Publishing.
- Hayton, D. (1987). The hague convention on the law applicable to trusts and on their recognition. *The International and Comparative Law Quarterly*, 36(2), 260-282.
- Hayton, D. J. (2003). *The law of trusts* (4th ed). Sweet & Maxwell: London.
- Hudson, A. (2008). *Understanding equity & trusts* (3rd ed.). New York: Routledge-Cavendish.
- Hudson, A. (2010). *Equity and trust* (6th ed.). New York: Routledge-Cavendish.
- Langbein, J. H. (1995). The contractarian basis of the law of trust. *The Yale Law Journal*, 105(3), 625-675.
- The Law Applicable to Trusts and on their Recognition*. (1985). Retrieved August 3, 2021, from <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=59>.
- Tirard, J. M. (2009). *Onshore: France. Trusts & Trustees*, 15(8), 692-698.
- Tuleasca, L. (2011). The concept of the trust in Romanian law. *Romanian Economic and business*, 6(2), 150-160.
- Von, A. (1986). Overbeck on the hague convention on the law applicable to trusts and on their recognition. *International Legal Materials*, 25(3), 593-618.
- Zhang, M. (2006). Party autonomy and beyond : An international perspective of contractual choice of law. *Emory International Law Review*, 20, 510-561.

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาในความผิด
ฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้
ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก
Criminal liability structure for a woman
over twelve weeks of pregnancy causing
her own miscarriage or allowing someone
else to cause an abortion

วิรัตน์ นาทิพเวทย์*

Virat Natipvad

■ บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความรับผิดชอบทางอาญาในความผิดฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 โดยผู้เขียนนำโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญามาเป็นเครื่องมือในการอธิบาย จากการศึกษพบว่า ประการที่หนึ่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 ลงโทษเฉพาะหญิงมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์เท่านั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดเงื่อนไขของการยุติการตั้งครรภ์แต่อย่างใดว่าหญิงที่มีอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ต้องอยู่ในความดูแลและให้คำปรึกษาของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ประกอบกับข้อมูลของกรมอนามัย สำนักงานอนามัยการเจริญพันธุ์ ในปี 2562 พบว่า อัตราการคลอดแบบมีชีพเด็กในช่วงวัย 10 ถึง 14 ปี เท่ากับ 1.1 ต่อ 1 พันคน และอัตราการคลอดแบบมีชีพของหญิงอายุ 15-19 ปี เท่ากับ 31.3 ต่อ 1 พันคน ดังนั้น การยุติการตั้งครรภ์ของเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะนั้น เมื่อกฎหมายเปิดกว้างให้สามารถทำแท้งได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอยู่ในความดูแลและให้คำปรึกษาของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม อาจทำให้เด็กเป็นอันตรายจากการยุติการตั้งครรภ์ หรือเด็กเลือกใช้บริการคลินิกเถื่อนได้

* อาจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ประการที่สอง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 เป็นกฎหมายที่ยกเว้นความผิดให้กับหญิงมีครรภ์ที่มีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ และผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม รวมถึงผู้ที่ทำภายใต้การดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ด้วย ทั้งนี้ ต้องอาศัยข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตาม มาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ทั้งนี้ ตามข้อ 5 ของข้อบังคับแพทยสภา ดังกล่าว การยุติการตั้งครรภ์ในหญิงซึ่งอยู่ในสภาวะที่เกี่ยวข้องกับความผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจที่ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล การที่ข้อบังคับแพทยสภา กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมเป็นผู้ตัดสินใจในการยุติการตั้งครรภ์เพื่อประโยชน์สูงสุดของหญิงในกรณีผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล ไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือมีประโยชน์ขัดกันกับหญิง ซึ่งโดยหลักแล้วสิทธิในการตัดสินใจยุติการตั้งครรภ์เป็นสิทธิของหญิงโดยแท้ ประกอบกับเงื่อนไขในการยุติการตั้งครรภ์โดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (1) เป็นกรณีที่จำต้องกระทำเนื่องจากหากหญิงตั้งครรภ์ต่อไปจะเสี่ยงต่อการได้รับอันตรายต่อสุขภาพกาย หรือจิตใจของหญิงนั้น และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (2) จำเป็นต้องกระทำเนื่องจากมีความเสี่ยงอย่างมากหรือมีเหตุผลทางการแพทย์อันควรเชื่อได้ว่า หากทารกคลอดออกมาจะมีความผิดปกติถึงทุพพลภาพอย่างร้ายแรง ดังนั้น กฎหมาย

ควรให้ผู้ประกอบวิชาชีพตัดสินใจตัดสินใจเฉพาะกรณีจำเป็นเร่งด่วนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของหญิงเท่านั้น ซึ่งหากไม่ยุติการตั้งครรภ์โดยเร็วจะทำให้หญิงมีครรภ์ถึงแก่ชีวิต หรือได้รับอันตรายสาหัส ส่วนกรณีที่ไม่จำเป็นเร่งด่วนไม่ถึงขนาดที่หากไม่ยุติการตั้งครรภ์โดยเร็วจะทำให้หญิงมีครรภ์ถึงแก่ชีวิต หรือได้รับอันตรายสาหัส หรือ กรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (2) การยุติการตั้งครรภ์ดังกล่าวนี้ ควรมีมาตรการทางกฎหมายให้ศาลเป็นคนกลางในการตัดสินใจ โดยถือเอาคำพิพากษาของศาลแทนการแสดงเจตนาเพื่อให้ก่อประโยชน์สูงสุดแก่หญิงมากที่สุด และเพื่อแก้ปัญหาการโต้แย้งในภายหลังหากหญิงที่ตั้งครรภ์หายจากภาวะผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจที่ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองโต้แย้งว่าผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมทำการยุติการตั้งครรภ์โดยไม่ได้รับความยินยอมจากตน

คำสำคัญ: การทำแท้งโดยชอบด้วยกฎหมาย, การยุติการตั้งครรภ์, โครงสร้างการรับผิดชอบทางอาญา, หญิงที่ตั้งครรภ์, อายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์

■ Abstract

This paper aims to explain the criminal liability of a woman with over twelve weeks of pregnancy causing a miscarriage of herself or allowing other persons to cause an abortion under the Section 301 of the Criminal Code as an explanation tool.

Firstly, it was found that Section 301 of the Criminal Code only applies to women with over 12 weeks of pregnancy. The law does not specify whether a woman with a pregnancy up to 12 weeks of gestation is required to be under the care and consultation of a qualified medical practitioner. Moreover, from the information of the Department of Health, Bureau of Reproductive Health in 2019, the live birth ratio of children between the ages of 10 to 14 was found to be 1.1 per 1,000 whereas the live birth ratio of women aged 15-19 years was 31.3 per 1,000. Consequently, since the self-abortion without the supervision and consultation of the medical practitioner is allowed by the law, termination of pregnancy of an underage child could endanger the child or encourage them to opt for illegal clinic service. Secondly, the Section 305 of the Criminal Code has described the offence exemption for pregnant women with over 12 weeks of pregnancy and medical practitioners, including those performed under the supervision of a medical practitioner. This is subjected to the Medical Council Regulation on Criteria for Termination of a Medical Pregnancy of a Medical Practitioner under Section 305 of the Criminal Code B.E. 2021. In accordance with Article 5 of the Medical Council of Thailand regulations, the termination of pregnancy for women in conditions related

to physical or mental disorders that are unable to make their own decisions, the consent of lawful representative or caregiver is required. Based on the regulations of the Medical Council, in case legal representatives or caregivers are not able to give a consent without sensible reason or any conflict of interest is concerned, the pregnancy termination will be legitimately depending on the women's decision. In addition, the pregnancy termination must be done if there is a mental or physical health risk to the pregnant women in line with the conditions for legal termination of pregnancy under the Criminal Code, Section 305 (1). Besides, according to the Criminal Code, Section 305 (2), pregnancy termination has to be done if there are substantial risks or convincing medical reasons of serious deformities and disabilities to the newborn baby. Therefore, the law should specifically allow legal practitioners to make a decision only in urgent case related to women's health or serious harm. In case of non-urgent condition or non-fatal required pregnancy termination in line with the Criminal Code, Section 305 (2), legal measures by the court as a decision-making mediator must be implemented. Consequently, the judgment of the court can be intentionally expressed the most benefit to the pregnant women as well as the legal resolutions of pregnant women for

any argument involving with their physical or mental disorders to the non-consensual pregnancy termination by the medical practitioner.

Keywords : legal abortion, termination of pregnancy, criminal liability structure, pregnant woman, over 12 weeks of gestational age

■ บทนำ

ปัญหาการทำแท้งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาช้านาน ในอดีตเราเรียกการทำแท้งว่า “รีดลูก” ซึ่งปรากฏตามกฎหมายตราสามดวงในพระธรรมนูญ มาตรา 4 (คนพล จันทร์หอม, 2564) การรีดลูกนั้นมีลักษณะของการกระทำเช่นเดียวกับการทำให้แท้งลูก กล่าวคือ เป็นการกระทำใดๆ ที่เป็นเหตุให้เด็กในครรภ์ของหญิงออกมาจากครรภ์ในลักษณะไม่มีชีวิต (หยุด แสงอุทัย, 2561) ในเวลาต่อมากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ก็ได้มีการบัญญัติลงโทษการทำแท้งลูก ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 260¹ โดยมีเนื้อหาว่าลงโทษหญิงที่รีดลูกให้แท้ง หรือ

ยอมให้คนอื่นรีดลูกให้แท้ง และมาตรา 261² ได้บัญญัติโดยมุ่งลงโทษบุคคลอื่นที่รีดลูกของหญิง แม้ว่าหญิงจะยินยอมก็ก็ตาม เห็นได้ว่าเป็นการบัญญัติกฎหมายที่มุ่งประสงค์จะลงโทษทางอาญาแก่หญิงและบุคคลอื่นที่ทำให้หญิงแท้งลูกไม่ว่าหญิงจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

ต่อมาได้มีการบัญญัติเป็นความผิดอีกครั้งในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301³ 302⁴ และมาตรา 303⁵ เป็นการบัญญัติกฎหมายที่มุ่งจะลงโทษการทำแท้งเช่นเดียวกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งเป็นการบัญญัติกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิในชีวิตที่อยู่ในครรภ์มารดาโดยคุ้มครองตั้งแต่การปฏิสนธิจนถึงคลอด ดังนั้น คุณธรรมทางกฎหมายของมาตรา 301 ถึงมาตรา 303 คือ “ชีวิตในครรภ์มารดา” (คณิต ณ นคร, 2545) แสดงให้เห็นว่ากฎหมายอาญาของไทยในอดีตถือว่าการทำให้แท้งลูกเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมาย เป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษทางอาญา และเป็นการคุ้มครองสิทธิในชีวิตของทารกในครรภ์มารดาสูงยิ่งกว่าสิทธิในชีวิตและร่างกายของหญิงที่ตั้งครรภ์ ดังนั้น มาตรการทางกฎหมายที่ผ่านมามองว่า การทำแท้ง เป็น

¹ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 260 บัญญัติว่า “หญิงใดรีดลูกให้แท้งก็ดี มันยอมให้คนอื่นรีดลูกให้แท้งก็ดี ท่านว่ามันมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกเป็น 3 สถาน คือ สถานหนึ่งให้จำคุกไม่เกินกว่าสามปี สถานหนึ่งให้ปรับไม่เกินกว่าร้อยบาท สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งจำทั้งปรับเช่นว่ามาแล้วด้วยกัน”

² กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 261 บัญญัติว่า “ผู้ใดรีดลูกเขาให้แท้ง แม้ว่าหญิงยอมให้มันรีดก็ดี ท่านว่ามันมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่เดือนหนึ่งขึ้นไปจนถึงสามปี และให้ปรับตั้งแต่ยี่สิบบาทขึ้นไปจนถึงห้าร้อยบาท ด้วยอีกโทษหนึ่ง”

³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 บัญญัติว่า “หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

⁴ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ใดทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นยินยอม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

⁵ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 303 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ใดทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นไม่ยินยอม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

อาชญากรรมมีความผิดและโทษทางอาญา โดยใช้กฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองการในครม.มารดาที่ไม่สามารถมีชีวิตและปกป้องสิทธิด้วยตนเองได้ (วรมน รามางกูล, 2564)

เมื่อพิจารณาในเรื่องจริยธรรม มีการวิพากษ์ ปัญหาเรื่องการทำแท้งในมิติของปัญหาจริยธรรม มีการแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มอนุรักษนิยม (conservative) เห็นว่าการทำแท้งเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายในทุกกรณีเป็นการฆาตกรรมที่เป็นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ กลุ่มที่สอง กลุ่มเสรีนิยม (liberal) เห็นว่า การทำแท้งเป็นสิ่งที่ถูกต้องอย่างไม่มีเงื่อนไข หญิงย่อมเป็นเจ้าของร่างกายตน การตัดสินใจทำแท้งเป็นเรื่องส่วนบุคคล พวกที่สาม คือ พวกทัศนคติแบบกลาง ๆ (moderate) เป็นกลุ่มที่มองว่าการทำแท้งอาจถูกหรือผิดแตกต่างกันออกไปแต่ละกรณี การตัดสินใจเกี่ยวกับจริยธรรม การทำแท้งควรต้องพิจารณาจากสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สาเหตุและจุดมุ่งหมายของการกระทำ (ลักษณวัต ปาละรัตน์, 2553)

เมื่อพิจารณาในเรื่องสิทธิมนุษยชนและกฎหมายนั้น มีการวิพากษ์ในส่วนของสิทธิมนุษยชน บนพื้นฐานที่ว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิติดตัวมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีเชื้อชาติใด ภาษาหรือศาสนาใด ทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมและมีสิทธิมนุษยชนที่ปราศจากการเลือกปฏิบัติ (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563) เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนี้ รัฐจึงบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญบนพื้นฐานหลักคิดที่ว่า สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและติดตัวมนุษย์แต่ละคนมาแต่กำเนิด ซึ่งเกิดขึ้นเองตาม

ธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและเพิกถอนไม่ได้ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2561) ดังนั้นสิทธิมนุษยชนในบริบทเรื่องการทำแท้งนั้นในอดีตมีการพิจารณาว่าทารกในครรภ์มารดามีสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่ (the right to life) หรือไม่ ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายที่ต่อต้านการทำแท้งจะอ้างสิทธิดังกล่าวเพื่อปกป้องชีวิตของทารก ฝ่ายที่สอง เป็นฝ่ายที่สนับสนุนการทำแท้งมองว่า ทารกในครรภ์มารดาไม่มีสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่โดยมีการยืนยันสิทธิในการเคารพต่อชีวิตส่วนตัว (right to privacy) ของมารดา (จริญ โฆษณานันท์, 2559) ส่วนในการวิพากษ์บริบททางกฎหมายนั้น หากมองในบริบทของสิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นการปะทะกันระหว่างสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตตนเองของหญิงหรือเสรีภาพทั่วไปในการกระทำของบุคคล ปะทะกับสิทธิในชีวิตร่างกาย รวมทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทารกในครรภ์มารดา ที่รัฐต้องแก้ปัญหาโดยการชี้แจงนำหลักสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐานของทั้งสองฝ่ายว่าฝ่ายใดสมควรได้รับการคุ้มครองมากกว่ากัน (ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์, 2562)

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของประเทศไทย ก่อนที่จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับการทำแท้งในปัจจุบันนั้น ได้มีปัญหาขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญในประเด็นเกี่ยวกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 ว่า ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 หรือ มาตรา 28 หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2563 โดยวินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของหญิงเกินความจำเป็น ไม่เป็นไปตามหลักความ

ได้สัดส่วน และเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 28⁶ ดังนั้น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 28 แต่ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27⁷ โดยกำหนดค่าบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนี้มีผลบังคับเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบวัน นับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย ปัจจุบันพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2564 ได้ยกเลิกความในมาตรา 301 และ มาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยมีการบัญญัติมาตรา 301 และมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเสียใหม่ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งที่จะอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้งอย่างเป็นระบบโดยผ่านการอธิบายเชิงโครงสร้าง ความรับผิดทางอาญามีประเด็นสำคัญดังนี้

ประการแรก โครงสร้าง ความรับผิดทางอาญาในความผิดฐานทำให้แท้งลูก

ประการที่สอง องค์ประกอบความรับผิดทางอาญาของความผิดฐานทำให้แท้งลูก

ประการที่สาม ไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิดในการกระทำความผิดฐานทำให้แท้งลูก

ประการที่สี่ ไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษในการกระทำความผิดฐานทำให้แท้งลูก

1. โครงสร้าง ความรับผิดทางอาญาในความผิดฐานทำให้แท้งลูก

โครงสร้าง ความรับผิดในทางอาญา หมายถึง องค์ประกอบในการที่บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาตามความหมายอย่างกว้าง (คณพล จันทร์หอม, 2563) โดยองค์ประกอบของ

โครงสร้าง ความรับผิดในทางอาญามององค์ประกอบด้วยกัน 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การกระทำ ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ ประการที่สอง การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด และประการที่สาม การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2562)

โครงสร้าง ความรับผิดทางอาญาในการนำมาพิจารณาองค์ประกอบว่าหญิงที่ตั้งครรภ์ มีความผิดและต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่ จะต้องพิจารณาเชิงโครงสร้าง ความรับผิดทางอาญา ดังนี้

ข้อแรก การกระทำครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติหรือไม่ กล่าวคือ บุคคลจะมีความผิดและรับโทษทางอาญานั้น ต้องเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ โดยมีรายละเอียด 4 ประการ ดังนี้ (1) มีการกระทำ (2) การกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายนอกที่กฎหมายบัญญัติ (the external elements) ได้แก่ การกระทำของผู้กระทำและสิ่งที่เกี่ยวข้องจากการกระทำ อันบุคคลสามารถมองเห็นได้และสัมผัสได้ (วินัย ลำเลิศ, 2557) (3) การกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายใน (the mental elements) เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น หรือสัมผัสได้เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของผู้กระทำ (กรกฎ ทองชะโชค, 2560) และ (4) ผลของการกระทำสัมพันธ์กับการกระทำ (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2562) ทั้งนี้ ต้องกระทำ ครบองค์ประกอบของความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 ซึ่งเป็นมาตราที่กำหนดความผิดฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ข้อที่สอง การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิดหรือไม่ แม้ว่าผู้ใดกระทำความผิดประกอบที่กฎหมายบัญญัติ ต้องพิจารณาเป็นลำดับต่อมาว่า มีกฎหมายยกเว้นความผิดหรือให้อำนาจกระทำหรือไม่ การพิจารณาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายที่ยกเว้นความผิดฐานหนึ่งๆ ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูกนั้น เป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมาย (justification) เช่น อำนาจในการทำแท้งบางกรณี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 ซึ่งเป็นกรณีที่บุคคลได้กระทำความผิดประกอบความผิดทางอาญา แต่ไม่มีความผิดทางอาญา เนื่องจากมีกฎหมายให้อำนาจกระทำได้ (ปกป้อง ศรีสนิท, 2559)

ข้อที่สาม การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ มีข้อเท็จจริงบางประการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ หรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด เป็นการเฉพาะตัวซึ่งกฎหมายเห็นสมควรว่าต้องได้รับการยกเว้นโทษ (สุชัยสิทธิ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2556) โดยบทความวิชาการนี้จะพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 มาตรา 73 มาตรา 74 และ มาตรา 304

2. โครงสร้างความรับผิดทางอาญาส่วนที่ 1 การกระทำความผิดประกอบที่กฎหมายบัญญัติ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301⁸ มีองค์ประกอบทางกฎหมายดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1. หญิงมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์
2. ทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนเองแท้งลูก

องค์ประกอบภายใน

1. ผู้กระทำรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 ประกอบมาตรา 59 วรรคสาม
2. ผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผล ทำให้หญิงแท้งลูก

2.1 องค์ประกอบภายนอกในส่วนผู้กระทำในความผิดฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 ได้กำหนดเพื่อบ่งประสงค์จะลงโทษหญิงที่ตั้งครรภ์เป็นหลัก และต้องเป็นหญิงที่มีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์เท่านั้น ดังนั้น จึงเป็นกรณีที่ผู้กระทำผิดจะต้องเป็นหญิงมีครรภ์ (ไกรฤทธิ เกษมสันต์, 2559) และต้องเป็นหญิงมีครรภ์ที่อายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ขึ้นไป หากหญิงมีอายุครรภ์ยังไม่เกิน 12 สัปดาห์ การกระทำย่อมไม่ครบองค์ประกอบภายนอกความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 การทำให้ตนเองแท้งลูกจึงไม่มีความผิด สรุปได้ว่า ในช่วงอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ เป็นสิทธิของหญิงโดยแท้ในการเลือกที่จะยุติการตั้งครรภ์ (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี, 2564) ทั้งนี้ มีประเด็นที่ต้องพิจารณาดังนี้

ประการที่หนึ่ง กฎหมายกำหนดเพียงอายุครรภ์แต่ไม่ได้กำหนดอายุของหญิงมีครรภ์ แสดงว่าหญิงมีครรภ์เมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ หากอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ก็สามารถทำแท้งได้ด้วยตนเองอย่างไม่จำกัดวิธี ไม่ว่า

⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 บัญญัติว่า “หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูกขณะมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

หญิงจะทำแท้งด้วยตนเอง หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ หญิงแท้งลูกก็ไม่มี ความผิดทางอาญาแต่อย่างใด หากพิจารณาข้อมูลจากรายงานประจำปี 2563 ของสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ ในการติดตามสถานการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นของประเทศไทยโดยใช้ 3 ตัวชี้วัด คือ อัตราการคลอดมีชีพในหญิงอายุ 10-14 ปี อัตราการคลอดมีชีพในหญิงอายุ 15-19 ปี และร้อยละการตั้งครรภ์ซ้ำในหญิงอายุต่ำกว่า 20 ปี ปรากฏข้อเท็จจริงว่า อัตราการคลอดแบบมีชีพในหญิงอายุ 10-14 ปี ในปี พ.ศ. 2562 เท่ากับ 1.1 ต่อ 1 พันคน อัตราการคลอดมีชีพในหญิงอายุ 15-19 ปี พ.ศ. 2562 เท่ากับ 31.3 ต่อพัน และร้อยละการตั้งครรภ์ซ้ำในหญิงอายุต่ำกว่า 20 ปี พ.ศ. 2562 เท่ากับ 14.94 (กรมอนามัย สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2563) จึงเกิดคำถามว่าเหมาะสมเพียงใดการที่กฎหมายกำหนดให้หญิงอายุต่ำกว่า 20 ปีซึ่งมีอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ สามารถทำแท้งด้วยตนเองโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยไม่ต้องได้รับการตรวจและรับคำปรึกษาทางเลือกจากผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและผู้ประกอบวิชาชีพอื่นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของแพทยสภาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ผู้เขียนเห็นว่า ควรที่จะมีมาตรการทางกฎหมายกำหนดให้การยุติการตั้งครรภ์กรณีที่มีหญิงมีอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์อยู่ในความดูแลและให้คำปรึกษาของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมเท่านั้น เพราะหากกฎหมายไม่มีบทลงโทษหญิงกรณีดังกล่าว จะเป็นการเปิดโอกาสให้หญิงเลือกใช้บริการคลินิกทำแท้งเถื่อน และ

อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพกายของหญิงได้ ประกอบกับหญิงที่มีอายุ 10-14 ปี การตัดสินใจของหญิงที่ช่วงอายุดังกล่าวไม่เหมือนการตัดสินใจของบุคคลที่บรรลุนิติภาวะ หากตัดสินใจยุติการตั้งครรภ์ควรอยู่ในความดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมอย่างยิ่ง

ประการที่สอง การเริ่มต้นนับอายุครรภ์นั้น เราจะเริ่มนับเมื่อไร และอย่างไรนั้นประมวลกฎหมายอาญาไม่ได้กำหนดระยะเวลาเริ่มตั้งของการนับอายุครรภ์ไว้ แต่เมื่อพิจารณาเทียบเคียงจากข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 6 กำหนดว่า การวินิจฉัยอายุครรภ์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพเวชกรรม ซึ่งโดยพื้นฐานของการดูแลผู้ป่วยของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจะมีการตรวจหลายรูปแบบ เช่น คิดจากประจำเดือนครั้งสุดท้าย ขนาดมดลูก หรือตรวจด้วยอัลตราซาวนด์ (วิบูลพรรณ จิตะดิolk และเพชร ศรีปณ, 2564) แต่โดยนิสัยของหญิงมีครรภ์การนับอายุครรภ์ที่หญิงสามารถทำได้ด้วยตนเอง น่าจะเป็นการนับอายุครรภ์โดยวิธีคิดจากประจำเดือนครั้งสุดท้าย ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 กำหนดให้การยุติการตั้งครรภ์โดยชอบด้วยกฎหมายขึ้นอยู่กับอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ กฎหมายควรที่จะกำหนดระยะเวลาการนับอายุครรภ์ว่าเริ่มนับตั้งแต่เมื่อใด เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตัวหญิงเองในการเลือกที่จะยุติการตั้งครรภ์นั้นว่าเป็นการยุติการตั้งครรภ์ที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และเพื่อลดการโต้แย้งในชั้นศาลว่าหญิงไม่รู้ข้อเท็จจริงว่าตนอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์

2.2 องค์ประกอบภายนอกส่วนการกระทำของความผิดฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก

เดิมกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 260 ใช้คำว่า “รีดลูก” หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่เป็นเหตุให้เด็กในครรภ์ของหญิงออกมาจากครรภ์ในลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต (หยุด แสงอุทัย, 2561) และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 ใช้คำว่า “ทำให้แท้งลูก” หมายถึง การที่บุคคลกระทำโดยเจตนาจะยุติการตั้งครรภ์โดยการทำการแท้งหรือขับตัวอ่อนหรือทารกออกจากมดลูกของหญิงก่อนที่ทารกจะสามารถมีชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง (คนพล จันทร์หอม, 2564) ซึ่งการทำให้แท้งลูกนั้นไม่จำกัดวิธี เช่น ใช้เครื่องสุญญากาศดูดออกจากช่องคลอด (MVA), การใช้ยา Prostaglandins ซึ่งมีราคาแพง ปัจจุบันประเทศไทยใช้ยา Synthetic Prostaglandins E2 หรือ Misoprostal มาใช้ในการยุติการตั้งครรภ์แทน (ปฏิพล สันธนาคร, 2554), ใช้เครื่องมือดูดออกจากช่องคลอด (D & C), ใช้ยายุติการตั้งครรภ์นอกกระบบบริการสาธารณสุข, ยาน้ำสตรี, ยาต้มสมุนไพร, ใช้อุปกรณ์ของแข็งสอดหรือกระทุ้งเข้าทางช่องคลอด, บีบนวด เค้นบริเวณหน้าท้อง, ใส่สายยางหรือฉีดยาใด ๆ เข้าทางช่องคลอด, จงใจให้เกิดอุบัติเหตุโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง (กรมอนามัย สำนักอนามัย การเจริญพันธุ์, 2562)

ทั้งนี้ การทำให้แท้งลูกที่จะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 นี้ อาจเกิดจากการที่หญิงทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นกระทำแก่หญิง ทั้งนี้ กรณีการยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูกต้องเกิดจากความสมัครใจ

ของหญิงที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่หญิง ถูกบังคับ ขู่เข็ญ หรือหลอกลวง (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และ วรรณกรณ์ บุญมี, 2564ข)

2.3 องค์ประกอบภายในส่วนของความผิดฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก

การพิจารณาว่าผู้กระทำได้กระทำโดยเจตนาครบองค์ประกอบภายในความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 หรือไม่ต้องพิจารณา 2 ประการด้วยกัน ประการที่ 1 พิจารณาส่วนรู้ กล่าวคือ รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดและ ประการที่ 2 พิจารณาส่วนต้องการให้เกิดขึ้นจริงของข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดหรือส่วนประสงค์ต่อผลหรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำ (คณิต ณ นคร, 2563)

การพิจารณาส่วนรู้ในส่วนหญิงที่ตั้งครรภ์ต้องรู้ว่าตนมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ และรู้ว่าการกระทำของตนเป็นการทำให้แท้งลูก หรือการกระทำของผู้อื่นจะส่งผลให้ตนแท้งลูกแต่ก็ยินยอมให้กระทำ ดังนั้น การที่หญิงมีครรภ์เกิน 12 สัปดาห์จะมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 ได้ หญิงนั้นต้องทราบข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดทั้งหมด หากหญิงเข้าใจว่าอายุครรภ์ของตนไม่เกิน 12 สัปดาห์แต่ในความเป็นจริงนั้นหญิงมีอายุครรภ์กว่า 12 สัปดาห์แล้วนั้นหญิงสามารถอ้างประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสามว่า การที่ตนไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 นั้นจะถือว่าตนมีเจตนาประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นมิได้ หญิงนั้นไม่มี

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 เพราะการกระทำไม่ครบองค์ประกอบภายใน ไม่เป็นไปตามโครงสร้างความผิดทางอาญา

การพิจารณาในส่วนความต้องการนั้น หญิงมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ต้องมีเจตนาประสงค์ต่อผล คือ ความปรารถนาที่จะให้ทารกคลอดออกมาในลักษณะที่ไม่มีชีวิตและกระทำเช่นนั้นลงไป หรือ มีเจตนาเล็งเห็นผล คือ ผู้กระทำเล็งเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เท่าที่จิตใจของบุคคลในภาวะเช่นนั้นจะเล็งเห็นได้ (จิตติ ติงศักทีย, 2555) จะทำให้แท้งลูก จึงจะถือว่าการกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายในของความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301

3. โครงสร้างความรับผิดทางอาญาส่วนที่ 2 ไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิดในการกระทำความผิดฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก

การที่หญิงมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์กระทำความผิดครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติตามโครงสร้างความรับผิดทางอาญา ส่วนที่ 1 การพิจารณาว่าผู้กระทำความผิดและต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่ ยังต้องพิจารณาต่อมาว่า มีกฎหมายใดหรือไม่ที่ให้อำนาจหรือบัญญัติให้การกระทำนั้นไม่เป็นความผิดทางอาญา

ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 305⁹ ได้บัญญัติบัญญัติให้การทำแท้งไม่เป็นความผิดทางอาญาโดยมีข้อที่ต้องพิจารณา ดังนี้

ประการที่ 1 ผู้ที่หญิงยอมให้ทำให้ตนแท้งลูกนั้นต้องเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ซึ่งมีอำนาจทำแท้งโดยไม่ผิดกฎหมาย รวมถึงผู้ที่ทำภายใต้การดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมด้วย (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และ รณกรณ์ บุญมี, 2564) และการยุติการตั้งครรภ์ต้องพิจารณาข้อบังคับของแพทยสภา ว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตาม มาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ทั้งนี้ ตามข้อบังคับดังกล่าวได้กำหนดให้การยุติการตั้งครรภ์ต้องกระทำในสถานพยาบาลของรัฐและสถานพยาบาลของเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาลด้วย

ประการที่ 2 ต้องพิจารณาเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (1) ถึง (5) หากเข้าเงื่อนไขหนึ่งเงื่อนไขใด หญิงที่มีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ ก็จะไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 และแพทย์ รวมทั้งรวมถึงผู้ที่ทำภายใต้การดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมก็จะไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302

⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 บัญญัติว่า ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 301 หรือมาตรา 302 เป็นการกระทำของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและตามหลักเกณฑ์ของแพทยสภาในกรณีดังต่อไปนี้ ผู้กระทำไม่มีความผิด

- (1) จำเป็นต้องกระทำเนื่องจากหากหญิงตั้งครรภ์ต่อไปจะเสี่ยงต่อการได้รับอันตรายต่อสุขภาพทางกายหรือจิตใจของหญิงนั้น
- (2) จำเป็นต้องกระทำเนื่องจากมีความเสี่ยงอย่างมากหรือมีเหตุผลการแพทย์อันควรเชื่อได้ว่าหากทารกคลอดออกมาจะมีความผิดปกติถึงขนาดทุพพลภาพอย่างร้ายแรง
- (3) หญิงยืนยันท่อผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมว่าตนมีครรภ์เนื่องจากมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ
- (4) หญิงซึ่งมีอายุครรภ์ไม่เกินสิบสองสัปดาห์ยืนยันท่จะยุติการตั้งครรภ์
- (5) หญิงซึ่งมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ แต่ไม่เกินยี่สิบสัปดาห์ ยืนยันที่จะยุติการตั้งครรภ์ภายหลังการตรวจและรับคำปรึกษาทางเลือกจากผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและผู้ประกอบวิชาชีพอื่นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของแพทยสภาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

เงื่อนไขข้อแรก จำเป็นต้องกระทำเนื่องจาก หากหญิงตั้งครรภ์ต่อไปจะเสี่ยงต่อการได้รับ อันตรายต่อสุขภาพทางกายหรือจิตใจของหญิงนั้น ปัญหาสุขภาพกาย เช่น โรคพิษแห่งครรภ์โรคไตวาย (ปฏิพล สันธนาคร, 2554) ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ตั้งครรภ์นอกมดลูก โรคของมดลูก ต่าง ๆ วัฒนธรรมอย่างร้ายแรง ความดันโลหิตสูง อย่างรุนแรง และโรคอื่น ๆ ที่อันตรายต่อการ ตั้งครรภ์ หรือต่อตัวหญิงเอง (วิสูตร ฟองศิริไพบูลย์, 2551) ส่วนกรณีของปัญหาสุขภาพทางจิตของ หญิงตั้งครรภ์ ต้องได้รับการรับรองหรือเห็นชอบจาก ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่มีใบผู้กระทำการ ยุติการตั้งครรภ์ อย่างน้อย 1 คน¹⁰ ทางปฏิบัตินั้น แพทย์จะต้องมีข้อมูลเรื่องการประเมินสุขภาพจิต และลงบันทึกการวินิจฉัยในเวชระเบียน โดยต้อง ได้รับการรับรองหรือเห็นชอบจากแพทย์อีกคน ที่ไม่ใช่ผู้ทำการยุติการตั้งครรภ์ และการคัดกรอง โรคซึมเศร้า อาจใช้แบบคัดกรองของกรม สุขภาพจิต : 2Q, 9Q ถ้าได้คะแนนตั้งแต่ 13 ขึ้นไปสมควรส่งพบแพทย์เพื่อดูแลโรคซึมเศร้า ต่อไป (วิบูลพรรณ จิตะดิลก และเพชร ศรีปน, 2564)

เงื่อนไขข้อที่สอง จำเป็นต้องกระทำ เนื่องจากมีความเสี่ยงอย่างมากหรือมีเหตุผล ทางการแพทย์อันควรเชื่อได้ว่า หากทารกคลอด ออกมาจะมีความผิดปกติถึงขนาดทพพลภาพ อย่างร้ายแรง กล่าวคือ ทารกที่คลอดออกมา มีความเสี่ยงอย่างมากที่จะมีความผิดปกติ ถึงขนาดทพพลภาพอย่างร้ายแรง เช่น มีความ

พิการอย่างรุนแรงเป็นโรคทางพันธุกรรมอย่าง ร้ายแรง หรือทพพลภาพประการอื่นอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ แพทย์จะต้องให้คำแนะนำทางพันธุศาสตร์ (genetic counseling) แก่หญิงตั้งครรภ์ มีการ บันทึกผลการตรวจ การให้คำปรึกษาหรือแนะนำ ทางพันธุศาสตร์ และข้อบ่งชี้ไว้ในเวชระเบียน และต้องได้รับการรับรองหรือเห็นชอบจาก ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่มีใบผู้กระทำการ ยุติการตั้งครรภ์อย่างน้อย 1 คน¹¹

ทั้งนี้ มีข้อที่ผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์ต้อง ระวังคือ หากการยุติการตั้งครรภ์นั้นในหญิงที่ อยู่ในสภาวะที่เกี่ยวข้องกับความผิดปกติทาง ด้านร่างกายหรือจิตใจที่ไม่สามารถตัดสินใจได้ ด้วยตนเอง ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทน โดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล¹² เมื่อ พิจารณาเอกสาร “ข้อบังคับแพทย์สภาสู่การปฏิบัติ เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ฉบับ ใหม่ มาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา 2564” พบว่า มีการอธิบายขยายความว่า กรณี การตัดสินใจหรือให้ ความยินยอมนั้น หญิงสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง หรือกรณีที่ ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เช่น มีความ ผิดปกติทางร่างกายหรือจิตใจให้ใช้ตามหลัก กฎหมาย (วิบูลพรรณ จิตะดิลก และเพชร ศรีปน, 2564) ในเบื้องต้นผู้เขียนเห็นว่าความ ข้อความดังกล่าวมีสาระสำคัญที่ความผิดปกติ ทางด้านร่างกายหรือจิตใจของหญิงที่ถึงขนาด ทำให้หญิงที่ตั้งครรภ์อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถ ตัดสินใจได้ด้วยตนเองได้ ไม่ได้หมายความว่าถึงการ

¹⁰ ข้อบังคับแพทย์สภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 4 (1)

¹¹ ข้อบังคับแพทย์สภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 4 (2)

¹² ข้อบังคับแพทย์สภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 5 วรรคหนึ่ง

ที่หญิงที่ตั้งครรภ์เป็นผู้เยาว์แต่อย่างใด แต่หากหญิงที่ตั้งครรภ์เป็นผู้เยาว์และมีความผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจของหญิงที่ถึงขนาดทำให้หญิงที่ตั้งครรภ์อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ก็อยู่ในบังคับข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 5 วรรคหนึ่ง เช่นเดียวกัน

ตามกฎหมายความผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจของหญิงที่ถึงขนาดทำให้หญิงที่ตั้งครรภ์อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้นั้น เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ทางกฎหมายแพ่งของประเทศไทย พบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28 กำหนดให้บุคคลวิกลจริตผู้ใด ถ้าคู่สมรสก็ดี ผู้บุพการีกล่าวคือ บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวดก็ดี ผู้สืบสันดานกล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อก็ดี ผู้ปกครองหรือผู้พิทักษ์ก็ดี ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่ก็ดี หรือพนักงานอัยการก็ดี ร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ศาลจะสั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้ แสดงว่าคนไร้ความสามารถ คือ บุคคลวิกลจริต ซึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แล้วจัดให้อยู่ในความควบคุมของผู้อนุบาล (นิมิต ชินเครือ, 2559)

การพิจารณาว่าเป็นคนวิกลจริตหรือไม่นั้นพิจารณาจาก อาการไม่ปกติ สติไม่สมบูรณ์ ไม่สามารถรู้ผิดชอบว่าตนได้พูดหรือได้กระทำอะไรลงไป หรือมีลักษณะอาการบ้าแบบติดตัว ทั้งนี้ อาการบ้าดังกล่าวไม่จำเป็นต้องตลอดเวลา แต่มีลักษณะเป็นประจำ (วิญญูฐา แสงสุข และ

จิตติพร ลิ่มแหลมทอง, 2557) หรือพวกสมองพิการ (นิมิต ชินเครือ, 2559) ทั้งนี้ มีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับลักษณะการเป็นบุคคลวิกลจริต เช่น มีอาการป่วยทางจิตเวช แสดงตนเป็นเทพเจ้า ส่งเสียงเอะอะวอยวายโดยไม่รู้สีกตัว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2522/2560) มีอาการไม่รู้สีกตัวเอง ไม่รู้จักสถานที่และเวลาพูดจารู้เรื่องบ้าง ไม่รู้เรื่องบ้างซึ่งนายแพทย์เรียกอาการเช่นนี้ว่า สมองเสื่อมหรือวิกลจริตและไม่มีโอกาสที่จะรักษาให้หายได้ทั้งเดินทางไปไหนไม่ได้อีกด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 74/2527) จากตัวอย่างดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นความผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจหากเกิดแก่หญิงย่อมถึงขนาดทำให้หญิงที่ตั้งครรภ์อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถตัดสินใจด้วยตนเองทั้งสิ้น

การพิจารณาถึงผู้ที่สามารถให้ความยินยอมในการยุติการตั้งครรภ์ได้ ตามข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 5 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ “ผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล” เป็นผู้มีความยินยอม และจากการศึกษาเอกสาร “ข้อบังคับแพทยสภาสู่การปฏิบัติเกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ฉบับใหม่ มาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา 2564” มีการอธิบายขยายความคำว่า “ผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล” ในลักษณะการยกตัวอย่างที่เป็นสาระสำคัญ คือ ผู้แทนโดยชอบธรรม เป็นผู้มีความจปกครองผู้เยาว์โดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ที่รับจดทะเบียนผู้เยาว์เป็นบุตร ผู้ได้รับ

มอบอำนาจจากศาลให้ใช้อำนาจปกครองผู้นุบาล หรือผู้พิทักษ์ และหมายความรวมถึงผู้ดูแลหญิงตามข้อเท็จจริงด้วย เช่นเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลในสถานพินิจ เป็นต้น (วิบูลพรรณ จิตะดิลก และเพชร ศรีปน, 2564)

กรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้ปกครองดูแล หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือมีประโยชน์ขัดกันกับหญิง ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมอาจทำการยุติการตั้งครรภ์ให้หญิงได้ หากเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของหญิง ผู้เขียนเห็นว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (1) เป็นจำเป็นต้องกระทำเนื่องจากหากหญิงตั้งครรภ์ต่อไปจะเสี่ยงต่อการได้รับอันตรายต่อสุขภาพทางกายหรือจิตใจของหญิงนั้น และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (2) จำเป็นต้องกระทำเนื่องจากมีความเสี่ยงอย่างมาก หรือมีเหตุผลทางการแพทย์อันควรเชื่อได้ว่า หากทารกคลอดออกมาจะมีความผิดปกติถึงขนาดทุพพลภาพอย่างร้ายแรง ดังนั้น กรณีที่ไม่มีผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือมีประโยชน์ขัดกันกับหญิง กฎหมายควรกำหนดเงื่อนไข กรณีผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมมีอำนาจการตัดสินใจที่จะยุติการตั้งครรภ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่หญิง ควรแยกมาตรการทางกฎหมายออกเป็น กรณีจำเป็นเร่งด่วนกับกรณีที่ไม่จำเป็นเร่งด่วน

กรณีที่จำเป็นเร่งด่วนที่หากไม่ยุติการตั้งครรภ์จะทำให้หญิงได้รับอันตรายสาหัสอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการแท้งลูก ถือว่าเป็นความจำเป็นของแพทย์ที่ต้องยุติการตั้งครรภ์เพื่อประโยชน์สูงสุดของหญิง ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้

สมเหตุสมผลที่แพทย์ต้องตัดสินใจโดยเร่งด่วน ทั้งนี้ ในอดีตมีความเห็นในทางวิชาการมองว่า ถ้าแพทย์จำเป็นต้องรื้อลูกเพื่อช่วยชีวิตของมารดา แพทย์ก็มีอำนาจทำได้ตามกฎหมายจารีตประเพณีซึ่งนำมายกเว้นความผิดได้ แต่สำหรับผู้ที่ไม่ยอมรับกฎหมายจารีตประเพณี ก็อาจยกเหตุจำเป็นมายกเว้นโทษได้ (หยุด แสงอุทัย, 2561)

กรณีไม่จำเป็นเร่งด่วน กรณีไม่ถึงขนาดที่หากไม่ยุติการตั้งครรภ์โดยเร็วจะทำให้หญิงมีครรภ์ถึงแก่ชีวิต หรือได้รับอันตรายสาหัส หรือกรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (2) การยุติการตั้งครรภ์ดังกล่าวนี้อาจมีมาตรการทางกฎหมายกำหนดให้ให้ศาลเป็นผู้ตัดสิน โดยการบัญญัติกฎหมายให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาล ให้ศาลทำการการไต่สวนฉุกเฉิน และให้นำสืบผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมในฐานะพยานผู้เชี่ยวชาญมาให้ข้อเท็จจริงต่อศาล เมื่อศาลมีคำสั่งอย่างไร ให้ใช้คำพิพากษาของศาลแทนการแสดงเจตนาของหญิงจะเหมาะสมยิ่งกว่าและเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของหญิง และเป็นการลดความขัดแย้งระหว่างหญิงมีครรภ์กับผู้ประกอบวิชาชีพ หากภายหลังหญิงมีครรภ์กลับคืนสู่ภาวะปกติทางกายหรือจิตใจและปรากฏว่าหญิงไม่ได้ต้องการที่จะยุติการตั้งครรภ์

ข้อระวัง กรณีที่หญิงตั้งครรภ์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. 2558 เราจะไม่นำข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

พ.ศ. 2564 มาใช้บังคับ เพราะว่าการยุติการตั้งครรภ์ต้องเป็นไปตาม มาตรา 26 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. 2558 และประกาศแพทยสภาที่ 95(8)/2558 เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยุติการตั้งครรภ์แทน มาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้การยุติการตั้งครรภ์แทนต้องกระทำโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม และได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากสามี และภริยาที่ขอบด้วยกฎหมายที่ประสงค์ให้มีการตั้งครรภ์แทนและหญิงที่รับการตั้งครรภ์แทนนั้น หญิงที่ตั้งครรภ์แทนจะแสดงเจตนาเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ (วิรัตน์ นาคิพเวทย์, 2564)

เงื่อนไขข้อที่ 3 หญิงยินยอมต่อผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมว่าตนมีครรภ์เนื่องจากมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ (ตามประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ) กรณีที่หญิงมีอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ หญิงสามารถที่จะยุติการตั้งครรภ์โดยอาศัยประมวลกฎหมายอาญามาตรา 305 (5) ยินยอมต่อแพทย์ที่จะยุติการตั้งครรภ์ หากหญิงมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ และประสงค์จะยุติการตั้งครรภ์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (4) หญิงต้องยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรต่อผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมว่าตนตั้งครรภ์เนื่องจากมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยหญิงอาจให้ข้อเท็จจริงยืนยันดังกล่าวได้¹³ เช่น สำเนาบันทึกประจำวันร้องทุกข์

(วิบูลพรรณ ฐิตะดิลก และเพชร ศรีปิ่น, 2564)

เงื่อนไขข้อที่ 4 หญิงซึ่งมีอายุครรภ์ไม่เกินสิบสองสัปดาห์ ยืนยันที่จะยุติการตั้งครรภ์ ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมสามารถยุติการตั้งครรภ์ได้ตามมาตรฐานการประกอบวิชาชีพเวชกรรม หรือแนะนำส่งต่อตามระบบของสถานพยาบาลโดยไม่ชักช้า¹⁴

เงื่อนไขข้อที่ 5 หญิงซึ่งมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ แต่ไม่เกินยี่สิบสัปดาห์ ยืนยันที่จะยุติการตั้งครรภ์ภายหลังการตรวจและรับคำปรึกษาทางเลือกจากผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและผู้ประกอบวิชาชีพอื่นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของแพทยสภา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ทั้งนี้ ต้องมีเอกสารแสดงว่าได้รับการตรวจและรับคำปรึกษาทางเลือกจากผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม และผู้ประกอบวิชาชีพอื่นตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด¹⁵

4. โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาส่วนที่ 3 ไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษในการกระทำความผิดฐานทำให้แท้งลูก

เมื่อพิจารณา การกระทำของหญิงครองคู่ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 และการกระทำไม่เข้าเงื่อนไขยกเว้นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

¹³ ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 4 (3)

¹⁴ ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 4 (4)

¹⁵ ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 4 (5)

มาตรา 305 ลำดับต่อมาต้องพิจารณาว่ามีกฎหมายยกเว้นโทษหรือไม่ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 มาตรา 73 มาตรา 74 และ มาตรา 304 กำหนดเหตุยกเว้นโทษไว้

4.1 เหตุยกเว้นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคหนึ่ง

ผู้กระทำความผิดอาญาจะได้รับการยกเว้นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65¹⁶ นั้น ต้องประกอบด้วย 2 เงื่อนไข เงื่อนไขแรก กระทำความผิดเพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน เงื่อนไขที่สอง กระทำในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ (คณพล จันทร์หอม, 2563)

เงื่อนไขแรก กระทำความผิดเพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “จิตบกพร่อง” หมายถึง ความผิดปกติที่เกิดจากความผิดปกติของระบบสมองและประสาท ไม่ว่าจะเป็นมาตั้งแต่กำเนิดหรือเกิดขึ้นภายหลังและเป็นอยู่อย่างเรื้อรังหรือถาวร (สรวิทย์ เกษมสุข และวรรณวิภา เมืองถ้ำ, 2562) ได้แก่ ผู้ที่สมองไม่เจริญเติบโตตามวัยหรือบกพร่องมาแต่กำเนิด หรือเสื่อมลงเพราะความชรา ปัญญาอ่อน พวกที่บาดเจ็บจนต้องตัดเนื้อสมองบางส่วนทิ้ง (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี, 2564ก) คำว่า “โรคจิต” หมายถึง ภาวะหรือโรคจิตผิดปกติเชิงพยาธิวิทยา ประกอบด้วยโรคจิตภายนอก เช่น การบาดเจ็บ การติดเชื้อ และโรคจิตจากภายใน เช่น จิตเภท เป็นโรคทางจิตเวชที่มีความผิดปกติของสมอง แสดงออกทางความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม ที่มีระดับความรุนแรงที่หลากหลาย

และมีแนวโน้มที่จะมีอาการต่อเนื่องระยะยาว โดยอาจมีช่วงที่อาการดีขึ้นเป็นระยะ (กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต, สำนักบริหารระบบบริการสุขภาพจิต, 2560) คลุ้มคลั่ง หวาดระแวงได้ (คณพล จันทร์หอม, 2563) คำว่า “จิตฟั่นเฟือน” หมายถึง ผู้ที่มีความหลงผิด (delusion) ประสาทหลอน (hallucination) หรือแปลผิด (illusion) (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี, 2564ก) ซึ่งอาการหลงผิดกล่าวคือ การมีบุคคลมีความคิดหรือความเชื่อที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงซึ่งไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เช่น การหลงผิดว่ามีคนจะมาทำร้าย การหลงผิดว่าตนเองยิ่งใหญ่ มีความสามารถพิเศษ (กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต, สำนักบริหารระบบบริการสุขภาพจิต, 2560) อาการประสาทหลอน (hallucination) คือ การรับรู้ผิดปกติ โดยที่จริงแล้วไม่มีอะไรเกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี 5 ชนิด (1) ประสาทหลอนทางการสัมผัส (2) ประสาทหลอนทางการรับรส เช่น รู้สึกว่ามีคนวางยาพิษ (3) ประสาทหลอนทางการได้กลิ่น และ (4) ประสาทหลอนทางสายตา มองเห็นวัตถุโดยไม่มีสิ่งนั้นอยู่จริง ประสาทหลอนทางหู ได้ยินเสียงที่จริง ๆ แล้ว ไม่มีสิ่งนั้น (รุ่งศรี แสงแก้วศรี, 2552) และอาการแปลผิด (illusion) คือ ความผิดปกติของการรับรู้ ที่บุคคลตีความหมายหรือแปลความของสิ่งกระตุ้นผิดจากความเป็นจริง หรือเปลี่ยนสิ่งที่ ได้เห็น ได้ยิน หรือสัมผัส เปลี่ยนไปจากความเป็นจริง เช่น เห็นสายน้ำเกลือเป็นงู ได้กลิ่นน้ำหอมเป็นกลิ่นศพ ได้ยินเสียงลมเป็นเสียงปีศาจร้อง (รัชดาภรณ์ ใจอ้าย, ม.ป.ป.)

¹⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิด ในขณะไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น”

เงื่อนไขที่สอง กระทำในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ คำว่า “ไม่สามารถรู้ผิดชอบ” หมายถึง ไม่รู้ว่าเป็นการกระทำที่ควรทำหรือไม่ แต่ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดรู้ว่าการกระทำของตนเป็นความผิดกฎหมาย และคำว่า “ไม่สามารถบังคับตนเองได้” หมายถึง ไม่สามารถจะห้ามจิตใจ มิให้บังคับร่างกายให้กระทำการนั้นได้ (วินัย ล้าเลิศ, 2557)

ทั้งนี้ การพิจารณาว่าเข้าเงื่อนไขข้อนี้หรือไม่ นั้นเบื้องต้นต้องปรากฏว่า “มีการกระทำโดยรู้สำนึกเสียก่อน และเข้าใจสาระสำคัญของการกระทำ” เพราะหากผู้กระทำได้กระทำลงไปโดยไม่อยู่ภายใต้บังคับของจิตใจ หรือผู้กระทำได้กระทำลงไปโดยไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิด การกระทำนั้นจะขาดองค์ประกอบความรับผิดชอบไปเลย จึงไม่ต้องพิจารณาถึงเหตุยกเว้นโทษอีก เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8743/2544 จำเลยป้อนยาอ่อนถึงขนาดไม่อาจรู้ได้ว่าการตัดสินใจห้ามเป็นผิดกฎหมาย กรณีจึงมิใช่จำเลยกระทำผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบเพราะมีจิตบกพร่องตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคหนึ่งเท่านั้น แต่ถึงขั้นที่ถือได้ว่าจำเลยกระทำโดยมิได้รู้สำนึกในการที่กระทำทั้งมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด การกระทำของจำเลยจึงไม่มีความผิด เพราะขาดเจตนาตามมาตรา 59 (ศาลฎีกา, ม.ป.ป.)

หากผู้กระทำกระทำความผิด ในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน แต่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า ผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษ

สำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคสอง เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 331/2513 จำเลยคลอดบุตรแล้วเป็นโรคบ้าเลือดมีอาการผิดปกติไปจากคนธรรมดาคุมดีคุมร้าย ซึ่งถือว่าเป็นโรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือนบางขณะไม่มีความรู้สึกผิดชอบเยี่ยงบุคคลธรรมดา แต่ยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง จำเลยจึงต้องรับผิดดั่งที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคสอง (ศาลฎีกา, ม.ป.ป.)

4.2 เหตุยกเว้นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 และ 74

จากศึกษาข้อมูล พบว่า จำนวนของหญิงอายุ 10-14 ปี ได้มีการคลอดบุตรใน ปี พ.ศ. 2562 มีจำนวน 2,180 คน (กรมอนามัย, สำนักอนามัย การเจริญพันธุ์, 2563) ทั้งการพิจารณาถึงเหตุยกเว้นโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73 และมาตรา 74 นั้น เป็นกรณีที่หญิงมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ เพราะอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ หญิงที่ทำให้ตนแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูกย่อมไม่มีความผิดเพราะเป็นการกระทำที่ขาดองค์ประกอบความรับผิดชอบ ผู้กระทำไม่มีความผิดตามกฎหมายอาญา

เหตุยกเว้นโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73 และมาตรา 74 เป็นกรณีการยกเว้นโทษเด็กที่ตั้งครรภ์และมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ นั้น ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 เป็นกรณีที่เด็กอายุยังไม่เกินสิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ และตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 นั้นเป็นเด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยัง

ไม่เกินสิบห้าปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ ซึ่งเป็นเหตุยกเว้นโทษ ดังนั้น หากหญิงอายุไม่เกินสิบปี หรือเด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี หากได้กระทำให้ตนแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ก็จะได้รับยกเว้นโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้ อายุของเด็กนั้นเราพิจารณาขณะกระทำผิดเป็นสำคัญ (คณพล จันทร์หอม, 2563) ทั้งนี้ จะไม่พิจารณาขณะถูกจับกุมหรือพิจารณาคดี

ปัจจุบันมีการเสนอ ร่าง พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. แก้ไขอายุของเด็ก ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 วรรคแรก โดยแก้ไขอายุของเด็กจากไม่เกินสิบปี แก้ไขเป็น เด็กอายุไม่เกินสิบสองปี หากกระทำความผิดตามกฎหมายไม่ต้องรับโทษ และแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 วรรคแรก แก้ไขอายุเด็กจากเด็กอายุกว่าสิบปี แต่ไม่เกินสิบห้าปี เป็น เด็กอายุกว่าสิบสองปี แต่ไม่ถึงสิบห้าปี หากกระทำความผิดตามกฎหมาย บัญญัติไม่ต้องรับโทษ โดยที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรมีมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง 282 ต่อ 0 ขาดออกเสียง 1 (ผู้จัดการออนไลน์, 2564)

ทั้งนี้ แม้ว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 และมาตรา 75 จะกำหนดจะเป็นเหตุยกเว้นโทษกรณีที่เด็กมีอายุครบถ้วน 12 สัปดาห์ กระทำความผิดประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 เหมือนกัน แต่กรณีที่เด็กอายุไม่เกิน 10 ปี พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก เพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 วรรคสอง แต่กรณีที่เด็กอายุกว่าสิบปี แต่ไม่เกินสิบห้าปีนั้นกระทำการอันกฎหมาย

บัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการประการใดประการหนึ่งใน ตามที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป และถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาตักเตือนด้วยก็ได้

ประการที่สอง ถ้าศาลเห็นว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครองสามารถดูแลเด็กนั้นได้ ศาลจะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้นให้แก่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองไป โดยวางข้อกำหนดให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครองระวังเด็กนั้นไม่ให้ก่อเหตุร้าย ตลอดเวลาที่ศาลกำหนดซึ่งต้องไม่เกินสามปี และกำหนดจำนวนเงินตามที่เห็นสมควรซึ่งบิดา มารดา หรือผู้ปกครองจะต้องชำระต่อศาลไม่เกินครึ่งละหนึ่งหมื่นบาท ในเมื่อเด็กนั้นก่อเหตุร้ายขึ้น

ถ้าเด็กนั้นอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และศาลเห็นว่า ไม่สมควรจะเรียกบิดา มารดา หรือผู้ปกครองมาวางข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้น ศาลจะเรียกตัวบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาสอบถามว่าจะยอมรับข้อกำหนดทำนองที่บัญญัติไว้สำหรับบิดา มารดา หรือผู้ปกครองดังกล่าวมาข้างต้นหรือไม่ก็ได้ ถ้าบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ยอมรับข้อกำหนดเช่นนั้น ก็ให้ศาลมีคำสั่งมอบตัวเด็กให้แก่บุคคลนั้นไปโดยวางข้อกำหนดดังกล่าว

ประการที่สาม ในกรณีที่ศาลมอบตัวเด็กให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ตามที่กล่าวมาในประการที่สอง ศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติดังนั้นเช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 56 ด้วยก็ได้

ในกรณีเช่นว่านี้ให้ศาลแต่งตั้งพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานอื่นใดเพื่อคุมความประพฤติเด็กนั้น

ประการที่สี่ ถ้าเด็กนั้นไม่มีบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง หรือมีแต่ศาลเห็นว่าไม่สามารถดูแลเด็กนั้นได้หรือถ้าเด็กอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และบุคคลนั้นไม่ยอมรับข้อกำหนดดังกล่าวในประการที่สอง ศาลจะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้นให้อยู่กับบุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควรเพื่อดูแล อบรม และสั่งสอนตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้ ในเมื่อบุคคลหรือองค์การนั้นยินยอม ในกรณีเช่นว่านี้ให้บุคคลหรือองค์การนั้นมีอำนาจเช่นผู้ปกครองเฉพาะเพื่อดูแล อบรม และสั่งสอน รวมถึงตลอดถึงการกำหนดที่อยู่และการจัดให้เด็กมีงานทำตามสมควร หรือให้ดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นก็ได้

ประการที่ห้า ส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียน หรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรมเด็ก ตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่อย่าให้เกินกว่าที่เด็กนั้นจะมีอายุครบสิบแปดปี

4.3 เหตุยกเว้นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 304

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 304 บัญญัติว่า “ผู้ใดเพียงแต่พยายามกระทำความผิดตามมาตรา 301 หรือมาตรา 302 วรรคแรก ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 264 บัญญัติว่า “ผู้ใดพยายามกระทำความผิดอย่างใดใดที่ทนายบัญญัติไว้ในมาตรา 260 และมาตรา 261 นั้น ทนายว่าเป็นการไม่สำคัญ อย่าให้เอาโทษแก่มันเลย” แต่เดิมตามกฎหมายลักษณะอาญา

ร.ศ. 127 มองว่า การพยายามริดลูกเป็นความผิดเล็กน้อย และเมื่อได้ทำการริดลูกไปครั้งหนึ่งแล้วไม่สำเร็จ การที่กฎหมายไม่เอาโทษจะเป็นการยับยั้งไม่ให้หญิงทำการริดลูกเป็นคำรบที่สอง (หยุด แสงอุทัย, 2561) ทั้งนี้ เมื่อมีพิจารณาประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 304 ถือว่าเป็นการกระทำเล็กน้อยและเป็นการทำให้หญิงระงับความผิดที่จะทำให้แท้งลูกในเวลาต่อมา

การพยายามกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 80 นั้นเป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดแต่กระทำไปไม่ตลอดหรือกระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล ผู้นั้นพยายามกระทำความผิดและการพยายามกระทำความผิดตามมาตรา 81 นั้นเป็นการกระทำนั้นไม่สามารถจะบรรลุผลได้อย่างแน่แท้ เพราะเหตุปัจจัยซึ่งใช้ในการกระทำหรือเหตุแห่งวัตถุที่มุ่งหมายกระทำต่อ ให้ถือว่าผู้นั้นพยายามกระทำความผิด

กรณีพยายามกระทำความผิดนั้น เมื่อผู้กระทำได้ลงมือกระทำความผิดโดยเจตนาแล้ว ต้องพิจารณา 2 กรณีคือ กรณีที่หนึ่ง ไม่บรรลุผลเพราะกระทำไม่ตลอด กรณีที่สอง กระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำไม่บรรลุผล จากกรณีที่หนึ่งนั้นเป็นกรณีที่ผู้กระทำได้ลงมือกระทำความผิดแล้วแต่ไม่บรรลุผลเพราะกระทำไม่ตลอด เนื่องจากผู้กระทำไม่สามารถจะกระทำได้ครบถ้วนตามที่ผู้กระทำได้ประสงค์ ผู้กระทำจำต้องยุติการกระทำนั้นโดยไม่สมัครใจ ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุภายนอกหรือภายในของผู้กระทำผิดเองก็ตาม (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี, 2564ก) ตัวอย่างเช่น หญิงมีอายุครรภ์ 9 เดือน กำลังเอามือทุบท้องตนเอง แต่สามีของหญิงดึงมือได้ทัน ทำให้ไม่เกิดการแท้งลูก

เกิดขึ้น ส่วนกรณีที่สองนั้น ผู้กระทำได้ลงมือกระทำและกระทำไปโดยตลอดแล้ว แต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล เป็นกรณีที่ผู้กระทำได้ลงมือกระทำความผิดไปโดยตลอดแล้ว แต่มีเหตุขัดขวางไม่ให้เกิดการกระทำนั้นบรรลุผล (วินัย ล้าเลิศ, 2560) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงบริบทของพยายามกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 ประกอบมาตรา 80 นั้น ความผิดฐานทำให้แท้งลูกจะสำเร็จหรือไม่อยู่ที่ว่า ทารกในครรภ์คลอดออกมาอย่างมีชีวิตหรือไม่ (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี, 2564) ตัวอย่างเช่นหญิงมีครรภ์ 9 เดือนได้เอามือทุบท้องตนเองโดยมีเจตนาที่จะให้ตนแท้งลูก ปรากฏว่าทารกในครรภ์คลอดสำเร็จ บริบูรณ์ออกมาทั้งตัว แต่ว่าจะมีสภาพบุคคลเพียงชั่วขณะหนึ่งและถึงแก่ความตาย ตามกฎหมายถือว่าเป็นการลงมือโดยเจตนาทำให้แท้งลูก และได้ลงมือกระทำไปตลอดแล้ว แต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล คือ ไม่มีการแท้งลูก

ข้อสังเกตหากเป็นกรณีที่หญิงมีอายุครรภ์กว่า 12 สัปดาห์ ทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก แต่ทารกในครรภ์คลอดออกมาชีวิต แม้ปรากฏว่าผลจากการทำแท้งนั้นเป็นเหตุให้หญิงมีครรภ์ได้รับอันตรายสาหัส กฎหมายก็ยกเว้นโทษให้กับหญิง แตกต่างจาก

กรณีที่บุคคลอื่นทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นยินยอม ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302¹⁷ เมื่อทารกคลอดออกมามีชีวิตและได้รับยกเว้นโทษตามมาตรา 304 แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าหญิงมีครรภ์ได้ได้รับอันตรายสาหัส¹⁸ หรือถึงแก่ความตาย¹⁹ ผู้พยายามทำให้หญิงแท้งลูกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302 วรรคสอง หรือวรรคสาม ประกอบมาตรา 80 แล้วแต่กรณี ก็ไม่ได้รับยกเว้นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 304 แต่อย่างใด ทั้งนี้การยกเว้นโทษตามมาตรา 304 ยังหมายความว่ารวมถึงการพยายามกระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 81 อีกด้วย²⁰

■ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 ในความผิดฐานหญิงอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก โดยนำโครงสร้างความรับผิดชอบอาญามาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายนั้น ทำให้เห็นว่าการที่จะพิจารณาว่าบุคคลใดจะมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญานั้น ต้องพิจารณาว่า การกระทำนั้นครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติหรือไม่ ไม่มี

¹⁷ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302 วรรคหนึ่ง ผู้ใดทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นยินยอม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

¹⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302 วรรคสอง ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้หญิงรับอันตรายสาหัสอย่างอื่นด้วย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

¹⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302 วรรคสาม ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้หญิงถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท

²⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 81 “ผู้ใดกระทำการโดยมุ่งต่อผลซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด แต่การกระทำนั้นไม่สามารถจะบรรลุผลได้อย่างแน่แท้ เพราะเหตุปัจจัยซึ่งใช้ในการกระทำหรือเหตุแห่งวัตถุที่มุ่งหมายกระทำต่อ ให้ถือว่าผู้นั้นพยายามกระทำ ความผิด แต่ให้ลงโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

ถ้าการกระทำดังกล่าวในวรรคแรกได้กระทำไปโดยความเชื่ออย่างสมชาย ศาลจะไม่ลงโทษก็ได้”

กฎหมายยกเว้นความผิดหรือไม่ ไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษหรือไม่ ทำให้เห็นภาพรวมของการพิจารณากฎหมายและจุดที่ต้องพิจารณาและพัฒนากฎหมายอย่างเป็นระบบซึ่งผู้เขียนมีข้อสังเกตดังนี้

ประการแรก การที่กฎหมายกำหนดให้หญิงที่มีอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ สามารถทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูกนั้นไม่เป็นความผิดทางอาญา โดยกฎหมายไม่ได้กำหนดเงื่อนไขใด ๆ เพื่อสร้างสวัสดิการด้านสุขภาพที่ดีของหญิง ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดเช่นนี้ ทำให้หญิงที่มีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์สามารถที่จะเลือกใช้บริการทำแท้งเถื่อน ทั้งนี้ ปัจจุบันการแพทย์ของประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก หากกฎหมายกำหนดให้เงื่อนไขการทำแท้งของหญิงมีอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ ต้องอยู่ในความดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามกฎหมายจึงจะได้รับการยกเว้นความผิด จะเป็นประโยชน์กับสุขภาพหญิงยิ่งกว่าการเปิดกว้างทางกฎหมายเช่นนั้น

ประการที่สอง การที่การบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 ให้การกระทำที่จะได้รับการยกเว้นความผิดต้องเป็นการกระทำของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและตามหลักเกณฑ์ของแพทย์สภาซึ่งตามข้อบังคับแพทย์สภาว่าด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตาม มาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 พบว่า ตามข้อบังคับแพทย์สภาว่าดังกล่าว ในข้อ 5 กรณีที่หากการยุติการตั้งครรภ์นั้นในหญิงที่อยู่ในสภาวะที่เกี่ยวข้องกับความผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจที่ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ต้องได้รับความยินยอม

จากผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล และกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า ไม่มีผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือมีประโยชน์ขัดกันกับหญิงผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมอาจทำการยุติการตั้งครรภ์ให้หญิงได้ หากเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของหญิง ซึ่งการให้ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมเป็นผู้ตัดสินใจกรณีผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครองดูแล ไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือมีประโยชน์ขัดกันกับหญิง ไม่เหมาะสมสมควรต้องเป็นกรณีที่จำเป็นเร่งด่วนเท่านั้นหากไม่ยุติการตั้งครรภ์โดยเร็ว จะทำให้หญิงมีครรภ์เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตหรือได้รับอันตรายสาหัส

■ บรรณานุกรม

- กรกฎ ทองชะโชค. (2560). *กฎหมายอาญา บทบัญญัติทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: นาศิลป์โฆษณา.
- กรมอนามัย, สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์. (2562). *รายงานเฝ้าระวังการแท้งประเทศไทย พ.ศ. 2562*. ค้นเมื่อ 21 ธันวาคม 2565, จาก https://rh.anamai.moph.go.th/webupload/migrated/files/rh/n330_d1a80b22d8a4daa87_6f459095915af6d_Ebook_Abortion_62.pdf
- กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต, สำนักบริหารระบบบริการสุขภาพจิต. (2560). *คู่มือการดูแลผู้ป่วยโรคจิตเภทสำหรับโรงพยาบาลในเขตสุขภาพ* (ฉบับแพทย์) (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ผู้แต่ง.

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2561). *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2562). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์ลิขิต.
- ไกรฤกษ์ เกษมสันต์. (2559). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาคความผิด มาตรา 288-มาตรา 366* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- คณพล จันทน์หอม. (2563). *หลักพื้นฐานกฎหมายอาญา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- คณพล จันทน์หอม. (2564). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 2* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- คณิต ณ นคร. (2545). *กฎหมายอาญาภาคความผิด* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- คณิต ณ นคร. (2563). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- จรัญ โฆษณานนท์. (2559). *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน : ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- จิตติ ติงศรัทย์. (2555). *กฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 11) กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.
- ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์. (2562). *ทฤษฎีสิทธิขั้นพื้นฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี. (2564ก). *กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี. (2564ข). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิดและลหุโทษ* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นิमित ชินเครือ. (2559). *กฎหมายแพ่ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รามคำแหง.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2559). *กฎหมายอาญาระดับสูง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ปฏิพล สันธนาคร. (2554). การศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของยาไมโสพรอสตอล ขนาด 400 และ 600 ไมโครกรัมเหน็บทางช่องคลอด ในการยุติการตั้งครรภ์ที่อายุครรภ์น้อยกว่า 20 สัปดาห์ ในโรงพยาบาลศรีสะเกษ. *วารสารการแพทย์ โรงพยาบาลศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรัมย์*, 26(2), 230-131.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2564). *สภารับหลักการร่างแก้ไข ป.อาญาฯ เด็กอายุต่ำกว่า 12 ปี ไม่ต้องรับโทษ*. ค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2565, จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9640000091493>
- รัชดาภรณ์ ใจอ้าย (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 619252 การพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช 2 เรื่องการพยาบาลผู้ที่มีปัญหาทางจิตเวชด้านความคิดและการรับรู้*. ค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2564, จาก <http://sutir.sut.ac.th:8080/sutir/bitstream/123456789/4894/1/42.pdf>

- รุ่งศรี แสงแก้วศรี. (2552). ประสิทธิภาพการจัดการกับอาการหิวแหว่งของผู้ป่วยโรคจิตเภทในจังหวัดพิษณุโลก. *วารสารพยาบาลศาสตร์* 3(1), 18-33.
- ลักษณะวัตน์ ปาละรัตน์. (2553). *ปรัชญาภาวะสตรี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรมน รามางกุล. (2564). แนวคิดและความเป็นมาของกฎหมายเกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ในประเทศไทย. *วารสารดุลพินิจ*, 68(1), 1-34.
- วินัย ลำเลิศ. (2557). *กฎหมายอาญา 1* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิรัตน์ นาทิพเวทย์. (2564). ความรับผิดชอบทางอาญาและกระบวนการยุติการตั้งครรภ์แทนในกรณีหญิงที่รับตั้งครรภ์แทน. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 14(2), 37-56.
- วิบูลพรรณ จิตะดิลก และเพชร ศรีปน. (2564). จากข้อบังคับแพทยสภาสู่การปฏิบัติข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ฉบับใหม่ตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา 2564. ค้นเมื่อ 21 ธันวาคม 2564, จาก <https://tmc.or.th/Media/media-2021-08-20-10-53-06.pdf>
- วิสูตร ฟองศิริไพบูลย์. (2551). แพทย์ยุติการตั้งครรภ์ (ทำแท้ง) ให้ง่ายแก่หญิงภายใต้เงื่อนไขที่แพทยสภากำหนด: กฎเกณฑ์ทันยุคที่แพทย์ไทยทุกคนต้องรู้. *วารสารเวชบันทึกศิริราช*, 1(2), 114-123.
- วิณัฐา แสงสุข และจิตติพร ลิ้มแหลมทอง. (2557). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.). *ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่ง คำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา*. ค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2564, จาก <http://deka.supremecourt.or.th/search>
- สุภัสส์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2556). โครงสร้างความรู้ผิดอาญา: ศึกษากระบวนการคิดของกฎหมายอาญาเยอรมันเพื่อปรับใช้กับกฎหมายอาญาไทย. *วารสารธรรมศาสตร์*, 32(3), 40-73.
- สรุฒิ เกษมสุข และวรรณวิภา เมืองถ้ำ. (2562). ความผิดปกติทางจิตในกฎหมายอาญา : ศึกษาเฉพาะคำศัพท์ นิยาม และการตีความทางกฎหมาย. *วารสารกฎหมายสุขภาพและสาธารณสุข*, 5(1), 41-55.
- หยุด แสงอุทัย. (2556). *กฎหมายอาญา ภาค 2-3* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย-ธรรมศาสตร์.
- หยุด แสงอุทัย. (2561). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

การวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบยุติธรรมชุมชน ในประเทศอาเซียน¹

A Comparative Analysis of Community Justice in ASEAN countries

นิตยา โพธิ์นอก²
Nittaya Ponok

■ บทคัดย่อ

ยุติธรรมชุมชนเป็นแนวคิดทางเลือกที่รัฐบาลในหลายประเทศนำมาใช้เพื่อช่วยยกระดับการทำงานของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ภารกิจของยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย การป้องกันและควบคุม การจัดการความขัดแย้ง เชิงสมานฉันท์ การเยียวยาและฟื้นฟู และการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน โดยที่ประเทศในอาเซียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชนเน้นไปที่การจัดการความขัดแย้งเสียมาก บทความนี้จะสำรวจการเคลื่อนไหวงานยุติธรรมชุมชนทั้งสี่ภารกิจดังกล่าวในประเทศอาเซียน ซึ่งในส่วนของ การป้องกันและควบคุม หลายประเทศเน้นการฝึกอบรมกฎหมายหรือตั้งกลุ่มเชิงป้องกันขึ้นในชุมชน ส่วนการจัดการความขัดแย้งฯ มีการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจนในหลายประเทศอย่างราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย โดยมีการจัดตั้งคณะบุคคลเพื่อทำหน้าที่อำนวยความสะดวกคดีเล็กน้อยในชุมชน บางประเทศมีการเคลื่อนไหวภารกิจการฟื้นฟูฯ ด้วยการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษา รวมทั้งใช้วิธีการอื่นที่มากกว่าการลงโทษ สำหรับภารกิจสุดท้ายการรับคืนผู้กระทำผิดฯ ส่วนใหญ่นำกลุ่มเยาวชนให้ทำงานสังคมตอบแทน ทั้งนี้ ประเทศไทยอาจยกระดับยุติธรรมชุมชนด้วยการตั้งเป้าหมายที่ท้าทายมากขึ้น พร้อมทั้ง ควรมีการกระตุ้นให้เกิดความรู้และเข้าใจถึงบทบาทยุติธรรมชุมชนทั้งสี่ภารกิจในวงกว้าง

¹ บทความวิชาการนี้พัฒนามาจากเนื้อหาบางส่วนของงานวิจัยผู้เขียนเรื่อง “ระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาสาธารณรัฐฟิลิปปินส์” (2562)

² นักวิชาการผู้ชำนาญการ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า (Senior academic at Research and Development Office, King Prajadhipok's Institute)

คำสำคัญ: ยุติธรรมชุมชน, ชุมชน, อาเซียน

■ Abstract

Community justice is an alternative concept for governments to support improvement in the mainstream justice process. In principle, community justice is composed of four functions, namely, protection, restoration, rehabilitation, and reintegration, although most countries in ASEAN rely mainly on the restorative function. In this article, implementation of the four functions of community justice in ASEAN member countries was reviewed. In terms of the protection function, most countries focus on training in law or establishing protective groups in communities. The restorative function is evidently implemented in many countries including Thailand, Lao PDR, Philippines, and Indonesia, where community justice committees have been established in some communities to solve minor problems. For the rehabilitation function, some countries have established consultative centers as well as applied alternative methods instead of punishment. For the last function, reintegration, most countries emphasize reintegration by having youth do community social work. Therefore, Thailand could enhance the level of community justice by setting more challenging goals,

tracking progress and evaluating results. In addition, perception and understanding of community justice in regard to its four functions should be broadly encouraged.

Keywords: Community justice, community, ASEAN

■ บทนำ

“ยุติธรรมชุมชน” ถูกนำมาใช้เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรม เป็นการสร้างความปลอดภัยในสังคมและดูแลคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้วยกันเอง โดยมีหน่วยงานรัฐคอยสนับสนุน นักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการให้ความหมายเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนไว้อย่างหลากหลาย บางท่านมองยุติธรรมชุมชนในแง่ของวิธีการ บางท่านเห็นว่ายุติธรรมชุมชนเป็นเป้าหมายสุดท้ายในการสร้างให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาภายในของตนเองได้ บางท่านยังมีเชื่อมโยงความหมายไปถึงหลักการของประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม เพราะเห็นว่ายุติธรรมชุมชนเป็นหลักการที่จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกรณีปัญหาได้เข้ามาสู่กระบวนการทางยุติธรรม (กรมคุมประพฤติ, 2549, หน้า 4; กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550, หน้า 22 จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550, หน้า 33-34)

ยุติธรรมชุมชนมีเป้าหมายและแนวทางที่กว้างกว่ากระบวนการยุติธรรมทั่วไป หากพิจารณาเฉพาะในส่วนภารกิจ งานหลักที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน ได้แก่ การป้องกัน

และควบคุม การจัดการความขัดแย้งเชิง
สมานฉันท์ การเยียวยาและฟื้นฟูและการรับคืน
ผู้กระทำผิดสู่ชุมชน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย,
2556; Tongyai, 2019) ประการแรก การป้องกัน
และควบคุม เป็นการกระทำที่จะยับยั้งหรือ
ชะลอเวลาไม่ให้นำไปสู่สถานการณ์การเกิด
อาชญากรรมและการกระทำผิด โดยมีกิจกรรม
ที่มีลักษณะเป็นการควบคุม จัดระเบียบ และ
ให้ความรู้เกี่ยวกับอาชญากรรม การกระทำผิด
ระเบียบชุมชน เป็นต้น (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์,
2550, หน้า 26; จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556,
หน้า 232-234) ชุมชนอาจเข้าไปเกี่ยวข้องใน
กระบวนการนี้ได้ เช่น ดำรวจชุมชน (Clear et al.,
2011, p. 39) หน่วยลาดตระเวนชุมชน หน่วยรับ
เรื่องราวร้องทุกข์ร้องเรียนในชุมชนที่เชื่อมโยงการ
ทำงานกับอัยการ อาสาสมัครและรายงานข้อมูล
ยานพาหนะแก่ตำรวจ กลุ่มจับตาเพื่อนบ้าน
อาสาสมัครรายงานพฤติกรรมที่ต้องสงสัยใน
ชุมชน (Scott, 2006, pp. 8-11)

ประการที่สอง การจัดการความขัดแย้งเชิง
สมานฉันท์ เป็นการกระทำเพื่อยุติหรือบรรเทา
ความรุนแรงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน
ด้วยการให้ประสานงานดำเนินการเองในชุมชน
หรือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนตาม
รูปแบบวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง โดยมีวิธีการ
ต่างๆ เช่น การไกล่เกลี่ย การประชุมฟื้นฟู
สัมพันธภาพ การประชุมกลุ่มครอบครัว และ
วิธีการเชิงจารีตหรือวิธีการของท้องถิ่น เช่น
สภาผู้เฒ่า เจ้าโคตร แก่บ้าน เกล็ด มุขาวาเราะฮู
 เป็นต้น (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550, หน้า 26;
จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556, หน้า 232-234)
ชุมชนอาจเข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการนี้ได้
เช่น ศาลชุมชนที่ไม่เพียงแต่รับพิจารณาคดี

ในชุมชน แต่ยังให้ความรู้และไกล่เกลี่ย
ศูนย์พิจารณาปัญหา ก่อนคดีไปถึงศาล
อนุญาโตตุลาการชุมชน ซึ่งการให้ชุมชนได้เข้ามามี
ส่วนร่วมในการตัดสินชี้ขาดจะเป็นคดีความ
ไม่สงบเรียบร้อยในชุมชนท้องถิ่น ไม่ใช่คดีใน
กระบวนการยุติธรรมทั่วไป (Clear et al., 2011,
pp. 76-77; Scott, 2006, p. 20)

ประการที่สาม การเยียวยาและฟื้นฟูเป็นการ
เยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจาก
อาชญากรรมหรือการกระทำผิด และเสริมพลัง
เหยื่ออาชญากรรมด้วยการจัดบริการที่จำเป็น
เพื่อสนับสนุนให้กำลังใจ (Bazemore & Schiff,
2001, pp. 206-209) เพราะโดยทั่วไปแล้ว
กระบวนการยุติธรรมเมื่อตัดสินคดีผู้รับโทษ
ก็ถูกลงโทษ แต่ในมุมมองของยุติธรรมชุมชนเห็นว่า
แม้เหยื่อต้องการให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษให้
สาสมกับความผิด แต่ผู้เป็นเหยื่อย่อมต้องการ
บรรเทาความเจ็บปวดและผลกระทบที่ตนได้รับ
และต้องการให้คนที่ทำผิดได้สำนึกถึงการ
กระทำที่เลวร้ายของตน (Clear et al., 2011
p. 80) ชุมชนอาจเข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการ
นี้ได้ เช่น มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อนเหยื่ออาชญากรรม
การจัดตั้งกลุ่มเพื่อนหญิง เป็นต้น (กิตติพงษ์
กิตยารักษ์, 2550, หน้า 26; จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย,
2556, หน้า 232-234)

ประการที่สี่ การรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน
เป็นการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไข
ความประพฤติและจิตใจของผู้กระทำผิด
(Bazemore & Schiff, 2001, pp. 206-209)
เป็นกลุ่มที่ได้รับโอกาสในการปรับเปลี่ยนการ
เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมหลัก มาใช้
กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ผ่านการคุม
ประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่

และผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษ โดยมีกิจกรรมที่ช่วยฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้กระทำผิด เช่น การทำงานบริการสังคมแทนการกักขัง การทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาล การทำงานบริการสังคมเพื่อชดเชยความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม ตลอดจนกิจกรรมที่เชื่อมโยงผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556, หน้า 232-234) ภายใต้ภารกิจทั้งสี่ประการ การดำเนินอย่างเป็นระบบจึงจะนำไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ ความพึงพอใจ ความปลอดภัย การพัฒนาระดับชุมชน

ในมิติของการบริหารงานภาครัฐสมัยใหม่ การกำหนดนโยบายจนไปสู่การปฏิบัติไม่อาจดำเนินการได้โดยภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว เหตุเพราะความหลากหลายของตัวแสดงและสภาพแวดล้อมทางนโยบายได้เปลี่ยนไป ภาครัฐจึงต้องแสวงหาตัวแบบความร่วมมือจากประชาชน ภาคเอกชน ไม่เว้นแม้แต่การดำเนินงานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ยุติธรรมชุมชนจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะหนุนเสริมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้ดำเนินไปอย่างเต็มประสิทธิภาพ สำหรับประเทศไทยและประเทศสมาชิกอื่นในกลุ่มอาเซียนตั้งอยู่ในขอบเขตพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลายประเทศในกลุ่มอาเซียนมีภาษา วัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิต ฯลฯ ที่ใกล้เคียงกันมาก ยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศในกลุ่มอาเซียนเป็นการขับเคลื่อนในภารกิจจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในชุมชน จึงเป็นที่น่าสนใจว่า

ประเทศในกลุ่มที่วัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน ภายใต้กรอบของยุติธรรมชุมชนทั้ง 4 ภารกิจหลักเป็นอย่างไร มีความท้าทายใดที่ยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยสามารถพัฒนาต่อไปได้บ้าง

■ วัตถุประสงค์ของเรื่อง

1. วิเคราะห์ภารกิจยุติธรรมชุมชนในประเทศอาเซียน
2. เสนอแนะการพัฒนายุติธรรมชุมชนในประเทศไทย

■ แกนหลักของเรื่อง

การนำเสนอเนื้อหาส่วนต่อไปนี ผู้เขียนนำเสนอตามข้อมูลที่พบเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนของประเทศประชาคมอาเซียน แบ่งเป็นประเด็น พัฒนาการและแนวคิดทั่วไป การป้องกันและควบคุม การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาและฟื้นฟู และการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน เรียงลำดับจากราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ราชอาณาจักรกัมพูชา มาเลเซีย สาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย และรัฐบรูไน ดารุสซาราม จากนั้นเป็นส่วนสรุป ตามมาด้วยข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อการพัฒนายุติธรรมชุมชนในประเทศไทยบนหลักการของงานวิชาการที่พบ³

³ ผู้เขียนพัฒนาบทความนี้จากการค้นคว้าข้อมูลงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบยุติธรรมชุมชนของแต่ละประเทศ โดยมีข้อจำกัดเอกสารที่เข้าถึงได้ผ่านช่องทางเว็บไซต์เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นหลัก และเป็นเอกสารที่มีการเผยแพร่ไม่เกินเดือนพฤษภาคม 2561

1. พัฒนาการและแนวคิดทั่วไปของยุติธรรมชุมชนในประเทศประชาคมอาเซียน

ยุติธรรมชุมชนในประเทศประชาคมอาเซียนส่วนใหญ่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน เนื่องจากในอดีตชุมชนมีการจัดการปัญหาตนเองก่อนมีรัฐสมัยใหม่ เมื่อการปกครองแบบรัฐเข้ามาก็ทำให้มีหน่วยงานเฉพาะทางทำหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม หากแต่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักไม่อาจตอบสนองต่อปัญหาที่หลากหลายและปริมาณมากได้อย่างเพียงพอ ยุติธรรมชุมชนจึงถูกรื้อฟื้นขึ้นมาในหลายประเทศ โดยมีแนวคิดเพื่อต้องการให้ใช้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชน ตลอดจนความเป็นเพื่อนบ้านและความยึดหยุ่นของชุมชนมาร่วมจัดการกับปัญหา รัฐบาลในหลายประเทศมีการริเริ่มที่ชัดเจน ขณะที่ยังมีอีกหลายประเทศยังไม่ได้ได้รับการส่งเสริมชัดเจนนัก ดังต่อไปนี้

ในประเทศไทย ยุติธรรมชุมชนถือว่ามีพัฒนาการมาตั้งแต่ในอดีต ชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ยกตัวอย่างเจ้าโคตรในภาคอีสานที่เป็นผู้ใหญ่ในตระกูลหรือกลุ่มตระกูล แก่เหมือนแก่ฝ่ายในภาคเหนือที่ทำหน้าที่แก้ปัญหาคือขัดแย้งจากการใช้น้ำ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2553) ต่อมาภายหลังกลุ่มบุคคลในงานยุติธรรมชุมชนถูกแทนที่ด้วยกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ โดยกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบหลักในปัจจุบัน งานยุติธรรมชุมชนที่ปรากฏชัดเจนเกิดจากนโยบายกระจายงานยุติธรรมไปยังพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเมื่อปี 2548 เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว เสมอภาคและเป็นธรรม และมีการจัดตั้ง

ศูนย์ประสานงานยุติธรรมชุมชนให้เป็นกลไกเชื่อมต่อการทำงานระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2550, หน้า 289)

เช่นเดียวกันกับยุติธรรมชุมชนใน สปป.ลาว ได้มีการดำเนินงานมานานเช่นกัน โดยกลไกที่เห็นชัดเจนคือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ประชาชนชาว สปป.ลาวปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต ดำเนินการบนพื้นฐานของขนบธรรมเนียม ประเพณี และการดำเนินชีวิตของแต่ละชนเผ่า ต่อมาพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (LPRP) และรัฐบาลได้เข้ามา มีบทบาทด้วยการตรากฎหมายขึ้นมาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบในการออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีมติให้จัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งฉบับที่ 304/กย ลงวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2540 ว่าด้วยการจัดตั้งและการทำงานของหน่วยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับบ้าน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2551-2552 จึงมีคำสั่งของนายกรัฐมนตรี โดยตรงให้มิงงานยุติธรรมฐานราก เพื่อเป็นกลไกส่งเสริมของภาครัฐต่อภารกิจงานยุติธรรมชุมชน ซึ่งงานยุติธรรมฐานรากของ สปป.ลาว ครอบคลุม 5 งาน ได้แก่ งานอบรมและเผยแพร่กฎหมาย งานสร้างหมู่บ้านปลอดคดี งานแก้ไขข้อขัดแย้งระดับหมู่บ้าน งานยุติธรรมเด็ก และงานสร้างบุคลากรทางกฎหมาย

สำหรับเมียนมาร์มีการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนในระดับหมู่บ้าน มีแนวคิดพื้นฐานคือความปลอดภัยของชุมชนเป็นหลัก โดยงานของตำรวจมีการยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสร้างความเข้มแข็งในลักษณะป้องกัน ทั้งในระดับรากหญ้าและระดับประเทศ ซึ่งใน

เมียนมาร์ฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ถือว่าผู้นำหมู่บ้าน (Village leaders) เป็นกลไกหลักในการแก้ปัญหาภายในชุมชน (The Border Consortium: TBC, 2014, p. 21)

ในส่วนของยุติธรรมชุมชนในเวียดนาม มีการใช้ชุมชนเข้าไปมีส่วนในงานยุติธรรมมาอย่างยาวนานกว่า 70 ปี⁴ งานยุติธรรมชุมชนมีความยึดโยงกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐบาล โดยผ่านกลไกการปกครองที่เรียกว่าคณะกรรมการประชาชนท้องถิ่น (A local people's committee) ที่มีการดำเนินงานตั้งแต่ระดับจังหวัด ตำบล และชุมชน ผู้ที่ทำงานในกลไกคณะกรรมการแต่ละระดับเหล่านี้มักประกอบด้วยตัวแทนท้องถิ่นที่ได้รับการเลือกตั้งจากองค์กรมวลชน (mass organization) ที่หลากหลาย เช่น สหภาพการเกษตร สหภาพสตรี สหภาพเยาวชน ซึ่งองค์กรเหล่านี้ก่อเกิดขึ้นเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ จึงกล่าวได้ว่าตัวแทนท้องถิ่นที่ว่านี้เป็นสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์นั่นเอง (Cox, 2010, pp. 231-232) อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย (mediators) ที่ระดับชุมชนไม่จำเป็นต้องมาจากกลไกของรัฐก็ได้ กล่าวคือไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกคณะกรรมการประชาชน จึงทำให้งานด้านการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ของชุมชนในเวียดนามค่อนข้างเป็นอิสระจากรัฐบาล (Nicholson, 2010, p. 197)

สำหรับงานยุติธรรมชุมชนในกัมพูชา ยังไม่พบความชัดเจนนักแต่มีการสนับสนุนและรายงานการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างประเทศในบางภารกิจของงานยุติธรรมชุมชนในกัมพูชา ยกตัวอย่างออสเตรเลียที่สนับสนุนการปฏิรูป

งานยุติธรรมในกัมพูชาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ผ่านโครงการหุ้นส่วนความช่วยเหลือด้านยุติธรรมชุมชนกัมพูชา (The Cambodia Community Justice Assistance Partnership-CCJAP) ถือเป็นระยะที่ 4 ของความช่วยเหลือนี้และดำเนินการช่วงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 – มิถุนายน พ.ศ. 2559 ด้วยมีเป้าหมายสุดท้ายคือนำไปสู่ชุมชนที่มีความปลอดภัยมากขึ้น โดยให้ชุมชนมีการทำงานร่วมกันและตำรวจมีการทำงานร่วมกับชุมชนได้ดียิ่งขึ้น ผลการดำเนินโครงการ CCJAP ช่วยลดอัตราอาชญากรรมในกัมพูชาลงได้ (Vanna & Fargher, 2014, p. 7) อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจโดยโครงการ CCJAP เอง ระบุว่าผลจากงานป้องกันอาชญากรรมและความปลอดภัยชุมชน ไม่ได้ทำให้เห็นอย่างชัดเจนนักว่าทำให้เกิดความปลอดภัยและความมั่นคงของผู้หญิงและเด็กที่ขึ้นตามวัตถุประสงค์ (Scheye & Serei, 2016, p. 23) จึงอาจกล่าวได้ว่า CCJAP ถือเป็นโครงการนาร่องในการป้องกันหรือลดอาชญากรรมชุมชนที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องและติดตามผลต่อไป

ยุติธรรมชุมชนในสิงคโปร์ อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานรัฐเป็นผู้มีบทบาทหลัก ตั้งแต่ภารกิจป้องกันและควบคุม การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาและฟื้นฟู และการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน รัฐเป็นผู้ให้การช่วยเหลือประชาชนโดยความร่วมมือของหน่วยงานหลายภาคส่วน โดยหน่วยงานที่เป็นอาสาสมัครและองค์กรจัดตั้งจากภาคประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐในงานของกระบวนการยุติธรรม จากเอกสารของกระทรวงยุติธรรม

⁴ ผู้เขียนสรุปความยาวนานของรากฐานยุติธรรมชุมชนในเวียดนามจากงานเขียนของ Nicholson (2010, pp.176-177) ที่ระบุว่ากลไกไกล่เกลี่ยในท้องถิ่นของเวียดนามมีแนวปฏิบัติจากลัทธิขงจื้อ (Confucian) มาตั้งแต่ช่วงต้นปี 2488 (ค.ศ.1945) ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในหัวข้อ 3.การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ของบทความนี้

ลิงคโปร์ ระบุว่ากระบวนการยุติธรรมชุมชนในลิงคโปร์ ประกอบด้วยหลายภาคส่วน ทั้งองค์กรที่เป็นของรัฐบาล และองค์กรภาคประชาชน ได้แก่ ศาล ตำรวจ ศูนย์ไกล่เกลี่ยชุมชน (Community Mediation Centres)⁵ และหน่วยผู้ให้บริการชุมชน⁶ (Ministry of Law, Singapore, 1999, p. 2)

สำหรับฟิลิปปินส์ ยุติธรรมชุมชนมีจุดเริ่มต้นที่ชัดเจนตั้งแต่ปี 2521 โดยมีคำสั่งประธานาธิบดี (Presidential Decree No. 1508 June 11, 1978) ให้จัดตั้งกลไกการจัดการกับข้อพิพาทในระดับหมู่บ้านเรียกว่าคาตารุงกัง พัมบารางไคย์ (Katarungang Pambarangay หรือ KP) ต่อมา มีประมวลกฎหมายรัฐบาลท้องถิ่น (Local Government Code 1983) ที่กำหนดให้มีระบบการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้วยชุมชน ตามมาด้วยการผ่านประมวลกฎหมายท้องถิ่นอีกฉบับ เรียกว่า the Local Government Code of 1991 ซึ่งยกเลิกคำสั่งประธานาธิบดีเมื่อปี พ.ศ. 2521 และให้มีการใช้ KP เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารระดับบารางไคย์หรือหมู่บ้าน (วันชัย วัฒนศัพท์, 2553; Congress of the Philippines, 1991; Presidential Decree, 1978) กลไก KP ถือเป็นส่วนหนึ่งของงานภารกิจจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ นอกจากนี้ ฟิลิปปินส์ยังมีการดำเนินงานในเชิงการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชนโดยใช้กลไกของอาสาสมัครคุมประพฤติ (Volunteer Probation Aides-VPAs) จัดตั้งโดยกองอำนวยการคุมประพฤติและควบคุม (Parole and Probation Administration, Department of Justice, Republic of Philippines) ทำหน้าที่ติดตามและ

ฟื้นฟูผู้ถูกคุมประพฤติ เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำและกลายมาเป็นต้นทุนที่ดีให้กับชุมชนต่อไป (Parole and Probation Administration, Department of Justice, Republic of Philippines, 2014)

ในประเทศที่มีลักษณะทางสภาพพื้นที่คล้ายกันกับฟิลิปปินส์อย่างอินโดนีเซีย ก็มีหมู่บ้านเป็นโครงสร้างระดับล่างสุดของการบริหารปกครองเช่นกัน และถือว่าชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในงานยุติธรรมชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภารกิจจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ เนื่องจากชุมชนในอินโดนีเซียมีกลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่มโดยยุติธรรมชุมชนกระแสหลักในอินโดนีเซียประชาชนทั่วไปค่อนข้างเข้าถึงได้ยาก ดังที่ Woodhouse กล่าวว่า โครงสร้างงานตำรวจของอินโดนีเซียมีลงไปถึงระดับแขวงหรือตำบล (Sub-district หรือ Polsek) ส่วนศาลระดับล่างสุดอยู่ที่ระดับเขต จึงทำให้ในพื้นที่ห่างไกลประชาชนยากจะเข้าถึงหรือต้องใช้เวลาทำการถึง 2 วัน (Woodhouse, 2004, p. 9) ด้วยเหตุนี้ ทำให้ยุติธรรมชุมชนในอินโดนีเซียมีลักษณะเข้าไปช่วยเติมเต็มกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในส่วนของอีกสองประเทศอย่างมาเลเซียและบรูไน มีข้อมูลจำกัดด้านพัฒนาการและแนวคิดพื้นฐาน โดยข้อมูลของมาเลเซียเท่าที่ค้นพบเป็นภารกิจด้านการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ส่วนบรูไนพบการเคลื่อนไหวงานในภารกิจด้านการป้องกันและควบคุม กับภารกิจด้านการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชนซึ่งจะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

⁵ ได้รับการจัดตั้งโดยกระทรวงยุติธรรม

⁶ เช่น คณะกรรมการบริการสังคมแห่งชาติ (The National Council of Social Service) และองค์กรระดับรากหญ้าซึ่งอยู่ภายใต้สมพันธ์แห่งประชาชน (Grassroots organizations under the People's Association)

2. การป้องกันและควบคุม

การป้องกันและควบคุมโดยชุมชนของประเทศสมาชิกอาเซียนมีความหลากหลาย ได้แก่ การเป็นอาสาสมัครหรือตำรวจชุมชน การฝึกอบรมเพื่อเรียนรู้และปฏิบัติตามกฎหมาย การติดตามและรายงานสถานการณ์สู่ความเสี่ยง ใน สปป.ลาว มีงานยุติธรรมฐานรากที่สนับสนุนต่อการกิจการป้องกันและควบคุม ได้แก่ งานโฆษณาและเผยแพร่กฎหมาย การสร้างบุคลากรทางกฎหมาย การสร้างบ้านปลอดภัยและงานยุติธรรมเด็ก นอกจากนี้ สปป.ลาว มีกลไกที่เรียกว่า “ปกล.บ้าน” (นิตยาโพธิ์นอกและณัฐธัญญาณ์ ศุภรัตน์เมธี, 2560, หน้า89) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ป้องกันดูแลความสงบ เป็นหน่วยหนึ่งที่หมู่บ้านตั้งขึ้นเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่รับผิดชอบงานด้านการแก้ไขป้องกัน ทำหน้าที่สอบสวนสืบสวนเบื้องต้น ซึ่งช่วยให้ปัญหาหน่วยใกล้เคียงได้ลงลึกข้อมูลด้านการใกล้เคียง

สำหรับเมียนมาร์ การป้องกันและควบคุมโดยชุมชนค่อนข้างมีลักษณะเข้มแข็งกว่า เมียนมาร์มีการตั้งกองกำลังเพื่อดูแลความปลอดภัยและป้องกันปัญหาในหมู่บ้าน โดยมีผู้รักษาความปลอดภัยท้องถิ่นทำหน้าที่ยับยั้งป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก ผู้รักษาความปลอดภัยหมู่บ้านจะได้รับการแต่งตั้งจากกองทัพบม่า (Tatmadaw) ในพื้นที่ เพราะรัฐบาลยังมีข้อกังขาในตัวผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งกลยุทธ์ในงานป้องกันและควบคุมของชุมชนใช้การผสมผสานระหว่างความสามารถทางการสร้างความสัมพันธ์และการตำรวจของชุมชน (Diplomacy and policing capacities) (The Border Consortium, 2014, p. 23)

ภารกิจการป้องกันและควบคุมในเวียดนามมีความคล้ายคลึงกับ สปป.ลาว ชุมชนในเวียดนามถือว่าอยู่ใกล้ชิดกับหน่วยการปกครองเป็นอย่างมาก เพราะทุกพื้นที่จะมีผู้ดูแลพรรค (party warden) ทำหน้าที่รายงานสถานการณ์ต่อคณะกรรมการประชาชนว่าหมู่บ้านใดมีคดีอาชญากรรม หรือมีเหตุการณ์รุนแรงใดเกิดขึ้นบ้าง มากน้อยเพียงใด ครอบครัวใดปลอดภัยจากอาชญากรรมหรือสภาพเหตุการณ์ที่เลวร้ายด้านพฤติกรรมจะได้รับการรางวัลประกาศนียบัตรครอบครัววัฒนธรรม (Cultured family certificate หรือ gia dinh van hoa ในภาษาเวียดนาม) ทุก ๆ ปี จะมีการนับใบประกาศเพื่อให้รางวัลสำหรับชุมชนที่มีใบประกาศมากที่สุด (Cox, 2010, p. 231)

สำหรับกัมพูชา ดังที่กล่าวไปตอนต้นว่า ยุติธรรมชุมชนอาจยังไม่ชัดเจนแต่ก็มีหน่วยงานเข้าไปให้การสนับสนุน ยกตัวอย่างโครงการต่างประเทศอย่าง CCJP ได้เข้ามาหนุนเสริมงานยุติธรรมชุมชนโดยมีการวางเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับภารกิจด้านการป้องกันและควบคุม เช่น เด็กและผู้หญิงมีความปลอดภัยมากขึ้นและชุมชนมีอาชญากรรมน้อยลง มีการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับตำรวจในเชิงเทคนิค การมีตำรวจชุมชนและการเก็บหลักฐานเพื่อสนับสนุนทางศาล มีการฝึกอบรมการใช้โปรแกรมฐานข้อมูลอาชญากรรมให้กับตำรวจในระดับประเทศและจังหวัด (Vanna & Fargher, 2014, pp. 30-33)

ขณะที่ฟิลิปปินส์มีการดำเนินการระดับหมู่บ้านอย่างง่ายเช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิดในชุมชน และยังมีกลไกป้องกันและควบคุมที่ชัดเจนเรียกว่า “Tanod” หรือตำรวจชุมชน (Barangay Police Security Officer-BPSO)

เป็นตำแหน่งที่มีกฎหมายรับรองและได้รับเลือกโดยประธานหมู่บ้าน โดยมีจำนวนเป็นสัดส่วนตามจำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้าน Tanod ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชนและยังทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกลไก KP เช่น ส่งมอบเอกสารที่เป็นเรื่องราวเรียนแก่คูกรณี ดูแลความสงบเรียบร้อยระหว่างการศึกษาข้อพิพาทติดตามให้คูกรณีเข้ารับฟังการพิจารณาข้อกล่าวกล่าว หรือแม้กระทั่งบางหมู่บ้าน Tanod ยังทำหน้าที่รับส่งคูกรณีเมื่อได้รับการร้องขอจากประธานหมู่บ้าน เพื่อให้มั่นใจว่าคูกรณีจะเดินทางไปยังสถานที่พิจารณาข้อพิพาท (ถวิลวดี บุรีกุล นิตยา โพธิ์นอก และวลัยพร ล้ออัศจรรย์, 2562, หน้า 174-175)

ในอินโดนีเซียพบความชัดเจนในการป้องกันและควบคุมในกลุ่มเยาวชน โดยมีกฎหมายว่าด้วยระบบยุติธรรมเยาวชน ชื่อว่า the Juvenile Justice System Act (JJS Act-2012) เพื่อส่งเสริมระบบยุติธรรมสมานฉันท์และปกป้องเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในอนาคต การป้องกันทำโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเฝ้าระวังโดยชุมชน การชดเชยค่าเสียหาย การจ่ายค่าปรับ การให้คำปรึกษา และการทำกิจกรรมเกี่ยวกับครอบครัว

นอกจากนี้ บรูไนก็มีการให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมเช่นกัน โดยบรูไนมีการริเริ่มโครงการเกี่ยวกับความปลอดภัยชุมชนอย่างกว้างขวาง ยกตัวอย่างโครงการเพื่อนบ้านจับตาเหตุอาชญากรรม (Neighborhood watch schemes) เป็นต้น หรือการปรับโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนเพื่อคุ้มครองคนในชุมชนกันเอง และลดปัญหาอาชญากรรมที่ไม่สามารถใช้มาตรการ

ทางกฎหมายได้ เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิด (CCTV) การติดตั้งสัญญาณกันขโมย การติดตั้งไฟส่องทางถนนให้มากขึ้น ฯลฯ ซึ่งการใช้ชุมชนเข้ามาในภารกิจนี้ของบรูไนค่อนข้างมีความเป็นไปได้ด้วยดี แต่ยังต้องการการสนับสนุนอีกมาก (Mundia et al., 2016)

3. การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์

การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ที่พบมีทั้งในแบบที่ชุมชนเข้าไปเป็นหน่วยบริหารจัดการด้วยตนเองโดยรัฐให้การสนับสนุนให้การปรึกษา กับแบบที่หน่วยงานของรัฐจัดตั้งศาลเพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเชิญคูกรณีเข้าไปไกล่เกลี่ย หรือบางครั้งอาจเชิญชุมชนเข้าไปด้วยในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่ชุมชนมีบทบาทชัดเจนในภารกิจด้านการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ดังที่เดชา สังขวรรณ (2550) พบว่า กระบวนการเริ่มจากเมื่อเกิดปัญหขึ้นคูกรณีจะแจ้งปัญหาให้เครือข่ายชุมชนทราบ จากนั้นจึงเชิญชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อแจ้งข้อขัดแย้งกรณีที่ไม่สามารถทำข้อตกลงกันได้ จะมีการแจ้งให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนระดับอำเภอทราบเพื่อขอคำแนะนำจากสำนักงานคุมประพฤติสำหรับคดีที่ยุ่งยากและซับซ้อนที่ไม่สามารถดำเนินการให้สำเร็จโดยชุมชนได้ จะถูกนำเข้าสู่อำนาจสำนักงานคุมประพฤติเพื่อใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ต่อไป (เดชา สังขวรรณ, 2550) หรือในเชิงพื้นที่ซึ่งต้องการความเฉพาะเจาะจงของกระบวนการยุติธรรม มีตัวอย่างงานศึกษาของสุรัชย์ ไวยวรรณจิตร และคนอื่น ๆ (2559) เกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม พบว่า เมื่อเกิดปัญหาชาวบ้านบางส่วนมีการขอคำปรึกษาจากอิหม่าม หรือจากคณะกรรมการอิสลามจังหวัดโดยตรง บางส่วนก็จะเข้าไปพบเจ้าหน้าที่รัฐ

ส่วนใน สปป.ลาว มีคณะแก้ไขข้อขัดแย้งระดับหมู่บ้านและมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยขอบเขตการทำงานของหน่วยใกล้เคียงในสปป.ลาวเป็นไปตามมาตรา 25 ของประมวลกฎหมายอาญา แม้มีคำสั่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2552 เรื่องงานยุติธรรมฐานรากตั้งที่กล่าวไปแล้วนั้น งานใกล้เคียงตามกฎหมายอาญาก็ยังใช้อยู่ โดยมีข้อกำหนดว่ากรณีข้อขัดแย้งตามมาตรา 25 จะต้องผ่านกระบวนการใกล้เคียงที่ระดับหมู่บ้านมาก่อน หากไม่มีการใกล้เคียงมาก่อนกระบวนการยุติธรรมจะไม่รับพิจารณาคดี ส่วนคณะแก้ไขข้อขัดแย้งระดับหมู่บ้าน ถือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากประชาชนภายในหมู่บ้านจากตัวแทนกลุ่มที่หลากหลาย ได้แก่ แนวลาวสร้างชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือหัวหน้าชนเผ่าในหมู่บ้าน องค์การปกครองหมู่บ้าน สหพันธ์แม่หญิงชาวหนุ่มประชาชนปฏิวัติลาว สหพันธ์นักรบเก่าของบ้าน และปส.บ้าน (นิตยา โพธิ์นอก และ ญัฐกานฎณ์ คุกลรัตน์เมธี, 2560, หน้า 102-103)

ในเมียนมาร์ พบว่าเมื่อเกิดปัญหาในหมู่บ้านจะเป็นจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยพยายามเลี่ยงที่จะส่งเรื่องไปถึงเจ้าหน้าที่รัฐหรือให้มีความรอมชอมมากที่สุด หากไม่สามารถแก้ปัญหาได้เองก็จะมีผู้นำทางหมู่บ้าน (village tract leader) เข้ามา ในส่วนของกลุ่มกองกำลังติดอาวุธชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในเมียนมาร์หลายกลุ่มก็มีระบบยุติธรรมที่ตั้งขึ้นมาเช่นกัน แต่การจัดการกับปัญหาจะใช้กฎหมายอาณานิคม (colonial laws) ทำให้ระบบพิจารณาคดีของกลุ่มชาติพันธุ์กองกำลังติดอาวุธได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านในระดับต่ำ ชาวบ้านจะไม่ค่อยเข้ามาใช้

กลไกส่วนนี้โดยไม่จำเป็น แต่มักจะจัดการกับปัญหาพวกนั้นได้เองโดยใช้กฎหมายตามประเพณี (customary laws) จากรายงานของ The Border Consortium (2014, p. 21) ได้มีการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านบางส่วนไม่ต้องการให้เรื่องไปถึงระบบกฎหมายของรัฐเพราะไม่อยากจ่ายเงินจำนวนมากไปกับค่าสินบน (bribes)

ขณะที่การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในเวียดนามถือเป็นจุดเด่นเช่นกัน เพราะการใกล้เคียงในเวียดนามมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและถือเป็นตัวแบบในอุดมคติของยุติธรรมชุมชน การใกล้เคียงในท้องถิ่นของเวียดนามมีแนวคิดและการปฏิบัติจากขงจื๊อ (Confucian) มาตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. 2488 และปัจจุบันกฎหมายยังได้ระบุไปถึงว่าให้มียุติธรรมใกล้เคียงที่เป็นอาสาสมัครชุมชนระดับรากหญ้าทำหน้าที่นี้ โดยเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า 18 ปี และมีคุณลักษณะที่ดี ซึ่งผู้ที่ต้องการเป็นทีมใกล้เคียงต้องทำการสมัครและได้รับเลือกจากคนในท้องถิ่นให้เป็นผู้ใกล้เคียง การทำหน้าที่ของผู้ใกล้เคียงมีตั้งแต่การแนะนำช่วยเหลือ และโน้มน้าวให้คู่ขัดแย้งตกลงร่วมกัน และอาจเชิญบุคคลผู้เกี่ยวข้อง เช่น เพื่อนสนิท สมาชิกครอบครัว หรือผู้มีความรู้ด้านกฎหมาย เข้าร่วมการใกล้เคียงได้ หากการใกล้เคียงล้มเหลว คู่กรณีจึงเข้าสู่กระบวนการทางยุติธรรมปกติต่อไป ต่อมาช่วงประมาณปี พ.ศ. 2545 กระทรวงยุติธรรมของเวียดนามได้เพิ่มการสนับสนุนกระบวนการใกล้เคียงในชุมชนโดยได้มีการจัดฝึกอบรมประจำปีจัดพิมพ์คู่มือการใกล้เคียง และให้มีการแข่งขันในระดับประเทศ ในการแข่งขันผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียงจะได้รับสถานการณืจำลอง และให้แสดงบทบาทสมมติต่อสถานการณ์จำลองนั้น ให้เห็นว่าจะแก้ปัญหาได้อย่างไร (Nicholson, 2010, pp. 176-177)

ในกัมพูชา เท่าที่สืบค้นข้อมูลได้ยังไม่พบ การดำเนินงานในภารกิจนี้ชัดเจนมากนัก แต่หลักการของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถ เทียบเคียงกับวิถีชีวิตและแนวทางทางศาสนา ในสังคมกัมพูชา ดังที่ Chear กล่าวว่าแนวคิดนี้ มีความเชื่อมโยงกับคุณค่าทางสังคมของกัมพูชา แต่คุณค่าเหล่านี้ถูกกลืนไปในยุคสงคราม เวียดนามและช่วงเขมรแดง (Chear et al., 2011, p. 7) แสดงให้เห็นว่ากัมพูชาก็มีแนวทางการ จัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์อยู่เช่นกัน ตั้งแต่ในอดีต อย่างไรก็ดี ในบางพื้นที่มีกลไก ในหมู่บ้านที่นำมาใช้แก้ปัญหาภายใน เช่น คณะกรรมการในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน เขต และจังหวัด หรือการมีคณะกรรมการแก้ไข ข้อขัดแย้งชุมชน ตำรวจ และศาล โดยคณะกรรมการ แก้ไขข้อขัดแย้งชุมชนถือว่าเป็นกลไกสำคัญใน การแก้ปัญหาความขัดแย้งและป้องกันความ รุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งคณะกรรมการแก้ไข ข้อขัดแย้งชุมชนประกอบด้วยรองหัวหน้าคนที่สอง ของชุมชน ผู้ประสานงานหญิง รองหรือหัวหน้า ตำรวจชุมชน ผู้นำศาสนาหรือหัวหน้าหมู่บ้าน และชาวบ้านผู้เป็นที่นับถือของคนในชุมชน อย่างน้อยสี่คน ส่วนกรณีการหย่าร้างและประเด็น สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่ทำผิดต่อร่างกาย จะถูกรายงานต่อตำรวจเพื่อนำเรื่องเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม (Vanna & Fargher, 2014, pp. 17-19)

สำหรับมาเลเซียมีลักษณะกระจายอำนาจ ในการจัดการความขัดแย้ง มาเลเซียปกครอง ในรูปแบบสหพันธรัฐ จึงมีกฎหมายว่าด้วยการ โกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นของแต่ละรัฐ โดยมี กระบวนการดำเนินงานและโครงสร้างที่มีลักษณะ เหมือนกันภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลกลาง

และมีกฎหมายพื้นเมืองหรือกฎหมายจารีต ประเพณีที่เรียกว่า Adat ซึ่งถูกนำมาใช้กับกลุ่ม คนพื้นเมือง เช่น ระบบศาลในรัฐซาราวัก การโกล่เกลี่ยจะดำเนินการตามปกติโดยบุคคล ที่เคารพนับถือในชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของ ความขัดแย้ง โดยจะมีการแต่งตั้งผู้อาวุโสหรือ ประธานในการประชุมเพื่อดำเนินการ การประชุม จะเปิดให้ประชาชนที่สนใจเข้าร่วมรับฟังด้วย ผู้เป็นประธานจะคอยตักเตือนกรณีที่น่าจะเกิด ความรุนแรงหรือใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม และหากไม่สามารถจัดการความขัดแย้งในระดับนี้ได้ จึงจะไปสู่ศาลที่เป็นทางการมากขึ้น เพื่อพิจารณา คดีในศาลพื้นเมืองตามกฎระเบียบศาลพื้นเมือง (Native Court Rules 1993) (Bulan, 2014, pp. 330-333) นอกจากนี้ กรณีที่เกี่ยวข้องกับ หลักกฎหมายอิสลาม มาเลเซียยังมีศาลชะรีอะฮ์ (Syariah Court) เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการ โกล่เกลี่ยข้อพิพาทและมีสภาศาสนาอิสลาม (Jabatan Agama Islam) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา ปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวอิสลามในคดีที่เกี่ยวข้อง การผิดสัญญาหมั้น สิ้นสมรส ค่าอุปการะเลี้ยงดู บุตร การปกครองบุตร และอื่น ๆ

สำหรับสิงคโปร์นั้น กล่าวได้ว่ามีความเด่นชัด ในเรื่องการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ โดยหน่วยงานรัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเป็น อย่างมาก ในอดีตศาลชั้นต้นในสิงคโปร์มีการ สนับสนุนงานยุติธรรมชุมชนโดยจัดตั้งศาลบ้าน เรียกว่า Multi-Door Courthouse (MDC) ในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2531 เพื่อให้เป็นหน่วยในการนำ คู่กรณีมาร่วมสนทนากันอย่างเหมาะสม (Ministry of Law, Singapore, 1999, p. 3) ต่อมาศาลรัฐแห่ง สิงคโปร์ ได้ตั้งหน่วยงานใหม่ชื่อกองศาลและ ยุติธรรมชุมชน (The Community Justice and

Tribunal Division-CJTD) ในปี พ.ศ. 2558 ภายใต้กฎหมายรัฐบัญญัติการแก้ไขข้อขัดแย้งชุมชน (The Community Disputes resolution Act 2015) CJTD ทำหน้าที่รับเรื่องในส่วนชุมชนและการแก้ไขข้อขัดแย้งทั้งคดีแพ่งและอาญาในจุดเดียว แล้วจึงส่งต่อไปยังศาลอื่นที่เกี่ยวข้อง (State Courts of Singapore, 2015, pp. 1-3) นอกจากนี้สิงคโปร์ยังมีศาลแก้ไขข้อพิพาทชุมชน (Community Disputes Resolution Tribunals: CDRT) ทำหน้าที่รับฟังคดีพิพาทในชุมชน เช่น การก่อให้เกิดเสียงดัง กลิ่น ควัน แสงไฟ การก่อไฟใกล้บ้านเรือน การก่อสร้างใกล้บ้านเรือน ฯลฯ กระบวนการของ CDRT มีการใช้บุคคลที่สามที่เป็นตัวแทนของคนกลุ่มน้อย เช่น ผู้สวญัย ผู้มีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ เป็นต้น

ในส่วนของฟิลิปปินส์มีลักษณะกระจายอำนาจเหมือนกับมาเลเซีย แต่ชุมชนในฟิลิปปินส์เข้าไปมีบทบาทได้อย่างเต็มที่มากกว่า กฎหมายฟิลิปปินส์กำหนดให้คดีเล็กน้อยต้องถูกนำเข้าสู่กระบวนการแก้ไขข้อพิพาทที่ระดับชุมชนก่อน หากยังไม่สามารถแก้ไขข้อพิพาทได้จึงจะเข้าสู่กระบวนการทางศาลแบบปกติ ดังกล่าวไปในตอนต้นว่าฟิลิปปินส์มีกลไกที่เรียกว่า KP และ KP นี้เองทำหน้าที่หลักในการเคลื่อนงานภารกิจการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ โดยมีผู้เคลื่อนงานคือคณะกรรมการไกล่เกลี่ย เรียกว่า ลูปอง ทากาปามายาปา (Lupong Tagapamayapa) หรือลูปอน (Lupon) ซึ่งเป็นคณะฯ ที่ประธานหมู่บ้าน (ประธานลูปอน) คัดเลือกขึ้นมาโดยมีจำนวนและความเป็นตัวแทนกลุ่มที่จะคัดเลือกขึ้นมาแตกต่างกันไปในแต่ละหมู่บ้าน

การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์จะเริ่มจากขั้นตอนแรก คือ การไกล่เกลี่ยโดยประธาน

ลูปอนเป็นผู้ดำเนินการให้คู่กรณีได้เจรจาทำความเข้าใจความตกลงกัน หากไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้จะเข้าสู่กระบวนการประนีประนอมโดยปังกาต (Pangkat) ที่เป็นสมาชิกบางส่วนของคณะกรรมการไกล่เกลี่ย (ถวิลวดี บุรีกุล นิตยา โพธิ์นอก และวลัยพร ล้ออัศจรรย์, 2562, หน้า 176-177; Austral, 2012) ปังกาตจะถูกเลือกขึ้นมาในแต่ละกรณีโดยคู่กรณีจะต้องยอมรับ และหากยังไม่สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยให้บรรลุความพึงพอใจได้ทั้งสองฝ่ายในขั้นตอนนี้ ก็จะต้องเข้าสู่ขั้นตอนสุดท้ายของ KP เรียกว่าการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เป็นการหาบุคคลที่สามมาทำหน้าที่คล้ายกระบวนการพิพากษา แต่ต้องเป็นผู้ที่คู่กรณีต่างยอมรับ สำหรับกรณีในขอบเขตหน้าที่ของกลไก KP จะเป็นกรณีง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ส่วนกรณีที่มีความยุ่งยากจะไม่อยู่ในอำนาจของ KP เช่น กรณีสิ่งแวดล้อมในชุมชนก็จะมีศาลสิ่งแวดล้อมรับผิดชอบ หรือกรณีล่วงละเมิดเด็กและสตรี เป็นต้น (ถวิลวดี บุรีกุล นิตยา โพธิ์นอก และวลัยพร ล้ออัศจรรย์, 2562, หน้า 176-177, 181)

ส่วนการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในอินโดนีเซีย ยังไม่มีระบบที่ชัดเจนและเป็นรูปแบบเดียวกัน อาจเป็นเพราะความแตกต่างหลากหลายของแต่ละพื้นที่ ทำให้ข้อมูลที่ได้จึงมีลักษณะเป็นการจัดการความขัดแย้งตามแต่ละกรณีพื้นที่ไป ดังเช่น การศึกษาของ Clark (2005) ศึกษากระบวนการแก้ไขความขัดแย้งชุมชนแบบไม่เป็นทางการในจาว่าตะวันออก (East Java) และพบว่ายังไม่มี การจัดกระบวนการในเชิงสถาบัน แต่มีการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ตัดสินที่ชุมชนเชื่อถือและปฏิบัติตาม โดยคู่ขัดแย้งมีอิสระที่จะเลือกผู้มาทำหน้าที่ตัดสิน บุคคลที่

เกี่ยวข้องในกระบวนการส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าชุมชน ตำรวจ และสมาชิกสภาหมู่บ้าน และมีภาคส่วนอื่นที่ไม่ใช่รัฐเข้าร่วมด้วย ได้แก่ ผู้นำศาสนาท้องถิ่น (Kyai หรือ imam) ผู้นำชุมชนอื่นหรือบางพื้นที่มีกลุ่มเข้าร่วมอื่น เช่นที่ Madura มีกลุ่มคล้ายมาเฟียที่เรียกว่า Bajingan เข้าร่วมร่วมในกรณีข้อขัดแย้ง (Clark, 2005, p. 3) หัวหน้าหมู่บ้านในอินโดนีเซียถือเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้านสามารถแสดงบทบาทเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือแม้กระทั่งเป็นอนุญาโตตุลาการ (Arbitrator) ส่วนตำรวจมีบทบาทเป็นสะพานเชื่อมกลไกที่เป็นทางการกับไม่เป็นทางการเข้าด้วยกัน ซึ่งตำรวจได้เข้าไปเกี่ยวข้องและร่วมมือกับผู้นำชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยมักได้รับการร้องขอจากหัวหน้าหมู่บ้านให้เข้าไปเป็นพยานอย่างไม่เป็นทางการ และช่วยให้กระบวนการยุติธรรมชอบธรรม ซึ่งมีผลให้เกิดการดำเนินการและบังคับใช้ให้เป็นไปตามข้อตกลงได้มากขึ้น (Clark, 2005, pp. 14-15)

4. การเยียวยาและฟื้นฟู

การเยียวยาและฟื้นฟูโดยให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมบางประเทศมีความเหมือนกันตรงที่ใช้กลุ่มที่เป็นคณะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในการเป็นที่ปรึกษาและฟื้นฟูสำหรับกลุ่มเด็กและกลุ่มผู้หญิงขณะเดียวกัน บางประเทศยังคงใช้หน่วยงานรัฐเป็นหลักโดยมีการจัดตั้งศูนย์ หรือหน่วยงานเฉพาะทางขึ้นมาและให้ชุมชนมาเข้าร่วมในงานของรัฐ ในสปป.ลาว ใช้กลไกคณะผู้ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยและฟื้นฟู หากคู่กรณีถูกคุกคาม สปป.ลาวจะมีกลไกในชุมชน เช่น หากมีปัญหาเกิดขึ้นกับผู้หญิงก็จะใช้แม่หญิงเข้าร่วมให้กำลังใจ หากผู้ชายมีปัญหาจะใช้

กลุ่มต่างหน้าชาวหนุ่มมาคุยกับผู้ชาย คณะผู้ไกล่เกลี่ยยังทำหน้าที่ติดตามค่าเสียหายเมื่อผู้กระทำผิดต้องจ่ายค่าเสียหายแล้วยังไม่ชำระหน่วยไกล่เกลี่ยก็จะทำหน้าที่ติดตามด้วย โดยการติดตามช่วยเหลือของหน่วยไกล่เกลี่ยขึ้นบ้านจะเป็นปัญหาที่ไม่ยุ่งยาก เช่น ติดตามเรื่องค่าเลี้ยงดูบุตร

ส่วนเมียนมามีระบบบริการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมค่อนข้างมาก ชุมชนมีความร่วมแรงร่วมใจในการขับเคลื่อนงานนี้แม้จะมีศักยภาพไม่มากนัก สิ่งที่ชุมชนดำเนินการเอง เช่น การให้คำปรึกษาสำหรับผู้ถูกระงับดำเนินคดีใจ มีการให้การช่วยเหลือทางกฎหมาย (Para-legal assistance) การดูแลทางสุขภาพในผู้ที่ได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย และมีบ้านพักที่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงและเด็ก เป็นต้น ส่วนการลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อเยียวยาสังคมตามแนวทางของยุติธรรมชุมชนนั้น การลงโทษที่รุนแรงไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควรในชุมชนเช่นกัน จึงมีวิธีการลงโทษในแบบชุมชน เช่น ชนเผ่า Karen และ Karenni จัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยและชดเชย โดยการลงโทษเป็นเพียงกลไกเสริมและนำมาใช้บางครั้งเท่านั้น หรือในหมู่บ้าน Mong Pan หากมีผู้ทำความผิดเป็นครั้งแรกจะถูกตักเตือนจากผู้นำหมู่บ้าน หากทำผิดซ้ำอีกสองสามครั้งต้องทำงานรับใช้ชุมชน แต่หากยังทำผิดซ้ำอีกก็จะถูกขับออกจากหมู่บ้านในที่สุด (The Border Consortium, 2014, pp. 21-24)

สำหรับเวียดนามมีคณะบุคคลทำงานด้านนี้คล้ายกันกับที่ สปป.ลาว เวียดนามมีคณะกรรมการประชาชนที่ทำงานร่วมกับตำรวจในงานลงโทษโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community-based

sanctions) หากเป็นเยาวชนจะมีการลงโทษด้วยวิธีรุนแรงให้น้อยที่สุด แต่เน้นการสร้างสำนึกผิดและรับผิดชอบต่อความผิดในรูปแบบอื่น เช่น การเสียค่าปรับ การดักเตือน การชดเชย (Compulsory compensation) และโครงการให้การศึกษาในโครงการให้การศึกษานั้น เยาวชนต้องรายงานต่อสมาชิกคณะกรรมการประชาชนท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ หรือรายงานต่อบุคคลที่คณะกรรมการฯ แต่งตั้ง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เยาวชนผู้กระทำความผิดเหล่านี้ต้องกระทำการที่คล้ายกับการสารภาพบาป (self-criticism) ต่อสาธารณะ ว่าสิ่งที่ตนเองกระทำนั้นเป็นความผิดและเกิดผลกระทบอย่างไรบ้าง โดยทั่วไปแล้วอาชญากรรมในชุมชนของเวียดนามมักถูกจัดการได้ด้วยกลไกที่ไม่เป็นทางการอย่างครอบครัว โดยร่วมมือกับพรรคหรือตำรวจ เช่น ความผิดขั้นเริ่มต้นของเยาวชนมักไม่ค่อยถูกรายงานต่อตำรวจ แต่ครอบครัวจะถูกกดดันให้รับผิดชอบต่อการกระทำของเด็ก หากความผิดรุนแรงมากขึ้นจึงจะมีการแจ้งตำรวจ (Cox, 2010, p. 231)

ส่วนฟิลิปปินส์มีกลไกหนึ่งของกองอำนวยการควบคุมชั่วคราวและการคุมประพฤติ (Parole and Probation Administration, Department of Justice, Republic of Philippines-PPA) คือการประชุมเพื่อการสร้างสันติ (Peacemaking Encounter) เป็นการประชุมในชุมชนโดยนำผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ชุมชน และผู้กระทำความผิดมาประชุมร่วมกัน เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยและให้เกิดการพูดคุยด้วยความสมัครใจและเป็นการลับ และยังทำให้ผู้กระทำความผิดรับรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเหยื่อและครอบครัว อันนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

(Parole and Probation Administration, Department of Justice, Republic of Philippines: PPA, 2014; Thailand Institute of Justice, 2015, p. 67) อย่างไรก็ตาม บทบาทของชุมชนในด้านการเยียวยาและฟื้นฟูมักเกี่ยวข้องกับเด็กและสตรีซึ่งมีความละเอียดอ่อนกว่ากรณีปกติทั่วไป จึงมีหน่วยงานอื่นเข้ามาร่วมด้วย เช่น ศาลครอบครัวหรือกรมกิจการสังคมและการพัฒนา (ถวิลวดี บุรีกุล, นิตยา โพธิ์นอก และวลัยพร ล้ออัศจรรย์, 2562, หน้า 181-182)

สำหรับอินโดนีเซีย มีกลไกการลงโทษที่ต่อเนื่องมาจากการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ วิธีการลงโทษจะถูกเสนอโดยผู้ที่เป็นตัวกลางและเป็นการตกลงกันระหว่างคู่ขัดแย้ง ขอบเขตของการลงโทษขึ้นอยู่กับความรู้สึกของผู้ที่เป็นตัวกลางและความรู้สึกของผู้ขัดแย้งที่จะยอมรับว่ามีความเป็นธรรมเพียงใด โดยทั่วไปแล้วการเยียวยาและฟื้นฟูเป็นการชดเชยทางการเงินซึ่งจะถูกเขียนลงในข้อตกลง วิธีการประกันว่าจะมีการปฏิบัติตามข้อตกลงอาจทำได้หลายแบบ เช่น ผู้นำทางศาสนา มักใช้วิธีการสาบานตนต่อสาธารณะ (public oaths) หรือกรณีการทะเลาะวิวาท ผู้ทำผิดจะสาบานตนว่าจะรักษาสันติภาพและลงนามในเอกสาร หรือหัวหน้าหมู่บ้านกับผู้นำทางศาสนาจะใช้ผู้มีอิทธิพล (Bajingan) ในการบังคับใช้ข้อตกลงและจัดระเบียบสังคม บางครั้งใช้ตำรวจหรือกองทหารช่วยเป็นพยานเพื่อให้การบังคับใช้เป็นผลมากขึ้น ท้ายที่สุดหากไม่มีการดำเนินการตามข้อตกลง คู่ขัดแย้งฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสามารถที่จะขอให้มีการพิจารณาข้อขัดแย้งอีกครั้งหนึ่ง (Clark, 2005, p. 17) นอกจากนี้ กฎหมายว่าด้วยระบบยุติธรรมเยาวชนที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว ยังมีหลักการและ

กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับภารกิจด้านการเยียวยา และฟื้นฟู เช่น กระตุ้นให้เยาวชนรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ให้โอกาสแก่เยาวชนผู้กระทำผิดได้ทำความดีต่อเหยื่อ ให้เหยื่อได้มีโอกาสมมีส่วนร่วมในกระบวนการ ให้โอกาสเยาวชนได้มีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว ให้ชุมชนได้มีโอกาasyเยียวยาหลังเกิดอาชญากรรม แต่ตามกฎหมายดังกล่าวเจ้าหน้าที่คุมประพฤติยังเป็นผู้มีบทบาทหลัก (Thailand Institute of Justice, 2015, pp. 46-47)

5. การรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน

การรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน ส่วนใหญ่ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะอาสาสมัครคุมประพฤติ แต่บางประเทศใช้กลไกคณะผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำหน้าที่นี้ด้วย ดังกรณีของสปป.ลาว หากผู้กระทำผิดพ้นโทษมาแล้วกลับมาอยู่ที่บ้าน คณะผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้ติดตามการประพฤติเป็นระยะ เช่น 3 เดือน แล้วเขียนในรายงานประจำปีของเมืองหรือรายงานอื่นที่เกี่ยวข้อง (นิตยา โพธิ์นอก และณัฐกาญจน์ สุภรัตน์เมธี, 2560, หน้า 74-75, 88-89, 99, 102-103, 115-116)

ส่วนเมียนมาร์มีการบำบัดและพัฒนาผู้ที่กระทำผิดให้มีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกลับไปกระทำผิดซ้ำ และทำให้คนเหล่านี้ได้กลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ โดยเป็นการดำเนินงานหลักของกรมราชทัณฑ์ (Prison Department) ส่วนระบบที่เป็นการบำบัดของชุมชนโดยเฉพาะนั้นยังไม่มี สำหรับเด็กที่กระทำผิดจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างกรมสวัสดิการสังคม (The Department of Social Welfare) มาช่วยฟื้นฟูกลุ่มเยาวชน สตรี ผู้พิการ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งเจ้าหน้าที่

คุมประพฤติจะมีบทบาทเชื่อมโยงกับชุมชนและครอบครัวของเด็กในการให้คำแนะนำตลอดช่วงเวลาการคุมประพฤติตามความจำเป็นของเด็กแต่ละคน (Thailand Institute of Justice, 2015, pp. 47, 52-53)

ขณะที่เวียดนามมีความคล้ายคลึงกับสปป.ลาว คือนำเด็กที่เคยกระทำผิดให้กลับมาเป็นผู้สร้างประโยชน์ให้กับสังคม ซึ่งการปฏิรูประบบยุติธรรมสำหรับเยาวชนในเวียดนามเกิดมาจากแรงผลักดันของการเติบโตและความหลากหลายทางเศรษฐกิจทั่วโลก รัฐธรรมนูญและกฎหมายในเวียดนามจึงถูกนำไปสู่ การปฏิรูปเพื่อความเป็นมาตรฐาน เช่น ความสอดคล้องกับ UN Convention on the Rights of the Child 1989 (UNCRC) ทำให้เกิดการบริการและอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย เป็นมืออาชีพ ได้รับการยอมรับจากนานาชาติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิเด็กเพื่อให้เวียดนามได้รับการจัดสรรเงินทุนในการดำเนินโครงการและฝึกอบรมต่างๆ (Cox, 2010, p. 228) ทำให้เวียดนามมีภารกิจด้านนี้โดยเน้นกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ คณะกรรมการประชาชนในเวียดนามมีบทบาทในภารกิจนี้เช่นกัน ซึ่งคดีอาชญากรรมส่วนมากถูกรายงานต่อคณะกรรมการประชาชนท้องถิ่นมากกว่าตำรวจ ตำรวจจะทำหน้าที่เมื่อถูกเชิญเข้าไปร่วมหากคณะกรรมการประชาชนเห็นว่ามีความจำเป็น (Cox, 2010, pp. 231-232)

สำหรับกัมพูชา ที่ผ่านมากัมพูชายังไม่มีกฎหมายที่มีแนวคิดนำชุมชนเข้ามาในการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน (Community-Based Treatment) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2552 ประมวลกฎหมายอาญาได้ถูกนำมาใช้และมีมาตรการทางเลือกเข้ามา เช่น งานบริการชุมชน การตัดสิน

จำคุกโดยรอลงอาญา (suspended sentence) การให้ผู้กระทำผิดชดใช้โดยทำงานบางช่วงเวลา นอกที่คุมขัง การศึกษา หรือกิจกรรมอื่นที่จะทำให้เกิดการกลับเข้าสู่สังคมได้ใหม่อย่างราบรื่น (semi-liberty) การตัดสินชะลอการจำคุก (deferment of sentence) แต่มาตรการเหล่านี้มีขนาดแนวทางที่ชัดเจน ต่อมาในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2554 กระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดตั้ง คณะทำงานจัดทำแนวทางที่เป็นทางเลือก เหล่านี้ เพราะกัมพูชายังไม่มีกลไกติดตามผู้ถูกคุมขังภายหลังกลับไปสู่สังคม คงมีกลไกที่ใช้ระหว่างคุมขังเพื่อฝึกอาชีพทักษะ เช่น การซ่อมจักรยานยนต์ การทำผม คอมพิวเตอร์ ช่างไฟฟ้า ฯลฯ สำหรับการดูแลเด็กให้กลับคืนสู่ชุมชน ในกรณีเล็กน้อย เช่น ลักขโมยสิ่งของเล็กน้อย ใช้ยาเสพติด ทะเลาะวิวาท กัมพูชามีองค์การความช่วยเหลือทางกฎหมายแห่งกัมพูชา (Legal Aid of Cambodia-LAC) ซึ่งไม่ใช่องค์กรรัฐบาล และไม่แสวงหาผลกำไร และมีโครงการจัดทำขึ้น ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2557 จากการสนับสนุนของ UNICEF และ EU และ โครงการ Save the Children Norway ในหลายจังหวัดของกัมพูชา แต่ในทางปฏิบัติยังไม่ได้นำแนวทางนี้ไปใช้เท่าที่ควรเพราะยังขาดกลไกและทรัพยากร ทั้งในระดับชาติ จังหวัด และระดับชุมชนเอง แต่อย่างน้อยกลไกนี้ก็ทำให้เยาวชนส่วนหนึ่งได้รับการฝึกทักษะและกลับคืนสู่สังคม (Thailand Institute of Justice, 2015, pp. 31-33)

ส่วนสิงคโปร์ ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนในงาน บำบัดฟื้นฟูที่เรียกว่า Singapore Prison Service (SPS) โดยมีการตั้งหน่วยงานศูนย์ชุมชน เช่น Selarang Park Community Supervision Centre (SPCSC) ในปี พ.ศ. 2552 และ Community

Rehabilitation Services Branch (CRSB) ในปี พ.ศ. 2555 เพื่อทำหน้าที่ติดตามผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวและการฟื้นฟูให้เกิดขึ้นในชุมชน ต่อมา วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2557 SPS ก็ได้ตั้งหน่วยงาน ชื่อ Community Corrections Command (COMC) เพื่อช่วยให้ผู้กระทำผิดที่ได้รับการปล่อยตัวสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ โดยช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง และยกระดับการฟื้นฟูในชุมชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในภารกิจ รับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชนในสิงคโปร์มีเครือข่าย ชุมชนที่เรียกว่า CARE Network ซึ่งตั้งขึ้นมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2543 เพื่อทำให้การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนของชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยบทบาทของ CARE Network ได้แก่ การทำแนวทางติดตามและฟื้นฟูผู้ที่เคยทำความผิด ซึ่งครอบครัวจะเข้าไปมีส่วนร่วมทำด้วย ประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนะนำแหล่งทุนให้กับเครือข่ายในการดำเนิน กิจกรรม สำหรับหน่วยงานที่มาเข้าร่วมเป็น CARE Network มีหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาครอบครัวและสังคม หน่วยบริการเรือนจำสิงคโปร์ ผู้ประกอบการ ธุรกิจการฟื้นฟูสิงคโปร์ สถาบันแห่งชาติด้านบริการสังคม เป็นต้น (Thailand Institute of Justice, 2015, pp. 77, 84-85)

ในฟิลิปปินส์ มีการนำแนวคิดเกี่ยวกับการดูแลผู้กระทำผิดให้สามารถกลับคืนสู่สังคม โดยให้ครอบครัวและชุมชนเป็นผู้ให้การดูแลบุคคลเหล่านั้นเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำและเปลี่ยนเป็นต้นทุนที่ดีของสังคมได้ เช่น กระทรวงการพัฒนาและสวัสดิการสังคม (Department of Social Welfare and Development) มีโครงการอาสาสมัครเพื่อเยาวชนที่มีการกระทำ

ขัดแย้งกับกฎหมาย หรือกระทรวงยุติธรรม มีกลุ่มอาสาสมัครในวงกว้างเช่นกัน โดยกองอำนวยการคุมประพฤติและควบคุม (PPA) มีอาสาสมัครทำงานช่วยเจ้าหน้าที่ในการฟื้นฟูนักโทษผู้ถูกคุมประพฤติ (probationers) และผู้พ้นโทษ (parolees) (PPA, 2014; Thailand Institute of Justice, 2015, p. 57) ซึ่งอาสาสมัครคุมประพฤติของ PPA จะได้รับการแต่งตั้งเป็นเวลาสองปีโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนแต่อาจมีค่าเดินทางให้ตามความเหมาะสม (PPA, 2014)

สำหรับอินโดนีเซีย การรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชนมีเป้าหมายในกลุ่มเยาวชนเป็นหลักและการมีส่วนร่วมจากชุมชนยังไม่มากนัก จากการเก็บข้อมูลของ Thailand Institute of Justice ในปี พ.ศ. 2558 พบว่าในอินโดนีเซียยังไม่มีส่วนร่วมของชุมชน เช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบอื่นในภารกิจรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน (Thailand Institute of Justice, 2015, p. 44)

ในบรูไน มีกฎหมาย 2 ฉบับที่มีมาตรการนี้สำหรับกลุ่มเยาวชนและผู้ใหญ่ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยเด็กและเยาวชน (Children and Young Person Act 2010-CYPA 2010) และคำสั่งว่าด้วยการคุมประพฤติและบริการสังคมของผู้กระทำผิด (The Offenders [Probation and Community Service] Order 2006-OPCSO 2006) โดยความผิด

ส่วนใหญ่ที่มีการใช้มาตรการเยียวยาและรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน เช่น การทำผิดกฎจราจร ลักขโมยในกลุ่มบุคคลผู้ถูกรอลงอาญา (Persons under suspension execution of sentence) ซึ่งการดูแล (treatment) โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำได้หลายวิธีตามลักษณะและความรุนแรงของการกระทำผิดและลักษณะของผู้กระทำผิด เช่น บริการชุมชน การให้คำปรึกษา การนำพ่อแม่เข้าไปยังศาลด้วย ฯลฯ (Thailand Institute of Justice, 2015, p. 16) ที่เห็นได้อีกชัดเจนอีกอย่างหนึ่ง คือ ชุมชนในบรูไนจะเข้ามามีส่วนร่วมภารกิจนี้ผ่านการเป็นเจ้าหน้าที่อาสาสมัครคุมประพฤติ (Volunteer Probation Officers-VPO) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เกษียณอายุจากกระทรวงการพัฒนาชุมชน (Department of Community Development) องค์กรพัฒนาเอกชน อย่างสมาคมลูกเสือ (Scouts Associations) และสมาชิกสภาสวัสดิการสังคม (Social Welfare Councils) กลุ่มคนเหล่านี้มีบทบาทหลักในการช่วยงานเจ้าหน้าที่ เช่น การเยี่ยมบ้าน ให้คำปรึกษา กลุ่ม เข้าร่วมในโครงการผลกระทบผู้ถูกกระทำ หรืองานบริการชุมชน (Thailand Institute of Justice, 2015, pp. 22-23)

สำหรับยุติธรรมชุมชนของทั้งสิบประเทศ ผู้เขียนสรุปการวิเคราะห์ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศประชาคมอาเซียน

ประเทศ	พัฒนาการ	หน่วยงาน	ความโดดเด่น
1. ไทย	- ในอดีตมีกลุ่มคน เช่น เจ้าโคตรไต่ครุ แก่หม่องแก่ฝาย ฯลฯ เป็นผู้ได้รับความเคารพในหมู่บ้านมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท - ปี 2548 มีโครงการยุติธรรมชุมชน	- กระทรวงยุติธรรมเป็นหลัก โดยมีหน่วยงานอื่นภายใน เช่น กรมคุมประพฤติ กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพสำนักงานยุติธรรมจังหวัด	ส่วนใหญ่มีการขับเคลื่อนเรื่อง การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ผ่านกลไกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนโดยรัฐให้การสนับสนุน
2. สปป.ลาว	กระทรวงยุติธรรมจัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในปี 2540 ต่อมาปี 2552 มีคำสั่งนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับงานยุติธรรมฐานราก 5 ด้าน	กระทรวงยุติธรรม แผนกยุติธรรม นครหลวง แผนกยุติธรรมจังหวัด หน่วยงานยุติธรรมอำเภอ องค์การปกครองหมู่บ้าน กรมโฆษณาอบรมกฎหมาย กรมคุ้มครองระบบยุติธรรม สถาบันฝึกอบรมกฎหมายและงานยุติธรรม	- ยุติธรรมฐานราก 5 งาน ได้แก่ งานอบรมและเผยแพร่ งานหมู่บ้านปลอดคดี งานแก้ไขข้อขัดแย้งระดับหมู่บ้าน งานยุติธรรมเด็ก และงานสร้างบุคลากรทางกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ 4 ภารกิจของยุติธรรมชุมชน กลไกสำคัญคือหน่วยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับหมู่บ้าน
3. เมียนมาร์	ยังไม่พบข้อมูลชัดเจนถึงพัฒนาการของยุติธรรมชุมชน แต่พื้นฐานในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนระดับหมู่บ้านคือเพื่อความปลอดภัยชุมชน	- ผู้นำชุมชนเป็นกลไกหลักในการแก้ปัญหาชุมชน - กรมราชทัณฑ์ - กรมสวัสดิการสังคม	การเคลื่อนงาน ได้แก่ 1) ตั้งผู้รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน 2) กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มมีระบบไกล่เกลี่ยปัญหาในหมู่บ้าน 3) สร้างกลไกช่วยเหลือเหยื่อ เช่น ให้คำปรึกษา ดูแลสุขภาพ 4) การรับคืนผู้กระทำผิดๆ กรมราชทัณฑ์รับผิดชอบหลักโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
4. เวียดนาม	ชุมชนมีส่วนร่วมในงานยุติธรรมอย่างยาวนาน พบความชัดเจนให้มิกลไกไกล่เกลี่ยในรัฐธรรมนูญและกฎหมายตั้งแต่ปี 2488 ต่อมาปี 2545 กระทรวงยุติธรรมส่งเสริมเรื่องการไกล่เกลี่ยมากขึ้น	- คณะกรรมการประชาชนท้องถิ่น - องค์กรมวลชน เช่น สหภาพการเกษตร สหภาพสตรี สหภาพเยาวชน - พรรคคอมมิวนิสต์	ภารกิจจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ที่ชัดเจน เช่น การฝึกอบรม การจัดทำคู่มือ การแข่งขันการไกล่เกลี่ยระดับประเทศ ฯลฯ นอกจากนี้ ในภารกิจอื่นมีการเสริมแรง เช่น ให้องค์กรให้ทุนหมู่บ้านที่ไม่มีอาชญากรรม
5. กัมพูชา	ไม่พบข้อมูลชัดเจน แต่มีโครงการสนับสนุนจากต่างประเทศ เช่น ปี 2540 ออสเตรเลียได้เข้ามาสนับสนุนผ่านโครงการช่วยเหลือให้เกิดความปลอดภัยในชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม	- หน่วยงานสนับสนุนจากต่างประเทศ เช่น ออสเตรเลีย, UNICEF, EU, Save the Children Norway - กระทรวงยุติธรรม (กลไกติดตามผู้ถูกคุมขัง) - สภาชุมชนสตรีและเด็กในชุมชน	ชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) การป้องกัน มีตำรวจชุมชน 2) การจัดการความขัดแย้งๆ มีการตั้งคณะกรรมการแก้ไขข้อขัดแย้งเพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเทศ	พัฒนาการ	หน่วยงาน	ความโดดเด่น
6. มาเลเซีย	- ไม่พบข้อมูล	ศาลระดับต่างๆ เช่น ศาลระดับหมู่บ้าน ศาลระดับเขต	มีความชัดเจนในภารกิจด้านการจัดการความขัดแย้งๆ ที่การไกล่เกลี่ยเบื้องต้นดำเนินการโดยผู้ได้รับการยอมรับนับถือในชุมชน และยังมีศาลชะรีอะฮ์ไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวตามหลักอิสลาม โดยบทบาทหลักเป็นของรัฐ
7. สิงคโปร์	- ไม่พบข้อมูล	- ศาลชั้นต้น - กองกำลังตำรวจ - คณะกรรมการบริการสังคมแห่งชาติ - สมาพันธ์แห่งประชาชน - กระทรวงกฎหมาย - ศูนย์ไกล่เกลี่ยชุมชน	การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปโดยผ่านสมาพันธ์แห่งประชาชนหรือเป็นอาสาสมัครในโครงการของรัฐ จึงเป็นการทำงานในแบบความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ เช่น ให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย การสร้างความเข้มแข็งชุมชนด้วยกลไกจัดการความขัดแย้งชุมชน ศูนย์บริการชุมชนเพื่อติดตามผู้ได้รับการปล่อยตัว และเครือข่ายชุมชน
8. ฟิลิปปินส์	ปี 2530 มีคำสั่งประธานาธิบดีให้มีการจัดการข้อพิพาทระดับหมู่บ้าน จากนั้นมี Local Government Code 1991 ที่ประกาศใช้การแก้ไขข้อพิพาทในระดับท้องถิ่น	- กรมมหาดไทยและการปกครองท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบหลัก	ชัดเจนเรื่องการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ กลไกคือ Katarungang Pambarangay หรือ KP ที่ท้องถิ่นระดับล่างสุดคือหมู่บ้าน งานป้องกันๆ มีตำรวจชุมชนที่เรียกว่า Tanod
9. อินโดนีเซีย	ในปี 2509 มีการออกกฎหมายให้แต่ละหมู่บ้านเป็นหน่วยบริการชั้นล่างสุดโดยหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบงานในพื้นที่	- สภาหมู่บ้านเพื่อการพัฒนา (LKMD) - สภาหมู่บ้าน (BPD) - ภาคส่วนในชุมชน เช่น หัวหน้าชุมชน ตำรวจ สมาชิกหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา กลุ่มอิทธิพล	- การจัดการความขัดแย้งๆ มีความโดดเด่นตามความหลากหลายของพื้นที่ - ผู้นำมีบทบาทสำคัญมากในการจัดการความขัดแย้ง บางพื้นที่มีกลุ่มอิทธิพลทำหน้าที่ป้องปรามและบังคับผลการไกล่เกลี่ย ตำรวจมีบทบาทเป็นพยาน
10. บรูไน	พบภารกิจการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน มีกฎหมายเกี่ยวข้อง 2 ฉบับ ได้แก่ คำสั่งว่าด้วยการคุมประพฤติและบริการสังคมของผู้กระทำผิด 2549 กับกฎหมายว่าด้วยเด็กและเยาวชน 2553	- ศาลเยาวชน - กระทรวงวัฒนธรรมเยาวชนและกีฬา - กระทรวงการพัฒนาชุมชน - สมาคมลูกเสือ - สภาสวัสดิการสังคม	พบภารกิจป้องกันๆ เช่น โครงการเพื่อนบ้านจับตาอาชญากรรม ติดตั้งกล้องวงจรปิด ไฟส่องทาง ฯลฯ ส่วนภารกิจการรับคืนผู้กระทำผิดๆ ที่เน้นกลุ่มเยาวชนและชุมชนสามารถเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติได้

หากพิจารณาตามบทบาทภาคส่วนที่สำคัญตามตารางนี้ เห็นได้ว่าการเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนอาจแบ่งได้เป็น 6 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนโดยหน่วยงานของรัฐส่วนกลางเป็นหลัก (ไทยและสปป.ลาว) ที่กระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยขับเคลื่อนหลักผ่านกลไกของส่วนราชการที่อยู่ในพื้นที่ กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่น (เมียนมาร์และอินโดนีเซีย) ผู้นำถือว่ามอิทธิพลในการป้องกันให้เกิดความปลอดภัยและแก้ปัญหาในชุมชน กลุ่มที่ 3 ศาล (มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไน) ที่ชุมชนอาจเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในหน่วยงานทางศาล กลุ่มที่ 4 พรรคคอมมิวนิสต์ (สปป.ลาว และเวียดนาม) ที่สมาชิกในระบบยุติธรรมชุมชนมีความเชื่อมโยงหรือเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ กลุ่มที่ 5 หน่วยงานรัฐส่วนท้องถิ่น (ฟิลิปปินส์) ที่กรมมหาดไทยมีบทบาทในลักษณะกระจายอำนาจไปจนถึงท้องถิ่นระดับหมู่บ้าน และกลุ่มที่ 6 องค์กรต่างประเทศและ NGOs (กัมพูชาและฟิลิปปินส์) ซึ่งองค์กรระหว่างประเทศและ NGOs มีบทบาทสำคัญในการจัดทำโครงการนำร่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีปัญหาเฉพาะและกลไกของหน่วยงานรัฐไม่สามารถตอบสนองต่อลักษณะของชุมชนที่มีความหลากหลายได้

■ สรุป

จากข้อมูลเท่าที่ค้นพบเกี่ยวกับยุติธรรมของประเทศในประชาคมอาเซียนอาจสรุปได้ว่าส่วนใหญ่มีจุดร่วมที่สำคัญ คือ เป็นระบบยุติธรรมชุมชนที่มีรากฐานจากประเพณีดั้งเดิม โดยมีการใช้ระบบอาวุโสและความเป็นเพื่อนบ้านในการจัดการปัญหาชุมชน ซึ่งผู้เขียนขอแบ่งลักษณะ

ของระบบยุติธรรมชุมชนของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนตามรูปแบบความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ได้แก่ แบบผสมระหว่างชุมชนกับรัฐส่วนกลาง และแบบผสมระหว่างชุมชนกับรัฐบาลส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของแต่ละประเทศด้วย

แบบแรก เป็นแบบผสมระหว่างชุมชนที่ใช้ประเพณีดั้งเดิมและมีการสร้างขึ้นใหม่ โดยรัฐบาลส่วนกลาง จึงมีลักษณะรัฐส่วนกลางออกกฎหมาย ออกกลไก และขับเคลื่อน โดยใช้ความเป็นชุมชนดั้งเดิมในการดำเนินกิจกรรมของระบบ ยกตัวอย่างเช่น ระบบยุติธรรมชุมชนของไทยที่มีกระทรวงยุติธรรมเป็นหลัก ดำเนินงานผ่านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน หรือ สปป.ลาว ที่กระทรวงยุติธรรมเป็นหลักเช่นกันและมีการขับเคลื่อนเป็นลำดับขั้นจากส่วนกลางไปจนถึงระดับหมู่บ้าน หรือเวียดนามที่มีคณะกรรมการประชาชนมาจากองค์กรที่หลากหลายแต่องค์กรเหล่านี้ก็มีที่มาโยงกับรัฐบาลกลาง เป็นต้น

แบบที่สอง เป็นแบบผสมระหว่างชุมชนที่ใช้ประเพณีดั้งเดิมและการกระจายอำนาจให้กับรัฐบาลท้องถิ่น ที่รัฐส่วนกลางเป็นผู้ออกกฎหมายและกลไก แต่ให้รัฐบาลท้องถิ่นเป็นกำกับผู้ดูแล และใช้ความเป็นชุมชนในการดำเนินกิจกรรมของระบบ มีจุดสังเกตว่าประเทศที่ใช้ระบบนี้เป็นประเทศที่มีการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐ และมีความแตกต่างทางที่ตั้งและวัฒนธรรมค่อนข้างมากภายในประเทศเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ระบบยุติธรรมชุมชนของฟิลิปปินส์ที่รัฐบาลกลางประกาศใช้กลไกการจัดการความขัดแย้งในระดับหมู่บ้านหรือ KP ที่ถือเป็นหน่วยปกครองท้องถิ่นระดับล่างสุด โดยให้รัฐบาลท้องถิ่นใน

ระดับสูงกว่าเป็นผู้สนับสนุนชี้แนะ ซึ่งแต่ละหมู่บ้านสามารถหาตัวแทนมาทำหน้าที่ในคณะกรรมการไกล่เกลี่ยหรืออุปถัมภ์ได้ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ หรือมาเลเซียที่รัฐบาลแต่ละรัฐมีกฎหมายไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นของตนเอง โดยการดำเนินงานและโครงสร้างยังอยู่ได้ การดูแลของรัฐบาลกลาง เป็นต้น

สำหรับการขับเคลื่อนในสี่ภารกิจ ได้แก่ การป้องกันและควบคุม การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาและฟื้นฟู และการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน กล่าวได้ว่าหลายประเทศมีการขับเคลื่อนในภารกิจยุติธรรมชุมชน 4 ด้านทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันไป ภารกิจด้านการป้องกันและควบคุม ส่วนใหญ่เป็นการเน้นให้การอบรมทางกฎหมายแก่ประชาชน ดังเช่นที่ สปป.ลาว หรือมีการเฝ้าระวังโดยชุมชนผ่านการจัดตั้งหน่วยเฉพาะหรือจัดตั้งกลุ่มคนเพื่อทำหน้าที่ในชุมชน เช่นในเมียนมาร์หรือบรูไน เป็นต้น ส่วนภารกิจด้านการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ เป็นภารกิจที่ชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องมากที่สุดและพบข้อมูลที่ชัดเจนในหลายประเทศ เช่นในไทย สปป.ลาว ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ซึ่งต่างมีความคล้ายกันคือมีการจัดตั้งคณะหรือกลุ่มบุคคลระดับหมู่บ้านในการพิจารณาข้อพิพาทที่เป็นคดีเล็กน้อยในชุมชน เพื่อช่วยลดระยะเวลาและค่าใช้จ่ายที่จะเสียไปกับกระบวนการพิจารณาคดีปกติ

ส่วนภารกิจด้านการเยียวยาและฟื้นฟู สามารถแบ่งเป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนของผู้ได้รับผลกระทบ กับส่วนผู้กระทำผิด ในส่วนที่ดำเนินการกับเหยื่อผู้ได้รับผลกระทบ บางประเทศมีการตั้งคณะหรือศูนย์เพื่อเยียวยาให้คำปรึกษา เช่น สปป.ลาว หรือสิงคโปร์ และในส่วนที่ดำเนินการ

กับผู้กระทำผิด พบว่าหลายประเทศไม่ได้ใช้เพียงการลงโทษ แต่มีมาตรการให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกถึงผลเสียของสิ่งที่ตนได้ทำลงไป จึงเป็นการเยียวยาและฟื้นฟูควบคู่ไปกับการลงโทษในหลายรูปแบบ เช่น การจ่ายค่าเสียหายให้กับเหยื่อ การให้กล่าวคำสาบานต่อสาธารณะดังเช่นในอินโดนีเซีย และในส่วนภารกิจด้านการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน งานที่ชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชน โดยเปิดโอกาสให้เยาวชนผู้กระทำผิดได้มีโอกาสรับการอบรมเพื่อยกระดับจิตใจ ได้ทำงานสังคมและชุมชน เช่น ใน สปป.ลาว หรือบรูไน หรือการให้ชุมชนเป็นอาสาสมัครติดตามพฤติกรรมและรายงานต่อหน่วยงานคุมประพฤติเช่นในฟิลิปปินส์ เป็นต้น

■ ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

จากการเปรียบเทียบยุติธรรมชุมชนในประเทศประชาคมอาเซียนในประเด็นพัฒนาการความโดดเด่นของการขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชนในสี่ภารกิจดังกล่าวมาแล้วในเนื้อหาก่อนหน้านี้ ผู้เขียนมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยทั้งในภาพรวมและในทางปฏิบัติ ในภาพรวมผู้เขียนยังเห็นว่ายุติธรรมชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในประเทศไทยมีโอกาสหรือความท้าทายที่จะพัฒนาต่อไปได้อีกในสองประเด็นสำคัญ ได้แก่ รูปธรรมของการบรรลุเป้าหมาย กับการสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชนที่ครอบคลุมทุกภารกิจ

ประการแรก ส่วนใหญ่หลายประเทศในประเทศอาเซียนมีเป้าหมายไปที่การเข้าถึง

ระบบยุติธรรมของชุมชนและใช้ความเป็นเพื่อนบ้านคือลักษณะการประนีประนอมในการแก้ปัญหา เช่นใน สปป.ลาว หรือฟิลิปปินส์ บางประเทศมีเป้าหมายหลักไปสู่ความปลอดภัย เช่น เมียนมาร์ หรือกัมพูชา ซึ่งเป้าหมายด้านความปลอดภัยถือเป็นเป้าหมายร่วมของยุติธรรมชุมชนกับยุติธรรมกระแสหลัก อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวยุติธรรมชุมชนของหลายประเทศพบความท้าทายที่สำคัญ คือ ความเป็นรูปธรรมของผลลัพธ์จากการเคลื่อนไหวยุติธรรมชุมชนว่ายุติธรรมชุมชนที่ได้ดำเนินการไปนั้นได้ช่วยแบ่งเบาภาระงานในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักหรือไม่อย่างไร ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มารับบริการหรือไม่เพียงใด ตลอดจนได้นำไปสู่การยกระดับศักยภาพของชุมชนได้จริงหรือไม่ เพราะชุมชนได้จัดการปัญหาภายในชุมชนเอง ข้อคำถามเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่า ยุติธรรมชุมชนมีความท้าทายในด้านการวัดผลสัมฤทธิ์ที่มากกว่ากระบวนการยุติธรรมทั่วไป เพราะโดยกระบวนการยุติธรรมทั่วไปแล้วมีผู้ที่เกี่ยวข้องและปัจจัยแวดล้อมที่สามารถจำกัดขอบเขตได้มากกว่าในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ความท้าทายนี้เป็นดังที่ Clear et al. (2011) ได้กล่าวว่าการวัดผลความสำเร็จของยุติธรรมชุมชนทำได้ยากกว่าเมื่อเทียบกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เนื่องจากยุติธรรมชุมชนมีเป้าหมายบางส่วนและมีกระบวนการที่แตกต่าง ทั้งยังมีผู้เกี่ยวข้องหลากหลายกว่า จึงทำให้ผลกระทบจากการใช้ยุติธรรมชุมชนต้องมีการวัดผลได้ในระยะยาว และเกิดจากความร่วมมือจากหลายภาคส่วน (Clear et al., 2011, pp. 140-145)

ในทัศนะของผู้เขียน ยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยจึงมีโอกาสนับเป็นเชิงนโยบาย โดยการพัฒนาเป้าหมายความสำเร็จที่มากกว่าการวัดผลที่จำนวนคดีหรือร้อยละในแต่ละปี แต่ควรมีการวางเป้าหมายที่ท้าทายในระยะยาวที่สามารถเปรียบเทียบความคุ้มค่าทางงบประมาณและสังคมของการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนว่านับตั้งแต่เริ่มมีระบบยุติธรรมชุมชนอย่างชัดเจน มีการใช้งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรไปมากน้อยเพียงใด และผลลัพธ์ที่ได้มานั้นมีความคุ้มค่าหรือไม่อย่างไร มีสิ่งใดที่จะต้องพัฒนาต่อเพื่อให้ยุติธรรมชุมชนเป็นกลไกที่เติมเต็มกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ การวางเป้าหมายความสำเร็จที่ท้าทายของยุติธรรมชุมชนต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการปรับปรุงแบบการเคลื่อนไหวยุติธรรมชุมชนตลอดเวลาและสามารถไปสู่เป้าหมายในระยะยาวได้ ดังที่ สุนัย กัลยະจิตร และคนอื่น ๆ (2554) และสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ (2550; 2551) เสนอว่าควรมีการประเมินผลการดำเนินงานของยุติธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อประเมินจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

เพื่อความเป็นรูปธรรมของการบรรลุเป้าหมาย นอกเหนือจากการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและประเมินผลอย่างต่อเนื่องแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงบทบาทภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตามที่ได้สรุปท้ายตารางเปรียบเทียบระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศอาเซียน แต่ละประเทศต่างมีตัวแสดงที่ขับเคลื่อนหลักต่างกัน

แต่เห็นได้ว่า ฟิลิปปีนส์จะเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้ามากที่สุดในการเคลื่อนไหวงานยุติธรรมชุมชน ด้วยกลไกหน่วยงานของรัฐที่เป็นแบบกระจายอำนาจไปยังหน่วยเล็กที่สุดของการปกครอง กระนั้น ยุติธรรมชุมชนของฟิลิปปินส์ที่ว่าเข้าถึงชุมชนที่สุดแล้วก็ยังไม่อาจตอบสนองต่อบางชุมชนที่มีความเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและมีความต่างทางวัฒนธรรมอย่างมากอย่างมินดาเนา ทำให้ NGOs ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเติมเต็มระบบยุติธรรมชุมชนของรัฐสำหรับประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างจากฟิลิปปินส์ ดังนั้น ความแตกต่างทางลักษณะกายภาพของชุมชนอาจไม่มากนัก หากแต่ความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมยังคงมีอยู่ ทำให้หน่วยงานขับเคลื่อนหลักที่เป็นรัฐส่วนกลางอาจต้องการความร่วมมือจากสมาคมหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาหนุนเสริม ตลอดจนส่งเสริมกลไกระดับเล็กที่มีอยู่ในพื้นที่ให้มีบทบาทมากขึ้น เช่น คณะกรรมการชุมชน สภาก่อตั้งชุมชนตำบล ฯลฯ โดยกลไกเหล่านี้อาจมีบทบาทในการเป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อเป็นสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการเคลื่อนไหว ติดตาม และประเมินผลระบบยุติธรรมชุมชนอย่างสอดคล้องกับลักษณะพื้นที่มากขึ้น โดยมีการสนับสนุนจากองค์กรระดับสูงขึ้นไปในพื้นที่ เช่น สมาคมลูกเสือจังหวัด อาจมีบทบาทร่วมกันสำนักงานยุติธรรมจังหวัดหรือหน่วยอื่น เพื่อร่วมออกแบบแนะนำ ฝึกอบรมสมาชิกยุติธรรมชุมชนเกี่ยวกับเรื่องความปลอดภัยในหมู่บ้าน อันเป็นภารกิจด้านการป้องกันและควบคุมของงานยุติธรรมชุมชน เป็นต้น

ประการที่สอง การสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนบทบาทของชุมชนในทุกภารกิจด้วยภารกิจของยุติธรรมชุมชนประกอบด้วยการป้องกันและควบคุม การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาและฟื้นฟู และการรับคืนผู้กระทำผิดสู่ชุมชน แต่จากข้อมูลที่สืบค้นได้นั้น อาจพอสรุปได้ว่าการเคลื่อนไหวงานยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่มีจุดเน้นไปที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยชุมชน ทั้งที่ความจริงแล้วการไกล่เกลี่ยหรือการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์เป็นเพียงหนึ่งภารกิจของยุติธรรมชุมชน ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์เป็นเรื่องที่ชุมชนมีความถนัดและเข้าถึงได้ เพราะใช้ความเป็นเพื่อนบ้านและคุณลักษณะที่ค่อนข้างยึดหยุ่นของชุมชนเข้าไปดำเนินการเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ อีกทั้งมีความเป็นเทคนิคไม่มากนัก ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะทางอาญาน้อยกว่าภารกิจอื่น ทำให้การเคลื่อนไหวงานของชุมชนในภารกิจนี้มีมาก ซึ่งส่งผลให้เกิดงานวิชาการที่เกี่ยวข้องเน้นไปในภารกิจนี้มากกว่าภารกิจอื่นเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าหากต้องการใช้ยุติธรรมชุมชนให้เป็นกลไกที่หนุนเสริมกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่ ควรมีนโยบายเชิงรุกเพื่อสื่อสารและสร้างความเข้าใจในวงกว้างทั้งในภาคราชการ ภาควิชาการ และชุมชนเองว่ายุติธรรมชุมชนมีภารกิจได้บ้าง ชุมชนสามารถทำได้ดีในภารกิจใดและเพราะอะไร และมีโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้นในภารกิจอื่นหรือไม่อย่างไร เพื่อให้ทั้งสังคมตระหนักร่วมกันว่ายังมีกลไกและแนวทางอันเกิดจากแนวคิด

ยุติธรรมชุมชนที่ยังไม่ถูกรับรู้หรือสนับสนุนอย่างเต็มที่ และทุกคนในสังคมสามารถร่วมกันออกแบบต่อไปในอนาคตเพื่อเป้าหมายด้านความปลอดภัย คุณภาพชีวิต และสังคมที่สงบสุข

ผู้เขียนยังเห็นว่าภารกิจที่ควรส่งเสริมให้ชุมชนได้มีบทบาทมากขึ้นในลำดับต่อไปควรเป็นภารกิจด้านการป้องกันและควบคุมเนื่องจากยุติธรรมชุมชนมีคุณลักษณะพิเศษที่เน้นการป้องกันมากกว่าแก้ไข เห็นได้ว่าโดยทั่วไปกระบวนการยุติธรรมปกติจะดำเนินการเมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้ว เช่น เจ้าทุกข์เข้าร้องเรียนกับตำรวจ จากนั้น อัยการทำสำนวนส่งฟ้องไปยังศาล ตามมาด้วยกระบวนการทางศาลเพื่อพิจารณาคดีแล้วมีการตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งมีเจ้าหน้าที่กรมคุมประพฤติและกรมราชทัณฑ์เข้ามารับช่วงปฏิบัติตามคำสั่ง และฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับสู่สังคมจากกระบวนการต้นทางถึงปลายทางนี้กระบวนการยุติธรรมอาจยังขาดมิติของการป้องกันและควบคุม ซึ่งยุติธรรมชุมชนสามารถทำได้ แต่ต้องดำเนินการในวงกว้างอย่างเข้มแข็งจึงจะมีผลในเชิงป้องกันได้ โดยชุมชนสามารถช่วยงานเชิงป้องกัน เช่น เป็นหน่วยลาดตระเวนชุมชนรับเรื่องร้องเรียน เผื่อระวัง บันทึกและรายงานข้อมูลแก่ตำรวจ กลุ่มจับตาเพื่อนบ้าน หรืออาสาสมัครรายงานพฤติกรรมแก่ตำรวจ (Scott, 2006, pp. 10-11) ซึ่ง Scott เห็นว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวอาจวัดผลสำเร็จได้ยากและใช้เวลานาน

การดำเนินการดังกล่าวมีผลเชิงป้องกันในแง่ที่ว่าช่วยทำให้ประชาชนเคารพและมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามกฎหมายมากขึ้น ทำให้เกิดการฟื้นฟูความเข้มแข็งชุมชน และสร้าง

ความรู้สึกว่าชุมชนมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหา ตลอดจนบรรเทาความหวาดกลัวของคนในชุมชน ดังนั้น ผลในเชิงการป้องกันและควบคุมดังกล่าวของยุติธรรมชุมชนจึงเป็นที่น่าสนใจว่า จะมีวิธีการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในแบบหุ้นส่วนอย่างไร คือ การให้หน่วยงานของรัฐร่วมมือกับภาคประชาชนและภาคเอกชนในรูปแบบภาคีและร่วมกันทำงาน เช่น ร่วมค้นหาปัญหาเพื่อป้องกันอาชญากรรมในชุมชนระหว่างหน่วยบริการของรัฐ ผู้นำชุมชนท้องถิ่น และตัวแทนภาคเอกชน โดยภาครัฐอาจเชิญให้ชุมชนร่วมวางแผนอบรมและร่วมมือในการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (วันชัย รุจนวงศ์, 2550, หน้า 209-210; Clear & other, 2011, pp. 139-140) อีกทั้ง ความเป็นหุ้นส่วนนี้จะใช้การวัดผลอย่างไร จึงจะเป็นการเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนให้หนุนเสริมต่อกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ ความโดดเด่นของระบบยุติธรรมชุมชนประเทศอาเซียนที่ได้นำเสนอตามตารางที่ 1 อาจนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนประเทศไทยได้ โดยจุดเด่นหลายประการประเทศไทยได้มีการดำเนินการแล้วหลายส่วน ดังการนำเสนอในงานวิจัยของอัศกร ไชยพงษ์ และคนอื่น ๆ (2561) และ จักกริน วรนาม, กฤษวรรณ์ โล่ห์วัชรินทร์ และ กษพร มุสิกบุญเลิศ (2562) ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะเพิ่มเติมในประเด็นโครงสร้าง และระบบสนับสนุนพร้อมเหตุผลประกอบเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ข้อเสนอการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนไทย

ประเด็น เสนอแนะ	สิ่งที่มีอยู่แล้ว	สิ่งที่ควรพัฒนา	เหตุผลประกอบ
โครงสร้าง	ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีองค์ประกอบคณะกรรมการ เคลื่อนงานครอบคลุมภารกิจ 4 ด้าน ได้แก่ การป้องกันและควบคุม การจัดการความขัดแย้ง เชิงสมานฉันท์ การเยียวยาและฟื้นฟู และการรับคืนผู้กระทำความผิดสู่ชุมชน	- ศูนย์ยุติธรรมชุมชนแบบ One-stop-service ให้อำนาจหน้าที่ในการคัดกรองทุกคดีในชุมชน ก่อนส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยหลายหน่วยงานบูรณาการการสนับสนุนและติดตามบนฐานข้อมูลเดียวกัน - จัดทำกฎเกณฑ์หรือแนวทางเพื่อให้ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีองค์ประกอบคณะกรรมการที่มาจากกลุ่มตัวแทนเฉพาะในชุมชน เช่น เยาวชน กลุ่มผู้พิการ กลุ่มสตรี อาสาสมัครหน่วยงานต่าง ๆ	- ชุมชนผู้รับบริการสามารถเดินทางไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชนใกล้บ้าน เพียงจุดเดียวในเรื่องที่เกี่ยวกับความปลอดภัยหรือความขัดแย้งในชุมชน - สนับสนุนต่อกลุ่มทางสังคม และ อาสาสมัครของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีตัวแทนที่หลากหลายในการเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชน โดยยังเปิดโอกาสให้ชุมชนปรับจำนวนหรือสัดส่วนของตัวแทนให้สอดคล้องกับชุมชน (ตัวอย่าง สปป.ลาว ฟิลิปปินส์)
ระบบ สนับสนุน	- การอบรมและคู่มือดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน	- คู่มือและการอบรมตั้งแต่ระดับพื้นฐานแบบออนไลน์ ที่เข้าใจง่าย มีใบประกาศออนไลน์และมีรางวัลเล็กน้อยสำหรับผู้สอบได้คะแนนสูงสุด พร้อมทั้งมีหลักสูตรระดับกลาง ระดับขั้นสูงรองรับ - ระบบติดตามและให้การรับรอง (Certificate) คุณภาพของระบบยุติธรรมชุมชนในแต่ละศูนย์ฯ	- ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปเรียนรู้เกี่ยวกับระบบยุติธรรมชุมชน เพื่อการรับรู้ในวงกว้าง หากมีความสนใจมากขึ้นก็สามารถที่จะเข้าอบรมในหลักสูตรระดับที่สูงขึ้นไปได้ เพื่อทำหน้าที่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่อไป - สร้างความน่าเชื่อถือด้านมาตรฐานคุณภาพให้กับระบบยุติธรรมชุมชน ลดข้อห่วงกังวลของประชาชนที่มาใช้บริการยุติธรรมทางเลือก (ตัวอย่างคู่มือภาษาท้องถิ่น จากฟิลิปปินส์)
	- โครงการส่งเสริมหมู่บ้านปลอดภัย - เครือข่ายอาสาสมัคร เช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ อาสาสมัครตำรวจบ้าน - ราชวัลศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับพื้นที่และระดับประเทศ	- การจัดตั้งราชวัลศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับประเทศ สำหรับศูนย์ฯ ที่มีการบริหารจัดการหรือร่วมมือกับหน่วยงานข้ามกรมข้ามกระทรวงดีเด่น - การร่วมศึกษาดูงานในต่างประเทศ แล้วนำมาเผยแพร่ต่อกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนอื่น ในรูปแบบออนไลน์ เช่น คลิปวิดีโอสั้น เป็นต้น - การแข่งขันการไกล่เกลี่ยระดับประเทศ	- ศูนย์ยุติธรรมชุมชน เป็นกลไกในระดับพื้นที่เพื่อบูรณาการข้ามหน่วยงาน อาจดำเนินการได้ยืดหยุ่นกว่าการบูรณาการของหน่วยงานระดับบนที่มีกฎระเบียบมาก - การศึกษาดูงานต่างประเทศ เป็นโอกาสและการจูงใจ อาจเป็นรางวัลหนึ่งสำหรับตัวแทนประชาชนจากศูนย์ยุติธรรมชุมชน ได้มีโอกาสเข้าร่วมกับคณะศึกษาดูงาน

ตารางที่ 2 ต่อ)

ประเด็น เสนอแนะ	สิ่งที่มีอยู่แล้ว	สิ่งที่ควรพัฒนา	เหตุผลประกอบ
		- ระบบติดตามและประเมินผลทั่วประเทศแบบตามเวลาจริง (Real time) โดยผู้มีหน้าที่บันทึกข้อมูลแต่ละศูนย์ฯ สามารถกรอกข้อมูลผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชัน (ที่มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน)	- ประชาชนในระบบยุติธรรมชุมชนมีโอกาสได้ฝึกทักษะงานการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์จากหลายเหตุการณ์จำลอง - มีระบบสนับสนุนการดำเนินงานและการตัดสินใจเพื่อการติดตามและพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนที่ผู้ปฏิบัติงานไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นภาระ (ตัวอย่างการแข่งขันใกล้เคียงจากเวียดนาม)
	- งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน	- งบประมาณสนับสนุนค่าตอบแทนสำหรับศูนย์ยุติธรรมชุมชนหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ในระบบยุติธรรมชุมชนที่ได้รับการรับรอง - สวัสดิการ เช่น เลือทิม หรือทุนค่าเล่าเรียนบุตรสำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่ในระบบยุติธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องและมีผลงานเป็นที่ยอมรับ	- จูงใจผู้ปฏิบัติหน้าที่ในระบบยุติธรรมชุมชนให้มีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา (ตัวอย่างค่าตอบแทนและสวัสดิการ จากฟิลิปปินส์)

อย่างไรก็ดี บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่วิเคราะห์พื้นฐานข้อมูลที่มีข้อจำกัดในเรื่องของการเข้าถึง ดังนั้น ข้อค้นพบ บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะในบทความนี้อาจเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในอนาคตเพื่อศึกษาในเชิงระบบยุติธรรมชุมชนภาพรวมของประเทศ โดยการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในพื้นที่จริงผ่านวิธีการที่หลากหลายทั้งในภาพกว้างและเชิงลึก เช่น แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่ม เป็นต้น เพื่อประเมินว่าโครงสร้างและกลไกที่มีอยู่ในแต่ละภารกิจมีความครอบคลุมกับทุกหน่วยยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยหรือไม่อย่างไร กลไกใดที่มีการประยุกต์ใช้จากต่างประเทศแล้วไม่เหมาะสมอาจจำเป็นต้องยกเลิกหรือปรับให้เข้ากับบริบทไทย ตลอดจนกลไกที่มีความจำเป็นอื่นๆ

■ บรรณานุกรม

- กรมคุมประพฤติ. (2549). รายงานประเมินผลโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหาเสพติด. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนในไทย ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน (หน้า 15-52). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- จักรกรีน วรนาม, กฤษวรรณ์ โลหะวัชรินทร์ และ กษพร มุสิกบุญเลิศ. (2562). เชื้อไขที่เอื้อต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลในจังหวัดขอนแก่น. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 27(2), 163-193.

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). ยุติธรรมชุมชน: ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมภาคประชาชน. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), *ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน* (หน้า 53-70). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือกแนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดชาสังขวรณ์. (2550). สถานภาพและแนวทางการพัฒนางานยุติธรรมชุมชนในสังคมไทย. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), *ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน* (หน้า 165-200). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- นิตยา โพธิ์นอก และณัฐกาญจน์ ศุภรัตน์เมธี. (2560). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ค้นเมื่อ 30 กันยายน 2562, จาก <https://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/129>
- เนาวรัตน์ พลายน้อย. (2550). ข้อเสนอต่อการดำเนินโครงการพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนระดับจังหวัด. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), *ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน* (หน้า 287-314). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล, นิตยา โพธิ์นอก และวลัยพร ล้ออัศจรรย์. (2562). *ระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาสาธารณรัฐฟิลิปปินส์*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วันชัย รุจนวงศ์. (2550). ยุติธรรมชุมชน: การสร้างความยุติธรรมโดยชุมชน. ใน *ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2553). *แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในท้องถิ่น*. ค้นเมื่อ 26 มิถุนายน 2559, จาก envi-mining.dpim.go.th/news/ac1-t1307603627.doc
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2550). *การประเมินผลโครงการพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนในจังหวัดน่าน 17 จังหวัด*. ม.ป.ท.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2551). *การประเมินผลงานยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 - 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุณีย์ กัลป์ยะจิตร และคณะ. (2554). *รายงานผลการวิจัย การติดตามและประเมินผลงานยุติธรรมชุมชน*. สมุทรปราการ: สันทวิกิจพรินต์ติ้ง.
- สุรัชย์ ไวยวรรณจิตร และคณะ. (2559). *การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. ค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2565, จาก <https://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/248>.

- อัศคร ไชยพงษ์ และคณะ. (2561). แนวทางการพัฒนายุติธรรมชุมชนของตำบลหนองโก อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น. *สุทธิปริทัศน์*, 32(103), 203-216.
- Austral, G. (2012). *A guide to the Katarungang Pambarangay System*. Philippines Center for Civic Education and Democracy.
- Bazemore, G., & Schiff, M. (Eds.). (2001). *Restorative community justice: Repairing harm and transforming community*. Cincinnati: Anderson Publishing.
- Bulan, R. (2014). Dispute Resolution: Restorative Justice under Native Customary Justice in Malaysia. In *Indigenous Peoples' Access To Justice, Including Truth And Reconciliation Processes*. S., Elsa (Ed.). New York: Institute for the Study of Human Rights, Columbia University Publisher Location. 319-343.
- Chear, P. K. (2011). *Restorative justice in the Cambodian Community: Challenges and possibilities in practice*. Retrieved May 28, 2018 from <http://restorativejustice.org/10fulltext/Pen%20Khek%20Chear%20-%20Restorative%20Justice%20in%20the%20Cambodian%20Community.pdf>
- Clark, S. (2005). *Informal dispute resolution in East Java*. Retrieved May 28, 2018 from <http://documents.worldbank.org/curated/en/491731468040154924/text/400730InformalInEastJava01PUBLIC1.txt>
- Clear, T. R. et al. (2011). *Community Justice* (2nd ed.) New York: Routledge.
- Congress of the Philippines. (1991). *An act providing for allLocal government code of 1991*. Retrieved October 17, 2017 from http://www.lawphil.net/statutes/repacts/ra1991/ra_7160_1991.html
- Cox, P. (2010). Juvenile justice reform and policy convergence in the New Vietnam. *Youth Justice*. 10(3), 227-244.
- Ministry of Law, Singapore. (1999). *Community justice guide*. n.p.
- Mundia, L. et al. (2016). Addressing crime problems in Brunei Darussalam: Qualitative analysis of alternatives to counseling and educational interventions. *The Social Sciences*, 11(2), 53-59.
- Nicholson, P. (2010). Access to justice in Vietnam. In J. Gillespie & A. H. Y. Chen (Eds.) *Legal reforms in China and Vietnam: A comparison of Asian Communist Regimes* (pp.188-215). London: Routledge.
- Parole and Probation Administration, Department of Justice, Republic of Philippines (PPA). (2014). *Restorative justice*. Retrieved November 6, 2017 from <http://probation.gov.ph/restorative-justice/>
- Presidential Decree. (1978). *Establishing a system of amicably settling disputes at the Barangay Level*. Retrieved October 17, 2017 from http://www.lawphil.net/statutes/presdecs /pd1978/pd_1508_1978.html

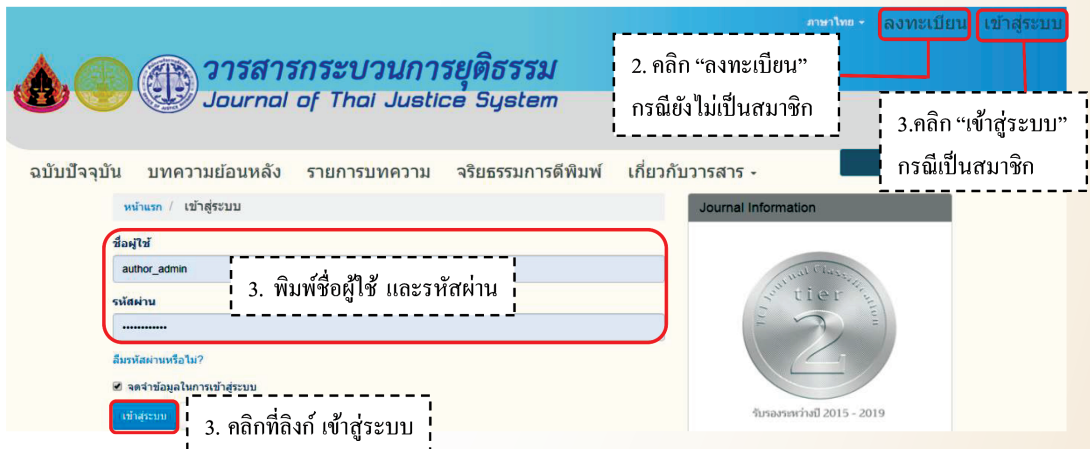
- Scheye, E., & Serei, S. O. (2016). *Cambodia Community Justice Assistance Partnership (CCJAP) Independent Evaluation*. Retrieved June 2, 2022 from <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/cambodia-community-justice-assistance-partnership-independent-evaluation-july-2016.pdf>
- Scott, M. S. (2006). Community justice in policing. *Idaho Law Review*, 34, 1-27.
- State Courts of Singapore. (2015). *Media release: Launch of the community justice and Tribunals Division*. Retrieved May 28, 2018 from <https://www.statecourts.gov.sg/NewsAndEvents/Documents/Media%20Release%20for%20launch%20of%20CJTD.pdf>
- Thailand Institute of Justice. (2015). *The seminar on promoting community-based treatment in the ASEAN region*. Bangkok: Author.
- The Border Consortium (TBC.) (2014). *Protection and security concerns in South East Burma /Myanmar*. Bangkok: Wanida Press.
- Tongyai, R. (2019). Thai community justice: From ideas to actions. *International Journal of Crime, Law and Social Issues*, 6(1), 39-46.
- Vanna, D., & Fargher, J. (2014). *Cambodia community justice assistance partnership: Six-Monthly progress report*. SA, Australia: Department of Foreign Affairs and Trade.
- Woodhouse, A. (2004). *Village justice in Indonesia: Working paper No. 31616*. Retrieved May 28, 2018 from <http://documents.worldbank.org/curated/en/560911468756330215/Village-Justice-in-Indonesia>

ขั้นตอนการส่งบทความ (Submission)

ขั้นตอนที่ 1 : การเข้าสู่ระบบวารสาร

1. เข้าสู่หน้าเว็บไซต์วารสารกระบวนการยุติธรรม URL : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/>
2. สมัครสมาชิก (Register) กรณีที่ยังไม่เคยเป็นสมาชิกของวารสารกระบวนการยุติธรรม ให้คลิกที่ปุ่ม **“ลงทะเบียน”** และสร้างข้อมูลส่วนตัว เช่น ชื่อผู้ใช้, Email, รหัสผ่าน รายละเอียดต่าง ๆ ที่แสดงในระบบ และยืนยันตัวตนผ่าน Link ที่ระบบส่งไปยัง Email ของท่าน
3. กรณีที่เป็นสมาชิกของวารสารกระบวนการยุติธรรมอยู่แล้ว ให้พิมพ์ ชื่อผู้ใช้ และ รหัสผ่าน จากนั้นคลิกที่ปุ่ม **เข้าสู่ระบบ**

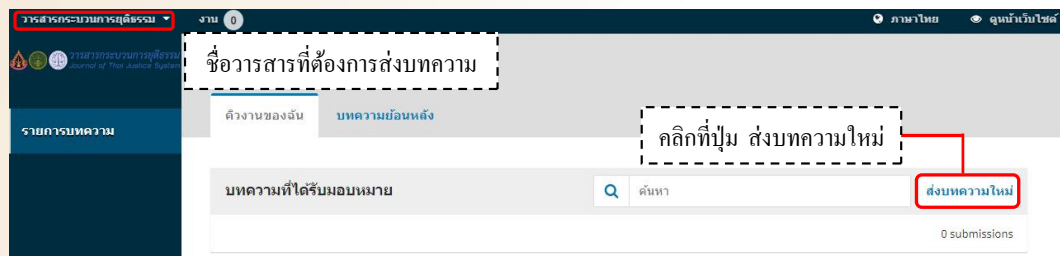
ขั้นตอนที่ 2 : เข้าหน้า Dashboard

เมื่อเข้าสู่ระบบแล้วชื่อผู้ใช้จะแสดงที่มุมบนด้านขวาของเว็บไซต์ผู้ส่งบทความ คลิกที่ชื่อผู้ใช้ และคลิก แดชบอร์ด

ขั้นตอนที่ 3 : เข้าสู่กระบวนการส่งบทความ (Submission)

ระบบจะนำเข้าสู่หน้าของผู้เขียนบทความ/ผู้แต่ง (Author) คลิกที่ปุ่ม ส่งบทความใหม่

จากนั้นดำเนินการตามกระบวนการส่งบทความ 5 ขั้นตอน ดังนี้

Step 1 : เริ่มต้น

- 1.1 ภาษาของบทความที่จะส่งตีพิมพ์ เช่น ภาษาไทย หรือ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น
- 1.2 ประเภทของบทความ เช่น บทความวิจัย (Research Articles) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นต้น
- 1.3 ผู้เขียนบทความ/ผู้แต่ง (Author) จะต้องอ่านข้อกำหนดในการส่งบทความ และคลิกยอมรับทุกข้อกำหนด เพื่อยืนยันว่าท่านทำตามเงื่อนไขที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนด
- 1.4 หากผู้แต่ง (Author) ต้องการส่งข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor) ให้กรอกข้อความในกล่องข้อความ ถึงบรรณาธิการ โดยข้อความที่ส่งถึงบรรณาธิการจะไม่ถูกเผยแพร่ และใช้ในวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการตีพิมพ์บทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม
- 1.5 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ เพื่อไปยังกระบวนการถัดไป

ส่งบทความ

1. เริ่มการส่ง

2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ

3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata)

4. ยืนยันการส่ง

5. ขั้นตอนต่อไป

รับทราบค่าแกล้งลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร เป็นลิขสิทธิ์ของวารสารกระบวนการยุติธรรม แต่ความคิดเห็นที่ปรากฏในเนื้อหาของบทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

☒ ข้าพเจ้ายอมรับที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดของค่าแกล้งลิขสิทธิ์

ภาษาบทความ

ภาษาไทย

เลือกภาษาหลักของบทความที่ท่านต้องการตีพิมพ์ในวารสาร*

1.1 ภาษาของบทความ

ประเภทบทความ *

บทความวิจัย

บทความต้องอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งของวารสาร*

1.2 ประเภทของบทความ

ข้อกำหนดในการส่ง

ท่านต้องอ่านทำความเข้าใจ และรับทราบว่าท่านได้ทำตามข้อกำหนดด้านล่างทั้งหมดแล้ว ก่อนที่จะดำเนินการส่งบทความ

- ☒ 1. ผู้เขียนบทความจะต้องรับรองว่าบทความที่ส่งมายังวารสารกระบวนการยุติธรรมไม่ใช่บทความแปลหรือบทความซ้ำๆ ไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หากเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ผู้เขียนบทความจะรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว
- ☒ 2. ผู้เขียนบทความได้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารกระบวนการยุติธรรมของสำนักงานกิจการยุติธรรมเพียงแห่งเดียวเท่านั้น
- ☒ 3. ผู้เขียนบทความจะส่งบทความตามรูปแบบที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนด
- ☒ 4. ผู้เขียนบทความจะตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารอ้างอิง ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของเอกสารอ้างอิง และไม่นำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในบรรณานุกรม
- ☒ 5. ผู้เขียนบทความจะปรับแก้ไขบทความตามผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่รับแก้ไขผู้เขียนจะต้องชี้แจงเหตุผลมายังกองบรรณาธิการอย่างเป็นทางการ

1.3 คลิกเลือกทุกช่อง เพื่อยืนยันว่าบทความของผู้แต่ง (Author) เป็นไปตามเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

ข้อความถึงบรรณาธิการ

1.4 ข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor)

* ถ้าไม่ต้องการส่งข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor) ให้เว้นว่างไว้

Powered by TinyMCE

คำชี้แจงสิทธิ์ส่วนบุคคล

The names and email addresses entered in this journal site will be used exclusively for the stated purposes of this journal and will not be made available for any other purpose or to any other party.

บันทึกและดำเนินการต่อ

1.5 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

* หมายถึงข้อมูลที่จะต้องกรอก

Step 2 : อัปโหลดไฟล์บทความ

2.1 เลือกประเภทของไฟล์ โดยบทความฉบับเต็ม (Full Text) ให้เลือก “ไฟล์บทความ”

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์
2. รายละเอียด
3. ยืนยัน

ไฟล์ของบทความ *

ไฟล์บทความ

เลือกข้อมูลเนื้อหาบทความ

ไฟล์บทความ

เครื่องมือการวิจัย

วัสดุการวิจัย

ผลการวิจัย

ใบบันทึกผล

ข้อมูลการวิเคราะห์

ชุดข้อมูลการวิจัย

ข้อความต้นฉบับ

อื่นๆ

2.1 เลือกไฟล์บทความ

ไปต่อ

ยกเลิก

2.2 อัปโหลดบทความฉบับเต็ม (Full Text) โดยคลิกที่ปุ่ม Upload File

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์
2. รายละเอียด
3. ยืนยัน

ไฟล์ของบทความ *

ไฟล์บทความ

ลากและวางไฟล์ที่นี่เพื่อเริ่มต้นการอัปโหลด

2.2 คลิกที่ปุ่มอัปโหลดไฟล์

อัปโหลดไฟล์

[ระมัดระวังเรื่อง Blind Review](#)

ไปต่อ

ยกเลิก

2.3 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

* หากต้องการเปลี่ยนไฟล์ที่จะแนบให้คลิกที่ปุ่ม เปลี่ยนไฟล์

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์ 2. รายละเอียด 3. ยืนยัน

ไฟล์ของบทความ *

ไฟล์บทความ

✓ author_admin, ผู้แต่ง, บทความ (ตัวอย่าง).docx

เปลี่ยนไฟล์

ระมัดระวังเรื่อง Blind Review

2.3 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

ไปต่อ ยกเลิก

คลิกกรณีต้องการเปลี่ยนไฟล์

2.4 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

* หากต้องการแก้ไขชื่อไฟล์ในระบบ ให้คลิกที่ แก้ไข

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์ 2. รายละเอียด 3. ยืนยัน

author_admin, ผู้แต่ง, บทความ (ตัวอย่าง).docx

แก้ไข

กรณีต้องการแก้ไขชื่อไฟล์

docx 11KB

2.4 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

ไปต่อ ยกเลิก

2.5 คลิกที่ปุ่ม เสร็จ

* หากต้องการอัปโหลดไฟล์แนบอื่น ๆ ให้คลิกที่ปุ่ม อัปโหลดไฟล์เพิ่มเติม โดยเลือกประเภทของไฟล์เป็น อื่น ๆ

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์

2. รายละเอียด

3. ยืนยัน

อัปโหลดไฟล์แล้ว

อัปโหลดไฟล์เพิ่มเติม

2.5 คลิกที่ปุ่ม เสร็จ

เสร็จ

ยกเลิก

2.6 คลิก บันทึกและดำเนินการต่อ

* กรณีต้องการแก้ไขไฟล์ ให้คลิกที่สัญลักษณ์ ► และกดที่ลิงก์ ลบ เพื่อลบไฟล์ จากนั้นคลิก อัปโหลดไฟล์เพื่อแนบไฟล์ใหม่ โดยทำตามขั้นตอนที่ 2.1 - 2.5

** หากต้องการอัปโหลดไฟล์อื่น ๆ เพิ่มเติม ให้คลิกที่ อัปโหลดไฟล์ โดยเลือกประเภทของไฟล์เป็น อื่น ๆ

ส่งบทความ

1. เริ่มการส่ง

2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ

3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata)

4. ยืนยันการส่ง

5. ขั้นตอนต่อไป

ไฟล์บทความ

Q ค้นหา

อัปโหลดไฟล์

* ► 747242-1 author_admin, ผู้แต่ง, บทความ (ตัวอย่าง).docx ไฟล์บทความ

2.6 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

บันทึกและดำเนินการต่อ

ยกเลิก

168

Step 3 : การลงรายละเอียดบทความ

3.1 ชื่อบทความ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก) เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา

ส่งบทความ

1. เริ่มการส่ง 2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ 3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata) 4. ยืนยันการส่ง 5. ขั้นตอนต่อไป

Prefix

ตัวอย่าง: A, The

ชื่อเรื่องรอง

ชื่อเรื่อง *

3.1 ชื่อบทความ

การจัดการระบบทดลองการเชื่อมโยงข้อมูลกระบวนการยุติธรรมอิเล็กทรอนิกส์ และกำหนดมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลและกระบวนการ

The Pilot E-Justice System and Data Exchange Standardization for the Criminal Justice of insurgency Offence in the South

ชื่อเรื่องรองจะปรากฏหลังเครื่องหมาย colon(:) ต่อจากชื่อเรื่องหลัก

3.2 บทคัดย่อ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก) เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา

บทคัดย่อ *

English

3.2 บทคัดย่อ (Abstract)

การจัดการระบบทดลองต้นแบบเชื่อมโยงกระบวนการยุติธรรมเป็นแนวคิดในการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีสถานการณ์ความไม่สงบอย่างต่อเนื่องซึ่งปัญหาความไม่เชื่อมั่นในระบบงานยุติธรรมก็เป็นปัญหาสำคัญหนึ่งที่เป็นต้นตอของปัญหา โครงการนี้เป็นการวิเคราะห์ระบบฐานข้อมูลที่มีอยู่และกระบวนการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ คุมประพฤติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน แล้วทดลองพัฒนาระบบทดลองต้นแบบเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นปัญหาต่อการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ การเชื่อมโยงฐานข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบการทำงานและกำหนดมาตรฐานในการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากระบบการเชื่อมโยงข้อมูลจากระบบข้อมูลเดิมของแต่ละหน่วยงานให้สามารถเชื่อมโยงและส่งต่อข้อมูลที่มีในระบบให้เกิดขึ้นจริง ซึ่งการพัฒนาฐานข้อมูลมีความมั่นคงจึงหวังว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ สามารถลดเวลาและขั้นตอนการทำงาน ทั้งในส่วนงานกระบวนการยุติธรรมจังหวัดชายแดนใต้และภาพรวมระบบงานยุติธรรมของประเทศ

The pilot test of the E-justice and data exchange system concentrates on enhancing the effectiveness of the criminal justice practice by the information technology in the Southern Border Province where the justice has become a doubt and distrust as well as a main problem of the southern insurgency conflict. This study analysed the current information technology system and the real practice of officer in the criminal justice process including police, prosecutor, court, prison warden, probation officer, and youth justice officer. Based on the findings on the problem in the use of IT technology and the real practice, this study also attempted to develop some pilot test programmes to improve the justice administration in the insurgency cases with the improvement of operational drawbacks, decrease of duplicate work, data sharing mechanism, and data exchange standardization. The findings from this study confirm the possibility of the IT technology to reduce unnecessary workload and time as well as to enhance administration and operation efficiency, both for the justice practice within the southern border area and the Thai justice information system as a whole.

ข้อกำหนดเหล่านี้อิงตามชุดข้อมูลเมทาตาต้าแบบ Dublin Core ซึ่งเป็นมาตรฐานสากลที่ใช้เพื่ออธิบายเนื้อหาของวารสาร

3.3 ข้อมูลผู้แต่ง

3.3.1 ค่าเริ่มต้น (default) ของระบบ ผู้แต่ง คือ ผู้ใช้ ที่เข้าสู่ระบบเพื่อส่งบทความ หากต้องการเพิ่มเติมข้อมูล หรือแก้ไขคลิกที่สัญลักษณ์ ▶ จากนั้นคลิกที่ แก้ไข

3.3.2 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 1 คน ให้คลิกที่ เพิ่มผู้เกี่ยวข้องกับบทความ

รายชื่อผู้เกี่ยวข้องกับบทความ		3.3.2 กรณีมีผู้แต่งมากกว่า 1 คน		เพิ่มผู้เกี่ยวข้องกับบทความ
ชื่อ	อีเมล	บทบาท	ผู้ติดต่อหลัก	แสดงชื่อในรายการ
▶ Author Admin	d_kamonchanok@oja.go.th	ผู้แต่ง	☒	☒

3.4 ประเภทของบทความ เช่น บทความวิจัย (Research Articles) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นต้น

ประเภท

บทความวิจัย |

The submission type is submission. Examples: **3.4 ประเภทของบทความ** documents/2001/04/12/usaggeguide/generic.shtml#type

Research Articles

3.5 คำสำคัญ โดยการใส่ทีละคำ แล้วกด Enter เพื่อใส่คำถัดไป (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

กรอกข้อมูลเพิ่มเติม (กรณีกด 'enter' เพื่อค้นข้อมูล)

คำสำคัญ

กระบวนการยุติธรรม × เทคโนโลยีสารสนเทศ × ขยายแดนภาคใต้ × **ฐานข้อมูล × ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูล ×** 3.5 กรอกรหัสคำสำคัญ โดยใส่ทีละคำ แล้วกด Enter เพื่อใส่คำถัดไป

riminal Justice × Information Technology × Southern Border × Database × Data Exchange ×

3.6 หน่วยงานที่สนับสนุน/ให้ทุน กรณีไม่มีหน่วยงานสนับสนุน/ให้ทุน ให้เว้นว่างไว้ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

หน่วยงานให้ทุน/สนับสนุน

3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใส่ข้อมูลเอกสารอ้างอิงของบทความ

3.8 คลิปปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

เอกสารอ้างอิง

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มจร. (2554). โครงการศึกษาแนวทางการบูรณาการข้อมูลสถิติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการยุติธรรม.

จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. (2548). การดำเนินกระบวนการยุติธรรมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัญหาและแนวทางแก้ไข (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ปรีดีนา มัชฌิมา. (2556). การจัดการฐานข้อมูล. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

พงศ์กุลธร ไรจน์วิรุฬห์ และคณะ. (2556). โครงการสำรวจข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่เคยตกเป็นผู้ต้องหาคดีอาญา. รายงานวิจัย.

พงศ์กุลธร ไรจน์วิรุฬห์ และคณะ. (2558). การสำรวจข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่เคยตกเป็นผู้ต้องหาคดีอาญา. วารสารกระบวนการยุติธรรม.

3.7 เอกสารอ้างอิง (References)

บันทึกและดำเนินการต่อ 3.8 คลิปปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

Step 4 : ยืนยันการส่ง

4.1 หลังจากตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดบทความทั้งหมดเรียบร้อยแล้วให้คลิกที่ปุ่ม ยืนยันการส่งบทความ

ส่งบทความ

1. เริ่มการส่ง 2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ 3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata) 4. ยืนยันการส่ง 5. ขั้นตอนต่อไป

บทความของท่านได้รับการอัปโหลดและพร้อมที่จะจัดส่งแล้ว ท่านสามารถย้อนกลับไปตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลใดๆ ที่ท่านได้กรอกก่อนดำเนินการต่อไป หลังจากตรวจสอบแล้ว กรุณาคลิกปุ่ม "ยืนยันการส่งบทความ"

ยืนยันการส่งบทความ ยกเลิก 4.1 คลิกปุ่ม ยืนยันการส่งบทความ

4.2 คลิกที่ปุ่ม ตกลง เพื่อเสร็จสิ้นกระบวนการส่งบทความ (Submission)

* หากคลิกที่ปุ่ม ตกลง แล้ว จะไม่สามารถย้อนกลับไปแก้ไขข้อมูลได้

ยืนยัน

คุณแน่ใจหรือไม่ว่าต้องการส่งบทความนี้ไปยังวารสาร?

ตกลง ยกเลิก 4.2 คลิกที่ปุ่ม ตกลง

รายละเอียดในการส่งบทความวิจัย / บทความวิชาการ

เพื่อตีพิมพ์ลงวารสารกระบวนการยุติธรรม

วารสารกระบวนการยุติธรรม จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ที่กำหนดให้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ประการหนึ่ง คือ การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม จัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม หรือเสนอแนะหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม ดังนั้น สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีภารกิจหนึ่งคือการเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการในกระบวนการยุติธรรม จึงได้จัดทำวารสารกระบวนการยุติธรรมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากร ผู้ปฏิบัติงาน นิสิต นักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไปทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ รวมทั้งเป็นเวทีหรือสื่อกลางสำหรับแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่ ๆ หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ ของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป พร้อมกระตุ้นให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎี และเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิง ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

หลักเกณฑ์สำหรับผู้สนใจส่งบทความลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม

1. เป็นบทความวิจัย หรือบทความวิชาการทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ
2. เป็นบทความที่ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการเสนอของพิมพ์ในวารสาร/สิ่งพิมพ์อื่น ไม่ใช่บทความแปล หรือบทความซ้ำ ไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หากเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ผู้เขียนบทความจะเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว
3. วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนดให้มีรูปแบบการพิจารณาบทความแบบ double-blinded ซึ่งผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double-blind peer review)
4. เนื้อหาด้านฉบับเป็นผลงานที่สรุปแล้วมีความยาว 10 – 20 หน้า (A4) อักษรภาษาไทยพิมพ์ด้วย TH Sarabun PSK ขนาด 16 อักษรภาษาอังกฤษพิมพ์ด้วย Times New Roman ขนาด 12 ในส่วนของการอ้างอิงใช้รูปแบบ APA (American Psychological Association) **โดยผู้เขียนจะต้องจัดรูปแบบบทความให้ถูกต้องตามที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนดก่อนการส่งต้นฉบับ**

5. การส่งต้นฉบับ ผู้เขียนต้องลงทะเบียนในระบบออนไลน์โดยผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS พร้อมแนบเอกสาร ดังนี้

5.1 บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ โดยใช้โปรแกรม Microsoft Word เท่านั้น

5.2 แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม

6. บทความที่ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด จะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประเมินคุณภาพทางวิชาการของบทความ 3 ท่านต่อบทความ โดยพิจารณาบทความแบบ Double-blind peer review และจะติดต่อผู้เขียนในกรณีมีข้อแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ทางผู้เขียนนำไปดำเนินการแก้ไข เมื่อผู้เขียนแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ให้จัดส่งบทความทางระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS ของวารสารกระบวนการยุติธรรมอีกครั้ง

7. เมื่อบทความได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม จะนำส่งวารสารฯ ให้กับผู้เขียนจำนวน 2 เล่ม

8. สำหรับผู้ที่สนใจส่งบทความ สามารถส่งบทความผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS

การเสนอต้นฉบับบทความวิชาการ

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้เครื่องหมาย *, ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงานหน่วยงาน หรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน

3. บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระโดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ความสำคัญของบทความ และบทสรุป

4. คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญทางวิชาการ

6. วัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น

7. แกนหลักของเรื่อง อธิบายโดยผสมผสานกับข้อวิจารณ์ซึ่งประกอบด้วยประเด็นย่อยหรือหัวข้อย่อย และข้อเสนอแนะที่ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่

8. สรุป (Conclusion)

9. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

10. การอ้างอิงในเนื้อหาและบรรณานุกรม (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

การเสนอต้นฉบับบทความวิจัย

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้เครื่องหมาย *, ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงานหน่วยงาน หรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน
3. บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระโดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) การวิเคราะห์และสรุปผล (Results Conclusion)
4. คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
5. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญทางวิชาการ
6. วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนั้น
7. วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) กล่าวถึงการออกแบบกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยเรียบเรียงลำดับขั้นตอน
8. ผลการวิจัย (Result) รายงานและอธิบายผลที่สำคัญที่เป็นจริง มีตารางหรือภาพประกอบตามความจำเป็นและเหมาะสม ซึ่งเนื้อหาส่วนนี้ควรมีสัดส่วนร้อยละ 50 ของบทความ
9. สรุปและอภิปรายผล (Discussion) นำประเด็นที่สำคัญของผลการศึกษา อภิปราย วิเคราะห์ ตามลำดับการเสนอว่าเหมือนหรือแตกต่างจากการศึกษาของผู้อื่นอย่างไร โดยมีหลักฐานอ้างอิงที่น่าเชื่อถือการนำผลประยุกต์ใช้ รวมทั้งข้อเสนอสัดส่วนร้อยละ 50 ของบทความ
10. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ
11. การอ้างอิงในเนื้อหาและบรรณานุกรม (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

การเขียนอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

➤ รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา

1. การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้เขียนคนเดียว

1.1 ที่ผู้แต่งเป็นคนไทยระบุเฉพาะชื่อต้น และชื่อสกุล ไม่ใส่คำนำหน้า เช่น

ไพศาล เรื่องจินดา (2554) พบว่า

(ไพศาล เรื่องจินดา, 2554)

1.2 เอกสารที่ผู้แต่งเป็นชาวต่างประเทศ ระบุเฉพาะชื่อสกุล เช่น

Walker (2007) พบว่า

(Walker, 2007)

2. การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้เขียน 2 คน ให้ระบุชื่อผู้แต่งทั้งสองคนทุกครั้ง เอกสารภาษาไทยเชื่อมด้วยคำว่า

“และ” เอกสารภาษาต่างประเทศเชื่อมด้วย “and” เมื่ออยู่ในเนื้อหา หรือ “&” เมื่ออยู่ในวงเล็บ เช่น

ธารีทอง นาทอง และอรพิน ช่อทิพย์ (2547) กล่าวว่า

(ปัทมา เตือนดวง และจรรยา ปราโมทย์, 2553)

Zervas and Byers (2013) พบว่า

(Codagnone & Martens, 2016)

3. การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้เขียน 3-5 คน

ในการอ้างอิงครั้งแรก ระบุชื่อผู้แต่งทุกคน เอกสารภาษาไทยเชื่อมด้วยคำว่า “และ” ก่อนคนสุดท้าย เอกสารภาษาต่างประเทศเชื่อมด้วย “and” เมื่ออยู่ในเนื้อหา หรือ “&” เมื่ออยู่ในวงเล็บ โดยมีเครื่องหมายจุลภาคคั่น เช่น

ลือชา คงไทย, สมศักดิ์ อาริกุล และโสธร มาไกล (2553)

(อรพิน ช่อทิพย์, ปัทมา เตือนดวง และจรรยา ปราโมทย์, 2557)

Zervas, Proserpio, and Byers (2018)

(Codagnone, Gran, & Martens, 2016)

การอ้างอิงครั้งต่อไป ระบุเฉพาะชื่อผู้แต่งคนแรก เอกสารภาษาไทยตามด้วย “และคนอื่น ๆ” เอกสารภาษาต่างประเทศตามด้วย “et al.” เช่น

ลือชา คงไทย และคนอื่น ๆ, (2553)

(อรพิน ช่อทิพย์ และคนอื่น ๆ, 2557)

Zervas et al. (2018)

(Codagnone et al., 2016)

4. การอ้างอิงที่มีผู้เขียน 6 คน หรือมากกว่า 6 คนขึ้นไป ในการอ้างอิงครั้งแรกหรือครั้งต่อ ๆ ไป ให้ทำตามข้อ 3 เหมือนกัน

5. การอ้างอิงเอกสารโดยการคัดลอกข้อความมา โดยไม่ได้นำมาเรียบเรียงใหม่ ให้พิมพ์ชื่อผู้เขียนตามด้วยปีพิมพ์ และหน้าที่คัดลอกมา กรณีข้อความที่คัดลอกมาน้อยกว่า 40 คำ ให้ใส่ข้อความนั้นภายในเครื่องหมายอัญประกาศ (“...”) เช่น

บุษย์ คงไทย (2550) กล่าวว่า “ผลของการใช้ยาแก้ปวด ทำให้อาการปวดหายไปภายใน 1 นาที”

นักวิจัยกล่าวว่า “ผลของการใช้ยาแก้ปวด ทำให้อาการปวดหายใน 1 นาที” (บุษย์ คงไทย, 2550)

➤ การอ้างอิงท้ายเล่ม หรือ บรรณานุกรม (Bibliography)

1. บทความในวารสาร (Journal Article)

1.1 บทความวารสาร

ชื่อวารสาร และปีที่ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)/ หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

1.2 บทความวารสารที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ใช้คำว่า “ค้นเมื่อ” ตามด้วยวัน เดือน ปีที่สืบค้น, “จาก” ตามด้วยลิงค์ สำหรับเอกสารภาษาไทย หรือ “Retrieved” ตามด้วยเดือนที่สืบค้น วันที่สืบค้น, ปีที่สืบค้น, “from” ตามด้วยลิงค์ สำหรับเอกสารภาษาอังกฤษ

ชื่อวารสาร และปีที่ ใช้ตัวเอียง และหลัง <http://> ไม่ใส่เครื่องหมายมหัพภาค (.)

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)/ หน้าแรก-หน้าสุดท้าย./ ค้นเมื่อ
วัน เดือน ปีที่สืบค้น, จาก <http://>

2. บทความในนิตยสาร หรือ หนังสือพิมพ์ (Magazine / Newspaper)

ชื่อนิตยสาร หรือ หนังสือพิมพ์ และ ปีที่ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (วัน เดือน ปี)/ ชื่อบทความ./ ชื่อนิตยสาร หรือ หนังสือพิมพ์./ ปีที่, หน้า.

3. หนังสือ (Book)

ชื่อหนังสือ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)/ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

4. บทหนึ่งในหนังสือ (Chapter in book) เป็นการอ้างอิงจากเนื้อหาที่มีผู้เขียนเฉพาะบทนั้นๆ และมีชื่อบรรณาธิการที่หน้าปกของหนังสือ

ชื่อหนังสือ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียนในบท./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบท./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บรรณาธิการ),ชื่อหนังสือ////(ครั้งที่พิมพ์,/ หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบท)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

5. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) จากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อหนังสือ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ค้นจาก <http://>

6. พระราชบัญญัติ

ราชกิจจานุเบกษา และเล่มที่ ใช้ตัวเอียง

พระราชบัญญัติ พ.ศ.ปี./ (ปีพิมพ์)./ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่(ตอนที่), หน้า.

7. รายงานการประชุม / การสัมมนา / อภิปราย

ชื่อการประชุม ใช้ตัวเอียง

ชื่อหน่วยงานที่จัดประชุม./ (ปีพิมพ์)./ชื่อการประชุม./สถานที่จัดประชุม.

8. วิทยานิพนธ์ (Theses & Dissertations)

ชื่อวิทยานิพนธ์ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์./มหาวิทยาลัย.

9. เอกสารจากเว็บไซต์ (Web site) ใช้คำว่า “ค้นเมื่อ” ตามด้วยวัน เดือน ปีที่สืบค้น, “จาก” ตามด้วยลิงค์ สำหรับเอกสารภาษาไทย หรือ “Retrieved” ตามด้วยเดือนที่สืบค้น วันที่สืบค้น, ปีที่สืบค้น, “from” ตามด้วยลิงค์สำหรับเอกสารภาษาอังกฤษ

ชื่อเรื่อง ใช้ตัวเอียง และหลัง <http://> ไม่ใส่เครื่องหมายมหัพภาค(.)

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง./วัน เดือน ปีที่สืบค้น, จาก <http://>

รู้ได้ไม่ทำผิด!

บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ

ป่าที่ประกาศไว้เพื่อสงวนและรักษา

ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีหลักเขต และ
ป้ายเครื่องหมายเขตป่าสงวนแห่งชาติห้ามยึดถือ
ครอบครอง
ทำประโยชน์

อยู่อาศัย/ก่อสร้าง

เผ็ดถาง/เผาป่า

ทำไม้/เก็บหางของป่า

ทำให้ป่าเสื่อมสภาพ

โทษ

จำคุก 1 - 10 ปี
และปรับ 20,000
ถึง 200,000 บาท

ป่าสงวนเข้าทำประโยชน์ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาต

ทำไม้
เก็บหางของป่า(อนุญาตจากเจ้าหน้าที่
หรือ มีประกาศอนุญาตไว้)เข้าทำประโยชน์/
อยู่อาศัยไม่น้อยกว่า 3 ปี
แต่ไม่เกิน 5 ปี/ครั้ง

หากเป็นเขตป่าเสื่อมโทรม

ไม่เกิน 20 ไร่ : ครอบครอง

ไม่น้อยกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 30 ปี/ครั้ง

(อนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้
หรือผู้ได้รับมอบหมาย)ไม่มีสิทธิในที่ดิน และ ห้ามให้บุคคลอื่น
นอกจากครอบครัวเข้าทำประโยชน์ศึกษา
หรือวิจัยทางวิชาการ
(อนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้)

แต่ห้าม

- ◆ บุกรุกเกิน 25 ไร่
- ◆ สร้างความเสียหายแก่ไม้ ประเภท v.
- ◆ กระทำต่อไม้ที่มีจำนวน
มากกว่า 20 ต้น/ท่อน /4 ลูกบาศก์เมตร
- ◆ กระทำต่อต้นน้ำลำธาร/พื้นที่ชายฝั่ง

โทษ: จำคุก 4 - 20 ปี
และปรับ 200,000 - 2,000,000 บาทปลูกป่า/ไม้ยืนต้น
ในเขตป่าเสื่อมโทรม

ไม่เกิน 35 ไร่ : ครอบครอง

ไม่น้อยกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 30 ปี/ครั้ง

(อนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้
หรือผู้ได้รับมอบหมาย)ไม่มีสิทธิในที่ดิน และ ห้ามให้บุคคลอื่น
นอกจากครอบครัวเข้าทำประโยชน์

ทำเหมืองแร่

ไม่เกิน 10 ปี/ครั้ง

บทลงโทษฝ่าฝืน : บุกรุกป่าสงวน

ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำผิด/
คนงาน/ผู้รับจ้าง/ผู้แทน/
บริวารของผู้กระทำผิด

- ออกจากเขตป่าสงวน
- รื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง
- นำสิ่งที่ทำให้เกิดป่าเสื่อมสภาพออก
จากป่าสงวนฯ ภายในเวลาที่กำหนด

อนาจาร

#LAWเป็นประเด็น

การกระทำที่ไม่สมควรทางเพศ และทำให้อับอายขายหน้าในทางเพศ
ในลักษณะเปิดเผยในที่ที่อาจมีคนเห็นได้ (ต่อหน้าธารกำนัล)

กอด จูบ ลูบ คลำ แตะตองเนื้อตัว (ดึงแขน/จับมือ)
ไม่ถูกกาลเทศะ/ไม่เหมาะสม/
โดยไม่ยินยอมและอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้

แม้ผู้กระทำไม่ได้กระทำเพื่อความใคร่หรือกามารมณ์ ก็เป็นความผิดฐานอนาจารได้

บทลงโทษฐาน “กระทำอนาจาร” ต่อผู้อื่น

เหยื่ออายุน้อยกว่า 15 ปี
จะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

จำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือ
ปรับไม่เกิน 200,000 บาท
หรือ ทั้งจำทั้งปรับ

และถ้ากระทำโดยขู่เข็ญ

จำคุก 1-15 ปี หรือ
ปรับไม่เกิน 20,000-300,000 บาท
หรือ ทั้งจำทั้งปรับ

เหยื่ออายุ 15 ปีขึ้นไป

จำคุกไม่เกิน 10 ปี
หรือ
ปรับไม่เกิน 200,000 บาท
หรือทั้งจำทั้งปรับ

กรณีที่ได้รับอันตรายสาหัส

จำคุกตั้งแต่ 5 - 20 ปี และ
ปรับ 100,000 - 400,000 บาท
หรือ จำคุกตลอดชีวิต

หากเสียชีวิต

ประหารชีวิต
หรือ จำคุกตลอดชีวิต

และหากกระทำอนาจารแก่เด็กอายุไม่เกิน 13 ปี จำคุก 1-10 ปี หรือปรับ 20,000-200,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ทางเลือก "ทำแท้ง" ปลอดภัย

ทำอย่างไรไม่ผิดกฎหมาย

ทำแท้ง ตามกฎหมาย

ไม่มีความผิด...ถ้าทำโดย

ผู้ประกอบการวิชาชีพ
เวชกรรม

หญิงยินยอม

ดำเนินการตาม
ข้อบังคับแพทยสภา

5 เหตุ!... ทำแท้งไม่ผิด

1. มีครรภ์ต่อไปแล้วจะเสี่ยงต่อการได้รับ
อันตรายสุขภาพทางกาย/จิตใจ

2. มีครรภ์เนื่องจากการกระทำความผิด
เกี่ยวกับเพศ

3. มีความเสี่ยงมาก/มีเหตุผลทางการแพทย์
ที่เชื่อได้ว่าถ้าคลอดออกมาจะมีความผิดปกติ
ถึงขนาดทุพพลภาพอย่างร้ายแรง

4. อายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์
และหญิงยินยอมทำแท้ง

5. อายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ แต่ไม่เกิน 20 สัปดาห์
ต้องได้รับการตรวจและรับคำปรึกษาทางเลือก
จากผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม และผู้ประกอบการ
วิชาชีพอื่นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด
และหญิงยินยอมทำแท้ง

หญิงที่ทำได้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่น
ทำได้แท้งลูก ขณะมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์

จำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน
10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ขั้นตอนการตรวจ รับคำปรึกษา

1. หญิงขอรับคำปรึกษาการยุติการตั้งครรภ์

ด้วยวาจา

เป็นหนังสือ

โทรศัพท์

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สถานพยาบาลของรัฐ หรือหน่วยบริการ เช่น

ปรึกษาเหตุ
และท้องไม่พร้อม
สายด่วน 1663

หน่วยบริการ
เครือข่ายอาสา
RSA THAI และระบบ
ปรึกษาออนไลน์

ศูนย์พึ่งได้หรือ
คลินิกวัยรุ่นของ
โรงพยาบาลรัฐ

สำนักงาน
การเจริญพันธุ์
กรมอนามัย
02590 4171

กรมอนามัย
สายด่วน 1478

2. ตรวจวินิจฉัย/ประเมินอายุครรภ์ ตามข้อบังคับแพทยสภา

บริการให้คำปรึกษาและแนะนำทางเลือก

รับฟังปัญหา
ด้วยความใส่ใจ

ไม่ตัดสินใจ
การกระทำนี้

ให้ข้อมูลทาง
การแพทย์เบื้องต้น

ให้อิสระ
ไม่มีบังคับ

รักษาความลับ
ของผู้รับคำปรึกษา

หากต้องการตั้งครรภ์ต่อ

ได้รับการดูแล

ช่วยเหลือสวัสดิการ
สังคมการตั้งครรภ์

คลอด

เลี้ยงดูบุตร

ยืนยันยุติการตั้งครรภ์

อายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์
แต่ไม่เกิน 20 สัปดาห์

ออกเอกสารยืนยันผ่านการตรวจ
และรับคำปรึกษา และให้ยุติการตั้งครรภ์
และพิจารณาให้การดูแล/ช่วยเหลือ
/สวัสดิการสังคมการยุติการตั้งครรภ์

อายุครรภ์เกิน 20 สัปดาห์

ต้องมีเหตุยุติการตั้งครรภ์ตามกฎหมาย
ให้ดำเนินการตามข้อบังคับแพทยสภา

"ใบกัญชาสด"

สามารถนำมาประกอบอาหารหรือปรุงอาหารได้ แต่ต้องใช้ที่ไม่เกิน
ในปริมาณกำหนดและจะต้อง ไม่มียอดหรือช่อดอกติดมา

1. Cannabidiol

สารแคนนาบิไดโวล (CBD)
ช่วยให้ผ่อนคลาย แต่ไม่ส่งผลต่อ
ระบบประสาท

2. Tetrahydrocannabinol

สารเตตราไฮโดรแคนนาบินอล (THC)
ช่วยให้ผ่อนคลาย แต่ส่งผลต่อระบบประสาทและ
เสพติดได้ หากใช้ในปริมาณที่มากเกินไปกำหนด

*THC จะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อโดนความร้อน ดังนั้นควรใช้อย่างระมัดระวัง
หากมีปริมาณสาร THC เกิน 0.2 % ของน้ำหนักอาหารจัดเป็นยาเสพติด

การนำใบกัญชามาใช้ในการทำ ประกอบ หรือปรุงอาหาร ในสถานประกอบกิจการอาหาร

ข้อมูลเพิ่มเติม

ต้ม

ผัด

แกง

ทอด

ชง

น้ำหนักรวม
ของอาหาร
ต่อเมนู

614

กรัม

74

กรัม

614

กรัม

51

กรัม

200

มิลลิลิตร

ร้อยละของ
THC
โดยน้ำหนัก
ต่อเมนู

0.02

มิลลิกรัม

0.006

มิลลิกรัม

0.02

มิลลิกรัม

0.11

มิลลิกรัม

0.003

มิลลิกรัม

ปริมาณ
ใบกัญชา
ที่แนะนำ
ต่อเมนู

1 ใบสด

1 ใบสด

1 ใบสด

1-2 ใบสด

1 ใบสด

ใบเขียว 1/2 หรือ 1 ใบสด

ใช้เวลาทอดประมาณ 1 นาที

คำเตือน!!
ใครบ้าง
ที่ไม่ควรกิน

สตรี
มีครรภ์และ
ให้นมบุตร

เด็ก
อายุต่ำกว่า
18 ปี

ผู้ขับขี่
ยานพาหนะ
และเครื่องจักร

ผู้ที่ไว
ต่อสาร THC
และ CBD

ผู้ที่ทาน
แล้วเกิด
อาการผิดปกติ

สำนักงานกิจการยุติธรรม

@weareoja

ประกาศกรมอนามัย เรื่อง การนำใบกัญชาใช้ในการทำ
ประกอบ หรือปรุงอาหาร ในสถานประกอบกิจการอาหาร
พ.ศ. 2565 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

บทความประจำฉบับ

บทความวิจัย

การจำแนกนิพจน์จาก Greater Sciatic Notch โดยวิธีการวัด

ศศิ ศิษ บัญสนธิ

การพัฒนาโปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครองอย่างประสบความสำเร็จ
ด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นฐาน
อริญญชยาต์ บุญชูกิตติยศ

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการไม้ชุดล้อมที่ใช้ในงานภูมิทัศน์
ธีระญา ปราปพราม และคนอื่นๆ

บทความวิชาการ

การประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำในประเทศไทย

สิริประภา แก้วศรีนวล, ศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง

มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามสื่อลามก
ที่เกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ต
พลอยชมพู ม่วงเล็ก และคนอื่นๆ

สถานะของกรีสต์ภายใต้ระบบกฎหมายไทย

จรีนันท์ ชูชีพ และอานนท์ ศรีบุญโรจน์

โครงสร้างความรู้ผิดทางอาญาในความผิดฐานหญิงอายุครรภ์
เกินสิบสองสัปดาห์ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก
วิรัตน์ นาทิพวงษ์

การวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศอาเซียน
นิตยา โพธิ์นอก

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 9 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา

ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 0 2141 3724 โทรสาร 0 2143 8930

ดาวน์โหลดวารสารได้ที่ www.oja.go.th/TH/jtjs/

INFOGRAPHICS

สมุดภาพอินโฟกราฟิกกฎหมาย

สกร

FREE

COPY

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์

กฎหมายทั่วไป